

APPROACHES

Ένα Διεπιστημονικό Περιοδικό Μουσικοθεραπείας

Λεξικό μουσικοθεραπείας

Τόπος διεπιστημονικών συναντήσεων

Επιμέλεια έκδοσης:

Γιώργος Τσίρης | Μίτση Ακογιούνογλου

Δήμητρα Παπασταύρου | Κωνσταντίνα Κατοστάρη

Έκδοση 1.5
Αύγουστος 2026

Λεξικό μουσικοθεραπείας: Τόπος διεπιστημονικών συναντήσεων

Γιώργος Τσίρης, Μίτσυ Ακογιούνογλου, Δήμητρα Παπασταύρου & Κωνσταντίνα Κατοστάρη (Επιμελητές)

Έκδοση 1.5

Αύγουστος 2026

Προηγούμενες εκδόσεις: Έκδοση 1 (Δεκέμβριος 2022), Έκδοση 1.1 (Ιούνιος 2023), Έκδοση 1.2 (Δεκέμβριος 2023), Έκδοση 1.3 (Ιούλιος 2024), Έκδοση 1.4 (Ιούνιος 2025)

Επικοινωνία με τους επιμελητές και αποστολή προτάσεων για νέα λήμματα: dictionary.approaches@gmail.com

Το Λεξικό Μουσικοθεραπείας αποτελεί μέρος της πρωτοβουλίας Approaches PLUS και είναι ελεύθερα διαθέσιμο μέσω του περιοδικού ανοικτής πρόσβασης *Approaches: Ένα Διεπιστημονικό Περιοδικό Μουσικοθεραπείας*.

<https://journals.qmu.ac.uk/approaches>

DOI: 10.56883/aijmt.2024.445

ISSN: 2459-3338

Το Approaches δημοσιεύεται υπό την αιγίδα του [Queen Margaret University](https://www.qmu.ac.uk/) στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Το Λεξικό Μουσικοθεραπείας είναι κατοχυρωμένο σύμφωνα με τα πνευματικά δικαιώματα

[Creative Commons Αναφορά Δημιουργού-Μη Εμπορική Χρήση-Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 Διεθνές](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Περιεχόμενα

- 1 Ευχαριστίες
- 2 Προλογικά σημειώματα
- 11 Εισαγωγή των επιμελητών
- 16 Ενότητα Α | **Λεξικό όρων**
- 31 Ενότητα Β | **Αρκτικόλεξα**
- 36 Ενότητα Γ | **Λήμματα**
- 138 Παράρτημα λημμάτων
- 140 Λίστα συγγραφέων
- 142 Οι επιμελητές

Ευχαριστίες

Το Λεξικό Μουσικοθεραπείας είναι καρπός συλλογικής προσπάθειας με όραμα την ανάπτυξη και την τεκμηριωμένη απόδοση της μουσικοθεραπευτικής ορολογίας στην ελληνική γλώσσα. Πρωτίστως θα θέλαμε να εκφράσουμε την ευγνωμοσύνη μας προς όλους τους συγγραφείς που συνέβαλαν και συνεχίζουν να συμβάλλουν στο λεξικό. Η συμβολή συναδέλφων και επαγγελματιών από το χώρο της μουσικοθεραπείας, αλλά και από άλλα συναφή πεδία ήταν και είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη δημιουργία του λεξικού ως τόπου συνάντησης και διεπιστημονικού διαλόγου. Η ένθερμη ανταπόκριση των συγγραφέων στο αρχικό μας κάλεσμα ακολουθήθηκε από την έμπρακτη συμβολή τους, αλλά και από την εποικοδομητική συμμετοχή τους στη διαδικασία ομότιμης αξιολόγησης. Τους ευχαριστούμε όλους και τον καθένα ξεχωριστά.

Επίσης, ευχαριστούμε θερμά το περιοδικό *Approaches* το οποίο, ως αγγλοελληνική δημοσίευση, φιλοξενεί και τροφοδοτεί αυτό το εγχείρημα. Στους κόλπους του περιοδικού και ως μέλη της συντακτικής ομάδας βιώσαμε την αναγκαιότητα για την ελληνική απόδοση της επιστημονικής ορολογίας και καλλιεργήσαμε την ιδέα για το παρόν λεξικό μουσικοθεραπείας. Η διορατικότητα και η συνεισφορά της Andeline Dos Santos, της Lucy Bolger και της Liz Coombes ως συντάκτριες του περιοδικού ήταν ζωτικής σημασίας. Η εμπειρία τους, ως μη ελληνόφωνες συνεργάτιδες στο *Approaches*, βοήθησε στην κατάλληλη πλαισίωση του λεξικού εντός του περιοδικού λαμβάνοντας υπόψη το διεθνές μουσικοθεραπευτικό τοπίο. Επίσης, ευχαριστούμε την Χριστίνα Καλλιώδη, τα σχόλια και η κριτική ανατροφοδότηση της οποίας συντέλεσαν στην αρχική έκδοση του λεξικού, καθώς και όλους τους συγγραφείς που τροφοδοτούν με τα κείμενά τους τις ετησίως αναθεωρημένες δημοσιεύσεις του λεξικού.

Η συλλογική προσπάθεια που διαπνέει το λεξικό ελπίζουμε να είναι μια αρχή για περαιτέρω διάλογο και συνεργασία. Ελπίζουμε να ενθαρρύνει επαγγελματίες και ερευνητές να συνεισφέρουν στη διαρκή εξέλιξη της ελληνικής επιστημονικής ορολογίας στο πεδίο της μουσικοθεραπείας μέσα από διεπιστημονικές συζητήσεις με τεκμηριωμένες και ενημερωμένες θέσεις, αντιθέσεις και παραθέσεις.

Γιώργος, Μίτσου, Δήμητρα και Κωνσταντίνα
Αύγουστος 2026

Προλογικά σημειώματα

Kevin Kirkland

Επιμελητής του βιβλίου «*The International Dictionary of Music Therapy*»

Alpha. Beta. Αλφάβητο. Τα δύο πρώτα γράμματα του ελληνικού αλφαβήτου αποτελούν την αφετηρία του συστήματος οργάνωσης του αγγλικού αλφαβήτου και τη βάση πάνω στην οποία ταξινομείται το λεξικό του. Ένα λεξικό υπηρετεί τη διατήρηση μιας γλώσσας μέσω λέξεων που υποδεικνύουν ορισμούς, περιγραφές και θεωρίες. Και όλα αυτά επικαλύπτονται από τις πεποιθήσεις, τις στάσεις και τις αξίες που φέρει κάθε λήμμα του. Όταν πρωτοεπιμελήθηκα το *International Dictionary of Music Therapy* το 2013, σκόπευα να συγχωνεύσω σε ένα έργο ένα ευρύ φάσμα όρων και σύντομων βιογραφιών ατόμων που έχουν συμβάλει σημαντικά σε αυτό το εξελισσόμενο επάγγελμα. Με την έκδοση αυτού του νέου ζωντανού εγχειριδίου στα ελληνικά, και δεδομένης της μορφής του ως ηλεκτρονικής δημοσίευσης ανοικτής πρόσβασης, επωφελείται ολόκληρο το επάγγελμα. Η δημιουργία και η ανάπτυξη μέσων και πηγών συμβάλλει στην περαιτέρω ανάπτυξη και διεύρυνση της μουσικοθεραπείας σε πολλαπλούς δρόμους ακαδημαϊκού λόγου, στη διατήρηση και στις εφαρμογές της. Οι μουσικοθεραπευτές γνωρίζουν πολύ καλά τη διαδικασία της μετάφρασης. Κατά την ολοκλήρωση μιας μουσικοθεραπευτικής συνεδρίας, ξεκινάμε την προσπάθεια ερμηνείας και μετασχηματισμού της εμπειρίας σε νόημα, του ήχου σε κείμενο και της γνώσης σε τεκμήρια. Αυτή η διαδικασία είναι πολύπλοκη και λεπτή, όπως είναι και οι ορισμοί που θα ανακαλύψετε σε αυτό το λεξικό.

Lexikon. Λεξικό. Ένα αλφαβητικό λεξικό, ειδικότερα στην ελληνική γλώσσα, που περιλαμβάνει το λεξιλόγιο ενός ατόμου, μιας γλώσσας ή ενός πεδίου. Η σημασία της πρόσβασης σε όρους της μουσικοθεραπείας στα ελληνικά και σε άλλες γλώσσες είναι καθοριστικής σημασίας. Όταν ήμουν συντάκτης του *Canadian Journal for Music Therapy*, εισήγαγα έναν Γάλλο συνεπιμελητή για την εξασφάλιση άρθρων και περιλήψεων στη γαλλική γλώσσα. Παρότι ο Καναδάς έχει δύο επίσημες γλώσσες και ο Καναδικός Σύλλογος Μουσικοθεραπευτών έχει δεσμευτεί να υποστηρίξει τη διγλωσσία, υπήρξε μια ελαφρώς υποβόσκουσα ατμόσφαιρα μεταξύ ορισμένων συναδέλφων που υποστήριζαν ότι όλοι σχεδόν μιλούν μερικά αγγλικά, και ως εκ τούτου γιατί να επικεντρωθούμε στα γαλλικά και στη διγλωσσία; Γιατί να μπούμε στον κόπο μετάφρασης περιλήψεων και τίτλων άρθρων; Από τη στιγμή όμως που δίνεται στα αγγλικά το προνόμιο ως η κύρια γλώσσα της μουσικοθεραπείας, αυτομάτως κινδυνεύουμε να αποσιωπήσουμε τους μουσικοθεραπευτές που μιλούν άλλες γλώσσες πέραν της αγγλικής. Φανταστείτε να μην είχαμε πολύγλωσσες μεταφράσεις της *Ιλιάδας*, των περιπετειών του Οδυσσέα, των φιλοσοφικών ιδεών του Πλάτωνα, του Σωκράτη και του Αριστοτέλη και της λυρικής ποίησης της Σαπφούς, τα κείμενα της οποίας προορίζονταν να τραγουδιούνται με τη συνοδεία της λύρας. Το επάγγελμα της μουσικοθεραπείας πρέπει να αγωνιστεί ώστε να λαμβάνει υπόψη τη συμπερίληψη διατηρώντας παράλληλα μια βαθιά εκτίμηση για τη σημασία του πολιτισμού, της ιστορίας και του εκάστοτε πλαισίου. Οι μελετητές και οι επαγγελματίες πρέπει επίσης να αναλογίζονται ότι οι λέξεις φέρουν υποδηλώσεις και συνδηλώσεις. Η έντονη συνάφεια αυτού του λεξικού είναι παρόμοια με αυτή του τραγουδιού που αναδύεται μέσα από το μεγάλο κενό του ανείπωτου και του ανέκφραστου.

Mousiki. Μουσική. Μούσες. Οι εννέα Ελληνίδες θεότητες που ήταν προστάτιδες των τεχνών και των επιστημών. Η μουσικοθεραπεία είναι συνάμα τέχνη και επιστήμη. Η έντεχνη πλευρά με τα πολλαπλά και λεπτά της νοήματα αφήνει περιθώριο για ερμηνεία και πλαισίωση. Η επιστημονική πλευρά αναζητά το σαφές και το συγκεκριμένο. Ωστόσο, συνειδητοποιούμε ότι ισχύει και το αντίθετο: η τέχνη μπορεί να αναπαραστήσει την αλήθεια και η επιστήμη μπορεί να εκφράσει το μυστήριο. Ενώ ο Lars Ole Bonde σωστά χαρακτηρίζει τη μουσική ως «μια αμφίσημη, αντιπροσωπευτική, συμβολική γλώσσα» (2002, σελ. 39), ταυτόχρονα ενυπάρχει η πολυπλοκότητα στις προφορικές και στις γραπτές γλώσσες. Η μουσική, συνεχίζει ο Bonde, ενσωματώνει μια αίσθηση του άφατου. Ομοίως, η μουσική και οι γλώσσες μπορούν να στεγάσουν το ίδιο είδος «άρρητης γνώσης» και «ανείπωτου νοήματος» (σελ. 39). Αυτό το λεξικό προσφέρει ένα όμορφο μείγμα της θαυμαστής τέχνης και επιστήμης της μουσικοθεραπείας.

Therapeia. Θεραπεία. Το να ανακουφίζουμε, να υπηρετούμε, να φροντίζουμε ή να θεραπεύουμε. Πώς υπηρετούμε τους πελάτες μας; Το επάγγελμα; Πώς φροντίζουμε για τον πλούτο και την ετερότητα της μουσικοθεραπείας η οποία είναι ταυτόχρονα και τέχνη και επιστήμη; Ο Γιώργος Τσίρης, η Μίτση Ακογιούνου, η Δήμητρα Παπασταύρου και η Κωνσταντίνη Κατοστάρη έχουν ξεκινήσει μια αποστολή ζωτικής σημασίας, με σκοπό οι όροι και οι έννοιες της μουσικοθεραπείας να καταστούν προσβάσιμες από τους Έλληνες μουσικοθεραπευτές και όσους συνδέονται με αυτούς, δημιουργώντας διαύλους διεπιστημονικού διαλόγου. Με μια λαμπρή κίνηση, έχουν δημιουργήσει ένα διαδικτυακό λεξικό ανοικτής πρόσβασης. Αυτό το λεξικό επιτρέπει τη ρευστή προσθήκη περαιτέρω όρων και εννοιών με την πάροδο του χρόνου. Σε αυτή τη βάση, οι επιμελητές γνωρίζουν ότι οι περιγραφές ενός όρου μουσικοθεραπείας μπορεί να διαφέρουν μεταξύ οργανισμών, χωρών και ατόμων. Για τον σκοπό αυτό, επιτρέπουν τη δυνατότητα να υπάρχουν περισσότεροι από ένας ορισμοί για κάθε λήμμα. Το αποτέλεσμα είναι ένα ζωντανό έγγραφο που αναπτύσσεται και μεταμορφώνεται μες στον χρόνο. Υπάρχει ένας αναπόφευκτος κίνδυνος μεταφραστικών διλημάτων. Για παράδειγμα, πώς ορίζουν οι μουσικοθεραπευτές τους όρους *attunement*, *empathy*, *flow*, *mirroring*, και *reframing*; Τι γίνεται μεταφραστικά με τη μέθοδο *Guided Imagery and Music* (GIM) της Helen Bonny που η λειτουργία της είναι πολύ πιο περίπλοκη από ό,τι υποδηλώνει ο τίτλος της; Πώς μεταφράζονται τέτοιοι όροι στα ελληνικά; Η ανάπτυξη ενός ελληνικού λεξικού μουσικοθεραπείας σε αυτήν την περίπτωση επιτρέπει στους επιμελητές να εξετάσουν παγκόσμιες εφαρμογές και αντιλήψεις, και στη συνέχεια να τις προσαρμόσουν και να τις μεταφέρουν, έτσι ώστε οι Έλληνες θεραπευτές, συγγραφείς, ερευνητές και οι επαγγελματίες υγείας που συνδέονται μαζί τους να μπορούν να συνομιλήσουν σε μια κοινή διάλεκτο. Ας τιμήσουμε από κοινού το εγχείρημα αυτού του λεξικού, που είναι γεμάτο ευκαιρίες για την ανάπτυξη και την ανταλλαγή γνώσης και ιδεών.

Βιβλιογραφία

Bonde, L. O. (2002). A therapeutic understanding of music. In T. Wigram, I. N. Pedersen & L. O. Bonde (Eds.), *A comprehensive guide to music therapy* (pp. 38-43). Jessica Kingsley Publishers.

Ο **Kevin Kirkland**, PhD, διδάσκει στο προπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών μουσικοθεραπείας στο Πανεπιστήμιο Capilano στο Βόρειο Βανκούβερ της Βρετανικής Κολομβίας στον Καναδά, όπου είναι υπεύθυνος για τα μαθήματα μουσικοθεραπείας σε πλαίσια ψυχικής υγείας, καθώς και για τις μεθόδους χρήσης της μουσικής και των δημιουργικών τεχνών. Εργάζεται ως μουσικοθεραπευτής από το 1989 και σήμερα είναι ένας από τους δύο μουσικοθεραπευτές στο Κέντρο *Red Fish Healing Centre for Mental & Addiction* στο Coquitlam της Βρετανικής Κολομβίας. Έχει πραγματοποιήσει έρευνα σε τομείς σχετικά με την φροντίδα ατόμων με άνοια, την προσωποσύνη και τη μουσικοθεραπεία. Η τωρινή του εστίαση αφορά τις διασυνδέσεις μεταξύ τραύματος, δυσμενών παιδικών εμπειριών και μουσικοθεραπείας. Ο Kevin έχει επιμεληθεί το *International Dictionary of Music Therapy* και έχει διατελέσει στο παρελθόν πρόεδρος του Καναδικού Συλλόγου Μουσικοθεραπείας και επιμελητής του *Canadian Journal of Music Therapy*.

Λένα Πατεράκη και Αναστασία Χουντουμάδη

Συν-συγγραφείς των βιβλίων «Σύντομο Ερμηνευτικό Λεξικό Ψυχολογικών Όρων» και «Λεξικό Ψυχολογίας»

Η σχέση μας με τη δημιουργία και συγγραφή ενός επιστημονικού λεξικού ξεκίνησε περίπου το 1986, τέσσερα χρόνια πριν την έκδοση του πρώτου μας λεξικού με τίτλο *Σύντομο Ερμηνευτικό Λεξικό Ψυχολογικών Όρων* από τις εκδόσεις Δωδώνη. Συνεχίστηκε με μεταγενέστερες εκδόσεις, όπως το *Λεξικό Ψυχολογίας* που εκδόθηκε το 2008 από τον εκδοτικό οίκο Τόπος, ενώ η απόδοση επιστημονικών όρων από τη μια γλώσσα στην άλλη παραμένει για εμάς ένα πεδίο έρευνας και στοχασμού.

Το παρόν λεξικό είναι αποτέλεσμα μιας πρωτοποριακής προσπάθειας καταγραφής όρων που εμπίπτουν στο χώρο της μουσικοθεραπείας και απόδοσης αυτών στα ελληνικά. Επιπλέον, επιλεγμένοι όροι αναπτύσσονται διεξοδικά και συνοδεύονται από ενδεικτικές αναφορές στην ελληνική και ξενόγλωσση βιβλιογραφία, καθιστώντας το έργο ένα εγκυκλοπαιδικό λεξικό. Χαρακτηρίζεται από διεπιστημονικότητα και αντλεί, για παράδειγμα, από τους τομείς της ψυχολογίας, της μουσικής, της νευροψυχολογίας, της κλινικής και της κοινωνικής ψυχολογίας καθώς και της ψυχοθεραπείας. Το λεξικό αυτό αποτελεί ένα συλλογικό έργο, στο οποίο καθένας μπορεί να συμμετέχει στην παρουσίαση προτεινόμενων όρων και εννοιών συμβάλλοντας με τη δική του εμπειρογνωμοσύνη στη δημιουργία ενός πολύτιμου εργαλείου.

Από την εμπειρία μας, ένα λεξικό μπορεί να λειτουργεί ως μια αρμαθιά κλειδιών που μας εισάγουν σε ένα συγκεκριμένο γνωστικό πεδίο και στις συναφείς έννοιες. Οι έννοιες διευρύνονται ή διαφοροποιούνται με σκοπό αφενός την εξοικείωση με έναν τομέα και αφετέρου την εξασφάλιση μιας εμπειριστατωμένης ερμηνείας και χρήσης των όρων, διευκολύνοντας την επικοινωνία και την εμβάθυνση της κατανόησής τους. Μια ουσιαστική λεξικογραφική προσπάθεια οφείλει να είναι ευέλικτη και να αναπτύσσεται στο πλαίσιο νέων εξελίξεων και συνεχώς μεταβαλλόμενων θεωρητικών δομών και εννοιών. Η ψηφιακή μορφή του παρόντος λεξικού έχει το πλεονέκτημα να επιτρέπει αυτή τη συνεχή αναθεώρηση και συμπλήρωση των λημμάτων, ώστε να παραμένουν ενημερωμένα και να συμβαδίζουν με τις εξελίξεις στον τομέα της μουσικοθεραπείας, αλλά και άλλους συναφείς τομείς.

Η μουσικοθεραπεία είναι ένας αναδυόμενος τομέας στην Ελλάδα, και η προσπάθεια λεξικογράφησης των όρων ενός γοργά εξελισσόμενου επιστημονικού και επαγγελματικού πεδίου θέτει τα απαραίτητα θεμέλια για την καθιέρωση και περαιτέρω ανάπτυξή του. Σημαντικό και καινοτόμο βήμα του παρόντος λεξικού αποτελεί και η πρόσκληση που απευθύνει η εκλεκτή ομάδα επιμελητών καλώντας σε διάλογο όλους τους συμβαλλόμενους συγγραφείς και συντελεστές. Η ψηφιακή μορφή του λεξικού προσφέρεται ιδιαίτερα στην πραγμάτωση ενός τέτοιου φιλόδοξου στόχου, όπου ερευνητές και επαγγελματίες θα μπορούν να ανταλλάσσουν προβληματισμούς.

Έχουμε διαπιστώσει πως η απόδοση ενός όρου που έχει προταθεί και χρησιμοποιείται στο πλαίσιο μιας θεωρίας δεν μπορεί πάντοτε να αποδοθεί απλά με την μετάφρασή του από τη μια γλώσσα στην άλλη. Η επιτυχής απόδοση του όρου αποτελεί μια πρόκληση που ορισμένες φορές αποφεύγεται, με αποτέλεσμα την καταφυγή στη χρήση του ξενόγλωσσου όρου, όπως ακριβώς εμφανίζεται στο πλαίσιο μιας θεωρίας στην αρχική γλώσσα, η οποία συνήθως είναι η αγγλική. Σε αντίθεση, το παρόν λεξικό αντιμετωπίζει ευθέως τις προκλήσεις αυτές και αναζητά εναλλακτικές προτάσεις.

Οι προκλήσεις στην απόδοση όρων είναι επίσης ορισμένες φορές αποτέλεσμα της «συμβίωσής» τους με μια θεωρία, όπου ένας όρος αποκτά βαθμιαία μια υπόσταση που συχνά ξεπερνά το αυτολεξεί νόημα μιας λέξης και εμπλουτίζεται από τις θεωρητικές έννοιες και τις αντίστοιχες πρακτικές προσεγγίσεις που τον περιβάλλουν. Αυτό υπογραμμίζει τη σημασία της εμπλοκής, πέραν των μεταφραστών, ατόμων με επιστημονική κατάρτιση στους τομείς που καλύπτει ένα λεξικό, κάτι που χαρακτηρίζει την παρούσα συλλογική δουλειά. Σε σχέση με την ελληνική γλώσσα, ενδέχεται να παρουσιαστούν επιπλέον δυσκολίες, δεδομένου ότι συχνά ορισμένοι θεωρητικοί ή

επαγγελματίες που προτείνουν έναν όρο για να περιγράψουν και να προσδιορίσουν μια έννοια καταφεύγουν σε λέξεις με ελληνική ρίζα που καμιά φορά αποτελούν παρακινδυνευμένους νεολογισμούς.

Αναγνωρίζουμε, συγχαίρουμε και ευχαριστούμε τους επιμελητές για την πρωτοβουλία τους να παρουσιάσουν αυτή την αξιολογη δουλειά, η οποία συμβάλλει στη βελτίωση της επικοινωνίας ανάμεσα σε μουσικοθεραπευτές, επαγγελματίες υγείας, καθώς και σε επαγγελματίες, ερευνητές και φοιτητές από συναφή πεδία. Παράλληλα, εισάγει το ευρύ κοινό στη μουσικοθεραπεία, έναν τομέα ο οποίος περιλαμβάνει τη θεραπευτική και ερευνητικά τεκμηριωμένη χρήση μουσικών παρεμβάσεων, που απευθύνονται στις σωματικές, συναισθηματικές, γνωστικές και κοινωνικές ανάγκες των ατόμων στο πλαίσιο μιας θεραπευτικής σχέσης.

Βιβλιογραφία

Χουντουμάδη, Α., & Πατεράκη, Λ. (1989). *Σύντομο ερμηνευτικό λεξικό ψυχολογικών όρων*. Εκδόσεις Δωδώνη.

Χουντουμάδη, Α., & Πατεράκη, Λ. (2008). *Λεξικό ψυχολογίας*. Εκδόσεις Τόπος.

Η **Αναστασία Χουντουμάδη** ολοκλήρωσε μεταπτυχιακές σπουδές στο Πολιτειακό Πανεπιστήμιο του Portland (M.A.) και στο Πανεπιστήμιο του Oregon (PhD) στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Δίδαξε εκπαιδευτική και αναπτυξιακή ψυχολογία στο Deree College από το 1978 ως το 2010. Μαζί με την Λένα Πατεράκη συνέγραψε το *Ερμηνευτικό Λεξικό Ψυχολογικών Όρων* καθώς και το *Λεξικό Ψυχολογίας*. Είναι συνεργάτιδα στο Κέντρο Παιδαγωγικής και Καλλιτεχνικής Επιμόρφωσης «Σχεδία» από το 1992, όπου ασχολήθηκε με τον σχεδιασμό και την αξιολόγηση προγραμμάτων κοινωνικής παρέμβασης. Η πρώτη παιδική ηλικία καθώς και η διαχρονική πορεία της μητρότητας αποτελούν βασικά ερευνητικά της ενδιαφέροντα, με ιδιαίτερη έμφαση στις διαπολιτισμικές τους πτυχές. Έχει συμμετάσχει με εισηγήσεις σε πολλά συνέδρια στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Είναι συγγραφέας βιβλίων και άρθρων σε διεθνή και ελληνικά επιστημονικά περιοδικά.

Η **Λένα Πατεράκη**, ολοκλήρωσε μεταπτυχιακές σπουδές στο Πανεπιστήμιο του Hull στην Αγγλία, στον τομέα της γνωστικής ψυχολογίας. Διδάσκει στο Deree College από το 1993 ως σήμερα. Είναι υπεύθυνη του τμήματος της Ψυχολογίας. Έχει συγγράψει μαζί με την Αναστασία Χουντουμάδη το *Ερμηνευτικό Λεξικό Ψυχολογικών Όρων* καθώς και το *Λεξικό Ψυχολογίας*. Ανάμεσα στα βασικά της ερευνητικά ενδιαφέροντα είναι οι διεργασίες μνήμης, η κατανόηση γλώσσας, η νευροεπιστήμη καθώς και η σύνδεση μεταξύ νευροεπιστήμης και ψυχανάλυσης. Έχει συμμετοχές σε πολλά συνέδρια στην Ελλάδα και στο εξωτερικό και έχει δημοσιεύσει βιβλία και άρθρα σε διεθνή και ελληνικά επιστημονικά περιοδικά.

Kevin Kirkland

Editor of the book "International Dictionary of Music Therapy"

Alpha. Beta. Alphabet. The first two letters of the Greek alphabet are the roots of the system for organising the English alphabet and the premise on which its dictionary is ordered. A dictionary serves to preserve a language through words that connote definitions, descriptions, and theories. Overarching these are beliefs, attitudes, and values that each dictionary entry uplifts. When I first edited the *International Dictionary of Music Therapy* in 2013, I intended to amalgamate a vast array of terms, as well as profiles of persons who have made a significant contribution to this burgeoning profession, into one opus. With the publication of this new living text in Greek in its online and open-access format, the entire profession benefits. The expanse of music therapy into multiple avenues of discourse, preservation, and implementation thrives with the creation and development of resources. Music therapists are well familiar with translation. At the conclusion of a music therapy session, we begin the endeavour to translate experience into meaning, sound into text, and knowledge into evidence. This process is intricate and nuanced as are the definitions you will discover in this dictionary.

Lexikon. Lexicon. An alphabetical dictionary, especially of Greek, that includes the vocabulary of a person, language, or field. The importance of accessing music therapy terms in Greek and other languages is crucial. When I was editor of the *Canadian Journal for Music Therapy*, I introduced a French co-editor to ensure French language articles and abstracts. Though Canada has two official languages, and the Canadian Association of Music Therapists maintains a commitment to bilingualism, there was a slight undercurrent among some colleagues who argued that almost everyone speaks some English, so why focus on French and bilingualism? Why go to the trouble of translating abstracts and article titles? As soon as English is privileged as the primary language, we immediately risk silencing the voices of music therapists whose languages are other than English. Imagine if we did not have multilingual translations of *The Iliad*, the adventures of Odysseus, the philosophical ideas of Plato, Socrates, and Aristotle, and the lyric poetry of Sappho, whose texts were intended to be sung while accompanied by the lyre. The music therapy profession must strive to be mindful of inclusion while maintaining a deep regard for culture, history, and context. Scholars and practitioners must also consider that words carry denotations and connotations. The acute relevance of this dictionary is akin to a song arising out of the great void of the untold and the inexpressible.

Mousiki. Music. Muses. The nine Greek goddesses who presided over the arts and sciences. Music therapy is both art and science. The artful side with its multiple and nuanced meanings leaves room for interpretation and context. The scientific side seeks clarity and concreteness. However, we realise that the opposite is also true: art can represent truth, and science can express mystery. While Lars Ole Bonde rightly characterises music "as an ambiguous, representative, symbolic language" (2002, p. 39), there also exists complexity in spoken and written languages. Music, Bonde continues, embodies a sense of the ineffable; likewise, music and languages can house the same kind of "tacit knowledge" and "inexpressible meaning" (p. 39). This dictionary offers a beautiful blend of music therapy's wondrous art and science.

Therapeia. Therapy. To relieve, serve, take care of, or treat. How do we serve our clients? The profession? How do we take care of music therapy's richness and diversity, which is at once both an art and a science? What Giorgos Tsisis, Mitsi Akoyunoglou, Dimitra Papastavrou and Konstantina Katostari, have embarked on is a vital task of making music therapy terms and concepts accessible to Greek music therapists and their allies, opening channels for interdisciplinary dialogue. In a brilliant move, they have created an online, open-access dictionary. This lexicon allows the fluid addition of further terms and concepts over time. Building upon this, the editors are aware that descriptions of a music therapy term might vary among organisations, countries, and individuals. To this end, they allow the possibility of having more than one definition of an entry. The result is a living document that develops and transforms with time. There is an inevitable risk of translational dilemmas. How, for example, do music therapists define

attunement, empathy, flow, mirroring, and reframing? What about Helen Bonny's Guided Imagery and Music (GIM) method, whose function is much more complex than the title connotes? How do such terms translate into Greek? Developing a Greek music therapy dictionary, in this instance, allows the editors to consider global applications and understandings, then adjust and adapt them so that Greek therapists, writers, researchers, and other allied health professionals can converse within a common vernacular. Let us celebrate together the venture of this dictionary that is rife with opportunities for the development and exchange of knowledge and ideas.

References

Bonde, L. O. (2002). A therapeutic understanding of music. In T. Wigram, I. N. Pedersen & L. O. Bonde (Eds.), *A comprehensive guide to music therapy* (pp. 38-43). Jessica Kingsley Publishers.

Kevin Kirkland, PhD, is an instructor in the Bachelor of Music Therapy program at Capilano University in North Vancouver, British Columbia, Canada, where he teaches courses on music therapy in mental health settings as well as methods in music and the creative arts. He has been working as a music therapist since 1989 and he is currently one of two music therapists at Red Fish Healing Centre for Mental & Addiction in Coquitlam, BC. He has conducted research in areas of dementia care, personhood, and music therapy. His current focus is on the intersections of trauma, adverse childhood experiences, and music therapy. Kevin has edited the *International Dictionary of Music Therapy* and has served in the past as president of the Canadian Association of Music Therapists and editor of the *Canadian Journal of Music Therapy*.

Lena Pateraki and Anastasia Houndoumadi

Co-authors of the books «Concise Interpretative Dictionary of Psychological Terms» and «Dictionary of Psychology»

Our relationship began around 1986 with the creation and writing of a scientific dictionary, four years before the publication of our first dictionary entitled *Concise Interpretative Dictionary of Psychological Terms* by Dodoni publisher. It continued with the later editions, such as the *Dictionary of Psychology* which was published in 2008 by Topos publisher, while the rendering of scientific terms from one language to the other remains for us a field of research and reflection.

The present dictionary is the result of a pioneering effort to record terms that fall under the field of music therapy and their rendition in Greek. Moreover, selected terms are explicated thoroughly and are accompanied with selected references from Greek and English literature, making the project an encyclopaedic dictionary. It is characterised by interdisciplinarity and draws, for example, from the fields of psychology, music, neuropsychology, clinical and social psychology as well as psychotherapy. The dictionary is a collective work, in which every participant can take part in presenting suggested terms and concepts contributing with their expertise in the creation of a valuable tool.

From our experience, a dictionary can function as an assembly of keys that present us to a specific scientific subject and its related concepts. The concepts are broadened or differentiated with the purpose, on one hand to familiarise with the field and on the other hand to reassure a thorough interpretation and use of the terms, thus facilitating communication and deepening understanding. A substantial lexicographic effort should opt to be flexible and to grow in the context of new developments and within the constantly changing theoretical structures and concepts. The digital format of this dictionary has the advantage of allowing a continuous revision and addition of entries, so that it remains up-to-date and follows closely the developments in the field of music therapy, but also of other related fields.

Music therapy is an emerging field in Greece and the lexicographic effort of terms of a rapidly growing scientific and professional area sets the necessary foundations for its establishment and further development. An important and innovative milestone of this dictionary is the invite sent by the selected group of editors summoning to an open dialogue all participating authors and contributors. The digital format of the dictionary allows especially for the realization of this ambitious goal, where researchers and professionals will be able to exchange thoughts.

We have discovered that the rendering of a term that has been suggested and is used within the framework of a theory, can not always be attributed simply by its mere translation from one language to another. The successful rendition of a term presents a challenge sometimes avoided resulting in the usage of the term in the foreign language, just as it appears within the framework of a theory in the primary language, which usually is English. To the contrary, this dictionary faces these challenges directly and seeks alternative suggestions.

The challenges presented in the rendition of terms is sometimes the result of their “symbiosis” with a theory, in which a term gradually obtains a status that goes beyond the verbatim meaning of a word and is enriched by the theoretical concepts, and the surrounding approaches that encompass it. This highlights the importance of engagement, beyond translators, of people with scientific knowledge in the areas covered in a dictionary, an aspect present in this collective work. Regarding the Greek language, various obstacles might appear, taking into account that some theorists or professionals who suggest a term to describe and define a concept, might resort to words with Greek roots, which sometimes result in venturesome neologisms.

We acknowledge, congratulate and thank the editors for their initiative to present this notable project, which contributes in the advancement of communication among music therapists, health professionals, as well as professionals, researchers and students of related fields. In tandem, it introduces music therapy to the public, a field comprising the therapeutic and evidence-based use of music interventions, which address physical, emotional, mental and social needs of people within the framework of a therapeutic relationship.

References

Χουντουμάδη, Α., & Πατεράκη, Λ. (1989). *Σύντομο ερμηνευτικό λεξικό ψυχολογικών όρων* [Concise interpretive dictionary of psychological terms]. Εκδόσεις Δωδώνη.

Χουντουμάδη, Α., & Πατεράκη, Λ. (2008). *Λεξικό ψυχολογίας* [Dictionary of psychology]. Εκδόσεις Τόπος.

Anastasia Houndoumadi completed her graduate studies at Portland State University (M.A.) and University of Oregon (PhD) in the USA. She has taught educational and developmental psychology at Deree College from 1978 to 2010. With Lena Pateraki she has co-authored the *Interpretative Dictionary of Psychological Terms* and the *Dictionary of Psychology*. She is collaborating with the Centre for Educational and Artistic Training “Schedia” since 1992, where she has been involved in planning and evaluating projects of social intervention. Early childhood and the intertemporal trajectory of motherhood are her basic research interests, with an emphasis on intercultural aspects. She has participated in many conferences in Greece and abroad. She has authored books and articles published in international and Greek scientific journals.

Lena Pateraki completed her graduate studies at Hull University in the United Kingdom, in the field of cognitive psychology. She teaches at Deree College from 1993 till today. She is responsible of the Department of Psychology. She has co-authored with Anastasia Houndoumadi the *Interpretative Dictionary of Psychological Terms* as well as the *Dictionary of Psychology*. Among her research interests are the processes of memory, language comprehension, neuroscience and the connection between neuroscience and psychoanalysis. She has participated in many conferences in Greece and abroad. She has published books and articles in international and national scientific journals.

Εισαγωγή των επιμελητών

Πες μου μια λέξη...

Η γλώσσα, τόσο στην καθημερινή όσο και στην επαγγελματική μας ζωή, συνεχώς εξελίσσεται και προσαρμόζεται στις εκάστοτε ανάγκες μας αποσκοπώντας σε μία ουσιώδη, σαφή και δυναμική επικοινωνία. Οι λέξεις μεταφέρουν και διαμορφώνουν πολλαπλά νοήματα, προσδίδοντας άλλοτε μεγαλύτερη ευρύτητα σε αυτά, ενώ άλλες φορές τα συγκεκριμενοποιούν. Άλλοτε πάλι προσλαμβάνονται διαφορετικά από τους εκάστοτε συνομιλητές και χρειάζονται αποσαφήνιση. Ειδικότερα, όταν αντλούμε από μία ξένη γλώσσα – στην περίπτωση του λεξικού είναι τα αγγλικά – τότε η ίδια η μεταφραστική πράξη μάς δίνει τη δυνατότητα να ανακαλύψουμε τρόπους απόδοσης, να επανεκτιμήσουμε τη χρήση παγιωμένων λέξεων και φράσεων αλλά και να διαμορφώσουμε ένα νέο γλωσσικό δυναμικό.

Αφετηρία για τη δημιουργία του λεξικού μουσικοθεραπείας υπήρξε η ανάγκη για την εδραίωση μιας κοινής γλώσσας που να διασαφηνίζει την αγγλική ορολογία, να διατυπώνει προτάσεις, ενώ ταυτόχρονα να στηρίζει τον ερευνητικό, εκπαιδευτικό και επιστημονικό μουσικοθεραπευτικό λόγο στα ελληνικά. Η φιλοξενία αυτού του εγχειρήματος εντός του Approaches αντλεί από το πολυετές έργο του περιοδικού ως δίγλωσσης αγγλικής-ελληνικής δημοσίευσης. Τα μεταφραστικά διλήμματα και οι επιλογές που ενημερώνουν το λεξικό έχουν διαποτίσει την προσπάθεια και τις παρασκηνιακές συζητήσεις της ομάδας του Approaches από το 2008 έως και σήμερα.

Το παρόν εγχείρημα δεν αποσκοπεί σε μια εξαντλητική κάλυψη όλων των εννοιών και όρων που αφορούν το πεδίο της μουσικοθεραπείας. Κάνει μια αρχή, ανοίγοντας έναν χώρο γόνιμου ακαδημαϊκού διαλόγου όπου η γνώση και η απόδοση ξενόγλωσσων εννοιών και όρων επιτυγχάνεται μέσα από δυνατότητες συνεχούς ανταλλαγής ιδεών, προβληματισμών, θεώρησης και επαναθεώρησης. Βασικό μας μέλημα είναι να δημιουργήσουμε μέσα από το λεξικό έναν τόπο διεπιστημονικών συναντήσεων, όπου έννοιες, όροι, θεωρίες και συγγραφείς τόσο από το χώρο της μουσικοθεραπείας όσο και από άλλα συναφή πεδία συνδράμουν στην καταγραφή, την απόδοση και την ερμηνεία ξενόγλωσσων όρων. Το ποικιλόμορφο επιστημονικό υπόβαθρο της επιμελητικής μας ομάδας καθώς και των συμβαλλόμενων συγγραφέων τροφοδοτούν τη διεπιστημονική ταυτότητα του λεξικού.

Κοινό και δομή

Το λεξικό απευθύνεται πρωτίστως σε επαγγελματίες, ερευνητές και φοιτητές μουσικοθεραπείας. Μπορεί επίσης να φανεί χρήσιμο σε επιστήμονες από τον ευρύτερο χώρο των θεραπειών μέσω τεχνών, αλλά και συναφών πεδίων από τους τομείς των επιστημών υγείας, των ανθρωπιστικών και των κοινωνικών επιστημών γενικότερα.

Το λεξικό είναι οργανωμένο σε τρεις ενότητες: Η πρώτη ενότητα επικεντρώνεται στην παράθεση ενός αγγλοελληνικού λεξικού όρων που περιλαμβάνει μια ευρεία γκάμα λέξεων και εννοιών που συναντιούνται στη βιβλιογραφία της μουσικοθεραπείας. Αυτοί οι όροι άπτονται θεωρητικών, ερευνητικών, θεραπευτικών και εκπαιδευτικών διαδικασιών, και αφορούν διαστάσεις όπως της μουσικής τεχνολογίας, ζητήματα επαγγελματοποίησης, μουσικής και μουσικοθεραπευτικής θεωρίας. Πέρα από πρωτογενείς όρους και έννοιες που έχουν αναπτυχθεί στο πεδίο της μουσικοθεραπείας και σχετικές ενδογενείς θεωρίες, η ενότητα αυτή περιλαμβάνει σχετικούς όρους που πηγάζουν από άλλους κλάδους, όπως η ψυχοθεραπεία, η ψυχολογία, η νευροεπιστήμη, και οι θεραπείες μέσω των τεχνών.

Η δεύτερη ενότητα προσφέρει μια λίστα με αρκτικόλεξα. Εκτός από αρκτικόλεξα όρων που εμπεριέχονται στην πρώτη ενότητα του λεξικού, συμπεριλαμβάνονται και οι ονομασίες ορισμένων σχετικών οργανισμών.

Η τρίτη ενότητα του λεξικού, η οποία είναι και η πιο εκτενής, συμπεριλαμβάνει έναν αριθμό συγκεκριμένων λημμάτων. Στο λεξικό, το οποίο συνεχώς αναθεωρείται και εμπλουτίζεται, συμπεριλαμβάνονται όροι που αποτυπώνουν όψεις της πολυσχιδούς εικόνας του κλάδου της μουσικοθεραπείας και της σχέσης της με άλλα πεδία. Με τη συμβολή ενός αριθμού συγγραφέων, τα λήμματα – που εντάσσονται στο λεξικό μετά από ομότιμη αξιολόγηση – προσφέρουν μια περιεκτική ανάπτυξη και ερμηνεία διαφόρων όρων επιδιώκοντας την αποτύπωση του πλουραλισμού και του εύρους του κλάδου σε επίπεδο θεραπευτικής πράξης, έρευνας, εκπαίδευσης, εξειδικεύσεων και διεπιστημονικών προεκτάσεων. Το κάθε λήμμα συνοδεύεται από παραδείγματα ελληνικής και

ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας και σε ορισμένες περιπτώσεις από συνδέσμους σε σχετικούς ιστοχώρους και πολυμέσα. Η συμμετοχή μουσικοθεραπευτριών και επιστημόνων άλλων ειδικοτήτων προωθεί το διεπιστημονικό πνεύμα του λεξικού και το εμπλουτίζει με επιστημονική πολυφωνία.

Σε όλες τις ενότητες, για λόγους συνέπειας, τείνουμε να χρησιμοποιούμε τους όρους «πελάτης», «θεραπευόμενος» ή «ωφελοούμενος» για να περιγράψουμε το άτομο που συμμετέχει στη μουσικοθεραπεία. Άλλοι όροι – όπως «ασθενής», «συμμετέχων» ή «χρήστης υπηρεσίας» – χρησιμοποιούνται αν κρίνεται κατάλληλο σύμφωνα, για παράδειγμα, με το εκάστοτε θεραπευτικό πλαίσιο ή προσέγγιση. Επίσης, τείνουμε να αποφεύγουμε τον όρο «κλινικός» δεδομένης της ιατροκεντρικής απόχρωσής του. Αντί αυτού, προτιμούμε τον όρο «θεραπευτικός» που έχει ευρύτερο πεδίο εφαρμογής στα διάφορα πλαίσια που εργάζονται οι μουσικοθεραπευτές χωρίς να περιορίζεται σε δομές υγειονομικής περίθαλψης. Στο λεξικό επίσης επιλέγουμε εφεξής τη χρήση θηλυκού γένους για τους επαγγελματίες του χώρου. Πέρα από την αποφυγή της γενικευτικής χρήσης του αρσενικού γένους, επιδιώκουμε να προαγάγουμε μια πιο ευαισθητοποιημένη χρήση της γλώσσας ως προς τη διάσταση του φύλου. Στη συγκεκριμένη περίπτωση μάλιστα η χρήση θηλυκού αναγνωρίζει το έργο των γυναικών συναδέλφων που αποτελούν την πλειονότητα του εργατικού δυναμικού στο πεδίο διεθνώς.

Η εστίαση του λεξικού, ως αγγλοελληνικής δημοσίευσης, βασίζεται στο ότι σημαντικό μέρος της σύγχρονης βιβλιογραφίας στο πεδίο της μουσικοθεραπείας είναι δημοσιευμένο στην αγγλική γλώσσα, καθώς και στο γεγονός ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ελλήνων μουσικοθεραπευτών έχει σπουδάσει σε αγγλόφωνα προγράμματα (Ακογιούνου κ. ά., 2019· Ελληνικός Σύλλογος Πτυχιούχων Επαγγελματιών Μουσικοθεραπευτών, 2019· Tsisiris & Kalliodi, 2020).

Παρόμοιες προσπάθειες αγγλοελληνικών επιστημονικών λεξικών έχουν υλοποιηθεί σε άλλα πεδία, και μερικά από τα υπάρχοντα λεξικά – όπως το *Λεξικό Ψυχολογίας* (Χουντουμάδη & Πατεράκη, 2008), το *Λεξιλόγιο της Ψυχανάλυσης* (LaPlanche & Pontalis, 1986), το *Λεξικό Όρων Συμβουλευτικής, Προσανατολισμού και Επαγγελματικής Ψυχολογίας* (Δημητρόπουλος κ. ά., 1998), το *Λεξικό της Φιλοσοφίας* (Πελεγρίνης, 2013) καθώς και το *Γλωσσάρι των Ευκλείδη κ.ά.* (2003) που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό *Ψυχολογία* – είναι εξαιρετικά χρήσιμα και στους ελληνόφωνους μουσικοθεραπευτές. Πιο πρόσφατη εξέλιξη αποτελεί ο ιστοχώρος *Αστερισμοί Εννοιών* – ένα εννοιολογικό αρχείο στο οποίο προωθείται η κριτική, διαθεματική και διεπιστημονική ανάπτυξη εννοιών και δημιουργικών συνδέσεων με ψυχοθεραπευτικές πρακτικές και την κριτική ψυχολογία. Σε διεθνές επίπεδο, ορόσημο για τη μουσικοθεραπεία αποτέλεσε το *International Dictionary of Music Therapy* (Kirkland, 2013), ενώ στη γερμανική γλώσσα οι Decker-Voigt και Weymann συνεπιμελήθηκαν το *Lexikon Musiktherapie* το 2020. Επίσης, πιο πρόσφατα έχουν δημοσιευτεί σύντομα γλωσσάρια με σκοπό την αποσαφήνιση βασικής ορολογίας στον ευρύτερο χώρο των τεχνών και της υγείας (Davies & Clift, 2022· Davies κ.ά., 2016). Άλλα παραδείγματα λεξικών αφορούν συγκεκριμένα πεδία εφαρμογής, όπως το ανοικτής πρόσβασης λεξικό *Pallipedia* που εστιάζει στο πεδίο της ανακουφιστικής φροντίδας.

Όλες αυτές οι πρωτοβουλίες συμβάλλουν σε μια πιο ενημερωμένη χρήση όρων στην πράξη, στη θεωρία και στην έρευνα, αλλά και στη χάραξη κατάλληλων πολιτικών. Προς παρόμοια κατεύθυνση, το παρόν λεξικό φιλοδοξεί να αποτελέσει έναν τόπο συνάντησης, ανταλλαγής απόψεων και συνεχούς ανάπτυξης και διαμόρφωσης ενός λεξιλογίου που θα βοηθήσει στην εδραίωση μιας κοινά αποδεκτής βάσης της ορολογίας του κλάδου της μουσικοθεραπείας.

Μελλοντικές κατευθύνσεις

Η γνώση εξελίσσεται διαρκώς, και οι όροι αποκτούν διαφορετικές χροιές και νοήματα κατά την πάροδο του χρόνου και της εξέλιξης ενός επιστημονικού πεδίου. Ως ζωντανός οργανισμός, η γλώσσα διαρκώς οικοδομείται σε συνάρτηση με κοινωνικοπολιτισμικές, πολιτικές, τεχνολογικές και επιστημονικές εξελίξεις σε τοπικό, εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο.

Η παρούσα έκδοση αποτελεί ένα πρώτο βήμα συστηματικής οργάνωσης και γλωσσικής απόδοσης όρων και εννοιών. Η προαγωγή και συνεχής εξέλιξη του ακαδημαϊκού λόγου ωστόσο απαιτεί έναν συνεχή διεπιστημονικό διάλογο και ως εκ τούτου ευελπιστούμε στη διαρκή ανανέωση του λεξικού. Προς αυτήν την κατεύθυνση ενθαρρύνουμε μουσικοθεραπεύτριες και επαγγελματίες από συναφή πεδία να καταθέσουν τις δικές του προτάσεις για όρους και λήμματα προς προσθήκη σε μελλοντικές εκδόσεις. Αυτές οι προσθήκες μπορεί επίσης να αφορούν διαφορετικές ή εναλλακτικές αποδόσεις και μεταφράσεις όρων οι οποίοι παρουσιάζονται στην παρούσα έκδοση.

Με τη συμμετοχή διαφορετικών συγγραφέων και με την ανοιχτή πρόσκληση για περαιτέρω προσθήκες, αλλαγές και αντιπροτάσεις επιδιώκουμε να εμπλουτίσουμε το λεξικό με τον πλουραλισμό που χαρακτηρίζει το πεδίο και να καλλιεργήσουμε μία κουλτούρα ανοιχτού και εποικοδομητικού (δια)λόγου. Η διαμορφωτική δύναμη της γλώσσας, οι κοινωνικοπολιτισμικές και συναισθηματικές διαστάσεις των μεταφραστικών διεργασιών, καθώς και οι δυνάμει καταπιεστικές διαστάσεις της χρήσης της αγγλικής γλώσσας ως κυρίαρχης γλώσσας στο πεδίο της μουσικοθεραπείας, όπως και σε πολλά άλλα επιστημονικά πεδία, αποτελούν σημεία σύγχρονου προβληματισμού (Metell, κ.ά., 2022· Moonga, 2022) και εναρμονίζονται με το κριτικό και συνδιαμορφωτικό πνεύμα του λεξικού.

Ευελπιστούμε ότι η δημιουργία αυτού του διαδικτυακού λεξικού μουσικοθεραπείας θα συμβάλει στην οικοδόμηση γεφυρών επικοινωνίας για την προαγωγή της μουσικοθεραπείας και του διεπιστημονικού διαλόγου, στην ενδυνάμωση και κριτική οριοθέτηση της επαγγελματικής ταυτότητας των επαγγελματιών του χώρου, καθώς και στην υποστήριξη της ερευνητικής δραστηριότητας στην Ελλάδα (Καλλιώδη κ.ά., 2023). Ως τόπος διεπιστημονικών συναντήσεων, ευελπιστούμε το λεξικό να προσφέρει γόνιμο έδαφος για αναστοχασμό και εννοιολογική εμβάθυνση.

Βιβλιογραφία

- Ακογιούνoglou, Μ., Ετρεκσόglou, Ι., & Παπανικολάου, Ε. (2019). Μουσικοθεραπεία: Μία σύντομη αναφορά στην εκπαίδευση. Στο Λ. Γιώτης, Δ. Μαραβελής, Α. Πανταγούτσου & Ε. Γιαννούλη (Επιμ.), *Η συμβολή των ψυχοθεραπειών μέσω τέχνης στην ψυχιατρική θεραπευτική* (σσ. 356-359). Εκδόσεις Βήτα.
- Αστερισμοί Εννοιών, <https://conceptsarchive.substack.com/>
- Davies, C. R., & Clift, S. (2022). Arts and health glossary – A summary of definitions for use in research, policy and practice. *Frontiers in Psychology*, 4170. <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2022.949685/full>
- Davies, C., Pescud, M., Anwar-McHenry, J., & Wright, P. (2016). Arts, public health and the National Arts and Health Framework: A lexicon for health professionals. *Australian and New Zealand Journal of Public Health*, 40(4), 304–306. <https://doi.org/10.1111/1753-6405.12545>
- Decker-Voigt, H. H., & Weymann, E. (Eds.). (2020). *Lexikon Musiktherapie*. Hogrefe Verlag GmbH & Company KG.
- Δημητρόπουλος, Ε., Βρετάκου, Ε., & Γαλανουδάκη-Ράπτη, Α. (1998). *Λεξικό όρων συμβουλευτικής, προσανατολισμού και επαγγελματικής ψυχολογίας*. Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Ελληνικός Σύλλογος Πτυχιούχων Επαγγελματιών Μουσικοθεραπευτών (2019). *Περί μουσικοθεραπείας*. <https://drive.google.com/file/d/1-U2PV9Y9dQXEBX0eetf3dZIAH4FV5aCM/view?usp=sharing>
- Ευκλείδη, Α., Κάντας, Α., Λεοντάρη, Α., & η Μόνιμη Επιτροπή Ορολογίας της ΕΛΨΕ (2003). Γλωσσάρι. *Ψυχολογία*, 10(4, Παράρτημα), 183-225.
- Καλλιώδη, Χ., Ακογιούνoglou, Μ., Αδαμοπούλου, Χ., Φρουδάκη, Μ., & Τσίρης, Γ. (2023). Προς έναν ανοιχτό διάλογο: Σύγχρονες εξελίξεις στον χώρο της μουσικοθεραπείας στην Ελλάδα. Στο Θ. Ράπτης & Ε. Περακάκη (Επιμ.), *Η μουσική εκπαίδευση σε έναν κόσμο που αλλάζει: Ταυτότητες, αξίες, εμπειρίες. Πρακτικά του 9ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.* (σσ. 451-466). Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση.
- Kirkland, K. (Ed.). (2013). *The international dictionary of music therapy*. Routledge.
- LaPlanche, J., & Pontalis, J-B. (2008). *Λεξιλόγιο της ψυχανάλυσης*. Εκδόσεις Κέδρος.
- Metell, M., Miyake, H., Dell'Antonio, A., & Zisk, A. H. (2022). Whose power, whose language? Exploring issues of power and language in music therapy. *Voices: A World Forum for Music Therapy*, 22(3). <https://doi.org/10.15845/voices.v22i3.3808>
- Moonga, N. U. (2022). The emotional labour of translations and interpretations in music therapy research and practice. *Voices: A World Forum for Music Therapy*, 22(3). <https://voices.no/index.php/voices/article/view/3682>
- Pallipedia: The Free Online Palliative Care Dictionary, <https://pallipedia.org/>

Πελεγρίνης, Θ. Ν. (2013). *Λεξικό της φιλοσοφίας*. Εκδόσεις Πεδίο.

Tsirir, G., & Kalliodi, C. (2020). Music therapy in Greece and its applications in dementia and end-of-life care. *Approaches: An Interdisciplinary Journal of Music Therapy*, 12(2), 233-249.

Χουντουμάδη, Α., & Πατεράκη, Λ. (2008). *Λεξικό ψυχολογίας*. Εκδόσεις Τόπος.

Ενότητα Α

Λεξικό όρων

Σε αυτήν την ενότητα προσφέρεται η προτεινόμενη ελληνική μετάφραση διάφορων όρων που συναντώνται στην αγγλική βιβλιογραφία της μουσικοθεραπείας. Συχνά οι όροι μπορεί να έχουν πολλαπλά νοήματα, αλλά οι παρακάτω μεταφράσεις εστιάζουν στην απόδοσή τους μέσα από το πρίσμα του πεδίου της μουσικοθεραπείας. Οι όροι που συνοδεύονται από αστεράκι [*] αναπτύσσονται αναλυτικότερα στα λήμματα της τρίτης ενότητας του λεξικού.

A

acapella, α καπέλα, φωνητική μουσική δίχως συνοδεία μουσικών οργάνων
accessibility, προσβασιμότητα
accompanying, μουσική συνοδεία
acculturation, επιπολιτισμός
acoustic ecology, ακουστική οικολογία
Acquired Brain Injury (ABI), Επίκτητη Εγκεφαλική Βλάβη
acting out, εκδραμάτιση
action research, έρευνα δράσης
active ageing, ενεργός γήρανση
active music listening, ενεργητική μουσική ακρόαση
active music therapy *, ενεργητική μουσικοθεραπεία
adaptive technology, προσαρμοστική τεχνολογία
addiction, εξάρτηση
addiction treatment, θεραπεία απεξάρτησης
adulthood, ενήλικη ζωή
Adverse Childhood Experiences (ACEs), Δυσμενείς Εμπειρίες της Παιδικής Ηλικίας
advocacy, προάσπιση, συνηγορία
aesthetic experience, αισθητική εμπειρία
Aesthetic Music Therapy (AeMT), Αισθητική Μουσικοθεραπεία
aesthetics, αισθητική
affect, θυμικό, συναίσθημα
affect attunement *, συναισθηματική συνήχηση, συναισθηματική εναρμόνιση
affect regulation, θυμική ή συναισθηματική ρύθμιση
affordances, προσφερόμενες/παρεχόμενες δυνατότητες
age spectrum, ηλικιακό φάσμα ή εύρος
agency, αυτενέργεια
allied health professional, επαγγελματίας υγείας
alternate states of consciousness, μεταβαλλόμενες καταστάσεις συνείδησης
alternative therapies, εναλλακτικές θεραπείες
Alzheimer's disease, νόσος Αλτσχάιμερ
American Music Therapy Association (AMTA), Αμερικανικός Σύλλογος Μουσικοθεραπείας
amplifier, ενισχυτής
amusia, αμουσία
analgesic effects, αναλγητικές επιδράσεις
Analytical Music Therapy (AMT) *, Αναλυτική Μουσικοθεραπεία
Analytical Musicodrama *, Αναλυτικό Μουσικόδραμα
analytically oriented music therapy, αναλυτικά προσανατολισμένη μουσικοθεραπεία
anger, θυμός
anorexia nervosa, νευρική ανορεξία

anthropology, ανθρωπολογία
anthroposophical music therapy *, ανθρωποσοφική μουσικοθεραπεία
anthroposophy, ανθρωποσοφία
anticipatory grief, αναμενόμενο ή προπαρασκευαστικό πένθος
anxiety, άγχος
aphasia, αφασία
Applied Behavioural Analysis (ABA), Εφαρμοσμένη Ανάλυση Συμπεριφοράς (ΕΑΣ)
applied music technology, εφαρμοσμένη μουσική τεχνολογία
appropriation, ιδιοποίηση, οικειοποίηση
apraxia, απραξία
Archetypal Music Psychotherapy (AMP), Αρχετυπική Μουσική Ψυχοθεραπεία
archetype, αρχέτυπο
arousal regulation, ρύθμιση διέγερσης
art on prescription, πολιτιστική συνταγογράφηση
art psychotherapy, εικαστική ψυχοθεραπεία, ψυχοθεραπεία μέσω τέχνης
art therapy, εικαστική θεραπεία, θεραπεία μέσω τέχνης
arts and health, τέχνες και υγεία
arts therapies, θεραπείες μέσω τεχνών
arts-based methodology, μεθοδολογία βασισμένη στις τέχνες
arts-based methods, μέθοδοι βασισμένες στις τέχνες
arts-based psychotherapy, ψυχοθεραπεία βασισμένη στις τέχνες
arts-based research, έρευνα βασισμένη στις τέχνες
assessment, αξιολόγηση
Assessment of Functions of Music Therapy (AFMT), Αξιολόγηση των Λειτουργιών της Μουσικοθεραπείας
Assessment of Parent-Child Interaction (APCI), Αξιολόγηση της Αλληλεπίδρασης Γονέα-Παιδιού
Assessment of the Quality of Relationship (AQR), Αξιολόγηση της Ποιότητας της Σχέσης
asylum seeker, ο αιτών άσυλο
atonality, ατονικότητα, ατονισμός
Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD), Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής και Υπερκινητικότητας (ΔΕΠΥ)
audio recording, ηχογράφηση
audiovisual material, οπτικοακουστικό υλικό
audit, έλεγχος, παρακολούθηση
audition, ακρόαση
auditory cortical processing, φλοιώδης ακουστική επεξεργασία
auditory perception training, εξάσκηση ακουστικής αντίληψης

auditory system, ακουστικό σύστημα
authentic self, αυθεντικός εαυτός
Autism Spectrum Disorders (ASD), Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ)
awakening, αφύπνιση
axiology, αξιολογία (κλάδος της φιλοσοφίας)

B

Behavioural Music Therapy, Συμπεριφορική Μουσικοθεραπεία
behaviourism, συμπεριφορισμός
beliefs, πεποιθήσεις
belonging (sense of), η αίσθηση του ανήκειν
benefits, οφέλη
Benenzon Model of Music Therapy, Μοντέλο Μουσικοθεραπείας Μπένεντζον
bereavement, πένθος
biomarker, βιοδείκτης
biomedical music therapy, βιοϊατρική μουσικοθεραπεία
biomedical, βιοϊατρική
body language, γλώσσα του σώματος
Bonny Method of Guided Imagery and Music (BMGIM), η Μέθοδος Bonny της Καθοδηγούμενης Νοερής Απεικόνισης και Μουσικής
boundaries, όρια
boundary object, οριακό αντικείμενο
brain plasticity, πλαστικότητα ή ευπλαστότητα του εγκεφάλου
brain science, επιστήμη του εγκεφάλου
burnout, εργασιακή εξουθένωση

C

call and response, αντιφωνικό, κλήση-απόκριση
care, φροντίδα
caregiver, φροντιστής, πάροχος φροντίδας
carer, φροντιστής
case study *, μελέτη περίπτωσης, περιπτωσιολογική μελέτη
catharsis, κάθαρση
cd player, συσκευή αναπαραγωγής δίσκων (cd)
certified music therapist, πιστοποιημένη μουσικοθεραπεύτρια
chanting, ψαλμωδία
chaos, χάος
charity funding, χρηματοδότηση φιλανθρωπικού χαρακτήρα, χρηματοδότηση μη κερδοσκοπικού οργανισμού

childhood, παιδική ηλικία
children songs, παιδικά τραγούδια
chordal playing, παίξιμο με συγχορδίες
chronic pain, χρόνιος πόνος
chronobiology/biochronology, χρονοβιολογία, βιοχρονολογία
classical music tradition, παράδοση κλασικής μουσικής
client group, πελατειακή ομάδα
client population, πελατειακός πληθυσμός
client, πελάτης
client-centred therapy, πελατοκεντρική θεραπεία
clinical, κλινικό
clinical administration, διαχείριση κλινικού έργου
clinical aim, κλινικός σκοπός
clinical goal, κλινικός στόχος
clinical implications, κλινικές επιπτώσεις
clinical improvisation *, κλινικός αυτοσχεδιασμός
clinical outcomes, κλινικά αποτελέσματα, κλινική έκβαση
clinical placement, κλινική πρακτική άσκηση
clinical practice, κλινική άσκηση
clinical psychology, κλινική ψυχολογία
clinical technique, κλινική τεχνική
clinical trial, κλινική δοκιμή
closure, κλείσιμο
cochlear implant, κοχλιακό εμφύτευμα
code of conduct, κώδικας δεοντολογίας
code of ethics, κώδικας ηθικής
cognitive function, γνωστική λειτουργία
cognitive psychology, γνωστική ψυχολογία
Cognitive Behavioural Therapy (CBT), Γνωσιακή/Γνωστική Συμπεριφορική Θεραπεία (ΓΣΘ)
cognitive therapy, γνωσιακή/γνωστική θεραπεία
collaborative musicking, συνεργατική μουσικοτροπία
collaborative practice, συνεργατική πράξη
collaborative research, συνεργατική έρευνα
colonisation, αποικιοποίηση
communal musicking, κοινοτική μουσικοτροπία
communal singing, κοινοτικό τραγούδι
communication, επικοινωνία
communicative musicality *, επικοινωνιακή μουσικότητα
communicative vocalisation, επικοινωνιακή φωνοποίηση
communitas, ιδιάζουσες κοινότητες
community, κοινότητα
community band, κοινοτικό μουσικό σύνολο, μουσικό σύνολο στην κοινότητα
community care, κοινοτική φροντίδα, φροντίδα στην κοινότητα
community choir, κοινοτική χορωδία, χορωδία στην κοινότητα

community cultural development, κοινοτική πολιτισμική ανάπτυξη, πολιτισμική ανάπτυξη στην κοινότητα
community engagement, κοινοτική εμπλοκή, εμπλοκή στην κοινότητα
community integration, ένταξη ή ενσωμάτωση στην κοινότητα
Community Music Therapy (CoMT) *, Κοινοτική Μουσικοθεραπεία, Μουσικοθεραπεία στην Κοινότητα
community music *, κοινοτική μουσική, μουσική στην κοινότητα
community-oriented music therapy, κοινοτικά προσανατολισμένη μουσικοθεραπεία
comparative analysis, συγκριτική ανάλυση
compassion fatigue, κόπωση συμπόνιας
compassionate communities, συμπονετικές κοινότητες
competencies, ικανότητες
complementary therapies, συμπληρωματικές θεραπείες
complexity science, επιστήμη της πολυπλοκότητας
complicated grief, περιπεπλεγμένο πένθος
composition, σύνθεση
computer assisted therapy, θεραπεία υποβοηθούμενη από υπολογιστή
conceptual tools, εννοιολογικά εργαλεία/μέσα
conference roundtable, στρογγυλή τράπεζα συνεδρίου
confidence, σιγουριά, εμπιστοσύνη
confidentiality, εμπιστευτικότητα, εχεμύθεια, απόρρητο
conflict resolution, επίλυση συγκρούσεων
conflict, σύγκρουση
conscious, συνειδητό
consciousness, συνείδηση
consensus model, συναινετικό μοντέλο
constructivism, εποικοδομισμός, κονστρουκτιβισμός
construct validity, εννοιολογική εγκυρότητα, εγκυρότητα εννοιολογικής κατασκευής
consultant, σύμβουλος, εμπειρογνώμονας
consultation, γνωμοδότηση
contain, εμπεριέχω
containment, περίεξη
content validity, εγκυρότητα περιεχομένου
context, πλαίσιο
Continuing Professional Development (CPD), Συνεχιζόμενη Επαγγελματική Ανάπτυξη (ΣΕΑ)
coping skills, δεξιότητες αντιμετώπισης
copying, αντιγραφή
co-therapist, συν-θεραπευτής
counselling, συμβουλευτική
counsellor, σύμβουλος

counter-transference, αντιμεταβίβαση
couple therapy, θεραπεία ζεύγους
creative arts, δημιουργικές τέχνες
creative arts therapies, θεραπείες μέσω δημιουργικών τεχνών
creative arts therapist, θεραπευτής μέσω δημιουργικών τεχνών
Creative Music Therapy (CMT) *, Δημιουργική Μουσικοθεραπεία (ΔΜ)
creative participation, δημιουργική συμμετοχή
creative writing, δημιουργική γραφή
creativity, δημιουργικότητα
credibility, αξιοπιστία
critical theory, κριτική θεωρία
critical thinking, κριτική σκέψη
critique, κριτική
cross-media approach, διαμεσική προσέγγιση
cultural diversity, πολιτισμική ετερογένεια
cultural identity, πολιτισμική ταυτότητα
cultural immunogen, πολιτισμικό ανοσογόνο
cultural performance, κοινωνική (επι)τέλεση
cultural rights, πολιτισμικά δικαιώματα
culture, πολιτισμός
culture-centred music therapy *, πολιτισμικά επικεντρωμένη μουσικοθεραπεία
culturally sensitive music therapy, πολιτισμικά ευαίσθητη μουσικοθεραπεία
culture specific music therapy, πολιτισμικά συγκεκριμένη μουσικοθεραπεία
cure, ίαση, θεραπεία

D

Dalcroze Eurhythmics, Ρυθμική Dalcroze
dance therapy, χοροθεραπεία
dance/movement therapy *, χοροθεραπεία
data analysis, ανάλυση δεδομένων
data collection tool, εργαλείο συλλογής δεδομένων
data collection, συλλογή δεδομένων
data protection, προστασία δεδομένων
Deaf culture, κουλτούρα Κωφών
death education, εκπαίδευση περί θανάτου
decision making, διαδικασία λήψης απόφασης
dementia care, φροντίδα ατόμων με άνοια
dementia, άνοια
demographics, δημογραφικά στοιχεία
dependance, εξάρτηση
dependency issues, ζητήματα εξάρτησης
depression, κατάθλιψη
developmental disability, αναπτυξιακή αναπηρία
developmental disorder, αναπτυξιακή διαταραχή

Developmental-Integrative Model of Music Therapy,

Αναπτυξιακό-Ενοποιητικό Μοντέλο

Μουσικοθεραπείας

Developmental Music Therapy *, Αναπτυξιακή

Μουσικοθεραπεία

developmental psychology, αναπτυξιακή ψυχολογία

developmental speech-language training through

music, εξάσκηση αναπτυξιακού λόγου-ομιλίας μέσω της μουσικής

diagnosis, διάγνωση

diagnostic tool, διαγνωστικό εργαλείο

dialogical self, διαλογικός εαυτός

dialoguing, συνδιαλέγομαι

digital art, ψηφιακή τέχνη

digital ethnography, ψηφιακή εθνογραφία

digital health, ψηφιακή υγεία

disability, αναπηρία

Disability Studies, Σπουδές Αναπηρίας

discipline, γνωστικό αντικείμενο, κλάδος

discourse, διάλογος, λόγος

discrimination, διάκριση (*συνήθως μη ευνοϊκή βάσει προκαταλήψεων*)

dissonant, δυσαρμονικό, ασύμφωνο

distance counselling, συμβουλευτική εξ αποστάσεως

diversity, ποικιλομορφία, ετερογένεια

domestic violence, ενδοοικογενειακή βία

dramatherapy/drama therapy *, δραματοθεραπεία

drone, βουητό, βόμβος,

drone music, μουσική με δρόνους (κρατημένους ήχους)

drum circle, κύκλος κρουστών

drumming, παίξιμο κρουστών

drumming circle, κύκλος κρουστών, κύκλος παιξίματος κρουστών

dual relationships, διττές σχέσεις

duet, ντουέτο, διωδία

dynamic form, δυναμική μορφή

dynamics, δυναμικές, εναλλαγές έντασης

E

e-health services, ηλεκτρονικές υπηρεσίες υγείας

e-mental health services, ηλεκτρονικές υπηρεσίες ψυχικής υγείας

early childhood, προσχολική/νηπιακή ηλικία

early interaction music therapy, μουσικοθεραπεία πρώιμης αλληλεπίδρασης

early intervention *, πρώιμη παρέμβαση

eating disorders, διατροφικές διαταραχές

echolalia, ηχολαλία

eclectic approach, εκλεκτική προσέγγιση

ecological validity, οικολογική εγκυρότητα

effectiveness, αποτελεσματικότητα (*συνήθως σε καθημερινές συνθήκες*)

efficacy, αποτελεσματικότητα (*συνήθως σε ελεγχόμενες πειραματικές συνθήκες*)

Ego functions, λειτουργίες του Εγώ

Ego, το Εγώ

embodiment *, ενσωμάτωση

emergence, ανάδυση

emotional adjustment, συναισθηματική προσαρμογή

emotional expression, συναισθηματική έκφραση

emotional intelligence, συναισθηματική νοημοσύνη

emotional wellbeing, συναισθηματική ευεξία/ευ ζην

empathic improvisation, ενσυναισθητικός αυτοσχεδιασμός

empathy skills, δεξιότητες ενσυναίσθησης

empathy, ενσυναίσθηση

empowerment, ενδυνάμωση

enactment, διαδραμάτιση

encounter, συνάντηση

enculturation, προσπολιτισμός, πολιτισμική αφομοίωση

end-of-life care, φροντίδα στο τέλος της ζωής

engagement, εμπλοκή, συμμετοχή

Engagement-Processing-Interpretation-Critique-Usefulness-Relevance-Ethics (EPICURE),

Εμπλοκή-Επεξεργασία-Ερμηνεία-Κριτική-Χρησιμότητα-Σχετικότητα-Ηθική

enjoyment, ευχαρίστηση, απόλαυση

entrainment, διασυντονισμός, διασυχρονισμός

Environmental Music Therapy (EMT), Περιβαλλοντική Μουσικοθεραπεία

epistemology, επιστημολογία

equality, ισότητα

equity, ισονομία

ethical musicality, ηθική μουσικότητα

ethics *, ηθική και δεοντολογία

ethnography, εθνογραφία

ethnomedicine, εθνοϊατρική

ethnomethodology, εθνομεθοδολογία

ethnomusic therapy, εθνομουσικοθεραπεία

ethnomusicology, εθνομουσικολογία

ethology, ηθολογία

etiology, αιτιολογία

eudaimonic approach, ευδαιμονική προσέγγιση

European Consortium for Arts Therapies Education (ECArTE), Ευρωπαϊκή Κοινοπραξία για την

Εκπαίδευση στις Θεραπείες μέσω Τεχνών

European Music Therapy Confederation (EMTC),

Ευρωπαϊκή Συνομοσπονδία Μουσικοθεραπείας

eurythmy, ευρυθμία

evaluation, αξιολόγηση

everyday music listening, καθημερινή μουσική ακρόαση
Evidence-Based Practice (EBP) *, πράξη βασισμένη σε αποδείξεις
evidence-informed practice, πράξη ενημερωμένη από τεκμήρια
evolutionary theory, εξελικτική θεωρία
Existential Music Therapy, Υπαρξιακή Μουσικοθεραπεία
experiential groups, βιωματικές ομάδες
experiential learning, βιωματική μάθηση
experiential workshop, βιωματικό εργαστήριο
experimental, πειραματικό
experimental research design, πειραματικός ερευνητικός σχεδιασμός
expression, έκφραση
expressive arts therapies, θεραπείες μέσω εκφραστικών τεχνών
expressiveness, εκφραστικότητα
extemporisation, αυτοσχεδιασμός (συγκεκριμένη τεχνική βάσει δεδομένου μουσικού κειμένου)
extending, επέκταση, παράταση
eye contact, βλεμματική επαφή

F

face validity, φαινομενική εγκυρότητα
facial expression, έκφραση προσώπου
false self, ψευδής εαυτός
family dynamics, δυναμικές της οικογένειας
family history, οικογενειακό ιστορικό
family therapy, οικογενειακή θεραπεία
feasibility study, μελέτη σκοπιμότητας
feedback form, φόρμα αξιολόγησης
feminism, φεμινισμός
Feminist Music Therapy, Φεμινιστική Μουσικοθεραπεία
feminist theory, φεμινιστική θεωρία
flourishing, ανθηρό, ακμαίο
flow, ροή
Focal Music Therapy in Obstetrics (FMTO), Εστιακή Μουσικοθεραπεία στη Μαιευτική
focus group, ομάδα εστίασης
Forensic Music Therapy, Εγκληματολογική Μουσικοθεραπεία
frameworking, πλαisiώση
free association, ελεύθερος συνειρμός
free associative singing, ελεύθερο συνειρμικό τραγούδι
free expression, ελεύθερη έκφραση
free improvisation, ελεύθερος αυτοσχεδιασμός

frequency, συχνότητα
Freudian theory, Φροϋδική θεωρία
functional motor skills, λειτουργικές κινητικές δεξιότητες
Functionally-oriented Music Therapy (FMT), Λειτουργικά-προσανατολισμένη Μουσικοθεραπεία
funding, χρηματοδότηση, χορηγία
funeral music, μουσική κηδείας

G

Gender Studies, Σπουδές Φύλου
General Data Protection Regulation (GDPR), Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων (ΓΚΠΔ)
gentle empiricism, ευγενικός ή διακριτικός εμπειρισμός
gerontology, γεροντολογία
Gestalt Psychology, Ψυχολογία Gestalt, Μορφολογική Ψυχολογία
GIM Responsiveness Scale (GIMR), Κλίμακα Αποκριτικότητας για την Καθοδηγούμενη Νοερή Απεικόνιση και Μουσική
goodbye song, αποχαιρετιστήριο τραγούδι
graphic notation, γραφική σημειογραφία
grief, πένθος, θρήνος
groove, γκρούβα
grounded theory, θεμελιωμένη θεωρία
grounding, θεμελίωση
Group Analytical Music Therapy, Ομαδική Αναλυτική Μουσικοθεραπεία
group clinical improvisation, ομαδικός κλινικός αυτοσχεδιασμός
group facilitation, συντονισμός ή εμψύχωση ομάδας
group facilitator, συντονιστής ή εμψυχωτής ομάδας
group improvisational music therapy, ομαδική αυτοσχεδιαστική μουσικοθεραπεία
group music therapy *, ομαδική μουσικοθεραπεία
group singing, ομαδικό τραγούδι
group work, ομαδική εργασία, ομαδικό έργο
Guided Imagery and Music (GIM) *, Καθοδηγούμενη Νοερή Απεικόνιση και Μουσική (KNAM)

H

harmony, αρμονία
headphones, ακουστικά
healing, επούλωση, ίαση, θεραπεία
health benefits, οφέλη υγείας
health economics, οικονομία της υγείας
health musicking, μουσικοτροπία της υγείας

health outcomes, αποτελέσματα στον τομέα της υγείας
health promotion, προώθηση της υγείας
health, υγεία
healthcare, φροντίδα υγείας
heart rate, καρδιακός παλμός
hello song, τραγούδι καλωσορίσματος
hermeneutics, ερμηνευτική
hierarchy of evidence, ιεράρχηση των αποδείξεων/τεκμηρίων
hierarchy of needs (Maslow), ιεράρχηση αναγκών (του Maslow)
high-functioning autism, αυτισμός υψηλής λειτουργικότητας
holding, κράτημα
holistic care, ολιστική φροντίδα
holistic health, ολιστική υγεία
Home-Based Music Therapy (HBMT), Μουσικοθεραπεία Κατ' Οίκον
hope, ελπίδα
hospice, ξενώνας/μονάδα ανακουφιστικής φροντίδας
hospitalisation, νοσηλεία
human rights, ανθρώπινα δικαιώματα
humanism, ανθρωπισμός, ουμανισμός
Humanistic Music Therapy, Ανθρωπιστική/ Ουμανιστική Μουσικοθεραπεία
humanities, ανθρωπιστικές επιστήμες
humming, τραγούδι με κλειστά χείλη, σιγοτραγουδώντας, μουρμουρητό

I-Thou, Εγώ-Εσύ
identity, ταυτότητα
illness, ασθένεια, νόσος
imagery, απεικόνιση (νοερή)
imaginal listening, νοερή ακρόαση
imitating, μίμηση
Impact Areas Questionnaire (IAQ), Ερωτηματολόγιο Περιοχών Επίπτωσης
impact measurement, μέτρηση επίπτωσης
improvisation *, αυτοσχεδιασμός
Improvisation Assessment Profiles (IAP), Προφίλ Αξιολόγησης μέσω του Αυτοσχεδιασμού, Αξιολογητικά Προφίλ Αυτοσχεδιασμού
improvisation skills, δεξιότητες αυτοσχεδιασμού
improvisation techniques, τεχνικές αυτοσχεδιασμού
Improvisational Music Therapy, Αυτοσχεδιαστική Μουσικοθεραπεία
inclusion, ένταξη, συμπερίληψη

inclusive music education, ενταξιακή/ συμπεριληπτική μουσική εκπαίδευση
incorporating, ενσωμάτωση
indexing, καταλογογράφηση, δημιουργία ευρετηρίου
indigenous music, γηγενής/αυτόχθονη μουσική
Individual Music Therapy Assessment Profile (IMTAP), Ατομικό Προφίλ Μουσικοθεραπευτικής Αξιολόγησης
individual music therapy, ατομική μουσικοθεραπεία
Individual Music-Centered Assessment Profile for Neurodevelopmental Disorders (IMCAP-ND), Ατομικό Μουσικο-κεντρικό Προφίλ Αξιολόγησης για Νευροαναπτυξιακές Διαταραχές
individuality, ατομικότητα
infancy, βρεφική ηλικία
infant, βρέφος, νήπιο
infant-mother interaction, αλληλεπίδραση μητέρας-βρέφους
infantile autism, πρώιμος παιδικός αυτισμός
infantilisation, νηπιοποίηση
informed consent, εν επιγνώσει συναίνεση, πληροφορημένη συγκατάθεση
inner mobility, εσωτερική κινητικότητα
inpatient, νοσηλευόμενος ασθενής
instrumental music, οργανική μουσική
integrative health, ενοποιητική προσέγγιση για την υγεία
intelligence, νοημοσύνη
intensive care, εντατική θεραπεία, εντατική φροντίδα
intentionality in music, σκοπιμότητα στη μουσική
interaction, αλληλεπίδραση
Interactive Music Therapy, Διαδραστική Μουσικοθεραπεία
interdisciplinary collaboration *, διεπιστημονική συνεργασία
interdisciplinary work, διεπιστημονικό έργο, διεπιστημονική εργασία
Interest in Music Scale (IIM), Κλίμακα Ενδιαφέροντος για τη Μουσική
intergenerational collaboration, διαγενεακή συνεργασία
International Association for Music and Medicine (IAMM), Διεθνής Ένωση για τη Μουσική και την Ιατρική
International Expressive Arts Therapies Association (IEATA), Διεθνής Ένωση Θεραπειών μέσω Εκφραστικών Τεχνών
International Index of Music Therapy Organisations (IIMTO), Διεθνές Ευρετήριο Οργανισμών Μουσικοθεραπείας (ΔΕΟΜ)

International Music Therapy Assessment Consortium (IMTAC), Διεθνής Κοινοπραξία για την Αξιολόγηση στη Μουσικοθεραπεία
internship, πρακτική, πρακτική άσκηση
interpersonal communication, διαπροσωπική επικοινωνία
interpretation, ερμηνεία
interpretivist research, έρευνα που βασίζεται στον ερμηνευτισμό
inter-rater reliability, αξιοπιστία μεταξύ εκτιμητών/αξιολογητών
intersubjective, διωποκειμενικό
intersubjectivity, διωποκειμενικότητα
intervention, παρέμβαση
interview, συνέντευξη
Intramusical Relationship Scale (IRS), Κλίμακα Ενδομουσικής Σχέσης
intramusical, ενδομουσικό
intuition, διαίσθηση
International Society for Music Education (ISME), Διεθνής Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση
ISO principle, αρχή του ISO

J

jamming, ελεύθερη μουσική δημιουργία δύο ή περισσότερων μουσικών, τζαμάρισμα
joint attention, από κοινού προσοχή
Jungian music psychotherapy, Γιουνγκιανή μουσική ψυχοθεραπεία

K

kairos, βιωμένος χρόνος, οξυμένη συνειδητότητα

L

lament *, μοιρολόι
language barriers, γλωσσικά εμπόδια
leadership, ηγεσία
legacy, κληροδότημα, κληρονομιά
Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Queer and Intersex (LGBTQI+), Λεσβίες, Ομοφυλόφιλοι, Αμφιφυλόφιλοι, Τρανς, Κουήρ και Ίντερσεξ (ΛΟΑΤΚΙ+)
licensed music therapist, μουσικοθεραπεύτρια με άδεια άσκησης επαγγέλματος
life coach, προπονητής ζωής, σύμβουλος ζωής
life coaching, προπονητική ζωής

lifelong learning, διά βίου μάθηση
lifespan, διάρκεια ζωής
lifestyle, τρόπος ζωής
life-threatening illness, ασθένεια απειλητική για τη ζωή
limbic system, μεταιχμιακό σύστημα
liminal state, οριακή κατάσταση, μεταιχμιακή κατάσταση
liminality, οριακότητα, μεταιχμιακότητα
listening, ακρόαση
literature review, ανασκόπηση βιβλιογραφίας
lived experience, βιωμένη εμπειρία
location of care, τόπος φροντίδας
loss, απώλεια
low frequency, χαμηλή συχνότητα
Low-Frequency Sound Therapy (LFST), Ηχοθεραπεία Χαμηλής Συχνότητας
lullaby, νανούρισμα
lyric analysis, ανάλυση στίχων

M

mainstream school, σχολείο γενικής εκπαίδευσης
mandala, μάνταλα
matching, συνταίριασμα, ταίριασμα
maternal singing, μητρικό τραγούδι
MatLab software, λογισμικό MatLab
meaning, νόημα
meaning and coherence in life, νόημα και συνοχή στη ζωή
meaning making, νοηματοδότηση
meaningful moments, στιγμές με νόημα, στιγμές με σημαίνον νόημα
medical ethnomusicology *, ιατρική εθνομουσικολογία
medical music therapy, ιατρική μουσικοθεραπεία
meditation, διαλογισμός
melodic contour, μελωδικό περίγραμμα
Melodic Intonation Therapy (MIT), Θεραπεία Μελωδικού Επιτονισμού
melodic pattern, μελωδικό μοτίβο
melodic thematic improvisation, μελωδικός θεματικός αυτοσχεδιασμός
melody, μελωδία
mental health services, υπηρεσίες ψυχικής υγείας
mental health, ψυχική υγεία
mental wellbeing, ψυχική ευεξία/ευημερία, ψυχικό ευ ζην
mentalisation, εν-νόηση
metacognitive skills, μεταγνωστικές δεξιότητες
metaphor, μεταφορά

methodology , μεθοδολογία	music-evoked imagery , νοερή απεικόνιση που εγείρεται από τη μουσική
microanalysis * , μικροανάλυση	music experience , μουσική εμπειρία
microphone , μικρόφωνο	music for health , μουσική για την υγεία
mindfulness , ενσυνειδητότητα	music-for-health practitioners , επαγγελματίες μουσικής για την υγεία
mirroring , καθρέφτισμα, αντικατοπτρισμός	music for peace building , μουσική για την οικοδόμηση της ειρήνης
mixed-methods research , έρευνα μικτών μεθόδων	music healing , θεραπευτική μέσω της μουσικής
modal harmony , τροπική (μουσική) αρμονία	Music in Dementia Assessment Scale (MiDAS) , Κλίμακα Αξιολόγησης για τη Μουσική στην Άνοια
modal improvisation , τροπικός αυτοσχεδιασμός	music in therapy , η μουσική στη θεραπεία
modality , τροπικότητα	music induced harm , βλάβη που προκαλείται από τη μουσική
modes , τρόποι	Music Interaction Rating Scale (MIR) , Κλίμακα Μέτρησης της Μουσικής Αλληλεπίδρασης
modulation , μετατροπή	music learning , μουσική μάθηση
monitoring and evaluation , παρακολούθηση/έλεγχος και αξιολόγηση	music making , δημιουργία μουσικής, παραγωγή μουσικής
mood , διάθεση	music medicine , μουσική ιατρική
motivation , κίνητρο	music meditation , μουσικός διαλογισμός
motor skills , κινητικές δεξιότητες	music philosophy * , φιλοσοφία της μουσικής
multicultural music therapy , πολυπολιτισμική μουσικοθεραπεία	music playlist , λίστα αναπαραγωγής μουσικής
multidisciplinary team , πολυεπιστημονική ομάδα	music psychodrama , μουσικό ψυχόδραμα
Multimodal Psychiatric Music Therapy (MPMT) , Πολυτροπική Ψυχιατρική Μουσικοθεραπεία	music psychology * , μουσική ψυχολογία, ψυχολογία της μουσικής
multisensory integration , πολυαισθητηριακή ολοκλήρωση	music psychotherapy * , μουσική ψυχοθεραπεία
muscle tone , μυϊκός τόνος	music relaxation , μουσική χαλάρωση
music and health , μουσική και υγεία	music score , παρτιτούρα
Music and Imagery (MI) , Μουσική και Νοερή Απεικόνιση (MNA)	music sociology , κοινωνιολογία της μουσικής
music and movement , μουσική και κίνηση	music supported therapy , μουσικά υποστηριζόμενη θεραπεία
music as social capital , η μουσική ως κοινωνικό κεφάλαιο	music teacher , μουσικοπαιδαγωγός, εκπαιδευτικός μουσικής
music as therapy , η μουσική ως θεραπεία	music technology , μουσική τεχνολογία
music assisted relaxation , μουσικά υποβοηθούμενη χαλάρωση	music thanatology , μουσική θανατολογία
music asylum , μουσικό άσυλο/καταφύγιο	music therapist , μουσικοθεραπεύτρια
music-based assessment , αξιολόγηση βασισμένη στη μουσική	Music Therapists for Peace (MTP) , Μουσικοθεραπεύτριες για την Ειρήνη
Music-based Attention Assessment (MAA) , Αξιολόγηση της Προσοχής βασισμένη στη Μουσική	music therapy aim , μουσικοθεραπευτικός στόχος
Music-based Evaluation of Cognitive Functioning (MBECF) , Αξιολόγηση Γνωστικής Λειτουργικότητας βασισμένη στη Μουσική	music therapy approaches , μουσικοθεραπευτικές προσεγγίσεις
Music-based Scale for Autism Diagnostics (MUSAD) , Κλίμακα για τα Διαγνωστικά Κριτήρια του Αυτισμού βασισμένη στη Μουσική	music therapy as anti-oppressive practice , η μουσικοθεραπεία ως αντι-καταπιεστική πρακτική
Music Breathing , Μουσική Αναπνοή	Music Therapy Assessment Tool for Awareness in Disorders of Consciousness (MATADOC) , Εργαλείο Μουσικοθεραπευτικής Αξιολόγησης της Επίγνωσης σε Διαταραχές Συνείδησης
Music-Centred Music Therapy (MCMT)* , Μουσικοκεντρική Μουσικοθεραπεία	music therapy assessment tool , μουσικοθεραπευτικό εργαλείο αξιολόγησης
Music Child , Μουσικό Παιδί	music therapy certification , πιστοποίηση μουσικοθεραπείας
music consciousness , μουσική συνείδηση	
music education * , μουσική παιδαγωγική / μουσική εκπαίδευση	
music educator , εκπαιδευτικός μουσικής	

music therapy education, εκπαίδευση στη μουσικοθεραπεία
music therapy methods, μουσικοθεραπευτικές μέθοδοι
music therapy process, μουσικοθεραπευτική διαδικασία
music therapy qualification, μουσικοθεραπευτική κατάρτιση
music therapy room, δωμάτιο/χώρος μουσικοθεραπείας
music therapy session, συνεδρία μουσικοθεραπείας
Music Therapy Social Skills Assessment and Documentation (MTSSA), Αξιολόγηση και Καταγραφή Κοινωνικών Δεξιοτήτων στη Μουσικοθεραπεία
Music Therapy Special Education Assessment Tool, Εργαλείο Μουσικοθεραπευτικής Αξιολόγησης στην Ειδική Αγωγή
music therapy techniques, μουσικοθεραπευτικές τεχνικές
Music Therapy Toolbox (MTTB), Εργαλειοθήκη Μουσικοθεραπείας
music therapy, μουσικοθεραπεία
musical accompaniment, μουσική συνοδεία
musical aesthetics, μουσική αισθητική
Musical Assessment of Gerontological Needs and Treatment (MAGNET), Μουσική Αξιολόγηση Γεροντολογικών Αναγκών και Θεραπείας
musical autobiography, μουσική αυτοβιογραφία
musical behaviour, μουσική συμπεριφορά
Musical Cognitive/Perception Scale (MCPS), Κλίμακα Μουσικής Νόησης/Αντίληψης
musical collage, μουσικό κολάζ
musical communication, μουσική επικοινωνία
musical companionship, μουσική συντροφικότητα
musical connection, μουσική σύνδεση
musical countertransference, μουσική αντιμεταβίβαση
musical development, μουσική ανάπτυξη
musical dialogue, μουσικός διάλογος
Musical Emotional Assessment Rating Scale (MEARS), Μουσική Συναισθηματική Κλίμακα Αξιολόγησης
musical empathy, μουσική ενσυναίσθηση
musical encounter, μουσική συνάντηση/συνεύρεση
musical ensemble, μουσικό σύνολο
musical executive function training, εξάσκηση εκτελεστικών λειτουργιών (του εγκεφάλου) μέσω μουσικής
musical form, μουσική φόρμα
musical holding, μουσικό κράτημα
musical identity, μουσική ταυτότητα
musical improvisation, μουσικός αυτοσχεδιασμός

musical instrument, μουσικό όργανο
Musical Instruments Digital Interface (MIDI), Ψηφιακή Διεπαφή/Διασύνδεση Μουσικών Οργάνων
musical interaction, μουσική αλληλεπίδραση
musical life review, μουσική ανασκόπηση ζωής
musical memory, μουσική μνήμη
musical mind, μουσικός νους
musical motor feedback, μουσική κινητική ανατροφοδότηση
musical perception, μουσική αντίληψη
musical portrait, μουσικό πορτρέτο
musical pragmatics, μουσική πραγματολογία, μουσικές νοηματοδοτήσεις
musical process, μουσική διαδικασία
musical production, μουσική παραγωγή
Musical Responsiveness Scale (MRS), Κλίμακα Μουσικής Αποκριτικότητας
musical sensitivity, μουσική ευαισθησία
musical skills, μουσικές δεξιότητες
musical strategies, μουσικές στρατηγικές
musical symbiosis, μουσική συμβίωση
musical symbols, μουσικά σύμβολα
musical techniques, μουσικές τεχνικές
musical theatre, μουσικό θέατρο
musical transference, μουσική μεταβίβαση
musicality, μουσικότητα
musical-social space, μουσικο-κοινωνικός χώρος
musicking *, μουσικοτροπώ, μουσικοτροπία
musicking as self-care, μουσικοτροπία ως αυτοφροντίδα
musicology, μουσικολογία

N

narrative, αφήγηση
narrative literature review, αφηγηματική βιβλιογραφική επισκόπηση
narrative therapy, αφηγηματική θεραπεία
natural sounds, φυσικοί ήχοι
naturalistic inquiry, φυσιοκρατική έρευνα
neonatal care, νεογνική φροντίδα
Neonatal Intensive Care Unit (NICU), Μονάδα Εντατικής Νοσηλείας Νεογνών (MENN)
netnography, δικτυοεθνογραφία
networking, δίκτυο, δικτύωση
neural network, νευρωνικό δίκτυο
neuroaffirmative, νευροεπιβεβαιωτική
neurobiology of music, νευροβιολογία της μουσικής
neurodegenerative disease, νευροεκφυλιστική νόσος
neurodevelopmental disorders, νευροαναπτυξιακές διαταραχές

neurodiversity, νευροποικιλότητα
Neurologic Music Therapy *, Νευρολογική Μουσικοθεραπεία
neurological disorder, νευρολογική διαταραχή
neuroscience, νευροεπιστήμη
Non-Governmental Organisation (NGO), Μη Κυβερνητική Οργάνωση (ΜΚΟ)
non-directive music therapy work, μη-κατευθυντικό μουσικοθεραπευτικό έργο
non-verbal expression, μη λεκτική έκφραση
non-verbal voicework, μη λεκτικό φωνητικό έργο
non-verbal, μη-λεκτικό
Nordoff-Robbins Music Therapy (NRMT), Nordoff-Robbins Μουσικοθεραπεία

O

objectivist research, έρευνα που βασίζεται στον αντικειμενισμό
objects relations theory, θεωρία αντικειμενοτρόπων σχέσεων
observations methods, μέθοδοι παρατήρησης
online music therapy, μουσικοθεραπεία μέσω διαδικτύου
ontology, οντολογία
Orff music therapy *, Orff μουσικοθεραπεία
Orff-Schulwerk *, μουσικοκινητική αγωγή Orff
organisational dynamics, οργανωσιακές δυναμικές
organisational wellbeing, οργανωσιακή ευημερία
ostinato, επαναλαμβανόμενη μουσική φράση ή μοτίβο
outcome measures, μέτρα έκβασης
outcomes, αποτελέσματα

P

paediatric music therapy, παιδιατρική μουσικοθεραπεία
palliative care, ανακουφιστική φροντίδα
paradigm, παράδειγμα (επιστημολογικό πρότυπο)
parent-child interaction, αλληλεπίδραση γονέα-παιδιού
parent-infant bonding, δεσμός γονέα-βρέφους
participant observation, συμμετοχική παρατήρηση
participant, συμμετέχων
participation, συμμετοχή
participatory action research, συμμετοχική έρευνα δράσης
participatory music therapy, συμμετοχική μουσικοθεραπεία

pathology, παθολογία
peacebuilding, οικοδόμηση της ειρήνης
peak experience, εμπειρία κορύφωσης, εμπειρία κορυφής
Pediatric Inpatient Music Therapy Assessment Form (PIMTAF), Φόρμα Μουσικοθεραπευτικής Αξιολόγησης Παιδιατρικού Νοσηλευόμενου Ασθενή
peer-review process, διαδικασία ομότιμης αξιολόγησης
peer-reviewed journal, περιοδικό ομότιμης αξιολόγησης
perception, αντίληψη
performance, επιτέλεση, επίδοση
performativity, επιτελεσματικότητα
personal liability insurance, προσωπική ασφάλιση αστικής ευθύνης
person-centred care, προσωποκεντρική φροντίδα
Person-centred Music Therapy, Προσωποκεντρική Μουσικοθεραπεία
personhood, προσωποσύνη
phenomenology, φαινομενολογία
philosophy of science, φιλοσοφία της επιστήμης
pilot study, πιλοτική μελέτη
play therapy/playtherapy *, παιγνιοθεραπεία
poetry therapy, θεραπεία μέσω ποίησης
popular music, δημοφιλής μουσική
positive psychology, θετική ψυχολογία
postmodernity, μετανεωτερικότητα
power relations, σχέσεις ισχύος
practice-based learning, μάθηση βασισμένη στην πράξη/πρακτική
practitioner, επαγγελματίας, ασκούμενος επαγγελματίας
preverbal communication, προλεκτική επικοινωνία
privacy, ιδιωτικότητα
private practice, ιδιωτική άσκηση επαγγέλματος
problem-solving, επίλυση προβλήματος
professional boundaries, επαγγελματικά όρια
professional discourse, επαγγελματικός λόγος/διάλογος
professional duties, επαγγελματικές υποχρεώσεις, επαγγελματικά καθήκοντα
professional identity, επαγγελματική ταυτότητα
professional recognition, επαγγελματική αναγνώριση
professional registration, άδεια άσκησης επαγγέλματος
professional standards of practice, επαγγελματικές προδιαγραφές, επαγγελματικά πρότυπα άσκησης
professionalisation, επαγγελματοποίηση
professionalism, επαγγελματισμός
progress, πρόοδος
projection, προβολή

Psychiatric Music Therapy Questionnaire (PMTQ), Ψυχιατρικό Μουσικοθεραπευτικό Ερωτηματολόγιο
psychoanalysis, ψυχανάλυση
Psychoanalytical Music Therapy, Ψυχαναλυτική Μουσικοθεραπεία
psychobiology, ψυχοβιολογία
psychodrama, ψυχόδραμα
psychodramatic singing, ψυχοδραματικό τραγούδι
Psychodynamic Music Therapy *, Ψυχοδυναμική Μουσικοθεραπεία
psychology, ψυχολογία
psychometric concepts, ψυχομετρικές έννοιες
psychomotor education/psychomotricity, ψυχοκινητική εκπαίδευση
psychosocial development, ψυχοκοινωνική ανάπτυξη
psychosomatic medicine, ψυχοσωματική ιατρική
psychospiritual development, ψυχοπνευματική ανάπτυξη
psychosynthesis, ψυχosύνθεση
psychotherapy, ψυχοθεραπεία
public health, δημόσια υγεία

Q

qualitative research, ποιοτική έρευνα
quality assurance, διασφάλιση ποιότητας
quality of life, ποιότητα ζωής
quantitative research, ποσοτική έρευνα
queer theory, κουίρ (queer) θεωρία

R

racial awareness, φυλετική επίγνωση
racial issues, φυλετικά ζητήματα
racism, ρατσισμός
Randomised Controlled Trial (RCT), Τυχαιοποιημένη Ελεγχόμενη Δοκιμή (ΤΕΔ)
rating scales, κλίμακες αξιολόγησης
receptive music therapy *, δεκτική μουσικοθεραπεία
reciprocity, αμοιβαιότητα
recognition, αναγνώριση
record keeping, τήρηση αρχείων
recovery, ανάκαμψη, αποκατάσταση
recovery model, μοντέλο ανάκαμψης/αποκατάστασης
recreational, ψυχαγωγικό
recreational methods, ψυχαγωγικές μέθοδοι
reductionism, αναγωγισμός
reductionist theory, θεωρία αναγωγισμού
referential improvisation, αναφορικός αυτοσχεδιασμός

referral, παραπομπή
referral form, παραπεμπτικό
referral process, διαδικασία παραπομπής
reflecting, αντανάκλαση
reflection, στοχασμός, αναστοχασμός
reflexive practice, αναστοχαστική πρακτική
reflexivity, αναστοχαστικότητα
reframing, επαναπλαισίωση
refugee, πρόσφυγας
regulative music therapy, ρυθμιστική μουσικοθεραπεία
rehabilitation, αποκατάσταση
Relational Music Therapy, Σχεσιακή Μουσικοθεραπεία
relationship building, οικοδόμηση σχέσης/σχέσεων
relationship completion, ολοκλήρωση σχέσης
relativism, σχετικισμός
reminiscence, ανάμνηση, αναπόληση
reparative musicking, επανορθωτική μουσικοτροπία
repetition, επανάληψη
research, έρευνα
research assistant, βοηθός έρευνας
research data, ερευνητικά δεδομένα
research ethics, ηθική και δεοντολογία της έρευνας
research evidence, ερευνητικά τεκμήρια
research fellow, ερευνητικός συνεργάτης/εταίρος
research funding, ερευνητική χρηματοδότηση
research governance, ερευνητική διαχείριση
research integrity, ερευνητική ακεραιότητα
research phenomenon, ερευνητικό φαινόμενο
research question, ερευνητικό ερώτημα
Residual Music Skills Test (RMST), Τεστ Υπολειπόμενων Μουσικών Δεξιοτήτων (ΤΥΜΔ)
resilience, ψυχική ανθεκτικότητα
resistance, αντίσταση
resources, μέσα, πόροι
Resource-Oriented Music Therapy, Μουσικοθεραπεία Προσανατολισμένη στους Πόρους/Μέσα
respiratory function, αναπνευστική λειτουργία
response, απόκριση, ανταπόκριση
responsiveness, αποκριτικότητα
rhythm, ρυθμός
rhythmic grounding, ρυθμική θεμελίωση
rhythmic pattern, ρυθμικό μοτίβο
rhythmic thematic improvisation, ρυθμικός θεματικός αυτοσχεδιασμός
ritual, τελετουργία, τελετουργικό

S

salutogenesis, υγειογένεια

Schema theory, θεωρία Σχημάτων
Schema therapy, θεραπεία Σχημάτων
secondary traumatic stress, δευτερογενές τραυματικό άγχος
self, εαυτός
self-actualisation, αυτοπραγμάτωση
self-awareness, αυτεπίγνωση
self-care, αυτοφροντίδα
self-determination *, αυτοπροσδιορισμός
self-disclosure, αυτοαποκάλυψη
self-enquiry, αυτοαναζήτηση
self-esteem αυτοεκτίμηση
self-expression, αυτοέκφραση
self-image, αυτοεικόνα
self-reflexivity, αυτοαναστοχαστικότητα
semi-structured interview, ημι-δομημένες συνέντευξη
sense of self, αίσθηση του εαυτού
sensory friendly concert, αισθητηριακά φιλική συναυλία
sensory integration, αισθητηριακή ολοκλήρωση
sensory processing disorder, διαταραχή αισθητηριακής επεξεργασίας
service evaluation *, αξιολόγηση υπηρεσίας
service user involvement, εμπλοκή χρήστη/λήπτη υπηρεσίας
service-user perspectives, απόψεις χρήστη/λήπτη υπηρεσιών
sexual disorder, σεξουαλική διαταραχή
sexual identity, σεξουαλική ταυτότητα
sexual orientation, σεξουαλικός προσανατολισμός
shaman, σαμάνος
shamanism, σαμανισμός
shared attention, από κοινού προσοχή
short-term work, βραχυπρόθεσμη εργασία
silence, ησυχία, σιωπή
singing bowl, ηχογαβάθα
singing for health, προαγωγή της υγείας μέσω τραγουδιού
social capital, κοινωνικό κεφάλαιο
social cohesion, κοινωνική συνοχή
social critique, κοινωνική κριτική
social engagement, κοινωνική εμπλοκή
social identity, κοινωνική ταυτότητα
social impact, κοινωνικός αντίκτυπος
social justice, κοινωνική δικαιοσύνη
social model of disability, κοινωνικό μοντέλο της αναπηρίας
social wellbeing, κοινωνική ευημερία
sociocultural theory, κοινωνικο-πολιτισμική θεωρία
sociotherapy, κοινωνιοθεραπεία
solo, σόλο
song collage, κολάζ τραγουδιών

song stories, ιστορίες τραγουδιών, ιστορίες υπό τη μορφή τραγουδιών
song list, λίστα τραγουδιών
songwriting, τραγουδοποιία, σύνθεση/δημιουργία τραγουδιού
sound, ήχος
soundscape *, ηχοτοπίο
sound diversity, ηχοποικιλότητα
sound healing, θεραπευτική μέσω του ήχου, ηχοθεραπεία, ηχητική θεραπεία
sound therapy, ηχοθεραπεία, ηχητική θεραπεία
special education, ειδική αγωγή
Special Education Music Therapy Assessment Process (SEMTAP), Διαδικασία Μουσικοθεραπευτικής Αξιολόγησης στην Ειδική Αγωγή
special educational needs, ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες
special music education *, ειδική μουσική παιδαγωγική
speech production, παραγωγή ομιλίας
spiritual care, πνευματική φροντίδα
spirituality, πνευματικότητα
splitting, σχάση, διχοτόμηση
sponsorship, χορηγία
state anxiety, καταστασιακό άγχος
states of consciousness, καταστάσεις συνείδησης
stereotypes, στερεότυπα
storytelling, αφήγηση παραμυθιού/ιστορίας
strength, δύναμη, δυνατό σημείο
strengths-based approach, προσέγγιση βασισμένη στα δυνατά σημεία
stress, άγχος, στρες
stress management, διαχείριση άγχους/στρες
Structural Model for Music Analysis (SMMA), Δομικό Μοντέλο για τη Μουσική Ανάλυση
student placement, πρακτική άσκηση φοιτητών
subconscious, υποσυνείδητο
supervision *, εποπτεία
surrender, παράδοση, άφημα
survey, δημοσκόπηση
sustainability, βιωσιμότητα
symbiotic auditory ecosystem, συμβιωτικό ακουστικό οικοσύστημα
symbolic play, συμβολικό παιχνίδι
symbolisation, συμβολοποίηση
synchronisation, συγχρονισμός
systematic review, συστηματική επισκόπηση/ανασκόπηση
systemic approach, συστημική προσέγγιση

T

t-test, έλεγχος t
team bonding, δέσιμο της ομάδας
team building, οικοδόμηση/χτίσιμο/ανάπτυξη ομάδας
teamwork skills, δεξιότητες ομαδικής εργασίας
technology-based song writing, συγγραφή τραγουδιού βασισμένη στην τεχνολογία
telecare, τηλε-φροντίδα
telehealth, τηλε-υγεία
telemedicine, τηλεϊατρική
teletherapy, τηλεθεραπεία
tempo, τέμπο, ταχύτητα
temporal synchrony, συγχρονισμός
test-retest reliability, αξιοπιστία ελέγχου-επανελέγχου, αξιοπιστία εξέτασης-επανεξέτασης
thematic improvisation, θεματικός αυτοσχεδιασμός
theoretical construct, θεωρητικό οικοδόμημα
theoretical framework, θεωρητικό πλαίσιο
Theory of Mind (ToM), Θεωρία του Νου (ΘΤΝ)
therapeutic alliance, θεραπευτική συμμαχία
therapeutic drumming, θεραπευτικό παίξιμο κρουστών
therapeutic frame, θεραπευτικό πλαίσιο
therapeutic intention, θεραπευτική πρόθεση
therapeutic methods, θεραπευτικές μέθοδοι
Therapeutic Music Exercises (TMEs), Θεραπευτικές Μουσικές Ασκήσεις (ΘΜΑ)
therapeutic narrative analysis, θεραπευτική αφηγηματική ανάλυση
therapeutic practice, θεραπευτική πρακτική
therapeutic presence, θεραπευτική παρουσία
therapeutic process, θεραπευτική διαδικασία
therapeutic singing, θεραπευτικό τραγούδι
therapeutic songwriting, θεραπευτική τραγουδοποιία, θεραπευτική σύνθεση/δημιουργία τραγουδιού
therapeutic voicework, θεραπευτικό φωνητικό έργο
therapist-client relationship, σχέση θεραπευτή-πελάτη
therapy, θεραπεία
threshold, κατώφλι, όριο
timbre, ηχόχρωμα, χροιά
timeframe, χρονικό πλαίσιο, χρονοδιάγραμμα
time, χρόνος
tonal grounding, τονική θεμελίωση
tonality, τονικότητα
total pain, ολικός πόνος
traditional healer, παραδοσιακός θεραπευτής
trait anxiety, άγχος προδιάθεσης
trance, κατάσταση ύπνωσης, τρανς, έκσταση
transaction, συναλλαγή
transcendence, υπερβατικότητα

transdisciplinary, υπερεπιστημονικό
transference – counter-transference *, μεταβίβαση – αντιμεταβίβαση
transferable skills, μεταβιβάσιμες δεξιότητες
transformation, μεταμόρφωση
transition, μετάβαση
transitional object, μεταβατικό αντικείμενο
transitional space, μεταβατικός χώρος
transparency, διαφάνεια
transpersonal music therapy, υπερπροσωπική μουσικοθεραπεία
transpersonal psychology, υπερπροσωπική ψυχολογία
transposition, αλλαγή τονικότητας, τονική μεταφορά
trauma, τραύμα
trauma-informed approach, προσέγγιση βασισμένη στο τραύμα, τραυματοενήμερη προσέγγιση
trauma-informed stance, στάση βασισμένη στο τραύμα, τραυματοενήμερη στάση
treatment plan, θεραπευτικό πλάνο, θεραπευτικός σχεδιασμός
triangulation method, τριγωνοποίηση, μέθοδος τριγωνοποίησης
trustworthiness, εμπιστευσιμότητα
tuning, χόρδισμα, κούρδισμα, συντονισμός
turn-taking, εναλλαγή σειράς

U

unconditional acceptance, άνευ όρων αποδοχή
unconditional positive regard, άνευ όρων θετική εκτίμηση/θεώρηση
unconscious, ασυνείδητο

V

validation, επικύρωση
validity, εγκυρότητα
value, αξία, τιμή
variance, διακύμανση
variation, παραλλαγή
verbal communication, λεκτική επικοινωνία
vibration, δόνηση
vibro-acoustic therapy, δονητική-ακουστική θεραπεία
vicarious trauma, έμμεσο τραύμα, τραύμα ταύτισης
video elicitation interview, συνέντευξη ορμώμενη από την παρακολούθηση βίντεο
video recording, βιντεοσκόπηση
virtual music therapy, εικονική μουσικοθεραπεία

virtual reality, εικονική πραγματικότητα
visual impairment, προβλήματα όρασης, οπτική βλάβη
vitality, ζωτικότητα
vocal holding, φωνητικό κράτημα
vocal holding techniques, τεχνικές φωνητικού κρατήματος
vocal improvisation, φωνητικός αυτοσχεδιασμός
vocal interaction, φωνητική διάδραση/αλληλεπίδραση
vocal intervention, φωνητική παρέμβαση
Vocal Psychotherapy *, Φωνητική Ψυχοθεραπεία
vocalisation, φωνοποίηση
voice, φωνή
Voice Assessment Profile (VOIAS), Προφίλ Αξιολόγησης της Φωνής
voice recorder, μαγνητόφωνο, συσκευή εγγραφής φωνής/ήχου
voice workshop, φωνητικό εργαστήριο
voicework, φωνητικό έργο
voluntary work, εθελοντικό έργο, εθελοντική εργασία
vulnerability, ευαλωτότητα, τρωτότητα

W

warm-up techniques, τεχνικές προθέρμανσης/ζεστάματος
wavelength, μήκος κύματος
weakness, αδυναμία
welfare, ευημερία, κοινωνική πρόνοια
welfare state, κράτος πρόνοιας
wellbeing, ευ ζην, ευζωία, ευεξία
withdrawal, απόσυρση
womb sounds, ήχοι μήτρας
working memory, λειτουργική μνήμη
workplace, χώρος εργασίας, εργασιακός χώρος
World Federation of Music Therapy (WFMT), Παγκόσμια Ομοσπονδία Μουσικοθεραπείας (ΠΟΜ)
wounded healer, πληγωμένος θεραπευτής

Z

Zone of Proximal Development (ZPD), Ζώνη Επικείμενης Ανάπτυξης (ΖΕΑ)

Ενότητα Β

Αρκτικόλεξα

Αυτή η ενότητα συμπεριλαμβάνει αρκτικόλεξα όρων που έχουν παρουσιαστεί στην πρώτη ενότητα του λεξικού, καθώς και ορισμένων επαγγελματικών οργανισμών στο πεδίο της μουσικοθεραπείας. Τα αρκτικόλεξα που συνοδεύονται από αστεράκι [*] αναπτύσσονται αναλυτικότερα στα λήμματα της τρίτης ενότητας του λεξικού. Σε ορισμένες περιπτώσεις προτείνεται το αντίστοιχο ελληνικό αρκτικόλεξο.

A

ABA: Applied Behavioural Analysis, Εφαρμοσμένη Ανάλυση Συμπεριφοράς (ΕΑΣ)
ACEs: Adverse Childhood Experiences, Δυσμενείς Εμπειρίες της Παιδικής Ηλικίας
ADHD: Attention Deficit Hyperactivity Disorder, Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής - Υπερκινητικότητας (ΔΕΠΥ)
AeMT: Aesthetic Music Therapy, Αισθητική Μουσικοθεραπεία
AFMT: Assessment of Functions of Music Therapy, Αξιολόγηση των Λειτουργιών της Μουσικοθεραπείας
AMT: Analytical Music Therapy, Αναλυτική Μουσικοθεραπεία
AMTA: American Music Therapy Association, Αμερικανική Ένωση Μουσικοθεραπείας
APA: American Psychological Association, Αμερικανική Ψυχολογική Ένωση
APCI: Assessment of Parent-Child Interaction, Αξιολόγηση της Αλληλεπίδρασης Γονέα-Παιδιού
AQR: Assessment of the Quality of Relationship, Αξιολόγηση της Ποιότητας της Σχέσης
ASD: Autism Spectrum Disorders, Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ)

B

BAMT: British Association for Music Therapy, Βρετανικός Σύλλογος Μουσικοθεραπείας
BMGIM: Bonny Method of Guided Imagery and Music, η Μέθοδος Bonny της Καθοδηγούμενης Νοερής Απεικόνισης και Μουσικής

C

CMT * : Creative Music Therapy, Δημιουργική Μουσικοθεραπεία (ΔΜ)
CoMT * : Community Music Therapy, Κοινοτική Μουσικοθεραπεία (ή Μουσικοθεραπεία στην Κοινότητα)

E

EMTC: European Music Therapy Confederation, Ευρωπαϊκή Συνομοσπονδία Μουσικοθεραπείας
EPICTURE: Engagement-Processing-Interpretation-Critique-Usefulness-Relevance-Ethics, Εμπλοκή-Επεξεργασία-Ερμηνεία-Κριτική-Χρησιμότητα-Σχετικότητα-Ηθική
ECArTE: European Consortium for Arts Therapies Education, Ευρωπαϊκή κοινοπραξία για την εκπαίδευση στις ψυχοθεραπείες μέσω τέχνης
EBP * : Evidence-Based Practice, πράξη βασισμένη σε αποδείξεις

F

FMT: Focal Music Therapy in Obstetrics, Εστιακή Μουσικοθεραπεία στη Μαιευτική
FMT: Functionally-oriented Music Therapy, Λειτουργικά-προσανατολισμένη Μουσικοθεραπεία

G

GDPR: General Data Protection Regulation, Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων (ΓΚΠΔ)

GIM * : Guided Imagery and Music, Καθοδηγούμενη Νοερή Απεικόνιση και Μουσική (KNAM)

GIMR: Guided Imagery and Music Responsiveness Scale, Κλίμακα Αποκριτικότητας για την Καθοδηγούμενη Νοερή Απεικόνιση και Μουσική

H

HBMT: Home-Based Music Therapy, Μουσικοθεραπεία Κατ' Οίκον

I

IAMM: International Association for Music and Medicine, Διεθνής Ένωση για τη Μουσική και την Ιατρική

IAP: Improvisation Assessment Profiles, Προφίλ Αξιολόγησης μέσω του Αυτοσχεδιασμού, Αξιολογητικά Προφίλ Αυτοσχεδιασμού

IAQ: Impact Areas Questionnaire, Ερωτηματολόγιο Περιοχών Επίπτωσης

IiM: Interest in Music Scale, Κλίμακα Ενδιαφέροντος για τη Μουσική

IIMTO: International Index of Music Therapy Organisations, Διεθνές Ευρετήριο Οργανισμών Μουσικοθεραπείας (ΔΕΟΜ)

IMCAP-ND: Individual Music-Centered Assessment Profile for Neurodevelopmental Disorders, Ατομικό Μουσικοκεντρικό Προφίλ Αξιολόγησης για Νευροαναπτυξιακές Διαταραχές

IMTAC: International Music Therapy Assessment Consortium, Διεθνής Κοινοπραξία για την Αξιολόγηση στη Μουσικοθεραπεία

IMTAP: Individual Music Therapy Assessment Profile, Ατομικό Προφίλ Μουσικοθεραπευτικής Αξιολόγησης

IRS: Intramusical Relationship Scale, Κλίμακα Ενδομουσικής Σχέσης

ISME: International Society for Music Education, Διεθνής Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση

L

LGBTQI+: Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Queer and Intersex, Λεσβίες, Ομοφυλόφιλοι, Αμφιφυλόφιλοι, Τρανς, Κουήρ και Ίντερσεξ (ΛΟΑΤΚΙ+)

LFST: Low-Frequency Sound Therapy, Ηχοθεραπεία Χαμηλής Συχνότητας

M

MAA: Music-based Attention Assessment, Αξιολόγηση της Προσοχής βασισμένη στη Μουσική

MATADOC: Music Therapy Assessment Tool for Awareness in Disorders of Consciousness, Εργαλείο Μουσικοθεραπευτικής Αξιολόγησης της Επίγνωσης σε Διαταραχές Συνείδησης

MB: Music Breathing, Μουσική Αναπνοή

MBECF: Music-based Evaluation of Cognitive Functioning, Αξιολόγηση Γνωστικής Λειτουργικότητας βασισμένη στη Μουσική

MCMT * : Music-Centred Music Therapy, Μουσικοκεντρική Μουσικοθεραπεία

MCPS: Musical Cognitive/Perception Scale, Κλίμακα Μουσικής Νόησης/Αντίληψης

MI: Music and Imagery, Μουσική και Νοερή Απεικόνιση (MNA)

MiDAS: Music in Dementia Assessment Scale, Κλίμακα Αξιολόγησης για τη Μουσική στην Άνοια

MIDI: Musical Instruments Digital Interface, Ψηφιακή Διεπαφή/Διασύνδεση Μουσικών Οργάνων

MIR: Music Interaction Rating Scale, Κλίμακα Μέτρησης της Μουσικής Αλληλεπίδρασης

MIT: Melodic Intonation Therapy, Θεραπεία Μελωδικού Επιτονισμού

MRS: Musical Responsiveness Scale, Κλίμακα Μουσικής Αποκριτικότητας

MTP: Music Therapists for Peace, Μουσικοθεραπεύτριες για την Ειρήνη

MTSSA: Music Therapy Social Skills Assessment and Documentation, Αξιολόγηση και Καταγραφή Κοινωνικών Δεξιοτήτων στη Μουσικοθεραπεία

MTTB: Music Therapy Toolbox, Εργαλειοθήκη Μουσικοθεραπείας

MUSAD: Music-based Scale for Autism Diagnostics, Κλίμακα για τα Διαγνωστικά Κριτήρια του Αυτισμού βασισμένη στη Μουσική

N

NMT * : Neurologic Music Therapy, Νευρολογική Μουσικοθεραπεία

NRMT * : Nordoff-Robbins Music Therapy, Nordoff-Robbins Μουσικοθεραπεία

NICU: Neonatal Intensive Care Unit, Μονάδα Εντατικής Νοσηλείας Νεογνών (MENN)

P

PIMTAF: Pediatric Inpatient Music Therapy Assessment Form, Φόρμα Μουσικοθεραπευτικής Αξιολόγησης Παιδιατρικού Νοσηλευόμενου Ασθενή

PMTQ: Psychiatric Music Therapy Questionnaire, Ψυχιατρικό Μουσικοθεραπευτικό Ερωτηματολόγιο

R

RCT: Randomised Controlled Trial, Τυχαιοποιημένη Ελεγχόμενη Δοκιμή (ΤΕΔ)

RMST: Residual Music Skills Test, Τεστ Υπολειπόμενων Μουσικών Δεξιοτήτων (ΤΥΜΔ)

S

SEMTP: Special Education Music Therapy Assessment Process, Διαδικασία Μουσικοθεραπευτικής Αξιολόγησης στην Ειδική Αγωγή

SMMA: Structural Model for Music Analysis, Δομικό Μοντέλο για τη Μουσική Ανάλυση

T

TMEs: Therapeutic Music Exercises, Θεραπευτικές Μουσικές Ασκήσεις (ΘΜΑ)

ToM: Theory of Mind, Θεωρία του Νου (ΘΤΝ)

V

VOIAS: Voice Assessment Profile, Προφίλ Αξιολόγησης της Φωνής

W

WFMT: World Federation of Music Therapy, Παγκόσμια Ομοσπονδία Μουσικοθεραπείας (ΠΟΜ)

Ενότητα Γ

Λήμματα

Ως καρπός συλλογικού έργου από διάφορους συγγραφείς, αυτή η ενότητα εστιάζει στην απόδοση και στην αναλυτικότερη ανάπτυξη ορισμένων επιλεγμένων όρων στην ελληνική γλώσσα. Τα λήμματα που παρουσιάζονται συνοδεύονται από ενδεικτικές πηγές συμπεριλαμβάνοντας παραδείγματα ελληνικής και ξενόγλωσσας βιβλιογραφίας και σε ορισμένες περιπτώσεις συνδέσμους σε σχετικούς ιστοχώρους και πολυμέσα.

αναλυτική μουσικοθεραπεία

analytical music therapy (AMT)

Χριστίνα Καλλιώδη

Η Αναλυτική Μουσικοθεραπεία αποτελεί μοντέλο μουσικοθεραπείας/μουσικής ψυχοθεραπείας που ανέπτυξε η Βρετανίδα μουσικοθεραπεύτρια Mary Priestley (1925-2017) τη δεκαετία του 1970, επηρεασμένη από τη δεκαετή προσωπική της ψυχανάλυση. Η ίδια περιγράφει το μοντέλο της ως τη συμβολική χρήση της μουσικής που αυτοσχεδιάζουν η μουσικοθεραπεύτρια και ο θεραπευόμενος για να εξερευνήσουν την εσωτερική ζωή του, με στόχο την προσωπική ανάπτυξη και την αυτογνωσία.

Ο προσδιορισμός «αναλυτική» προσδιορίστηκε αφενός ως αναφορά στις ψυχαναλυτικές θεωρίες των Freud (ασυνείδητο, μεταβίβαση – αντιμεταβίβαση, δομή του ψυχικού οργάνου), Jung (σκιά) και Klein (σχάση) και αφετέρου ως περιγραφή της λεκτικής ανάλυσης και εξερεύνησης της μουσικής εμπειρίας, αναπόσπαστο μέρος του μοντέλου της.

Βασικά χαρακτηριστικά της Αναλυτικής μουσικοθεραπείας είναι: i) η έμφαση στη μεταβιβαστική σχέση μεταξύ θεραπευόμενου και μουσικοθεραπεύτριας, ii) η ύπαρξη συγκεκριμένων τεχνικών που χρησιμοποιούν τον οργανικό και φωνητικό αυτοσχεδιασμό, την κίνηση του σώματος, την ακρόαση και τη σιωπή με στόχο την ανάδυση και ερμηνεία ασυνείδητων διεργασιών και απωθημένου υλικού, καθώς και iii) η έμφαση στη βιωματική εκπαίδευση της θεραπεύτριας μέσω της συμμετοχής της στην «Intertherap», μια μουσικοθεραπευτική εκπαιδευτική ομάδα στην οποία οι συμμετέχοντες εναλλάσσονται στη θέση μουσικοθεραπεύτριας/ θεραπευόμενου. Η Priestley ανέπτυξε τις τεχνικές του μοντέλου της μέσω μιας παρόμοιας διαδικασίας ομαδικού πειραματισμού με τους συναδέλφους της Peter Wright and Marjorie Wardle πριν εισάγει τη χρήση τους στη θεραπευτική πράξη.

Ο όρος Αναλυτική Μουσικοθεραπεία δεν πρέπει να συγχέεται με την αναλυτική ψυχολογία του Jung, ούτε περιγράφει κάθε μουσικοθεραπευτική προσέγγιση με ψυχαναλυτικές επιρροές. Τα τελευταία χρόνια, ιδιαίτερα στην Ευρώπη, επίγονοι της Priestley που έχουν εμπλουτίσει και εξελίξει το μοντέλο της επηρεασμένοι για παράδειγμα από θεωρίες της επικοινωνίας, της αλληλεπίδρασης και της αναπτυξιακής ψυχολογίας, τείνουν να αναφέρονται στη θεραπευτική τους πρακτική με τον όρο Αναλυτικά προσανατολισμένη μουσικοθεραπεία.

Λέξεις κλειδιά

ανάλυση, βιωματική εκπαίδευση, μεταβίβαση, κλινικός αυτοσχεδιασμός, ενεργητική μουσικοθεραπεία

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Aigen, K., Harris, B. T., & Scott-Moncrieff, S. (2021). Analytical Music Therapy [Special issue]. *Nordic Journal of Music Therapy*, 30(3).
- Bunt, L. (2004). Mary Priestley interviewed by Leslie Bunt. *Voices: A World Forum for Music Therapy*, 4(2).
<https://doi.org/10.15845/voices.v4i2.180>
- Eschen, J. T. (Ed.). (2002). *Analytical music therapy*. Jessica Kingsley Publishers.
- Priestley, M. (1994). *Essays on analytical music therapy*. Barcelona Publishers.
- Priestley, M. (2012). *Music therapy in action* (2nd ed.). Barcelona Publishers.

Ελληνική βιβλιογραφία

- Ακογιούνογλου, Δ. (2014). *Φαινομενολογική έρευνα του χιτώτικου μοιρολογιού και μελέτη εφαρμογής στοιχείων του στη σύγχρονη μουσικοθεραπεία παιδιού που πενθεί την απώλεια ενός γονέα* [Διδακτορική διατριβή, Ιόνιο Πανεπιστήμιο]. Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών. <http://hdl.handle.net/10442/hedi/35034>
- Καλλιώδη, Χ. (2019). Μουσικοθεραπεία. Στο Ρόμπερτσον, Τ. (Επιμ.), *Ψυχοθεραπείες μέσω εκφραστικών τεχνών* (σσ. 55-76). Το Έρμα.
- Κουκουράκης, Δ. (2011). Η ψυχοδυναμική προσέγγιση στη μουσικοθεραπεία με ενήλικες με προβλήματα ψυχικής υγείας. *Approaches: Μουσικοθεραπεία & Ειδική Μουσική Παιδαγωγική*, Ειδικό Τεύχος 2011, 14-19.
- Φραγκούλη, Α. (2012). *Η μουσική ως θεραπευτικό μέσο για παιδιά με ψυχικές διαταραχές στο ειδικό σχολείο* [Διδακτορική διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών]. Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών. <http://hdl.handle.net/10442/hedi/27696>

Άλλες πηγές

- McFerran Skewes, K., & Scheiby, B. (2021). *The work of Mary Priestley — How can music reflect the psyche to improve mental health?* [Video]. Coursera. <https://www.coursera.org/lecture/music-life/the-work-of-mary-priestley-ZMXkQ>

αναλυτικό μουσικόδραμα

analytical musicodrama

Ξανθούλα Ντακοβάνου

Το Αναλυτικό Μουσικόδραμα είναι μια μέθοδος μουσικοθεραπείας που συνδυάζει δεκτική και ενεργητική μουσικοθεραπεία μαζί με σχέδιο, λόγο, μουσικό αυτοσχεδιασμό μέσω οργάνων ή/και φωνής και μουσικό παίξιμο ρόλων. Η μέθοδος είναι ψυχοδυναμικής κατεύθυνσης και εφαρμόζεται τόσο σε ομαδικό όσο και σε ατομικό πλαίσιο. Αναπτύχθηκε από την ιατρό, μουσικοθεραπεύτρια και ψυχαναλύτρια Ξανθούλα Ντακοβάνου. Αποτελεί μέθοδο ψυχοδυναμικής κατεύθυνσης που αναπτύχθηκε στο Παρίσι και έχει εφαρμοστεί σε Γαλλία και Ελλάδα, και έχει διδαχθεί αντίστοιχα σε πανεπιστήμια αυτών των χωρών.

Το πρωτόκολλο έχει τρία στάδια: ένα πρώτο στάδιο μουσικής ακρόασης και έκφρασης μέσω λεκτικού συνειρμού ή σχεδίου, ένα δεύτερο στάδιο μουσικού αυτοσχεδιασμού πάνω στις προηγούμενες παραγωγές των θεραπευόμενων, που είναι και το κατεξοχήν στάδιο του μουσικοδράματος κι ένα τρίτο στάδιο μουσικής ακρόασης του αυτοσχεδιασμού. Μετά από κάθε στάδιο ακολουθεί λεκτική έκφραση.

Βασικό θεωρητικό υπόβαθρο της μεθόδου είναι η θέση ότι η μουσική αποτελεί έναν διακριτό κώδικα αναπαράστασης της ανθρώπινης σκέψης και εμπερικλείει νόημα (μουσική και συμβολοποίηση). Αυτό το νόημα κωδικοποιεί διαφορετικές ποιότητες από ότι ο λεκτικός κώδικας, και μάλιστα κωδικοποιεί καλύτερα από ότι ο λόγος το ανθρώπινο συναίσθημα, κιναισθητικές και άλλες εσωτερικές καταστάσεις, καθώς και το σχεσιακό βίωμα του ανθρώπου. Εναλλάσσοντας διαφορετικούς κώδικες νοητικής αναπαράστασης όπως η μουσική, ο λόγος και το σχέδιο, με το Αναλυτικό Μουσικόδραμα επιτυγχάνεται η κατάδυση στο ασυνείδητο περιεχόμενο της ανθρώπινης σκέψης με σκοπό να γίνει το περιεχόμενό της αναπαραστάσιμο. Βασικά στοιχεία της ψυχαναλυτικής σκέψης και θεραπευτικής πρακτικής που χρησιμοποιούνται στο Αναλυτικό Μουσικόδραμα, επιπλέον, είναι οι έννοιες της μεταβίβασης κι αντιμεταβίβασης, καθώς και της μετουσίωσης.

Το Αναλυτικό Μουσικόδραμα χρησιμοποιείται στην ψυχιατρική και την ψυχανάλυση σε ενήλικο κοινό ή εφήβους. Μπορεί να χρησιμοποιηθεί και σε παιδιά νεαρότερης ηλικίας με τροποποίηση του πρωτοκόλλου, με την προϋπόθεση ότι αυτά έχουν πρόσβαση στη συμβολοποίηση. Έχει ένδειξη, μεταξύ άλλων, σε ψυχοπαθολογίες νευρώσεων, ψυχώσεων, διαταραχών προσωπικότητας, εξαρτήσεων, διαταραχών πρόσληψης τροφής καθώς και σε ψυχικό τραύμα.

Από το 2021 έως σήμερα, το Αναλυτικό Μουσικόδραμα έχει διδαχθεί στα Πανεπιστήμια Σορβόνη Παρίσι 7, Σορβόνη Παρίσι 5, Ινστιτούτο Μουσικοθεραπείας της Ναντ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας και Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Λέξεις κλειδιά

ενεργητική μουσικοθεραπεία, δεκτική μουσικοθεραπεία, ψυχανάλυση, συμβολοποίηση

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Dakovanou, X. (2014). Le musicodrame analytique: Entre musique et psychanalyse, une application clinique. *Topique*, 129(4), 69-86.
<https://doi.org/10.3917/top.129.0069>

Dakovanou, X. (2016). Analytical musicodrama: Theory and practice. *Nordic Journal of Music Therapy*, 25:sup1, 19-19.
[10.1080/08098131.2016.1179898](https://doi.org/10.1080/08098131.2016.1179898)

Dakovanou, X. (2018). *Représentation musicale et représentation psychique, applications cliniques* [Thèse d'Etat]. Université Paris Sorbonne Cité. <http://www.theses.fr/2018USPCC027>

Ελληνική βιβλιογραφία

Ντακοβάνου, Ξ. (2016). Το Αναλυτικό Μουσικόδραμα: Μεταξύ ψυχανάλυσης και μουσικής, μια κλινική εφαρμογή. Στο Α. Λάζου & Γ. Πατιός (Επιμ.), Τέχνη, φιλοσοφία, θεραπεία. Άρθρα και εφαρμογές, Τόμος Α' (σσ. 83-166). Εκδόσεις Αρναούτη.

Στουρνάρα, Ε.Α. (2018). Κλινικοθεωρητική μελέτη ομάδας ατόμων σε απεξάρτηση, βασισμένη στη μέθοδο 'Αναλυτικό Μουσικόδραμα' της Ξ. Ντακοβάνου [Μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας]. <https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/22317/3/StournaraElisavetAnnaMSc2018.pdf>

Ψαλτοπούλου, Ν., & Μαραγκού, Α-Μ. (2019). Βιβλιοκριτική – Τέχνη, φιλοσοφία, θεραπεία: Άρθρα και εφαρμογές, Τόμος Α' & Β' (Λάζου & Πατιός, Επιμ.). *Approaches: Ένα Διεπιστημονικό Περιοδικό Μουσικοθεραπείας*, 1-8.

αναπτυξιακή μουσικοθεραπεία

developmental music therapy

Δημήτρης Αντωνακάκης

Η Αναπτυξιακή Μουσικοθεραπεία αποτελεί μια μουσικοθεραπευτική προσέγγιση που εστιάζει στην πρόληψη, αξιολόγηση και παρέμβαση σε αναπτυξιακά ζητήματα που αφορούν όλο το ηλικιακό εύρος της ζωής του ανθρώπου. Χρησιμοποιεί μουσικές δραστηριότητες και εμπειρίες, προσαρμοσμένες στις ατομικές ανάγκες και δυνατότητες του κάθε ατόμου.

Το επιστημονικό πλαίσιο της Αναπτυξιακής Μουσικοθεραπείας βασίζεται στην αναπτυξιακή ψυχολογία, στην αναπτυξιακή ψυχολογία της μουσικής, στις ψυχοδυναμικές και βιο-οικολογικές θεωρίες, καθώς και στις νευροεπιστήμες. Η Αναπτυξιακή Μουσικοθεραπεία μπορεί να εφαρμοστεί σε άτομα όλων των ηλικιών, που αντιμετωπίζουν αναπτυξιακές διαταραχές, μαθησιακές δυσκολίες, σωματικές αναπηρίες, ψυχοκοινωνικές δυσκολίες και τραύματα. Οι βασικοί στόχοι της Αναπτυξιακής Μουσικοθεραπείας αφορούν τομείς σχετικά με την προαγωγή της σωματικής ανάπτυξης (π.χ. μέσω της βελτίωσης κινητικών δεξιοτήτων, αισθητηριοκινητικής επεξεργασίας και ολοκλήρωσης, συντονισμού και ισορροπίας), την ενίσχυση της ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης (π.χ. μέσω της βελτίωσης της αυτοεκτίμησης, της αυτοπεποίθησης, της κοινωνικής αλληλεπίδρασης, της επικοινωνίας και της έκφρασης συναισθημάτων), και την προώθηση της γνωστικής ανάπτυξης (π.χ. μέσω της βελτίωσης της προσοχής, της μνήμης, της μάθησης, της επίλυσης προβλημάτων και της δημιουργικότητας). Στις συνεδρίες της Αναπτυξιακής Μουσικοθεραπείας, η μουσικοθεραπεύτρια χρησιμοποιεί μουσικές δραστηριότητες και μουσικοθεραπευτικές τεχνικές, όπως η μουσική ακρόαση, η μουσική εκτέλεση, η κίνηση και μουσική και η μουσική δημιουργία.

Ο όρος Αναπτυξιακή Μουσικοθεραπεία είναι από τους πρώτους που χρησιμοποιήθηκαν για να θεμελιώσουν τη μουσικοθεραπεία. Έχει χρησιμοποιηθεί για να ορίσει το επιστημονικό πλαίσιο στο οποίο στηρίζεται η συγκεκριμένη μουσικοθεραπευτική προσέγγιση, αλλά και για να περιγράψει ένα μουσικοθεραπευτικό μοντέλο με αναπτυξιακούς στόχους ή/και για να δηλώσει την πληθυσμιακή ομάδα στην οποία απευθύνεται. Έτσι, ενώ ο Bruscia – σε μια αρχική προσπάθεια να ορίσει την μουσικοθεραπεία – περιελάμβανε την προσέγγιση της Alvin και των Nordoff και Robbins στην Αναπτυξιακή Μουσικοθεραπεία, σήμερα η πρώτη ανήκει στην Ψυχοδυναμική Μουσικοθεραπεία και η δεύτερη στη Δημιουργική Μουσικοθεραπεία. Επίσης, η προσέγγιση της Oldfield, ενώ έχει ξεκάθαρο αναπτυξιακό προσανατολισμό (επιστημονικό πλαίσιο, τεχνικές και στόχους), προσδιορίζεται από την ίδια ως Διαδραστική Μουσικοθεραπεία. Η προσέγγιση της Αναπτυξιακής Μουσικοθεραπείας είναι παρεμφερής με το Αναπτυξιακό-Ενοποιητικό Μοντέλο Μουσικοθεραπείας, καθώς και με τη μουσικοθεραπεία με βάση τις αναπτυξιακές σχέσεις. Πρωτεργάτες της Αναπτυξιακής Μουσικοθεραπείας είναι οι Juliet Alvin, Edith Boxill, Amelia Oldfield, Gertrud Orff και Claus Bang.

Λέξεις κλειδιά

αναπτυξιακή ψυχολογία, αναπτυξιακή ψυχολογία της μουσικής, αναπτυξιακά ορόσημα, αναπτυξιακές διαταραχές

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Antonakakis, D. (2003). *Structure and freedom in music therapy process*. [Master's thesis, Anglia Ruskin University].
- Boxill, E. (1985). *Music therapy for the developmentally disabled*. Pro-Ed.
- Edwards, J. (2015). Approaches and models of music therapy. In J. Edwards (Ed.), *The Oxford handbook of music therapy*. Oxford University Press.
- Orff, G. (1980). *The Orff music therapy: Active furthering of the development of the child*. Mmb Music.
- Wigram, T., & DeBacker, J. (Eds.). (1999). *Clinical applications of music therapy in developmental disability, paediatrics and neurology*. Jessica Kingsley Publishers.

Ελληνική βιβλιογραφία

- Αντωνάκης, Δ. (2000). Εντύπωση, διαχείριση και επίδραση των μουσικοκινητικών ερεθισμάτων στον εγκέφαλο: Μουσικοθεραπεία σε παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες. Στο Α. Κυπριωτάκης (Επιμ.), *Πρακτικά Συνεδρίου Ειδικής Αγωγής* (σσ. 774-781). Σχολή Επιστημών Αγωγής Πανεπιστημίου Κρήτης.
- Αντωνάκης, Δ. (2001). Μουσικοθεραπεία σε παιδιά με αναπτυξιακές διαταραχές: Οι μουσικοθεραπευτικές δραστηριότητες Orff, ως μέσο πρώιμης υποστηρικτικής παρέμβασης. Στο Μ. Τζουριάδου (Επιμ.), *Πρώιμη παρέμβαση, σύγχρονες τάσεις και προοπτικές* (σσ. 409-422). Προμηθεύς.
- Αντωνάκης, Δ., & Χιωτάκη, Ε. (2007). *Μουσική παιδαγωγική: Διαθεματικές εφαρμογές για μικρά παιδιά*. Καστανιώτης.
- Αντωνάκης, Δ., Πατεράκη, Μ., & Κουγιουμουτζάκης, Γ. (2010). Μεταβατικά φαινόμενα και συναισθηματική συνήχηση στην πρώιμη μουσικοθεραπευτική παρέμβαση. Στο Α. Κορνηλάκη, Μ. Κυπριωτάκη & Γ. Μανωλίτσης (Επιμ.), *Πρώιμη παρέμβαση, διεπιστημονική θεώρηση* (σσ. 319-342). Πεδίο.
- Trevarthen C. (2007). Επικοινωνιακή μουσικότητα: Πώς αναπτύσσεται το νόημα στον ρυθμό και στη συμπάθεια. Στο Γ. Κουγιουμουτζάκης (Επιμ.), *Συμπαντική αρμονία, μουσική και επιστήμη: Τόμος αφιερωμένος στον Μίκη Θεοδωράκη* (σσ. 353-410). Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

ανθρωποσοφική μουσικοθεραπεία

anthroposophical music therapy

Friederun Anna Böhmig

Η ανθρωποσοφική μουσικοθεραπεία αποτελεί μια ολιστική μορφή καλλιτεχνικής θεραπείας, με συγκεκριμένη αναφορά στην ατομικότητα του ανθρώπου. Έχει τις ρίζες της στην ανθρωποσοφική ιατρική, η οποία βασίζεται στις διδασκαλίες του Rudolf Steiner και ιδρύθηκε από τον ίδιο και την Ita Wegmann στις αρχές της δεκαετίας του 1920. Η ανθρωποσοφική ιατρική αποσκοπεί σε μια διευρυμένη μελέτη της ανθρώπινης φύσης και της ιατρικής συνδυάζοντας ιατρικές και επιστημονικές γνώσεις με πνευματικές γνώσεις. Καίριο στοιχείο της θεωρητικής της βάσης αποτελεί η φαινομενολογία του Goethe μέσα από την οποία οι μορφολογικές, φυσιολογικές και ψυχολογικές διεργασίες στον άνθρωπο αντιστοιχούν στο βίωμα των μουσικών στοιχείων και σε μουσικούς νόμους.

Στο πλαίσιο της ανθρωποσοφικής ιατρικής, όλες οι θεραπείες μέσω τεχνών βασίζονται στις σωματικές, διανοητικές και πνευματικές δυνάμεις που διαθέτει ο άνθρωπος με απώτερο σκοπό την επίτευξη της ελευθερίας του. Η μουσική, με τους συγκεκριμένους νόμους της, θεωρείται μέσο έκφρασης και θεραπείας για τον άνθρωπο. Δεν θεωρείται μόνο ως μια εξωτερική μορφή τέχνης, αλλά ως έκφραση και αντανάκλαση της ανθρώπινης ύπαρξης στο σύνολό της. Η ενεργητική μουσική δημιουργία και η συνειδητή ακρόαση στοχεύουν στην προώθηση της ισορροπίας σώματος, ψυχής και πνεύματος, συνοδεύουν τις αναπτυξιακές διαδικασίες, διεγείρουν τις αυτοθεραπευτικές δυνάμεις του ανθρώπου και ενισχύουν την αυτοαποτελεσματικότητα.

Στην ανθρωποσοφική μουσικοθεραπεία, μία θεμελιώδης αρχή είναι η έννοια της πολικότητας. Δίπολα όπως η συστολή και η διαστολή, η ηρεμία και η κίνηση, καθώς και η βαρύτητα και η ελαφρότητα, αποτελούν βασικές εκφάνσεις της ανθρώπινης ύπαρξης, αλλά και δομικά στοιχεία της μουσικής σύνθεσης. Αυτές οι τάσεις πόλωσης μπορεί να εκδηλωθούν παθολογικά όταν επικρατεί μονομέρεια. Η εμπειρία δείχνει ότι η μονομέρεια στον άνθρωπο, η οποία μπορεί να εκδηλωθεί ως ασθένεια, συμβαδίζει με τη μονομέρεια στη μουσική εκτέλεση. Στο θεραπευτικό πλαίσιο, η αποκατάσταση της ισορροπίας επιδιώκεται μέσω της ενεργοποίησης της αντίστοιχης πολικότητας.

Τα μουσικά διαστήματα μπορούν να προσεγγιστούν ως εκφράσεις του συναισθηματικού βιώματος του ανθρώπου σε σχέση με τον πνευματικό κόσμο. Με τις διαφορετικές τους ιδιότητες, αποτελούν τη βάση της μελωδίας και της αρμονίας, ενώ παράλληλα επηρεάζουν τη ρυθμική δομή της μουσικής. Όλα τα μουσικά στοιχεία εδράζονται στο κέντρο της ανθρώπινης ψυχής, δηλαδή στο συναίσθημα. Ωστόσο, η μελωδία συνδέεται με το διανοητικό στοιχείο στη γραμμική της εξέλιξη. Ο ρυθμός εκφράζει τις ώσεις της θέλησης και μπορεί να συνδέεται με το μεταβολικό σύστημα του ανθρώπου. Η αρμονία είναι καθαρό συναίσθημα - μεταμόρφωση των διαθέσεων, των συγχορδίων, της έντασης και της χαλάρωσης. Έτσι η σκέψη αντιστοιχεί στο μελωδικό, το συναίσθημα στο αρμονικό και η βούληση στο ρυθμικό. Τα όργανα και η φωνή επιλέγονται όχι μόνο για πρακτικούς λόγους αλλά και για τις εγγενείς τους ιδιότητες. Η αναπνοή παίζει έναν ιδιαίτερο ρόλο, καθώς μπορεί να βιωθεί ως δόνηση και ρυθμός, τόσο στο τραγούδι όσο και στο παίξιμο εγχόρδων και πνευστών οργάνων.

Από τις αρχές της ανθρωποσοφικής ιατρικής τη δεκαετία του 1920 μέχρι σήμερα, η ανθρωποσοφική μουσικοθεραπεία έχει εξελιχθεί και εφαρμόζεται σε ποικίλα ιατρικά, εκπαιδευτικά και θεραπευτικά πλαίσια και διαφορετικές ηλικίες.

Λέξεις κλειδιά

ανθρωποσοφία, ολιστική μορφή θεραπείας μέσω της τέχνης

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Golombek, E. (2000). *Anthroposophische Kunsttherapie, Vol 1: Plastisch-therapeutisches Gestalten*. Urachhaus.
- Felber, R., Reinhold, S., & Stückert, A. (2000). *Anthroposophische Kunsttherapie, Vol 3: Musiktherapie und Gesangstherapie*. Urachhaus.
- Intveen, A. (2007). Musical instruments in Anthroposophical Music Therapy with reference to Rudolf Steiner's model of the threefold human being. *Voices: A World Forum for Music Therapy*, 7(3). <https://doi.org/10.15845/voices.v7i3.547>
- Intveen, A. (2015). Rudolf Steiner and the development of anthroposophical music therapy: A historical overview. In J. Edwards (Ed.), *The Oxford handbook of music therapy*. Oxford University Press.
- Intveen, A., & Edwards, J. (2012). The history and basic tenets of anthroposophical music therapy. *Voices: A World Forum for Music Therapy*, 12(2). <https://doi.org/10.15845/voices.v12i2.646>

Ελληνική βιβλιογραφία

- Steiner, R. (2023). *Η εσωτερική φύση της μουσικής και η εμπειρία του τόνου* (Γ. Ε. Κατραμάδος, Μτφρ.). Εκδόσεις ETRA.

Άλλες πηγές

- Ελληνική Ανθρωποσοφική Κοινότητα, <https://www.anthroposophy.gr/>
- Förderverein Anthroposophische Musiktherapie, <https://anthroposophische-musiktherapie.org/>
- Ινστιτούτο Ανθρωποσοφικής Ιατρικής, <https://www.anthroposophicalmedicine.gr/>

αξιολόγηση υπηρεσίας

service evaluation

Γιώργος Τσίρης

Ο όρος αφορά την αξιολόγηση μιας υπηρεσίας και διαφοροποιείται από την κλινική αξιολόγηση. Από τη μια πλευρά, η κλινική αξιολόγηση εστιάζει στην εκτίμηση των αναγκών του πελάτη ή ωφελούμενου (με πιθανές διαγνωστικές προεκτάσεις), της θεραπευτικής διαδικασίας ή/και των θεραπευτικών αποτελεσμάτων της. Από την άλλη, η αξιολόγηση υπηρεσίας στρέφει το ενδιαφέρον στις ποικίλες διαστάσεις της υπηρεσίας η οποία παρέχεται συνήθως εντός ενός οργανισμού ή φορέα, όπως ένα νοσοκομείο ή σχολείο. Στο πεδίο της μουσικοθεραπείας, ο όρος της αξιολόγησης χρησιμοποιείται κυρίως αναφορικά με την κλινική αξιολόγηση, ενώ η αξιολόγηση υπηρεσίας αποτελεί έναν σχετικά νέο αναπτυσσόμενο τομέα.

Εντός ενός οργανισμού, η μουσικοθεραπεία ως υπηρεσία αποτελεί μέρος της διεπιστημονικής ομάδας. Η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της υπηρεσίας αφορά την αντιληπτική αξία της μουσικοθεραπείας και τον αντίκτυπο που έχει στην εκάστοτε ομάδα ωφελουμένων. Μπορεί επίσης να επικεντρώνεται στην αξία και στην επίδρασή της στα άτομα που ωφελούνται έμμεσα, όπως οι συνοδοί ή τα μέλη βοηθητικού προσωπικού που παρίστανται στις συνεδρίες. Η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της υπηρεσίας μπορεί επίσης να αφορά διαστάσεις αναφορικά με τη διεπαγγελματική επικοινωνία, τα κριτήρια παραπομπής, καθώς και πρακτικά θέματα όπως η υλικοτεχνική υποδομή και η διαχείριση ή οικονομική αποτελεσματικότητα.

Η μέθοδος και τα εργαλεία αξιολόγησης υπηρεσίας διαφέρουν ανάλογα με τη στοχοθεσία και το πλαίσιο του εκάστοτε προγράμματος. Η αξιολόγηση υπηρεσίας σε μια ψυχιατρική μονάδα όπου η μουσικοθεραπεία είναι μέρος της ευρύτερης ομάδας ψυχολογικών υπηρεσιών και στην οποία, για παράδειγμα, εργάζονται τρεις μουσικοθεραπεύτριες, απαιτεί διαφορετική προσέγγιση συγκριτικά με την αξιολόγηση υπηρεσίας σε ένα σχολικό περιβάλλον, στο οποίο η μουσικοθεραπεία αποτελεί τη μοναδική ψυχολογική παρέμβαση που προσφέρεται από μια μόνο μουσικοθεραπεύτρια. Επίσης, το ευρύτερο κοινωνικοπολιτισμικό, οικονομικό και πολιτικό πλαίσιο, που περιβάλλει την υπηρεσία, επηρεάζει ανάλογα την αξιολόγησή της. Παρά την εν δυνάμει μεθοδολογική ποικιλομορφία, οι αξιολογήσεις υπηρεσιών συχνά χρησιμοποιούν ερωτηματολόγια και τα αποτελέσματά τους συνοδεύονται από ανεπίσημες ανατροφοδοτήσεις, καθώς και σύντομες μελέτες περίπτωσης. Ποσοτικά δεδομένα, όπως ο αριθμός παραπομπών, συνεδριών και ακυρώσεων που καταγράφηκαν κατά τη διάρκεια μιας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου, συχνά λειτουργούν ως συμπληρωματικά στοιχεία αποτίμησης. Η αξιολόγηση υπηρεσιών συνδέεται άμεσα με ζητήματα διαχείρισης και διοίκησης, και τροφοδοτεί αποφάσεις χρηματοδότησης, χάραξης πολιτικών και περαιτέρω ανάπτυξης υπηρεσιών μουσικοθεραπείας.

Λέξεις κλειδιά

αξιολόγηση, υπηρεσία, αποτελεσματικότητα, διοίκηση, χρηματοδότηση

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Thomas, D., & Abad, V. (Eds). (2017). *The economics of therapy: Caring for clients, colleagues, commissioners and cash-flow in the creative arts therapies*. Jessica Kingsley Publishers.

Tsirir, G., Pavlicevic, M., & Farrant, C. (2014). *A guide to evaluation for arts therapists and arts & health practitioners*. Jessica Kingsley Publishers.

Tsirir, G., Spiro, N., Coggins, O., & Zubala, A. (2020). The Impact Areas Questionnaire (IAQ): A music therapy service evaluation tool. *Voices: A World Forum for Music Therapy*, 20(2). <https://doi.org/10.15845/voices.v20i2.2816>

Tsirir, G., Spiro, N., & Pavlicevic, M. (2018). Repositioning music therapy service evaluation: A case of five Nordoff-Robbins music therapy service evaluations in neuro-rehabilitation. *Nordic Journal of Music Therapy*, 27(1), 3-27. <https://doi.org/10.1080/08098131.2016.1273966>

Warran, K., Daykin, N., Pilecka, A., & Fancourt, D. (2023). *Arts and health evaluation: Navigating the landscape*. World Health Organisation Collaborating Centre for Arts and Health & The Social Biobehavioural Research Group, University College London.

Ελληνική βιβλιογραφία

Αρμένη, Μ.Α., Καυγά, Α., Γκοβίνα, Ο., & Καλεμικεράκης, Ι. (2024). Αξιολόγηση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών σε δομές πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας. *Αρχαία Ελληνικής Ιατρικής*, 41(1), 115-121.

Νιάκας, Δ. (Επιμ.). (2003). *Θέματα διοίκησης και διαχείρισης υπηρεσιών υγείας. Επιλεγμένα κείμενα εργασιών του 4ου Πανελληνίου Επιστημονικού Συνεδρίου Management Υπηρεσιών Υγείας*. Mediforce.

Τούντας, Γ., & Οικονόμου, Ν. Α. (2007). Αξιολόγηση υπηρεσιών και συστημάτων υγείας. *Αρχαία Ελληνικής Ιατρικής*, 24(1), 7-21. <https://www.mednet.gr/archives/2007-1/pdf/7.pdf>

Μητροπούλου, Χ., Βοζίκης, Α., & Βασιλείου, Κ. (2022). *Οικονομική αξιολόγηση υπηρεσιών υγείας*. Εκδόσεις Παρισιάνου.

Άλλες πηγές

Creative & Credible, <https://creativeandcredible.co.uk/>

αυτοπροσδιορισμός

self-determination

Λευκοθέα Καρτασίδου

Έχοντας τη θεωρητική της βάση στην ψυχολογία, η έννοια του αυτοπροσδιορισμού σχετίζεται με τη θεωρία των κινήτρων. Από τη δεκαετία του 1990 και μετά, εστιάζοντας στην αρχή της ομαλοποίησης και στη θεωρία της ενδυνάμωσης, ο αυτοπροσδιορισμός αναπτύχθηκε και στον χώρο της ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης. Στη διεθνή βιβλιογραφία εντοπίζονται δύο βασικές διαστάσεις του αυτοπροσδιορισμού: (α) η ικανότητα επιλογής ως καθοριστικού παράγοντα των πράξεων, και (β) η ικανότητα ελέγχου της ζωής που εστιάζει περισσότερο στο εσωτερικό σημείο ελέγχου και όχι τόσο στους εξωτερικούς παράγοντες που μπορεί να επηρεάζουν τις επιλογές. Η θεωρία του αυτοπροσδιορισμού, όπως διατυπώθηκε από τον Wehmeyer, αποτελεί τη βάση για πολλές εκπαιδευτικές εφαρμογές και ερευνητικές μελέτες στην ειδική αγωγή και εκπαίδευση. Ο αυτοπροσδιορισμός αναφέρεται τόσο στη μάθηση όσο και στη συμπεριφορά, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην αυτορρύθμιση και στην αυτονομία. Υπό αυτή τη διάσταση, ο αυτοπροσδιορισμός είναι μία έννοια που αντανάκλα την πεποίθηση ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν το δικαίωμα των προσωπικών επιλογών, της αυτονομίας και της αυτοπραγμάτωσης για τη διασφάλιση μιας καλύτερης ποιότητας ζωής.

Την τελευταία εικοσαετία αναδείχθηκε και η ανάγκη συμπερίληψης της θεωρίας του αυτοπροσδιορισμού στη μουσική εκπαίδευση και στη μουσικοθεραπεία. Στη μουσική εκπαίδευση, για παράδειγμα, δίνεται έμφαση στην προσφορά της δυνατότητας να εκπαιδευτούν όλοι οι συμμετέχοντες σε δεξιότητες αυτορρύθμισης και αυτοπραγμάτωσης. Μελετώντας την εφαρμογή του αυτοπροσδιορισμού στη μουσική εκπαίδευση και στη μουσικοθεραπεία εντοπίζονται ποικίλες έρευνες που εξετάζουν τη σχέση της μουσικής με τον αυτοπροσδιορισμό στον χώρο της ειδικής αγωγής. Στις έρευνες αυτές δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στον σχεδιασμό και στην υλοποίηση συμπεριληπτικών μουσικών προγραμμάτων, είτε μέσω της μουσικοθεραπείας είτε μέσω της μουσικής εκπαίδευσης, με απώτερο σκοπό την ενίσχυση δεξιοτήτων αυτοπροσδιορισμού, όπως της αυτορρύθμισης, της συνειδητοποίησης του εαυτού και της δεξιότητας των επιλογών. Επίσης, σε θεωρητικό πλαίσιο, γίνεται αναφορά σε προτάσεις για την ενίσχυση δεξιοτήτων αυτοπροσδιορισμού μέσω της μουσικής με απώτερο σκοπό την εκπαιδευτική και κοινωνική συμπερίληψη των μαθητών με αναπηρία.

Η συμπερίληψη της θεωρίας του αυτοπροσδιορισμού τόσο σε επίπεδο δεξιοτήτων όσο και σε επίπεδο στρατηγικών διδασκαλίας στη μουσική εκπαίδευση και στη μουσικοθεραπεία θα μπορούσε να συμβάλει στην επιτυχή μετάβαση στην ενήλικη ζωή. Για αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό τα προγράμματα μουσικής στην ειδική αγωγή να δίνουν έμφαση και στην ενίσχυση μη μουσικών δεξιοτήτων που θα έχουν σημασία για τη μετέπειτα ζωή των ατόμων με αναπηρία και συγχρόνως θα συνδέονται με τον ελεύθερο χρόνο, την ανεξαρτησία και την ποιότητα ζωής.

Λέξεις κλειδιά

αυτοπροσδιοριζόμενη συμπεριφορά και μάθηση, ενδυνάμωση, επιλογές, μουσική εκπαίδευση, μουσικοθεραπεία

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Adamek, M., & Darrow, A. A. (2012). Music participation as a means to facilitate self-determination and transition to community life for students with disabilities. In S. M. Malley (Ed.), *Intersection of arts education and special education* (pp. 101-112). John F. Kennedy Center for the Performing Arts.
- Gadberry, A., & Harrison, A. (2016). Music therapy promotes self-determination in young people with autism spectrum disorder. *International Journal of School & Educational Psychology*, 4(2), 95-98. <https://doi.org/10.1080/21683603.2016.1130580>
- Jellison, J. (2015). *Including everyone: Creating music classrooms where all children can learn*. Oxford University Press.
- McAfee, A. L. (2021). *Promoting self-determination in music therapy with individuals with I/DD who communicate extraverbally: Reflections and implications for practice* [Doctoral dissertation, Appalachian State University]. NC DOCKS. <https://libres.uncg.edu/ir/asu/listing.aspx?styp=ti&id=37101>
- Wehmeyer, M. L., & Schwartz, M. (1998). The relationship between self-determination and quality of life for adults with mental retardation. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities*, 33(1), 3-12. <https://www.jstor.org/stable/23879037>

Ελληνική βιβλιογραφία

- Καρτασίδου, Λ. (2007). Η συμβολή του αυτοπροσδιορισμού στην εκπαίδευση και συνεκπαίδευση ατόμων με ειδικές ανάγκες. Στο Γ. Δ. Καψάλης & Α. Ν. Κατσίκης (Επιμ.), *Πρακτικά Συνεδρίου της Σχολής Επιστημών Αγωγής του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων «Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση και οι προκλήσεις της εποχής μας»* (σσ. 1243-1252). Αυτοέκδοση.
- Καρτασίδου, Λ. (2019). Ο ρόλος της μουσικής εκπαίδευσης στην ενίσχυση δεξιοτήτων αυτοπροσδιορισμού στα παιδιά με αναπηρία. Στο Λ. Στάμου (Επιμ.), *Διαλεκτική και πρωτοπορία στη μουσική παιδαγωγική* (σσ. 259-276). Εκδόσεις της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση.
- Τροκάνα, Α., & Καρτασίδου, Λ. (2023). Μουσική εκπαίδευση και αυτοπροσδιορισμός: Ενισχύοντας τη συμπερίληψη των μαθητών με αναπηρία. Στο Α. Λενακάκης & Χ. Κανάρη (Επιμ.), *Πολιτισμός-τέχνες-συμπερίληψη: Θεωρητικές προσεγγίσεις και εφαρμογές* (σσ. 615-633). Εκδόσεις Σοφία.

αυτοσχεδιασμός

improvisation

Παναγιώτης Α. Κανελλόπουλος

Η έννοια του αυτοσχεδιασμού παραπέμπει σε διαδικασίες κατά τις οποίες πλευρές μιας επιτέλεσης διαμορφώνονται ή/και συγκεκριμενοποιούνται την ίδια τη στιγμή που αυτή συμβαίνει. Στην καθημερινή γλώσσα, ο αυτοσχεδιασμός τείνει να έχει και αρνητικές συνδηλώσεις, υποδηλώνοντας απουσία σχεδιασμού και προγραμματισμού, ή/και επαρκούς γνώσης. Πολλές φορές παραπέμπει στην ανάγκη εύρεσης άμεσων λύσεων, με εφαρμογή «ανορθόδοξων» τεχνικών και με ό,τι βρίσκεται εύκολα διαθέσιμο.

Το ζήτημα της δυνατότητας ή της α-δυνατότητας του αυτοσχεδιασμού έρχεται να αναδείξει τη διαρκή ένταση ανάμεσα στη δυνατότητα αυτόβουλου προσδιορισμού, λήψης ελεύθερων αποφάσεων ή άμεσης απόκρισης στη ρευστότητα μιας κατάστασης από τη μια, και στα όρια και τους περιορισμούς που θέτουν «αντικειμενικές» παράμετροι του κοινωνικού από την άλλη, τη διαρκή ένταση ανάμεσα στο ίδιο και το άλλο, ανάμεσα στο αναμενόμενο και το μη-προβλέψιμο.

Υιοθετώντας μια ιστορικο-πολιτισμική οπτική μπορεί να προσδιοριστούν τρεις διαφορετικές προσεγγίσεις της έννοιας του αυτοσχεδιασμού στις παραστατικές τέχνες:

(α) Ο αυτοσχεδιασμός ως μήτρα για τη γέννηση και την εξέλιξη μιας τέχνης ή μιας καλλιτεχνικής πρακτικής (π.χ., για τη γέννηση θεατρικών ειδών ή τη γέννηση και την εξέλιξη της πολυφωνίας στη μουσική).

(β) Ο αυτοσχεδιασμός ως εγγενές στοιχείο της καλλιτεχνικής πράξης, βασισμένο σε βαθιά αφομοιωμένους 'κανόνες' ή 'μοντέλα' που επιτρέπουν ή και επιβάλλουν το πλάσιμο παραμέτρων μιας επιτέλεσης τη στιγμή της πραγμάτωσής της. Για τη θεώρηση αυτή, οι έννοιες παράδοση και προσωπική φωνή, προφορική μετάδοση και γραπτή αποτύπωση, επανάληψη και μετασχηματισμός, δεν αντιμετωπίζονται με όρους αντιπαλότητας. Τα δε γραπτά ίχνη ενός «έργου» δεν θεωρούνται εξαντλητικές καταγραφές που πρέπει να αντιμετωπιστούν με όρους «απόδοσης», αλλά ως βάση για ζωντανές επιτελέσεις ενσωματώνοντας στοιχεία αυτοσχεδιασμού.

(γ) Ο αυτοσχεδιασμός ως απελευθέρωση και ταυτόχρονα ως κάτι ατελές. Στη νεωτερικότητα, η έννοια του αυτοσχεδιασμού συγκροτείται ως μια έννοια μόνιμα οριακή: άλλες φορές η έμφαση δίνεται στον ατελή, ανεπεξέργαστο χαρακτήρα του και άλλες στη δυνατότητά του να παραβιάζει την κανονικότητα, λειτουργώντας απελευθερωτικά. Εδώ ο αυτοσχεδιασμός νοηματοδοτείται μέσα από τη σχέση του με ό,τι «η αισθητική της τελειότητας» κατασκευάζει ως το αντίθετό του: την εκτέλεση-πιστή απόδοση ενός εξαντλητικά επεξεργασμένου και πλήρως καταγεγραμμένου έργου. Έτσι, στη βάση μιας βαθιά αποικιοκρατικής λογικής, κατασκευάστηκε ένα δίπολο ανάμεσα στην υποτιθέμενη «αυτοσχέδια» μουσική των «πρωτόγονων» και την ενδελεχώς επεξεργασμένη μουσική της δύσης.

Μετά το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα, ο αυτοσχεδιασμός κρατά από τη νεωτερική παράδοση τη σύνδεσή του με την «απελευθέρωση», τη ρήξη και την εξερεύνηση του άγνωστου, και συνδέεται άμεσα το αίτημα της προσωπικής και κοινωνικής απελευθέρωσης (τζαζ - από το μπίμποπ ως την ελεύθερη τζαζ), με τον επαναπροσδιορισμό της έννοιας του μουσικού έργου και της σχέσης συνθετών-εκτελεστών (αβάν-γκαρντ), και με την ατομική και συλλογική εξερεύνηση πέρα από μουσικά στυλ και παραδεδομένους τρόπους μουσικής επιτέλεσης (ελεύθερος αυτοσχεδιασμός, πειραματική μουσική). Εδώ, η «αισθητική του ατελούς» αποκτά μια θετική και μετασχηματιστική δυναμική.

Στη μουσική εκπαίδευση ο αυτοσχεδιασμός λειτουργεί ως μέσο βιωματικής κατανόησης μουσικών εννοιών και άσκησης σε τρόπους χειρισμού του μουσικού υλικού, ως μέσο πειραματισμού κατά τη δημιουργία συνθέσεων, και ως μέσο καλλιέργειας μιας ελεύθερης προσωπικής φωνής και μιας ελεύθερης σχέσης με τη

μουσική πράξη και τη γνώση γενικότερα. Ο αυτοσχεδιασμός, ως κλινικός αυτοσχεδιασμός, αποτελεί βασική μέθοδο σε πολλά μοντέλα μουσικοθεραπείας.

Λέξεις κλειδιά

μουσικός αυτοσχεδιασμός, αυτοσχεδιασμός στην καθημερινή ζωή, αυτοσχεδιασμός στην εκπαίδευση, αυτοσχεδιαζόμενη μουσική

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Berkowitz, A. L. (2010). *The improvising mind: Cognition and creativity in the musical moment*. Oxford University Press.

Bruscia, K. E. (1987). *Improvisational models of music therapy*. Charles C Thomas Publisher.

Kanellopoulos, P. A. (2011). Freedom and responsibility in musical improvisation: A view from Bakhtin. *Philosophy of Music Education Review*, 19(2), 113-135. <https://doi.org/10.2979/philmusieducrevi.19.2.113>

Landgraf, E. (2011). *Improvisation as art: Conceptual challenges, historical perspectives*. Continuum.

Wigram, T. (2004). *Improvisation: Methods and techniques for music therapy clinicians, educators, and students*. Jessica Kingsley Publishers.

Ελληνική βιβλιογραφία

Κανελλόπουλος, Π. Α. (2013). Αναζητώντας τον ρόλο του μουσικού αυτοσχεδιασμού στη μουσική εκπαίδευση: Οι παιδαγωγικές δυνατότητες της καλλιέργειας της (μουσικής) ελευθερίας. *Μουσικοπαιδαγωγικά*, 11, 5-43.

Κουκουράκης, Δ. (2011). Η ψυχοδυναμική προσέγγιση στη μουσικοθεραπεία με ενήλικες με προβλήματα ψυχικής υγείας. *Approaches: Μουσικοθεραπεία & Ειδική Μουσική Παιδαγωγική*, 3 (Ειδικό Τεύχος 2011), 14-19. <https://doi.org/10.56883/aijmt.2011.530>

Mattin & Iles, A. (Επιμ.) (2019). *Θόρυβοι και καπιταλισμός*. Ηδύφωνο.

Nyman, M. (2012). *Πειραματική μουσική* (Δ. Στεφάνου, Μτφρ.). Εκδόσεις Οκτώ.

Παπαδημητρίου, Σ. (2006). *Η αναπνοή του αυτοσχεδιαστή*. Απόπειρα.

Άλλες πηγές

International Institute for Critical Studies in Improvisation (IICSI) <https://improvisationinstitute.ca/about-iicsi/directors-welcome/>

δεκτική μουσικοθεραπεία

receptive music therapy

Ελένη Τσόλκα

Ο όρος έχει αποδοθεί στα ελληνικά, με την ακριβή του μετάφραση, ως «δεκτική μουσικοθεραπεία». Θεωρώντας όμως ότι αποδίδει καλύτερα το περιεχόμενο της έννοιας, προτείνεται και η χρήση του όρου «μουσικοθεραπεία ακρόασης».

Η μουσικοθεραπεία ακρόασης είναι μία έννοια 'ομπρέλα' αποτελούμενη από μεθόδους και μοντέλα μουσικοθεραπείας που σχετίζονται με τη μουσική ακρόαση μέσα στο θεραπευτικό πλαίσιο. Ο όρος περιλαμβάνει όλες εκείνες τις τεχνικές κατά τις οποίες ο θεραπευόμενος γίνεται δέκτης της μουσικής παρά δημιουργός της. Τα μουσικά είδη που χρησιμοποιούνται στις διάφορες μεθόδους μουσικοθεραπείας ακρόασης ποικίλουν, καθώς η μουσικοθεραπεύτρια με βάση τις ανάγκες του κάθε θεραπευόμενου και τους θεραπευτικούς στόχους, μπορεί να επιλέξει ή να δημιουργήσει μουσική ηχογραφημένη, ζωντανή, οργανική, φωνητική, αλλά και να χρησιμοποιήσει όργανα όπως και συσκευές που παράγουν ηχητικές δονήσεις.

Η μουσικοθεραπεία ακρόασης μπορεί να εφαρμοστεί σε θεραπευόμενους όλων των ηλικιών και των επιπέδων σωματικής και ψυχικής λειτουργικότητας ώστε να προκαλέσει ενεργοποίηση συγκεκριμένων σημείων του σώματος, να τονώσει ή να χαλαρώσει τον θεραπευόμενο, να ενισχύσει την κινητική και αντιληπτική ικανότητα και τη μνήμη, να ενεργοποιήσει τη φαντασία και τη δημιουργικότητα, να βοηθήσει στην κοινωνικοποίηση και τη μάθηση, να αλλάξει τη διάθεση, να ενισχύσει την κατανόηση της ψυχικής δραστηριότητας, καθώς και να ρυθμίσει τους καρδιακούς παλμούς και την αρτηριακή πίεση. Η παρουσία καταρτισμένης και πιστοποιημένης μουσικοθεραπεύτριας είναι απαραίτητη ώστε να διασφαλιστεί η κατάλληλη επεξεργασία (προφορικά ή με άλλα δημιουργικά μέσα) των σωματικών, συναισθηματικών, διανοητικών, αισθητικών ή πνευματικών εμπειριών που ίσως προκληθούν κατά τη διάρκεια ή μετά τη μουσική ακρόαση. Η θεραπευτική επίδραση της μουσικής βασίζεται στη συστηματική και επιστημονικά τεκμηριωμένη εφαρμογή αυτής από επαγγελματίες, πιστοποιημένες μουσικοθεραπεύτριες και μπορεί να συμπεριλαμβάνει τεχνικές νοερής απεικόνισης και μουσικής, ανάδυσης αναμνήσεων που συνοδεύουν συγκεκριμένα ακροάματα, εμβάθυνσης και επεξεργασίας στίχων τραγουδιών, μουσικής χαλάρωσης, και μουσικού κολάζ.

Αρκετές και διαφορετικές προσεγγίσεις που συνδέονται με τη μουσικοθεραπεία ακρόασης έχουν δημιουργηθεί έως σήμερα, μεταξύ των οποίων η μέθοδος «Καθοδηγούμενη Νοερή Απεικόνιση και Μουσική» (KNAM), η προσέγγιση «Μουσική και Νοερή Απεικόνιση», μέθοδοι για μουσική χαλάρωση, σωματική μουσική ακρόαση (μουσική ακρόαση με δονήσεις), καθώς και η ρυθμιστική μουσικοθεραπεία Schwabe.

Λέξεις κλειδιά

μουσική ακρόαση, νοερή απεικόνιση, φαντασίωση, ψυχοθεραπεία

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Bruscia, K. (1998). *Defining music therapy* (2nd ed.). Barcelona Publishers.

Grocke, D., & Wigram, T. (2007). *Receptive methods in music therapy: Techniques and clinical applications for music therapy clinicians, educators and students*. Jessica Kingsley Publishers.

Grocke, D. (2016). Receptive music therapy. In J. Edwards (Eds.), *The Oxford handbook of music therapy* (pp. 684-704). Oxford University Press.

Ελληνική βιβλιογραφία

Παπανικολάου, Ε. (2011). Χαιρετισμός και εισαγωγική ομιλία. Στα πρακτικά της 1ης επιστημονικής ημερίδας του ΕΣΠΕΜ. *Approaches: Μουσικοθεραπεία & Ειδική Μουσική Παιδαγωγική*, Ειδικό Τεύχος 2011, 9-13.

Παπανικολάου, Ε. (2011). Η δεκτική μουσικοθεραπεία Guided Imagery & Music (GIM) ως κλινική προσέγγιση. Στα πρακτικά της 1ης επιστημονικής ημερίδας του ΕΣΠΕΜ. *Approaches: Μουσικοθεραπεία & Ειδική Μουσική Παιδαγωγική*, Ειδικό Τεύχος 2011, 30-36.

Παπανικολάου, Ε., & Beck, B. D. (2017). Γιορτάζοντας τις εξελίξεις της μεθόδου Guided Imagery & Music στην Ευρώπη. *Approaches: Ένα Διεπιστημονικό Περιοδικό Μουσικοθεραπείας*, Ειδικό Τεύχος 9(2), 196-201.

δημιουργική μουσικοθεραπεία (ΔΜ)

creative music therapy (CMT)

Πολύνα Κάβουρα

Δημιουργική Μουσικοθεραπεία ονομάζεται η μουσικοθεραπευτική προσέγγιση των Paul Nordoff (1909-1977) και Clive Robbins (1927-2011). Η Nordoff-Robbins μουσικοθεραπεία, όπως έχει επικρατήσει να λέγεται σήμερα η Δημιουργική Μουσικοθεραπεία, είναι ενεργητική μουσικοθεραπευτική προσέγγιση, εμπειρική και μουσικοκεντρική. Είναι εμπειρική εφόσον η θεωρία της βασίστηκε στη θεραπευτική εμπειρία και στην παρατήρηση. Είναι μία μουσικοκεντρική ενεργητική προσέγγιση γιατί η μουσική, στο πλαίσιο του κλινικού αυτοσχεδιασμού, παίζει πρωταρχικό ρόλο στη θεραπεία, ενώ η λεκτική επεξεργασία έχει δευτερεύοντα ρόλο. Η Δημιουργική Μουσικοθεραπεία δίνει έμφαση, αξιοποιώντας την οικουμενικότητα της μουσικής έκφρασης, αρχικά στην εγγενή ικανότητα κάθε ανθρώπου να ανταποκριθεί στη μουσική και να επικοινωνήσει ανεξάρτητα από τους περιορισμούς κάποιας παθολογικής κατάστασης ή άλλης συνθήκης, και στη συνέχεια στην ανάπτυξη μίας μουσικοθεραπευτικής σχέσης, που οικοδομείται μέσα από τη διαδραστική μουσική επικοινωνία.

Η επαφή με το μουσικό παιδί, δηλαδή με τη μουσική προσωπικότητα που έχει ο καθένας μέσα του, και η ανάδυσή του, αποτελούν τη βάση για την αλλαγή, την εξέλιξη και τη θεραπεία. Η φιλοσοφία της Δημιουργικής Μουσικοθεραπείας πρεσβεύει πως κάθε άνθρωπος μπορεί να βρει νόημα και να εμβαθύνει σε αυτό, με όχημα τη μουσική εμπειρία. Η μουσική σχέση μεταξύ θεραπεύτριας-θεραπευόμενου λειτουργεί ως παράγοντας αλλαγής, προσφέροντας μεταμορφωτικές εμπειρίες χωρίς να απαιτείται μουσική γνώση για τη συμμετοχή. Ο τρόπος που ο θεραπευόμενος επιλέγει τα μουσικά όργανα και παίζει μουσική, ο ρυθμός, το τέμπο, οι δυναμικές φανερώνουν στο θεραπευτή σημαντικές πληροφορίες για τον τρόπο που βιώνει τον εαυτό του και τον κόσμο γύρω του. Συνεπώς η μουσική έκφραση αποτελεί ένα παράθυρο στον εσωτερικό κόσμο επιτρέποντας την παρατήρησή του και τη γνωριμία με αυτόν.

Η φιλοσοφία της Δημιουργικής Μουσικοθεραπείας έχει ρίζες στην ουμανιστική ψυχολογία και στην ανθρωποσοφία. Γεννήθηκε από τη συνεργασία του Αμερικανού συνθέτη και πιανίστα Paul Nordoff και του Βρετανού ειδικού παιδαγωγού Clive Robbins το 1959. Μέσα από τη λεπτομερή παρατήρηση και καταγραφή των συνεδριών (indexing) και τη μελέτη των μουσικών αλλά και συναισθηματικών, κινητικών, συμπεριφορικών και λεκτικών αντιδράσεων, οι Nordoff και Robbins ανέπτυξαν κλίμακες αξιολόγησης ώστε να καταγράφουν τη μουσική επικοινωνία, τη σύνδεση με τη μουσικοθεραπεύτρια και την ποιότητα και τον τρόπο της αφοσίωσης στην ενασχόληση με τη μουσική. Εξερεύνησαν τη χρήση του κλινικού μουσικού αυτοσχεδιασμού στην επίτευξη θεραπευτικών στόχων και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής παιδιών με αναπηρίες, με διάχυτες αναπτυξιακές ή/και συναισθηματικές διαταραχές σε διαφορετικές εκπαιδευτικές δομές. Οι Nordoff και Robbins εργάστηκαν με ομάδες, αλλά και ατομικά και ήταν συνθεραπευτές σε κάθε συνεδρία. Μετά τον θάνατο του Nordoff, ο Robbins συνέχισε να εργάζεται με τη σύζυγό του Carol Robbins, διαπρεπή μουσικό, παιδαγωγό και μουσικοθεραπεύτρια που εκπαιδεύτηκε με τους Nordoff και Robbins, με την οποία προσάρμοσε την προσέγγισή τους και για άτομα με προβλήματα ακοής. Η συνεισφορά της Carol στην προσέγγιση ήταν σημαντική για την εξέλιξη του κλινικού αυτοσχεδιασμού και των κλινικών τεχνικών.

Η Δημιουργική Μουσικοθεραπεία βρίσκεται σε διαρκή εξέλιξη και οι μουσικοθεραπεύτριες που είναι εκπαιδευμένες σε αυτήν εργάζονται σήμερα με ανθρώπους όλων των ηλικιών. Επίσης, αξίζει να επισημανθεί ότι η χρήση του πιάνου, παρά τον βασικό του ρόλο στις απαρχές της προσέγγισης, δεν βρίσκεται πια στο επίκεντρο αυτής. Επιπλέον, δεν απαιτείται η παρουσία συνθεραπεύτριας και υπάρχει μια ποικιλομορφία στη θεωρητική εξέλιξη της προσέγγισης ανά τον κόσμο.

Λέξεις κλειδιά

Nordoff, Robbins, μουσικοκεντρική, μουσικό παιδί, αυτοσχεδιασμός

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Aigen, K. (1996). *Being in music: Foundations of Nordoff-Robbins music therapy*. MMB Music.
- Aigen, K. (1998). *Paths of development in Nordoff-Robbins music therapy*. Barcelona Publishers.
- Bruscia, K. E. (1987). *Improvisational models of music therapy*. Charles C Thomas.
- Nordoff, P., & Robbins, C. (2004). *Therapy in music for handicapped children*. Barcelona Publishers.
- Nordoff, P., & Robbins, C. (2007). *Creative music therapy: A guide to fostering clinical musicianship* (2nd ed.). Barcelona Publishers.

Ελληνική βιβλιογραφία

- Τσίρης, Γ. (2015). Τι απαντήσεις αναζητάμε; *Approaches: Μουσικοθεραπεία & Ειδική Μουσική Παιδαγωγική*, 4(1), 3-4.
- Φρουδάκη, Μ. (2003). Η μουσικοθεραπευτική προσέγγιση P. Nordoff-C. Robbins στον χώρο του νοσοκομείου. Στο Θ. Δρίτσας (Επιμ.), *Μουσικοκινητικά δρώμενα ως μέσον θεραπευτικής αγωγής* (σσ. 53-57). Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών.
- Φρουδάκη, Μ. (2012). Βιβλιοκριτική: «Every note counts: The story of Nordoff-Robbins music therapy (Fraser Simpson)». *Approaches: Μουσικοθεραπεία & Ειδική Μουσική Παιδαγωγική*, 4(1), 45-48.
- Χειράκη, Θ. (2018). Η επίδραση της δημιουργικής μουσικοθεραπείας (Nordoff-Robbins) στις δεξιότητες επικοινωνίας παιδιών με αυτισμό ηλικίας 4-12 ετών. Βιβλιογραφική ανασκόπηση [Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας]. <https://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/22293>

διεπιστημονική συνεργασία

interdisciplinary collaboration

Βίκυ Κάρκου

Η διεπιστημονική συνεργασία είναι όρος που συνήθως αναφέρεται στη συνεργασία ειδικών από διαφορετικά επιστημονικά πεδία για κάποιο κοινό στόχο. Στη μουσικοθεραπεία μπορεί να αναφέρεται στη συνεργασία ανάμεσα στις θεραπείες μέσω τεχνών με στόχο, για παράδειγμα, μια κοινή επαγγελματική αναγνώριση σε κυβερνητικό επίπεδο ή τη συλλογή ερευνητικών αποδείξεων αποτελεσματικότητας σε σχέση με μια συγκεκριμένη πελατειακή ομάδα. Η διεπιστημονική συνεργασία ανάμεσα στη μουσικοθεραπεία και σε άλλες θεραπείες μέσω τεχνών μπορεί να πάρει επίσης τη μορφή συνεργασίας σε θεραπευτικό επίπεδο, μία πρακτική που είναι συχνή ιδίως σε ομαδικές συνεδρίες θεραπειών μέσω τεχνών.

Η διεπιστημονική συνεργασία είναι όρος επίσης πολύ στενά συνυφασμένος με την πολυεπιστημονική ομάδα, κοινή πρακτική σε διάφορα θεραπευτικά πλαίσια. Σε αυτή την περίπτωση, η μουσικοθεραπεύτρια μπορεί να είναι μέλος ομάδας επαγγελματιών υγείας που στοχεύει στην καλύτερη πρώτη αξιολόγηση αναγκών, στη θεραπευτική πρακτική και στην αποτίμηση της θεραπευτικής εμπειρίας του πελάτη. Στην πολυεπιστημονική ομάδα η μουσικοθεραπεύτρια καλείται να προσφέρει τη δική της οπτική για τον πελάτη, ώστε να υπάρξει εμπειρισταμένη άποψη για την πιο κατάλληλη θεραπευτική προσέγγιση, και να προσφέρει την άποψή της μέσα στα όρια του επαγγελματικού της ρόλου, χωρίς οπωσδήποτε να κάνει αλλαγές στον τρόπο με τον οποίο εργάζεται.

Βέβαια, σε ορισμένες περιπτώσεις διεπιστημονικής συνεργασίας, η μουσικοθεραπεύτρια μπορεί να κληθεί να κάνει κάποιες αλλαγές στον τρόπο με τον οποίο δουλεύει, επιτρέποντας στους συνεργάτες της να συνεισφέρουν τη δική τους συμβολή στο αντικείμενο της συνεργασίας. Για παράδειγμα, αν μία μουσικοθεραπεύτρια συνεργαστεί με έναν χοροθεραπευτή για να εμψυχώσουν από κοινού μια ομάδα θεραπείας, μπορεί να χρειαστεί να επανακαθορίσουν, για παράδειγμα, τον τρόπο με τον οποίο η ομάδα οργανώνεται, ποιος ξεκινά την ομάδα, με ποιο μέσο, πότε και πώς χρησιμοποιείται μουσική, πότε ενθαρρύνονται οι συμμετέχοντες να κινηθούν.

Ο όρος διεπιστημονική συνεργασία είναι επίσης στενά συνυφασμένος με τον όρο της υπερεπιστημονικότητας (transdisciplinarity). Σε αυτήν την περίπτωση, τα παραδοσιακά επαγγελματικά όρια αντικαθίστανται με μια καινούργια ολότητα, όπως είναι, για παράδειγμα, μια καινούργια θεραπευτική πρακτική. Σε όλες τις περιπτώσεις, όταν συνεργατικές προσεγγίσεις αυτού του τύπου λειτουργούν θετικά, έχουν πολλά να προσφέρουν. Τείνουν, για παράδειγμα, να λύνουν κοινά ή περίπλοκα προβλήματα και να απαντούν σε ερωτήσεις, ενώ παράλληλα στηρίζουν την επαγγελματική κατοχύρωση και μπορούν να προσφέρουν βελτιωμένες θεραπευτικές προσεγγίσεις προς όφελος των πελατών.

Λέξεις κλειδιά

διεπιστημονικότητα, πολυεπιστημονική ομάδα, υπερεπιστημονικότητα

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Crowe, B. J., & Ratner, E. (2012). The sound design project: An interdisciplinary collaboration of music therapy and industrial design. *Music Therapy Perspectives*, 30(2), 101-108.

Hackett, S. (2016). The combined arts therapies team: Sharing practice development in the National Health Service in England, *Approaches: An Interdisciplinary Journal of Music Therapy*, 8(1), 42-49.

- Magee, W. L., Brumfitt, S. M., Freeman, M., & Davidson, J. W. (2006). The role of music therapy in an interdisciplinary approach to address functional communication in complex neuro-communication disorders: A case report. *Disability and Rehabilitation*, 28(19), 1221-1229.
- Omylinska-Thurston, J., Karkou, V., Parsons, A., Nair, K., Dubrow-Marshall, L., Starkey, J., Thurston, S., Dudley-Swarbrick, I., & Sharma, S. (2021). Arts for the Blues: The development of a new evidence-based creative group psychotherapy for depression. *Counselling and Psychotherapy Research*, 21(3), 597-607.
- Strange, J., Odell-Miller, H., & Richards, E. (Eds.). (2016). *Collaboration and assistance in music therapy practice: Roles, relationships, challenges*. Jessica Kingsley Publishers.

Ελληνική βιβλιογραφία

- Αθανασιάδου, Φ., Καγιάφα, Ν., Κάρκου, Β., Λυκοπούλου, Μ., Μπάμπαλης, Τ., Μπιτζαράκη, Α., Μπουζιώτη, Κ., Σαμπαθιανάκη, Ε., & Τσίρης, Γ. (2016). Η ομάδα ΚΑΤΙ: Βιώματα και αναστοχασμοί σχετικά με τη σύμπραξη των θεραπειών μέσω τεχνών. *Approaches: Ένα Διεπιστημονικό Περιοδικό Μουσικοθεραπείας*, 8(1), 68-80.
- Κάρκου, Β. (2016). Διεπιστημονικοί διάλογοι. *Approaches: Ένα Διεπιστημονικό Περιοδικό Μουσικοθεραπείας*, 8(1), 3-7.

δραματοθεραπεία

dramatherapy / drama therapy

Μαρία Σούμπερτ

Η δραματοθεραπεία είναι ψυχοθεραπευτική προσέγγιση που αξιοποιεί την τέχνη του θεάτρου μέσα σε δομημένο θεραπευτικό πλαίσιο προσεγγίζοντας τη θεραπεία μέσα από την θεατρική τέχνη. Με επίκεντρο τη λειτουργία των ποικίλων ρόλων στη ζωή του ατόμου, αντλεί από το σύνολο της δημιουργικότητας για να το βοηθήσει να οδηγηθεί στην αλλαγή. Αποτελεί μια υβριδική ψυχοθεραπευτική μέθοδο που ενημερώνεται από την ψυχολογία, τις επιτελεστικές τέχνες, την ανθρωπολογία, τις νευροεπιστήμες, και άλλα πεδία.

Ως όρος, χρησιμοποιείται για πρώτη φορά από τον εκπαιδευτικό Peter Slade το 1939 σε ομιλία του στο British Medical Association και αντλεί τα στοιχεία της κατά κύριο λόγο από το χώρο του θεάτρου και της ψυχολογίας. Ιστορικά, συνδέεται με τη λειτουργία των Ασκληπιείων δίπλα στα μεγάλα αρχαία θέατρα. Αναζητώντας τις θεατρικές ρίζες της δραματοθεραπείας φτάνει κανείς στις πρωτόγονες επιτελεστικές τελετουργίες που λειτουργούσαν τόσο στο επίπεδο ελέγχου των δυνάμεων που υπερέβαιναν τα άτομα όσο και στην ενδυνάμωση των δεσμών των πρωτόγονων κοινωνιών. Αντίστοιχα από το χώρο της ψυχολογίας και της θεραπείας, η δραματοθεραπεία επηρεάστηκε από διάφορες ψυχολογικές θεωρίες όπως αυτές των Freud, Jung, Klein, Rogers, Winnicott, Kelly και May.

Η δραματοθεραπεία εμφανίζεται στις δεκαετίες του 1960 και 1970, με την Sue Jennings και την Marian Lindqvist στη Μεγάλη Βρετανία και τον Robert Landy στις Η.Π.Α. να συνδέουν τα θεραπευτικά στοιχεία του θεάτρου με την ψυχοθεραπεία και την ίαση. Σήμερα, εκπροσωπείται σε παγκόσμιο επίπεδο από την Παγκόσμια Ομοσπονδία Δραματοθεραπείας (World Alliance of Dramatherapy) και σε ευρωπαϊκό επίπεδο από την Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Δραματοθεραπείας (European Federation of Dramatherapy).

Οι βασικές έννοιες στις οποίες βασίζεται είναι η αισθητική απόσταση, το σύμβολο, η μεταφορά, η τελετουργία και το παιχνίδι μέσα από την οπτική της θεωρίας και πρακτικής του θεάτρου και της ψυχοθεραπείας. Η λειτουργία του «σα να...» επιτρέπει στα άτομα να επεξεργαστούν, για παράδειγμα, ένα τραυματικό γεγονός από μια ασφαλή απόσταση, μέσα από σύμβολα τα οποία μπορούν να εκφραστούν με κίνηση, εικαστικά, τρισδιάστατες κατασκευές, αφήγηση και θεατρική δράση. Αυτό σημαίνει πως μέσα από μύθους, παραμύθια, εικαστικές δημιουργίες, κίνηση, αντικείμενα ή/και ρόλους, τα άτομα επεξεργάζονται προσωπικό υλικό «σα να» συμβαίνει στον ήρωα που έχουν ανασύρει/δημιουργήσει/αναπαραστήσει. Τα κυριότερα μοντέλα δραματοθεραπείας είναι το αναπτυξιακό, το αφηγηματικό, το θεατρικό, το παραθεατρικό, η μέθοδος του ρόλου και οι αναπτυξιακές μεταμορφώσεις. Εφαρμόζεται ως αποκλειστική θεραπευτική μέθοδος ή ως μέρος ενός θεραπευτικού προγράμματος σε παιδιά, εφήβους και ενήλικες, και σε διάφορα πλαίσια (π.χ. γενική και ειδική εκπαίδευση, απεξάρτηση, ψυχογериατρική, ψυχική υγεία και ψυχοπαθολογία).

Η δραματοθεραπεία δεν θεωρείται ψυχοθεραπευτική μέθοδος σε όλες τις χώρες, όπου συχνά εντάσσεται στα δημιουργικά επαγγέλματα ψυχικής υγείας και υποστήριξης, ενώ δεν διαθέτει σε κάθε χώρα πανεπιστημιακή εκπαίδευση (προπτυχιακού ή μεταπτυχιακού επιπέδου). Στην Ελλάδα, η δραματοθεραπεία θεωρείται ψυχοθεραπευτική μέθοδος, ακολουθεί τις οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης Ψυχοθεραπείας (European Association of Psychotherapy, EAP) τόσο περί εκπαίδευσης όσο και περί πρακτικής, ηθικής και δεοντολογίας, και οι επαγγελματίες δραματοθεραπευτές εκπροσωπούνται από τις δύο επαγγελματικές ενώσεις: την Ένωση Δραματοθεραπευτών και Παιγνιοθεραπευτών Ελλάδας (ΕΔΠΕ) και την Πανελλήνια Επαγγελματική Ένωση Δραματοθεραπευτών και Παιγνιοθεραπευτών (ΠΕΕΔΠ). Μαζί με την εικαστική θεραπεία, την παιγνιοθεραπεία, τη μουσικοθεραπεία και τη χοροθεραπεία ανήκουν στις δημιουργικές θεραπείες μέσω τεχνών.

Λέξεις κλειδιά

δημιουργικές θεραπείες μέσω τεχνών, αισθητική απόσταση, τελετουργία, θέατρο

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Holmwood, C. (2014). *Drama education and dramatherapy: Exploring the space between disciplines*. Routledge.
- Holmwood, C., Jennings, S., & Jacksties, S. (Eds.). (2022). *Routledge international handbook of therapeutic stories and storytelling*. Routledge.
- Johnson, D.R., Pendzik, S., & Snow S. (2012). *Assessment in drama therapy*. Charles C. Thomas.
- Landy, R. (1983). The use of distancing in drama therapy. *The Arts in Psychotherapy*, 10, 175-185.
[https://doi.org/10.1016/0197-4556\(83\)90006-0](https://doi.org/10.1016/0197-4556(83)90006-0)
- Schubert, M. (2020). Dramatherapy and fairytale: Entering the fantastic reality, *Dramatherapy*, 41(1), 25-36.
<https://doi.org/10.1177/0263067221996923>

Ελληνική βιβλιογραφία

- Γιώτης, Λ., Μαραβελής, Δ., Πανταγούτσου, Α., & Γιαννούλη, Ε. (Επιμ.). (2019). *Η συμβολή των ψυχοθεραπειών μέσω τέχνης στην ψυχιατρική θεραπευτική*. Εκδόσεις Βήτα.
- Emunah, R. (2023). *Θέατρο ζωής: Δραματοθεραπευτική διαδικασία, τεχνικές & παράσταση* (Δ. Σακελλαρίου-Ραμπαούνη, Μτφ.). Εκδόσεις Κοντύλι.
- Jennings, S. (2017). *Υγιείς δεσμοί και νευρο-δραματικό παιχνίδι* (Ε. Πιπέρη, Μτφ.). Παρισιάνου.
- Jones, P. (2021). *Δραματοθεραπεία: Θεωρία, πρακτική και έρευνα* (Σ. Κρασανάκης, Επιμ., Α. Καραντζή, Μτφ.). Πεδίο.
- Σούμπερτ, Μ. (2020). *«Ήταν κάποτε...». Δραματοθεραπεία και αφήγηση*. Παρισιάνου.

ειδική μουσική παιδαγωγική

special music education

Ποθεινή Βαϊούλη

Η ειδική μουσική παιδαγωγική αναφέρεται στη διδασκαλία μουσικής σε μαθητές με αναπηρίες και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Στη σύγχρονη βιβλιογραφία συχνά συναντώνται εναλλακτικά και οι όροι: «μουσική στην ειδική αγωγή», «μουσική στην ειδική εκπαίδευση», και «μουσική αγωγή στην ειδική εκπαίδευση» προκειμένου να περιγράψουν τη σκόπιμη χρήση της μουσικής ως αντικειμένου διδασκαλίας και μάθησης σε μαθητές στα πλαίσια της ειδικής αγωγής. Η μουσική είτε ως μουσική σύμπραξη είτε μέσω της εκμάθησης μουσικού οργάνου ή τη συμμετοχή σε μουσικά δρώμενα μπορεί να συμβάλει στην εκπαιδευτική, στην κοινωνική, και στην ψυχοσωματική ανάπτυξη των παιδιών και εφήβων με αναπηρία. Έτσι, η διδακτική και μεθοδολογική διαμόρφωση της ειδικής μουσικής παιδαγωγικής αποσκοπεί στην απόκτηση δεξιοτήτων, γνώσεων και μουσικών εμπειριών σύμφωνα με τις ικανότητες των μαθητών, ενώ παράλληλα δημιουργείται ένα ευέλικτο πλαίσιο μάθησης που συμβάλλει στη συνολική ανάπτυξή τους, συμπεριλαμβανομένου και του κοινωνικοσυναισθηματικού τομέα.

Στα πλαίσια της ειδικής αγωγής, σημαντική θέση κατέχει και ο κλάδος της μουσικοθεραπείας. Πρόκειται για διαφορετικό επιστημονικό κλάδο καθώς οι στόχοι εντοπίζονται έξω από το χώρο της μουσικής παιδαγωγικής και η μουσική χρησιμοποιείται ως μέσο για την επίτευξη μη μουσικοπαιδαγωγικών στόχων. Η μουσικοθεραπεία αποσκοπεί σε μη μουσικούς τομείς συμπεριφοράς, σε αντίθεση με τον κλάδο της ειδικής μουσικής παιδαγωγικής. Παρόλα αυτά, η μουσικοθεραπεύτρια, ως ενεργό μέλος της διεπιστημονικής ομάδας, συνεργάζεται με τους μουσικούς παιδαγωγούς και μπορεί να λειτουργεί ως σύμβουλος για τους τρόπους χρήσης της μουσικής από τα υπόλοιπα μέλη της σχολικής κοινότητας.

Συνολικά, η μουσική εκπαίδευση στην ειδική αγωγή αναγνωρίζεται ως μορφωτικό αγαθό με ισότιμη παρουσία στο χώρο της Ειδικής Παιδαγωγικής ανάμεσα στα άλλα μαθήματα. Αναφέρεται στη μετάδοση μουσικών γνώσεων και έχει κυρίως στόχο την εκμάθηση του αντικειμένου της μουσικής. Μέσω διεπιστημονικών προσεγγίσεων και με επίκεντρο τη διαφοροποιημένη διδασκαλία, οι μουσικές εμπειρίες επιτρέπουν την ανάπτυξη των ενδιαφερόντων και των ταλέντων του κάθε μαθητή. Παράλληλα δημιουργείται ένα ευέλικτο πλαίσιο μάθησης σύμφωνα με τις συνθήκες και τις ανάγκες που παρουσιάζονται σε κάθε ομάδα διδασκομένων, και προωθείται η κοινωνικοποίηση και η ένταξη.

Λέξεις κλειδιά

συμπερίληψη, ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, αναπηρία, ειδική αγωγή και εκπαίδευση

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Adamek, M. S., & Darrow, A. A. (2018). *Music in special education* (3rd ed.). American Music Therapy Association

Blair, D. V., & McCord, K. A. (Eds.). (2015). *Exceptional music pedagogy for children with exceptionalities: International perspectives*. Oxford University Press.

Darrow, A. A., & Adamek, M. (2018). Instructional strategies for the inclusive music classroom. *General Music Today*, 31(3), 61-65. <https://doi.org/10.1177/1048371318756625>

Laes, T., & Schmidt, P. (2016). Activism within music education: Working towards inclusion and policy change in the Finnish music school context. *British Journal of Music Education*, 33(1), 5-23. <https://doi.org/10.1017/S0265051715000224>

Standley, J. M., & Jones, J. (2007). *Music techniques in therapy, counseling, and special education*. American Music Therapy, Inc.

Ελληνική βιβλιογραφία

Καρταςίδου, Λ. (2004). *Μουσική εκπαίδευση στην ειδική παιδαγωγική*. Τυπωθήτω.

Καρταςίδου, Λ., & Τσίρης, Γ. (2007). Το μάθημα της μουσικής στα άτομα με ειδικές ανάγκες: μία πιλοτική έρευνα των απόψεων των εκπαιδευτικών μουσικής στην Ελλάδα. Στο Π. Συμεωνίδης (Επιμ.), 5ο Συνέδριο της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση (ΕΕΜΕ) «Μουσική παιδεία και αναζήτηση πολιτισμικής ταυτότητας» (σσ. 160-168), Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση.

Καρταςίδου, Λ., & Σταϊκόπουλος Κ. (2007). Εκπαίδευση εκπαιδευτικών μουσικής σε θέματα ειδικής αγωγής: Προβληματική και αναζητήσεις στην ελληνική πραγματικότητα. Στο Π. Συμεωνίδης (Επιμ.), 5ο Συνέδριο της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση (ΕΕΜΕ) «Μουσική παιδεία και αναζήτηση πολιτισμικής ταυτότητας» (σσ. 169-181), Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση.

Κεραμίδα, Κ., & Βαϊούλη, Π. (2017). Διαφοροποιημένη διδασκαλία στη μουσική εκπαίδευση: Απόψεις και προβληματισμοί καθηγητών μουσικής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. *Approaches: Ένα Διεπιστημονικό Περιοδικό Μουσικοθεραπείας*, 11(2), 273-292.

Χαλκιαδάκη, Μ., & Ακογιούνογλου, Μ. (2019). Μία πιλοτική εφαρμογή του Καθολικού Σχεδιασμού για τη μάθηση στο μάθημα της μουσικής στο δημοτικό σχολείο. *Μουσικοπαιδαγωγικά*, 17, 31-50.

ενεργητική μουσικοθεραπεία

active music therapy

Ντόρα Ψαλτοπούλου-Καμίνη

Η ενεργητική μουσικοθεραπεία αφορά ένα εύρος μουσικοθεραπευτικών προσεγγίσεων, με κοινό παρονομαστή την εμπλοκή της μουσικοθεραπεύτριας και του πελάτη σε μια ενεργητική θεραπευτική διαδικασία με δημιουργία και επαναδημιουργία μουσικής και με αυτοσχεδιασμό. Χαρακτηρίζεται από μουσικές πράξεις, δράσεις, δραστηριότητες, ιστορίες ή/και μουσικό παιχνίδι. Ως μουσική μπορεί να θεωρηθεί οτιδήποτε ήχος, ρυθμός ή τονικότητα, και η συμμετοχή του πελάτη δεν προαπαιτεί μουσικές γνώσεις ή δεξιότητες. Συχνά, η ίδια η μουσική εμπειρία οδηγεί στη θεραπευτική αλλαγή. Εφαρμόζεται τόσο σε ατομικές όσο και σε ομαδικές συνεδρίες. Οι τεχνικές που χρησιμοποιούνται εμπεριέχουν, για παράδειγμα, παίξιμο μουσικής, μουσικό αυτοσχεδιασμό με μουσικά όργανα ή/και φωνή, ψαλμωδίες με ίσο, σύνθεση μουσικής, δημιουργία τραγουδιών, επιτέλεση τραγουδιών, σωματική κίνηση με μουσική, ομαδικά ρυθμικά και μουσικά παιχνίδια.

Τεχνικές ενεργητικής μουσικοθεραπείας απαντώνται σε πολλές διαφορετικές προσεγγίσεις, όπως για παράδειγμα στις ψυχοδυναμικές, στις ομαδοδυναμικές, στις γνωσιακές/συμπεριφορικές, στις αναπτυξιακές και στις νευρολογικές προσεγγίσεις, καθώς και στην Δημιουργική Μουσικοθεραπεία, στην Αναλυτική Μουσικοθεραπεία, και στην Κοινωνική Μουσικοθεραπεία.

Οι μουσικοθεραπεύτριες ανάλογα με το θεωρητικό, ακαδημαϊκό, ερευνητικό και εκπαιδευτικό υπόβαθρό τους, την ενσυναισθητική ικανότητα, την προσωπική εξέλιξη και την εκάστοτε θεραπευτική πρόθεση, είναι σε θέση να χρησιμοποιήσουν τεχνικές ενεργητικής μουσικοθεραπείας ως κύρια ή ως συμπληρωματική θεραπευτική παρέμβαση σε στηρικτικό, επαναδιδασκτικό ή/και αναδομητικό επίπεδο. Τεχνικές ενεργητικής μουσικοθεραπείας μπορούν να χρησιμοποιηθούν συμπληρωματικά και με τεχνικές δεκτικής μουσικοθεραπείας όπου η έμφαση δίνεται στην ακρόαση μουσικής.

Ερευνητικά ευρήματα αναδεικνύουν την αποτελεσματικότητα της ενεργητικής μουσικοθεραπείας, η οποία απευθύνεται σε ένα φάσμα πληθυσμιακών ομάδων και ηλικιών. Για παράδειγμα, παρουσιάζονται θετικά ευρήματα στο ανοσοποιητικό, νευρικό και ενδοκρινικό σύστημα βελτιώνοντας τη διάθεση, το κυκλοφορικό σύστημα, την αρτηριακή πίεση, και τη συναισθηματική κατάσταση. Παρατηρείται επίσης βελτίωση σε θέματα αυτοέκφρασης, επικοινωνίας, αφύπνισης και ανάπτυξης της δημιουργικότητας (έμφυτη ικανότητα του κάθε ανθρώπου), ασφαλούς επεξεργασίας υλικού (συνειδητού και ασυνειδητού), λεκτικών και κινητικών δεξιοτήτων, αμοιβαίας προσοχής, βλεμματικής επαφής, επανένταξης στην κοινωνία (βλ. Κοινωνική Μουσικοθεραπεία) και ανάδυσης της αλήθειας του υποκειμένου.

Λέξεις κλειδιά

δημιουργικό παιχνίδι με ήχους, αυτοσχεδιαστική μουσικοθεραπεία, αυτοσχεδιασμός, δημιουργικότητα, μουσική δημιουργία, δεκτική μουσικοθεραπεία

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Bruscia, K. (1987). *Improvisational models of music therapy*. Charles C Thomas Publishers.

Darrow, A. A. (Ed.). (2008). *Introduction to approaches in music therapy* (2nd ed.). American Music Therapy Association.

- Erkkilä, J., Gold, C., Fachner, J., Ala-Ruona, E., Punkanen, M., Vanhala, M. (2008). The effect of improvisational music therapy on the treatment of depression: protocol for a randomised controlled trial. *BMC Psychiatry*, 8, 50. <https://doi.org/10.1186/1471-244X-8-50>
- Koenig, J., Warth, M., Oelkers-Ax, R., Wormit, A., Bardenheuer, H. J., Resch, F., Thayer, J. F., & Hillecke, T. K. (2013). I need to hear some sounds that recognize the pain in me: An integrative review of a decade of research in the development of active music therapy outpatient treatment in patients with recurrent or chronic pain. *Music and Medicine*, 5(3), 150-161. <https://doi.org/10.1177/1943862113490739>
- Wheeler, L.B. (Ed.). (2015). *Music therapy handbook*. Guilford Press.

Ελληνική βιβλιογραφία

- Καλλιώςη, Χ. (2019). Μουσικοθεραπεία. Στο Τ. Ρόμπερτσον (Επιμ.), *Ψυχοθεραπείες μέσω εκφραστικών τεχνών* (σσ. 55-76). Το Έρμα.
- Τσίρης, Γ., & Παπασταύρου, Δ. (2011). Μουσικοτροπώντας: Η μουσική πράξη ως υγεία και θεραπεία μέσα από μια διεπιστημονική προοπτική. *Approaches: Μουσικοθεραπεία & Ειδική Μουσική Παιδαγωγική*, 3(2), 91-107.
- Ψαλτοπούλου, Ν. (2019). Η μουσικοθεραπεία σε θεραπευτήριο χρόνιων παθήσεων με φοιτητές του Α.Π.Θ. Στο Λ. Γιώτης, Δ. Μαραβέλης, Α. Πανταγούστου & Ε. Γιαννούλη (Επιμ.), *Η συμβολή των ψυχοθεραπειών μέσω τέχνης στην ψυχιατρική θεραπευτική* (σσ. 378-381). Εκδόσεις Βήτα.
- Ψαλτοπούλου, Θ. (2015). *Μουσικοθεραπεία: Ο τρίτος δρόμος*. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. <http://hdl.handle.net/11419/1530>

ενσωμάτωση

embodiment

Τζίνα Γιωτάκη

Η ενσωμάτωση ορίζει το «ζωντανό» σώμα ως θεμελιώδη υπαρξιακή προϋπόθεση και συνθήκη. Στα ελληνικά, ο όρος αναφέρεται σε διαφορετικές σημασίες ανάλογα με το συγκεκριμένο, το θεωρητικό πλαίσιο μελέτης και την πρακτική εφαρμογή. Η αγγλική έννοια embodiment αποδίδεται επίσης στα ελληνικά με διαφορετικές και λιγότερο διαδεδομένες λέξεις με συγγενικές ερμηνείες. Όροι όπως η σωματικότητα (bodiliness ή corporeality) και η ενσάρκωση (incarnation) αποδίδουν, εν μέρει, τη φιλοσοφική έννοια του όρου. Όροι όπως η σωματοποίηση (somatization), η ενσώματη εμπειρία / το ενσώματο βίωμα (lived/embodied experience) περιγράφουν ιδιότητες της ενσωμάτωσης, αλλά δεν αποδίδουν πλήρως την έννοια. Η ελληνική μετάφραση εγείρει ακόμη ακαδημαϊκούς προβληματισμούς λόγω της χρήσης του όρου στο πλαίσιο των κοινωνικών και παιδαγωγικών επιστημών. Αποτελεί, ωστόσο, την επικρατέστερη μετάφραση του αγγλικού όρου, ο οποίος ορίζει πρωτίστως τη σωματική ιδιότητα της ύπαρξης.

Προερχόμενη από τη φαινομενολογία, η βασική έννοια του όρου ενσωμάτωση αφορά στην οντολογική ιδιότητα της ύπαρξης του σώματος, ως βασικού παράγοντα του ανθρώπινου βιώματος και της αντίληψης της πραγματικότητας. Η ανθρώπινη οντότητα και σκέψη προϋποθέτει την ύπαρξη του σώματος. Ως εκ τούτου, η έννοια της ενσωμάτωσης ορίζει την απαραίτητη και αναπόφευκτη συνύπαρξη νου και σώματος για να υπάρξει ζωή και βίωμα. Εμπεριέχει τον τρόπο με τον οποίο το σώμα συμμετέχει ενεργά στη γνωστική διαδικασία, στη διαμόρφωση της αντίληψης για την πραγματικότητα, στη συναισθηματική επεξεργασία, και εν γένει, στον τρόπο με τον οποίο ενσώματα βιώνεται ο κόσμος και το περιβάλλον. Σύγχρονες αποτυπώσεις της φαινομενολογικής παράδοσης υποστηρίζουν πως για να επιτευχθεί η κατανόηση του νου, της συνείδησης και της γνωστικής λειτουργίας χρειάζεται μια ενδελεχής, επιστημονική κατανόηση του σώματος, ανατρέποντας την καρτεσιανή δυϊστική θεωρία.

Η έννοια ενσωμάτωση χρησιμοποιείται στη μουσικοθεραπεία και σε διάφορες ψυχοθεραπευτικές μεθόδους που εστιάζουν στο ενσώματο βίωμα όπως στις μεθόδους Focusing (Διαδικασία Εστίασης), το Somatic Processing®, τη χοροθεραπεία και άλλες. Στις προσεγγίσεις αυτές, η έννοια ενσωμάτωση μπορεί να περιλαμβάνει μια αντανάκλαση της προσωπικότητας στη στάση του σώματος, στην κίνηση, στην ακινησία, ή στη σωματική ανταπόκριση στον ήχο.

Επιπλέον, σε σωματικές πρακτικές στους χώρους της θεραπείας και της παιδαγωγικής, ο όρος ενσωμάτωση χρησιμοποιείται για να περιγράψει τον μοναδικό και χαρακτηριστικό τρόπο ενσώματης ύπαρξης κάθε ατόμου στον κόσμο σχετικά με τον τρόπο κίνησής του, τη σύνδεση με τον κόσμο μέσω του σώματός του, και της αποτύπωσης του βιώματός του. Μέσα από την κατάλληλη πρακτική και γνώση, τα χαρακτηριστικά αυτά είναι δυνατόν να αναλυθούν με στόχο τη θεραπεία ή την επανεκπαίδευση του σώματος. Σε σωματικές μεθόδους όπως το Body Mind Centering® (BMC™) η ενσωμάτωση περιγράφει, επίσης, το ενσώματο βίωμα που προκύπτει από τη συνειδητή επεξεργασία μιας σωματικής κατάστασης. Τέλος, ο όρος αναφέρεται σε μια ενσυνείδητη εμπειρία του «όλου», σε ένα είδος ενσυνείδητης κατάστασης της προσοχής του ατόμου, όπου όλες οι διαστάσεις της ύπαρξης βιώνονται ως ένα. Λέμε, για παράδειγμα, ότι ένα άτομο βρίσκεται σε μια ενσώματη κατάσταση όταν έχει μια ενσυνείδητη αίσθηση του σώματός του σε μια συγκεκριμένη συνθήκη. Ο μοναδικός τρόπος ενσώματης ύπαρξης του κάθε ατόμου θεμελιώνει και τις δυνατότητες θεραπείας μέσω της τέχνης όπως στη χοροθεραπεία και στη μουσικοθεραπεία.

Λέξεις κλειδιά

σωματοποίηση, ενσώματη εμπειρία, ενσώματο βίωμα, σωματικότητα, ενσάρκωση

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Bizzari, V., & Guareschi, C. (2021). (Inter) corporeality and temporality in music therapy. A phenomenological study. *Phenomenology and Mind*, 21, 126-139. <https://doi.org/10.17454/pam-2110>
- Csordas, T.J. (1994) *Embodiment and experience: The existential ground of culture and self*. MIT Press.
- Desmond, B. (2024). Moving-sensing-feeling bodies clamouring for contact in on-line therapy groups. *European Journal of Psychotherapy & Counselling*, 26(1-2), 81-99. <https://doi.org/10.1080/13642537.2024.2312286>
- Gallagher, S. (2005). *How the body shapes the mind*. Oxford University Press.
- Giotaki, G. (2015). *Emergent movements: The role of embodiment and somatics in British contemporary dance*. [Unpublished PhD Thesis, Coventry University].

Ελληνική βιβλιογραφία

- Αυδή, Ε., Ζηλιασκοπούλου, Δ., & Ρούσση, Π. (2020). Η εμπειρία της μαστεκτομής: Στίγμα και μεταβολές στην ενσώματη ταυτότητα. *Psychology: The Journal of the Hellenic Psychological Society*, 19(2), 144–159. https://doi.org/10.12681/psy_hps.23613
- Παρασκευοπούλου, Υ. Ε. (2019). *Η ενσώματη διάσταση της θεραπευτικής αλληλεπίδρασης: Μελετώντας τη σωματική συμφωνία στην ψυχοδυναμική ψυχοθεραπεία*. [Διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης].
- Πουρκός, Μ. (2015). *Η απύσχα παρουσία του σώματος και του βιώματος στις διαδικασίες εκπαίδευσης, μάθησης και ανάπτυξης*. Τόπος.

επικοινωνιακή μουσικότητα

communicative musicality

Ζωή Διονυσίου

Η μουσικότητα είναι μία σειρά από εσωτερικές δεξιότητες που βοηθούν τον άνθρωπο στο να εκφράζεται μουσικά. Ολοένα και περισσότερο η έρευνα καταδεικνύει ότι πρόκειται για μία έμφυτη ψυχοβιολογική ανάγκη του ανθρώπου και ότι όλοι οι άνθρωποι έχουν μουσικότητα που την εκφράζουν με διάφορους τρόπους και σε διαφορετικό βαθμό. Γίνεται αντιληπτή από τις πρώτες μέρες της ζωής του βρέφους, όπως καταδεικνύεται από την επιθυμία του για μουσική έκφραση, συντροφικότητα και επικοινωνία. Κάθε εμπρόθετη κίνηση που κάνει το βρέφος, κάθε ήχος που παράγει με στόχο το αμοιβαίο μοίρασμα είναι ένα σημάδι της ανθρώπινης μουσικότητας. Η μουσική έχει τη μοναδική δύναμη να διευκολύνει και να ενεργοποιεί το νόημα στην επικοινωνία παιδιού και γονέα (ή σημαντικού άλλου). Έτσι, η μουσική επικοινωνία γίνεται η βάση για την κοινωνική, συναισθηματική και γλωσσική ανάπτυξη των βρεφών, που αποτελεί θεμέλιο για όλες τις μορφές επικοινωνίας.

Η θεωρία της επικοινωνιακής μουσικότητας έχει τις βάσεις της στη θεωρία της έμφυτης διυποκειμενικότητας, η οποία ανέδειξε την ψυχολογική ικανότητα του ανθρώπου να μοιράζεται σκοπούς, ενδιαφέροντα και συγκινήσεις με τους γύρω του, ώστε να δημιουργεί σχέσεις. Βασίζεται στην αναγνώριση της έμφυτης διεργασίας μεταβίβασης-μεταφοράς ψυχολογικού περιεχομένου ανάμεσα σε δύο ή παραπάνω συντρόφους που επικοινωνούν.

Με τον όρο επικοινωνιακή μουσικότητα χαρακτηρίζονται τα ρυθμικά και μελωδικά στοιχεία της ανθρώπινης, λεκτικής και μη λεκτικής επικοινωνίας που παρατηρούνται στην αλληλεπίδραση/διασυντονισμένη πρόθεση του βρέφους να επικοινωνήσει με τους σημαντικούς άλλους μέσω χρονικού συντονισμού, συγκινησιακής έκφρασης και αμοιβαίου κατοπτρισμού, καθώς και με το αντανakλαστικό ενδιαφέρον της μητέρας να ικανοποιήσει την επιθυμία του. Εμφανίζεται ως το μοίρασμα των νοημάτων μιας από κοινού δομημένης αφήγησης, που εκφράζεται μέσα από τη συντονισμένη κίνηση των σωμάτων, της φωνής και του λόγου σε κοινό χρόνο. Βρέφος και μητέρα δείχνουν την αμοιβαία τους πρόθεση για επικοινωνία, συντονίζονται μουσικά σε πραγματικό χρόνο μέσω του μουσικού λόγου, της μητρικής διαισθητικής ομιλίας, της κίνησης του σώματος, της βλεμματικής και της σωματικής επαφής. Τα συναισθήματά τους αποτυπώνονται στο πρόσωπο, στο σώμα και στον λόγο, δείχνοντας τη συναισθηματική τους δέσμευση και την αναγνώριση της ομοιότητας του εαυτού τους και του άλλου σε μία δυαδική σχέση.

Αναλύοντας μουσικές συνομιλίες μητέρας-βρέφους (πρωτοσυνομιλίες) μέσω φασματογραφικής ανάλυσης, οι επιστήμονες κατέληξαν στο ότι η επικοινωνιακή μουσικότητα εμφανίζεται ως συντονισμός στον «παλμό», στην «ποιότητα» και την «αφήγηση», ανάμεσα στα δύο πρόσωπα, με μόνο προαπαιτούμενο την εμπιστοσύνη, τη συμπάθεια και τη δέσμευση για μοίρασμα στιγμών, προθέσεων και συγκινήσεων. Ο παλμός παραπέμπει στην κανονική αλληλουχία στον χρόνο, η ποιότητα σε περιγράμματα της εκφραστικής και σωματικής κίνησης ή χειρονομίας, και η αφήγηση στην περιγραφή ή στο μοίρασμα της ατομικής εμπειρίας με το σώμα, τον ήχο, το λόγο και το βλέμμα.

Στο πεδίο της μουσικοθεραπείας, η επικοινωνιακή μουσικότητα μπορεί να αναδείξει και να νοηματοδοτήσει τη μουσική επικοινωνία θεραπευόμενου-μουσικοθεραπεύτριας, να καθοδηγήσει την κοινά δομημένη τους αφήγηση, μέσα από αλληλοσυμπληρούμενα επεισόδια παλμού και ποιότητας που εμφανίζονται στον λόγο, στο σώμα, στο βλέμμα. Προσφέρει μία δίοδο για την πολυτροπική επικοινωνία, την ολιστική κατανόηση της μουσικής έκφρασης του άλλου, και τον διασυντονισμό, χρήσιμα σε πολλά άλλα παιδαγωγικά και θεραπευτικά πλαίσια.

Λέξεις κλειδιά

δυσποκειμενικότητα, αμοιβαίο μοίρασμα, παλμός-ποιότητα-αφήγηση, πρωτοσυνομιλίες, διασυντονισμένη σχέση

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Butterton, M. (2007). The therapeutic significance of communicative musicality – in the practice of listening to music within psychotherapy and its psychobiological origins in early attachment experience. *Psyke & Logos*, 28, 310-332.

Malloch, S., & Trevarthen, C. (Eds.). (2009). *Communicative musicality: Exploring the basis of human companionship*. Oxford University Press.

Malloch, S., Shoemark, H., Črnčec, R., Newnham, C., Paul, C., Prior, M., Coward, S., & Burnham, D. (2012). Music therapy with hospitalized infants - the art and science of communicative musicality. *Infant Mental Health Journal*, 33(4), 386-399. <https://doi.org/10.1002/imhj.21346>

Trevarthen, C. (1999). Musicality and the intrinsic motive pulse: evidence from human psychobiology and infant communication. *Musicae Scientiae*, 3(1_suppl), 155-215. <https://doi.org/10.1177/10298649000030S109>

Trevarthen, C. (2015). Communicative musicality or stories of truth and beauty in the sound of moving. *Signata*, 6, 165-194, <https://doi.org/10.4000/signata.1075>

Ελληνική βιβλιογραφία

Αντωννάκης, Δ. (2012). *Επικοινωνιακή μουσικότητα: ρυθμικές μιμήσεις και συρρυθμίες στις αλληλεπιδράσεις βρεφών-μητέρων* [Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Κρήτης]. Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών. [10.12681/eadd/31621](https://doi.org/10.12681/eadd/31621)

Διονυσίου, Ζ. (2018). Η επικοινωνιακή μουσικότητα στα ελληνικά παραδοσιακά παιχνιδοτράγουδα. *Μουσικοπαιδαγωγικά*, 16, 49-68.

Κουγιουμουτζάκης, Γ. (Επιμ.). (2016). *Το συν- της συγκίνησης: Ψυχολογία εμβρύων, βρεφών, νηπίων*. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

Μαζοκοπάκη, Κ. (2007). *Οι ρίζες της μουσικότητας: η ανάπτυξη των επικοινωνιακών βρεφικών ρυθμών από το 2ο έως το 10ο μήνα* [Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Κρήτης]. Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών. [10.12681/eadd/32893](https://doi.org/10.12681/eadd/32893)

Murray, L. (2017). *Η ψυχολογία των βρεφών: Πώς οι σχέσεις υποστηρίζουν την ανάπτυξη των βρεφών από τη γέννηση μέχρι την ηλικία των δύο ετών* (Ε. Κοψαχείλη, Μτφρ.). Εκδόσεις Παπαζήση.

Reddy, V. (2019). *Πώς τα βρέφη γνωρίζουν τον νου* (Χ. Μιλτιάδου & Γ. Κουγιουμουτζάκης, Μτφρ.). Εκδόσεις Παπαζήση.

εποπτεία

supervision

Ιωάννα Ετμεκτσόγλου

Η εποπτεία (συχνά αναφερόμενη και ως κλινική εποπτεία) στη μουσικοθεραπεία ορίζεται ως μία σχέση στο πλαίσιο της οποίας η μουσικοθεραπεύτρια μοιράζεται με τον επόπτη υλικό από τη θεραπευτική της εργασία, με στόχο να βοηθηθεί στην κατανόηση και διαχείριση θεμάτων που συνδέονται με οποιαδήποτε πτυχή της θεραπείας των θεραπευόμενων.

Εποπτεία λαμβάνουν αρχικά οι εκπαιδευόμενες μουσικοθεραπεύτριες στο πλαίσιο της πρακτικής άσκησης που είναι συνδεδεμένη με την πανεπιστημιακή τους εκπαίδευση, ενώ είθισται να συνεχίζουν να βρίσκονται σε σχέση εποπτείας καθ' όλη τη διάρκεια της επαγγελματικής τους ζωής. Η εποπτεία είναι ατομική ή ομαδική. Στην ομαδική εποπτεία, οι ομάδες χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερη ή μικρότερη ομοιογένεια ως προς τις θεραπευτικές προσεγγίσεις, τους τύπους των πλαισίων θεραπείας και την εμπειρία των εποπτευόμενων, ενώ ενίοτε απαρτίζονται και μόνον από ομότιμους εποπτευόμενους οι οποίοι μοιράζονται τον ρόλο του επόπτη.

Η κυρίαρχη τάση στη σύγχρονη μουσικοθεραπεία θέτει σαφή όρια ανάμεσα στην εποπτεία και στην ψυχοθεραπεία, υποστηρίζοντας ότι η πρώτη εστιάζει στην επαγγελματική ανάπτυξη της μουσικοθεραπεύτριας ενώ η δεύτερη στην προσωπική της ανάπτυξη. Η εποπτεία διαφοροποιείται επίσης από τη συμβουλευτική, καθώς σε αντίθεση με τη δεύτερη, εξελίσσεται σε μεγάλο χρονικό διάστημα και με τακτικές συναντήσεις επόπτη-εποπτευόμενης.

Θέματα ηθικής αφορούν τόσο τη μουσικοθεραπεία όσο και την εποπτεία μουσικοθεραπείας. Ο επόπτης χρησιμοποιεί το πλαίσιο της εποπτείας και τις δικές του ενέργειες ως πρότυπα ηθικής και δεοντολογίας για την εποπτευόμενη μουσικοθεραπεύτρια ώστε να τα υιοθετεί στη μελλοντική θεραπευτική της εργασία. Επιπρόσθετα, συμβουλεύει την εποπτευόμενη σε θέματα ηθικής όταν αυτά αναδύονται στο κλινικό μουσικοθεραπευτικό υλικό της εποπτείας. Η διαφορετικότητα των ανθρώπων στις ποικίλες εκφάνσεις της (π.χ. προσωπικές, πολιτισμικές, και μουσικές) εισέρχεται επίσης άμεσα ή έμμεσα στις εποπτείες μουσικοθεραπείας και αποτελεί δυνητικά σημαντικό πεδίο για την κατανόηση της θεραπευτικής σχέσης στο πλαίσιο της εξελισσόμενης επαγγελματικής μουσικοθεραπευτικής ταυτότητας.

Η κατάρτιση στην εποπτεία μουσικοθεραπείας συχνά βασίζεται κυρίως στη γνώση που έχει αποκομίσει ο επόπτης μέσω της μακρόχρονης θεραπευτικής εμπειρίας αλλά και μέσω της εποπτείας που έχει λάβει ο ίδιος ως εποπτευόμενος. Προσφέρονται επίσης βραχύχρονα, εντατικά προγράμματα κατάρτισης εποπτών μουσικοθεραπείας. Κάποιοι έμπειροι επόπτες μουσικοθεραπείας έχουν δημιουργήσει τις δικές τους προσεγγίσεις, ενώ υπάρχουν και εξειδικευμένα προγράμματα κατάρτισης εποπτείας συνδεδεμένα με συγκεκριμένα μοντέλα μουσικοθεραπείας.

Λέξεις κλειδιά

θεραπευτική πρακτική, εκπαίδευση, επαγγελματική ανάπτυξη, κώδικας ηθικής και δεοντολογίας

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Forinash, M. (2016). On supervising arts-based research. *Music Therapy Perspectives*, 34(1), 41-45. <https://doi.org/10.1093/mtp/miv048>

Forinash, M. (Ed.). (2019). *Music therapy supervision* (2nd ed.). Barcelona Publishers.

Kennelly, J. D., Daveson, B. A., & Baker, F. A. (2015). Effects of professional music therapy supervision on clinical outcomes and therapist competency: A systematic review involving narrative synthesis. *Nordic Journal of Music Therapy*, 25(2), 185-208.
<https://doi.org/10.1080/08098131.2015.1010563>

Odell- Miller, H., & Richards, E. (Eds.). (2008). *Supervision of music therapy: A theoretical and practical handbook*. Routledge.

Pedersen, I. N. (2015). Supervisor training: An integration of professional supervision and the use of artistic media. *Approaches: Music Therapy & Special Music Education*, 7(1), 74-85.

Ελληνική βιβλιογραφία

Αδαμοπούλου, Χ. (2018). *Ποιοτική διερεύνηση της εμπειρίας φοιτητών μουσικής σε ομάδα μουσικοθεραπείας* [Διδακτορική διατριβή, Ιόνιο Πανεπιστήμιο]. Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών. <http://hdl.handle.net/10442/hedi/44419>

Barnett, J. E. (2008). Προς αναζήτηση του αποτελεσματικού επόπτη. Στο Τ. Αναγνωστοπούλου (Επιμ.), *Ηθικά ζητήματα στην ψυχολογία* (Α. Μαστοράκου, Μτφρ., σσ. 389-405). Ινστιτούτο Ψυχολογίας και Υγείας.

Ελληνικός Σύλλογος Πτυχιούχων Επαγγελματιών Μουσικοθεραπευτών (2021). *Μητρώο εποπτών*.
<https://docs.google.com/document/d/108FIQElig6BxXp8TM6AkZTnSzKA8c8kcEoa91c8PwXk/edit>

Κάρκου, Β., Τσίρης, Γ., & Καγιάφα, Ν. (2019). Εκπαίδευση και επαγγελματική αναγνώριση για τους θεραπευτές μέσω τέχνης: Ευρωπαϊκές προοπτικές. Στο Λ. Γιώτης, Δ. Μαραβέλης, Α. Πανταγούστου & Ε. Γιαννούλη (Επιμ.), *Η συμβολή των ψυχοθεραπειών μέσω τέχνης στην ψυχιατρική θεραπευτική* (σσ. 332-340). Εκδόσεις Βήτα.

Καφάσσα, Ο. (2020). *Η εποπτεία στη μουσικοθεραπεία: πιλοτική μελέτη για τη διερεύνηση απόψεων μουσικοθεραπευτών και φοιτητών μουσικοθεραπείας, καθώς και πρακτικών εποπτείας στην Ελλάδα*. [Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας]. Ψηφίδα, Ιδρυματικό Αποθετήριο. <http://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/24227>

ηθική και δεοντολογία

ethics

Άννα Παπαέτη

Στη μουσικοθεραπεία, η ηθική και η δεοντολογία αφορούν τις αξίες και τις αρχές που διέπουν την πρακτική του επαγγέλματος με στόχο την προστασία όλων των εμπλεκομένων, την καθοδήγηση των μουσικοθεραπευτριών και τη ρύθμιση της σχέσης τους με τους συμμετέχοντες. Περιλαμβάνουν έννοιες όπως ακεραιότητα, υπευθυνότητα, αμεροληψία, σεβασμό, ισότητα, εχεμύθεια και ενσυναίσθηση, ενώ αναφέρονται επίσης στους κινδύνους, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των συμμετεχόντων, αλλά και των μουσικοθεραπευτριών. Προϋπόθεση είναι η εξασφάλιση της ευημερίας και της ιδιωτικότητας των συμμετεχόντων, η τήρηση της σχετικής νομοθεσίας (αναφορικά με τα προσωπικά δεδομένα, για παράδειγμα) και του κώδικα ηθικής επαγγελματιών συλλόγων και ρυθμιστικών φορέων. Σημαντικό είναι το ζήτημα της συγκατάθεσης – αν δηλαδή οι συμμετέχοντες είναι σε θέση να συναινέσουν και κατά πόσο πληρούν το ηλικιακό όριο που θέτει η νομοθεσία. Σε αντίθετη περίπτωση αναγκαία είναι η συγκατάθεση του κηδεμόνα τους. Ακόμα και σε αυτές τις περιπτώσεις οι μουσικοθεραπεύτριες προσπαθούν να εμπλέξουν τους συμμετέχοντες στη διαδικασία της συγκατάθεσης όσο το δυνατό περισσότερο με γλώσσα η οποία μπορεί να γίνει κατανοητή, έτσι ώστε να ενισχύεται η αυτονομία των συμμετεχόντων.

Σε κάθε μουσικοθεραπευτική πράξη και έρευνα απαιτείται ο σχεδιασμός ενός πρωτοκόλλου ηθικής και δεοντολογίας, το οποίο ρυθμίζει τις διαδικασίες συγκατάθεσης, εχεμύθειας, ανωνυμίας, συλλογής και διαχείρισης δεδομένων. Πριν ξεκινήσει ένα ερευνητικό έργο, τα πρωτόκολλα αυτά υποβάλλονται για έγκριση σε επιτροπές ηθικής και δεοντολογίας. Ωστόσο τα ζητήματα ηθικής δεν συνιστούν μια τυπική διαδικασία. Τουναντίον, αποτελούν την αποκρυστάλλωση μιας αναστοχαστικής διαδικασίας αναφορικά με επιστημολογικά ζητήματα και τον σχεδιασμό της θεραπευτικής διαδικασίας, την έννοια της κοινωνικής ευθύνης και της επαγγελματικής ηθικής, την κοινωνική ασυμμετρία που συχνά χαρακτηρίζει τις συνεδρίες, καθώς και την ίδια τη θεσιακότητα των μουσικοθεραπευτριών – μεταξύ άλλων, τα προνόμια, τις προκαταλήψεις, την εθνικότητα, το φύλο, τη θρησκεία και την ταξικότητα. Επομένως, ο σχεδιασμός ενός πρωτοκόλλου ηθικής προϋποθέτει ευελιξία και συνεχή αναστοχασμό. Για παράδειγμα, σε περιπτώσεις όπου οι συμμετέχοντες είναι μεταναστευτικής προέλευσης ή βρίσκονται σε συνθήκες κράτησης, το ζήτημα του ρεπερτορίου (ως προς το είδος, αλλά και ως προς το ποιος το αποφασίζει) αποκτά μεγαλύτερη σημασία. Είναι επίσης σημαντικό να σημειωθεί ότι έννοιες όπως εχεμύθεια δύνανται να μην εφαρμοστούν καθολικά όταν συντρέχει κίνδυνος για την ασφάλεια των συμμετεχόντων ή τρίτων ατόμων – για παράδειγμα, αν ένας συμμετέχων εκφράσει αυτοκτονικό ιδεασμό ή μοιραστεί στο πλαίσιο της συνεδρίας πληροφορίες οι οποίες θέτουν τρίτα άτομα σε κίνδυνο. Σε τέτοιες περιπτώσεις η μουσικοθεραπεύτρια οφείλει να ενημερώσει τις σχετικές υπηρεσίες.

Σχεδιάζοντας ένα πρωτόκολλο ηθικής είναι σημαντικό να συνυπολογιστούν τα άτομα ή οι ομάδες που μπορεί να επηρεαστούν από συγκεκριμένα ζητήματα και αποφάσεις. Ιδιαίτερη προσοχή απαιτείται στον σχεδιασμό όταν οι συμμετέχοντες προέρχονται από ομάδες που έχουν χαρακτηριστεί ως ευάλωτες, δεδομένου του κινδύνου του (επανα)τραυματισμού – τόσο για αυτούς όσο και για τις μουσικοθεραπεύτριες – αλλά και των υφιστάμενων δομών εξουσίας και της μεταξύ τους κοινωνικοοικονομικής ασυμμετρίας. Οι δομές αυτές υπογραμμίζουν ότι η αίσθηση ουδετερότητας και αντικειμενικότητας, η οποία είναι συχνά συνυφασμένη με μια πιο στενή ανάγνωση των διαδικασιών ηθικής και δεοντολογίας, δεν συνυπολογίζει το πλέγμα της ηθικής, της πολιτικής και της εξουσίας η οποία διέπει τις διαδικασίες της μουσικοθεραπείας, αλλά και την έρευνα γενικότερα και πρέπει να λαμβάνεται υπόψη.

Λέξεις κλειδιά

κώδικας ηθικής και δεοντολογίας, αρχές, αξίες, συναίνεση

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Cobussen, M., & Nielsen, N. (2016). *Music and ethics*. Routledge.

Dileo, C. (2021). *Ethical thinking in music therapy* (2nd ed.). Jeffrey Books.

Farrant, C., Pavlicevic, M., & Tsiris, G. (2014). *A guide to research ethics for arts therapists and arts & health practitioners*. Jessica Kingsley Publishers.

Papaeti, A., & Grant, M. J. (2024). Musicological research with refugees: Theoretical and ethical considerations. In W. Gratzner, N. Grosch, U. Praeger & S. Scheibhofer (Eds.), *Routledge handbook of music and migration: Theories and methodologies*. Routledge.

Trondalen, G. (2023). *Ethical musicality*. Routledge.

Ελληνική βιβλιογραφία

Αναγνωστοπούλου, Τ. (Επιμ.). (2008). *Ηθικά ζητήματα στην ψυχολογία*. Εκδόσεις Ινστιτούτου Ψυχολογίας και Υγείας.

Δουζένης, Α., & Λύκουρας, Ε. (Επιμ.). (2019). *Ηθική και δεοντολογία στην ψυχική υγεία*. Ιατρικές Εκδόσεις ΒΗΤΑ.

Καλλιώρα, Χ., Ακογιούνου, Μ., Αδαμοπούλου, Χ., Φρουδάκη, Μ., & Τσίρης, Γ. (2023). Προς έναν ανοιχτό διάλογο: Σύγχρονες εξελίξεις στον χώρο της μουσικοθεραπείας στην Ελλάδα. Στο Θ. Ράπτης & Ε. Περράκη (Επιμ.), *Η μουσική εκπαίδευση σε έναν κόσμο που αλλάζει: Ταυτότητες, αξίες, εμπειρίες. Πρακτικά του 9ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.* (σσ. 451-466). Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση.

Άλλες πηγές

AMA Journal of Ethics, <https://journalofethics.ama-assn.org/home>

Ελληνικός Σύλλογος Πτυχιούχων Επαγγελματιών Μουσικοθεραπευτών, *Κώδικας δεοντολογίας*.
https://drive.google.com/file/d/1DpGMh1j1xoDFD8eAB_1iJrwcReWkKrtP/view

European Music Therapy Confederation, *Code of Ethics* (2000; revised 2005), <https://emtc-eu.com/ethical-code/>

Journal of Ethics in Mental Health, <https://jemh.ca/>

ηχοτοπίο

soundscape

Δημήτριος Σαρρής

Με τον όρο ηχοτοπίο ορίζονται όλοι οι ήχοι που ακούν οι άνθρωποι ή τα ζώα όταν βρίσκονται σε οποιοδήποτε μέρος, το οποίο μπορεί να είναι στη φύση, στην πόλη, σε ένα οποιοδήποτε σημείο και σε οποιαδήποτε στιγμή μπορούμε να βρεθούμε στο σημείο αυτό. Ένα ηχοτοπίο προσλαμβάνεται διαφορετικά από κάθε ζωντανό οργανισμό, καθώς τα βιώματα και οι εμπειρίες του διαφέρουν, αλλά και επειδή οι ικανότητες ακοής του μπορεί να διαφέρουν.

Έγινε ευρέως γνωστό από τον Raymond Murray Schafer, τον Καναδό συνθέτη, συγγραφέα και εκπαιδευτικό μουσικής, ο οποίος θεωρείται ιδρυτής της Ακουστικής Οικολογίας, της οποίας το ηχοτοπίο είναι από τις κεντρικές έννοιες. Ο αγγλικός όρος «soundscape» χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά λίγα χρόνια πριν από τον Michael Southworth.

Σύμφωνα με τις πρακτικές του πεδίου της Ακουστικής Οικολογίας, ένα ηχοτοπίο μπορεί κανείς να το βιώσει στο φυσικό ακουστικό περιβάλλον του ή να το ηχογραφήσει, ώστε να ακουστεί σε άλλη στιγμή και σε άλλο πλαίσιο. Επίσης, ως ηχοτοπίο μπορεί να θεωρηθεί μια σύνθεση ήχων δημιουργημένη από τον άνθρωπο με διάφορα τεχνικά μέσα, οπότε το ηχοτοπίο αυτό αναφέρεται ως «φανταστικό ηχοτοπίο». Στο πεδίο της μουσικής συναντούμε, για παράδειγμα, συνθέσεις ηχοτοπίων στην ηλεκτρονική και ηλεκτροακουστική μουσική.

Για να διερευνηθεί ένα ηχοτοπίο, χρησιμοποιούνται όροι και μεθοδολογία προκειμένου να κατηγοριοποιηθούν οι ήχοι ανάλογα τις ανάγκες, αλλά και να επισημανθούν ως προς τον τρόπο ύπαρξής τους μέσα στο ηχοτοπίο. Επίσης, η έννοια του ηχοτοπίου συμβάλλει στο να αναδειχθεί ό,τι θα αποκαλεστεί «θόρυβος», ο οποίος για τον Schafer είναι ένας ανεπιθύμητος ήχος.

Σήμερα όλο και περισσότερο το ηχοτοπίο, όπως και άλλες μεθοδολογίες της Ακουστικής Οικολογίας, εφαρμόζονται στην εκπαίδευση όλων των βαθμίδων. Χρησιμοποιείται ευρέως σε πολλά επιστημονικά πεδία, και συγκεκριμένα έχει μελετηθεί στη μουσικοθεραπεία, προκειμένου να διερευνηθούν, να αξιολογηθούν και να αξιοποιηθούν οι επιδράσεις του στους θεραπευόμενους. Στα σύγχρονα ακουστικά περιβάλλοντα συναντάται συχνά η ηχορύπανση, η οποία μπορεί να επιδρά αρνητικά στην υγεία του ατόμου με πολλούς τρόπους, ενώ παράλληλα, ήχοι της φύσης, αλλά και μουσικοί ήχοι, είναι δυνατόν κάτω από ορισμένες συνθήκες να λειτουργήσουν ευεργετικά για τον θεραπευόμενο. Ειδικότερα, σε εφαρμογές της περιβαλλοντικής μουσικοθεραπείας μελετούνται οι επιδράσεις του ηχοτοπίου – των ήχων και της μουσικής που αυτό περιλαμβάνει – σε χώρους θεραπείας, όπως σε νοσοκομεία, προκειμένου να υποβοηθηθεί η ανταπόκριση των ασθενών στις θεραπευτικές διαδικασίες.

Με την έννοια του ηχοτοπίου μπορεί να συνδεθεί και η μουσική, είτε όταν αποτελεί στοιχείο ενός φυσικού ή ενός ευρύτερου γεωγραφικού χώρου είτε όταν η ίδια η μουσική εμπεριέχει ηχητικά στοιχεία που συνδέονται με έναν φυσικό ή έναν ευρύτερο γεωγραφικό χώρο.

Τέλος, το ηχοτοπίο, ως αναπόσπαστο μέρος ενός οπτικού τοπίου, αποτελεί σημαντικό στοιχείο σύνδεσης, κατανόησης και επικοινωνίας με το περιβάλλον, ιδιαίτερα όταν υπάρχουν προβλήματα όρασης, καθώς στις περιπτώσεις αυτές η ακοή έχει πολύ σημαντικό ρόλο στο πώς γίνεται αντιληπτό και ερμηνεύεται το περιβάλλον από τον θεραπευόμενο.

Λέξεις κλειδιά

ακουστική οικολογία, περιβάλλον, ήχος, θόρυβος, περιβαλλοντική μουσικοθεραπεία

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Kingsbury, P., Andrews, G. J., & Kearns, R. (Eds.). (2016). *Soundscapes of wellbeing in popular music*. Routledge.
- Kittay, J. (2008). The sound surround: exploring how one might design the everyday soundscape for the truly captive audience. *Nordic Journal of Music Therapy*, 17(1), 41-54. <http://computermusic2008.wdfiles.com/local-files/virtual-sound-environment/Kittay>
- Schafer, M. (1977). *The soundscape: Our sonic environment and the tuning of the world*. Alfred Knopf.
- Southworth, M. (1969). The sonic environment of cities. *Environment and Behavior*, 1(1), 49-70. <https://dspace.mit.edu/bitstream/handle/1721.1/102214/22214967-MIT.pdf>
- Viega, M. (2014). Listening in the ambient mode: Implications for music therapy practice and theory. *Voices: A World Forum for Music Therapy*, 14(2). <https://voices.no/index.php/voices/article/view/2228/1983>

Ελληνική βιβλιογραφία

- Ακογιούνου, Μ. (2018). Επιπτώσεις του Αεροδρομίου Χίου στην καθημερινή ζωή των περιοίκων. Μία ερμηνευτική φαινομενολογική προσέγγιση. Στο Ν. Μπουμπάρης, Κ. Παπαρρηγόπουλος & Γ. Ματσίνο (Επιμ.), «*Ήχος, θόρυβος, περιβάλλον*», πρακτικά 4ου συνεδρίου ακουστικής οικολογίας (σσ. 67-77). Ελληνική Εταιρεία Ακουστικής Οικολογίας. http://econoiseconf.aegean.gr/uploads/Econoiseconf_Proceedings.pdf
- Ετρεκτσόγλου, Ι. (2014). *Βασική ορολογία ακουστικής οικολογίας για παιδιά και ενήλικες: Το ηχοτοπίο και οι σημασίες των ήχων του*. Ελληνική Εταιρεία Ακουστικής Οικολογίας. <http://sound.sch.gr/stable/akouseOrologia.pdf>
- Μνιέστρης, Α., Παπαρρηγόπουλος, Κ., & Σαρρής, Δ. (Επιμ.). (2020). *5ο Συνέδριο Ακουστικής Οικολογίας «Ήχος, βίωμα, εκπαίδευση», 27-30 Σεπτεμβρίου 2018*. Ελληνική Εταιρεία Ακουστικής Οικολογίας - Διεύθυνση Π.Ε. Μεσσηνίας. http://edulab.sch.gr/stable/20201231_acouexpedu_Proceedings.pdf
- Παπαρρηγόπουλος, Κ., & Ετρεκτσόγλου, Ι. (Επιμ.). (2015). *3ο Συνέδριο Ακουστικής Οικολογίας, «Ακουστική οικολογία και εκπαίδευση», 28-30 Ιουνίου 2014*. Ελληνική Εταιρεία Ακουστικής Οικολογίας. <https://akousedu.files.wordpress.com/2018/05/praktika-3o-sunedrio-akoustikis-oikologias1.pdf>
- Τζεδάκη, Κ. (2011). In-s-cape3. Έργο ηλεκτροακουστικής μουσικής. Αρχείο Ήχου. <https://soundcloud.com/tzed/in-s-cape-3>

ιατρική εθνομουσικολογία

medical ethnomusicology

Μίτσου Ακογιούνογλου

Η ιατρική εθνομουσικολογία είναι ένα σχετικά νέο υποπεδίο της εθνομουσικολογίας. Επικεντρώνεται και μελετά τους ποικίλους ρόλους της μουσικής εντός πολιτισμικών πλαισίων και οι οποίοι σχετίζονται με την υγεία και έχουν στόχο την ενίσχυσή της (στη βιβλιογραφία γίνεται αναφορά στις πρακτικές αυτές ως «health and healing»). Με άλλα λόγια, η ιατρική εθνομουσικολογία εστιάζει στη συμβιωτική σχέση της μουσικής με τη θεραπεία μέσα από μία επιτελεστική πολιτισμική σκοπιά.

Η ανάλυση του ίδιου του όρου μπορεί να οδηγήσει σε δύο σχετιζόμενα ευρύτερα πεδία. Από τη μία αποτελεί υποπεδίο της εθνομουσικολογίας που μελετά τις ποικίλες (επι)τελεστικές μουσικές πρακτικές των πολιτισμών του κόσμου. Από την άλλη σχετίζεται με την εθνο-ιατρική που διερευνά τη σχέση του εκάστοτε κοινωνικο-πολιτισμικού πλαισίου με το πώς αντιλαμβάνεται και διαχειρίζεται μία συγκεκριμένη ομάδα ατόμων την υγεία και την ασθένεια.

Στη μελέτη της, η ιατρική εθνομουσικολογία επιχειρεί μία ολιστική προσέγγιση της μουσικής και του ήχου καθώς και των τρόπων χρήσης τους σε παραδοσιακές πρακτικές που αφορούν την υγεία, τη θεραπεία και την ευεξία. Εστιάζει στην επίδρασή τους σε βιολογικούς, ψυχολογικούς, κοινωνικούς, συναισθηματικούς και πνευματικούς τομείς της ζωής του ανθρώπου. Πρόσφατα, προβάλλεται ότι επιδίωξη της ιατρικής εθνομουσικολογίας είναι η εφαρμογή και η άσκηση των διαφορετικών μορφών μουσικής και θεραπείας (music and healing), με στόχο τη βελτίωση της υγείας και της ευεξίας ατόμων στους τομείς που προαναφέρθηκαν. Όμως, αυτή η πρακτική δεν φαίνεται ότι συνάδει με τον αρχικό προσανατολισμό του υποπεδίου, που στοχεύει σε μία θεωρητική και ερευνητική προσέγγιση.

Λέξεις κλειδιά

εθνο-ιατρική, εθνομουσικοθεραπεία, εθνομουσικολογία, μουσική (επι)τέλεση

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Edwards, J., Melchor-Barz, G.F., & Binson, B. (Eds.). (2015). Special issue of medical ethnomusicology and music therapy. *Voices: A World Forum for Music Therapy*, 15(3). <https://voices.no/index.php/voices/issue/view/327>
- Koen, B.D. (2018). Medical ethnomusicology and the promise of music, health and healing. In N. Sunderland, N. Lewandowski, D. Bendrups & B-L. Bartleet (Eds.), *Music, health and wellbeing: exploring music for health equity and social justice* (pp. 247-268). Palgrave MacMillan.
- Koen, B. D., Barz, G., & Brummel-Smith, K. (2008). Introduction: confluence of consciousness in music, medicine, and culture. In B.D. Koen (Ed.), *The Oxford handbook of medical ethnomusicology* (pp. 3-17). Oxford University Press.
- Quinlan, M. B. (2011). Ethnomedicine. In M. Singer & P.I. Erickson (Ed.), *A companion to medical anthropology* (pp. 381-403). Wiley-Blackwell.

Ελληνική βιβλιογραφία

- Ακογιούνογλου, Μ. (2022). Μουσικοθεραπεία και ιατρική εθνομουσικολογία: Συσχετισμοί και προβληματισμοί. Στο Π. Βούβαρης, Κ. Καρδάμης, Γ. Κίτσιος, Ε. Σπυράκου, Ι. Σταϊνχάουερ & Ι. Φούλιας (Επιμ.), *Πρακτικά του 12^{ου} Διατμηματικού Μουσικολογικού Συνεδρίου* (σσ. 235-252), Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.

Άλλες πηγές

The Society of Ethnomusicology (2021). Music, Medicine, Health, and Cognition: A Resource List. https://www.ethnomusicology.org/members/group_content_view.asp?group=144588&id=452824

καθοδηγούμενη νοερή απεικόνιση και μουσική (KNAM) guided imagery and music (GIM)

Μαρία Σαμαρά

Η Καθοδηγούμενη Νοερή Απεικόνιση και Μουσική (KNAM) είναι μια μέθοδος μουσικά υποβοηθούμενης ψυχοθεραπείας. Πρόκειται για την συνειδητή επεξεργασία, αξιολόγηση και ερμηνεία αυθόρμητων νοητικών εικόνων, συναισθημάτων, σωματικών αισθήσεων, και αισθητηριακών αντιδράσεων που εγείρονται με ελεύθερο συνειρμό κατά την διάρκεια της ακρόασης ειδικά σχεδιασμένων μουσικών προγραμμάτων, στα πλαίσια μιας διαδραστικής θεραπευτικής σχέσης και διαλόγου ανάμεσα στον θεραπευόμενο/ταξιδευτή (traveller), στη μουσική και στην θεραπεύτρια/οδηγό (guide).

Η KNAM αναγνωρίστηκε το 1999 στο Παγκόσμιο Συνέδριο Μουσικοθεραπείας ως ένα από τα επικρατέστερα μοντέλα μουσικοθεραπείας για το οποίο προαπαιτείται εξειδικευμένη εκπαίδευση πέραν των σπουδών μουσικοθεραπείας ή όποιας άλλης σπουδής στον ευρύτερο χώρο της ψυχικής υγείας. Ασκούμενη από ειδικά καταρτισμένες μουσικοθεραπεύτριες, η KNAM παίρνει τη μορφή της δεκτικής μουσικοθεραπείας, μπορεί όμως να ασκηθεί και ως μέθοδος μουσικά υποβοηθούμενης θεραπείας από επαγγελματίες με κατάρτιση σε άλλα επαγγελματικά πεδία.

Η μέθοδος αναπτύχθηκε από την Helen Bonny στα τέλη της δεκαετίας του 1960 με αφορμή τη συμμετοχή της ίδιας ως μουσικοθεραπεύτριας σε ερευνητική εργασία στο Ψυχιατρικό Ινστιτούτο Maryland. Με επικεφαλής τον ψυχίατρο Stanislav Grof, η εργασία αυτή αφορούσε στην χρήση ψυχοτρόπων ουσιών με παράλληλη μουσική ακρόαση σε ομάδες. Κατά τη διάρκεια της έρευνας, η Bonny παρατήρησε ότι η μουσική, σαν μια συμβολική γλώσσα και κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες, μπορούσε να φέρει παρόμοια αποτελέσματα με αυτά των ψυχοτρόπων ουσιών και να χρησιμεύσει ως μέσο βαθιάς εσωτερικής μεταμόρφωσης και αποκάλυψης ασυνείδητου υλικού. Η Bonny εφάρμοσε τη μέθοδο τόσο με τη μορφή της ατομικής θεραπείας, όσο και σε ομάδες, με μη-καθοδηγούμενη μορφή.

Η μέθοδος αναπτύχθηκε αρχικά στα πλαίσια μιας ολιστικής ανθρωπιστικής ψυχοθεραπευτικής θεώρησης. Στην πορεία δανείστηκε στοιχεία από διάφορες ψυχοθεραπευτικές προσεγγίσεις με έμφαση στην ψυχοδυναμική και στην υπερπροσωπική θεώρηση. Σήμερα η κάθε θεραπεύτρια μπορεί να εφαρμόζει και/ή να προσαρμόζει τη χρήση της μεθόδου ανάλογα με το γνωστικό, θεραπευτικό και επαγγελματικό της υπόβαθρο. Ανάλογα με το κλινικό προφίλ, την ηλικία, τις ανάγκες του εκάστοτε θεραπευόμενου, το θεραπευτικό πλαίσιο και το ευρύτερο θεραπευτικό πρόγραμμα, εφαρμόζονται διαφορετικές μορφές της KNAM που μπορεί να κυμαίνονται από το πλήρες μοντέλο της Bonny (BMGIM), τη σύντομη συνεδρία (πρόκειται για μια ολοκληρωμένη συνεδρία, με μικρότερη όμως διάρκεια), καθώς και πολλές τροποποιήσεις και προσαρμογές της μεθόδου.

Στην εξελικτική πορεία της μεθόδου μέχρι και σήμερα, και στην προσπάθεια να αποτυπωθεί και να περιγραφεί όσο το δυνατόν αρτιότερα τόσο η ίδια η KNAM, όσο και το φάσμα αυτών των διαφορετικών προσαρμογών και τροποποιήσεων της, καταγράφονται διαφορετικοί ορισμοί. Οι ορισμοί αυτοί, λειτουργούν σαν μια διευρυμένη ομπρέλα που καλύπτει τα βασικά και κύρια χαρακτηριστικά που διέπουν τη μέθοδο, εμπεριέχουν και καθρεφτίζουν την εξελικτική της πορεία, αλλά και οριοθετούν το ιδιαίτερο αυτό θεραπευτικό πλαίσιο, ανάλογα με το πού και πώς αυτή εφαρμόζεται. Ειδικότερα για την Ευρώπη, η EAMI, σύμφωνα και με τα Ευρωπαϊκά Πρότυπα Εκπαίδευσης που αυτή έχει θέσει σε ισχύ από το 2019, αναγνωρίζει και κάνει λόγο για το φάσμα της μεθόδου, στο οποίο περιλαμβάνονται και οι τεχνικές της Μουσικής Νοερής Απεικόνισης (Music Imagery, MI), η Μουσική Αναπνοή (Music Breathing, MB), καθώς και τροποποιημένες εφαρμογές της KNAM για ατομικές ή ομαδικές συνεδρίες.

Λέξεις κλειδιά

δεκτική μουσικοθεραπεία, μουσικά υποβοηθούμενη ψυχοθεραπεία, ακρόαση μουσικής, Helen Bonny

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Bruscia, E. K., & Grocke E. D. (Eds.). (2002). *Guided Imagery and Music: The Bonny method and beyond*. Barcelona Publishers.
- Grocke, E. D. (Ed.). (2019). *Guided Imagery and Music: The Bonny method and beyond* (2nd ed.). Barcelona Publishers.
- Bonny, L. H., & Summer, L. (Eds.). (2002). *Music consciousness: The evolution of Guided Imagery and Music*. Barcelona Publishers.
- Papanikolaou, E., & Beck D. B. (Eds.). (2017). Guided Imagery and Music: Contemporary European perspectives and developments. *Approaches: An Interdisciplinary Journal of Music Therapy, Special Issue 9(2)*, 191-392.
- Loewy, V.J., Spintge R., & Short A. (Eds.). (2016). *Music and Medicine: An Interdisciplinary Journal. Special Issue: Music and Imagery, 8(2)*.

Ελληνική βιβλιογραφία

- Παπανικολάου Ε. (2011). Η δεκτική μουσικοθεραπεία *Guided Imagery and Music (GIM)* ως κλινική προσέγγιση. *Approaches: Μουσικοθεραπεία & Ειδική Μουσική Παιδαγωγική*, Ειδικό Τεύχος 2011, 30-36.
- Παπανικολάου, Ε., & Beck, B.D. (2017). Γιορτάζοντας τις εξελίξεις της μεθόδου Guided Imagery & Music στην Ευρώπη. *Approaches: Μουσικοθεραπεία & Ειδική Μουσική Παιδαγωγική*, Ειδικό Τεύχος «Guided Imagery and Music: Σύγχρονες Ευρωπαϊκές προοπτικές και εξελίξεις», 9(2), 196-201.

Άλλες πηγές

- Association for Music and Imagery, <https://www.ami-bonnymethod.org/>
- European Association for Music and Imagery, <https://www.music-and-imagery.eu/>
- Music and Imagery Association of Australia, <http://www.musicandimagery.org.au/>

κλινικός αυτοσχεδιασμός

clinical improvisation

Χριστιάνα Αδαμοπούλου

Ο κλινικός αυτοσχεδιασμός είναι η χρήση του μουσικού αυτοσχεδιασμού με θεραπευτικό σκοπό μέσα σε ένα περιβάλλον εμπιστοσύνης και υποστήριξης που ευνοεί την ανταπόκριση και την αλληλεπίδραση. Η έννοια του μουσικού αυτοσχεδιασμού στη μουσικοθεραπεία περιλαμβάνει οποιονδήποτε συνδυασμό ήχου και σιωπής που δημιουργείται αυθόρμητα κατά τη διάρκεια της συνεδρίας. Υπό αυτή την έννοια, κάθε ήχος που παράγεται είτε εμπρόθετα είτε τυχαία από τον θεραπευόμενο μπορεί να ερμηνευθεί ως μουσικός και αυτοσχεδιαστικός υπό την προϋπόθεση ότι εντάσσεται σε ένα σαφές θεραπευτικό πλαίσιο. Η θεραπευτική σχέση χτίζεται μέσα από το μοίρασμα της δημιουργικής μουσικής έκφρασης καθώς μουσικοθεραπεύτρια και θεραπευόμενος (ή θεραπευόμενοι στην περίπτωση της ομαδικής μουσικοθεραπείας) αυτοσχεδιάζουν μαζί έχοντας ως πρώτο μέλημα την αλληλεπίδραση, την επικοινωνία και την έκφραση συναισθημάτων χωρίς να είναι αναγκαία η ανάδειξη ενός μουσικού αποτελέσματος που είναι αισθητικά άρτιο βάσει προκαθορισμένων κριτηρίων.

Η πρόθεση της μουσικοθεραπεύτριας να εστιάσει στην επίτευξη των θεραπευτικών στόχων για τον θεραπευόμενο είναι ένα από τα στοιχεία εκείνα που διαφοροποιούν τον κλινικό αυτοσχεδιασμό από την επιτέλεση αυτοσχεδιαζόμενης μουσικής σε άλλα περιβάλλοντα. Η κλινική προσέγγιση του μουσικού αυτοσχεδιασμού συνίσταται μεταξύ άλλων στην ικανότητα της μουσικοθεραπεύτριας για ενσυναισθητική ακρόαση, ενώ ταυτόχρονα διατηρεί την αναγκαία απόσταση που της επιτρέπει να λάβει αποφάσεις σχετικά με τη μουσική της ανταπόκριση επιλέγοντας τις κατάλληλες τεχνικές αυτοσχεδιασμού με γνώμονα τους θεραπευτικούς στόχους που έχουν τεθεί. Ο Bruscia στο βιβλίο του *Improvisational Models of Music Therapy* εισήγαγε την ταξινόμια 64 τεχνικών αυτοσχεδιασμού με στόχο τη δημιουργία μίας συστηματικής προσέγγισης για την κατανόηση και την εφαρμογή των τεχνικών αυτών καθώς και την καθιέρωση μίας ενιαίας ορολογίας.

Ο κλινικός αυτοσχεδιασμός αποτελεί την πλέον εξέχουσα και διαδεδομένη από τις μουσικές εμπειρίες που χρησιμοποιούνται στην ενεργητική μουσικοθεραπεία. Ένα μεγάλο εύρος μοντέλων και προσεγγίσεων μουσικοθεραπείας που στηρίζουν τη θεραπευτική διαδικασία κυρίως ή/και αποκλειστικά στον κλινικό αυτοσχεδιασμό εντάσσονται στην Αυτοσχεδιαστική Μουσικοθεραπεία. Παρά την κοινή αφετηρία, ο τρόπος που παράγεται, νοηματοδοτείται, αναλύεται και αξιολογείται το μουσικό υλικό που αναδύεται στον κλινικό αυτοσχεδιασμό ποικίλλει, ανάλογα με το μοντέλο στο οποίο βασίζει κάθε μουσικοθεραπεύτρια την εργασία της, με τον πληθυσμό με τον οποίο εργάζεται αλλά και με το συνολικό της κλινικό και θεωρητικό υπόβαθρο. Για παράδειγμα, μοντέλα μουσικοθεραπείας που έχουν επιρροές από την ψυχοδυναμική θεωρία προσεγγίζουν συχνά τους κλινικούς αυτοσχεδιασμούς υπό το πρίσμα της διερεύνησης και επεξεργασίας ασυνείδητων συγκρούσεων. Αντίθετα, προσεγγίσεις που έχουν επηρεαστεί από τον συμπεριφορισμό, αξιοποιούν τον αυτοσχεδιασμό προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης των επιθυμητών συμπεριφορών. Για τη Δημιουργική Μουσικοθεραπεία αντίστοιχα, η δεινότητα της μουσικοθεραπεύτριας στον αυτοσχεδιασμό και η ποιότητα των μουσικών της παρεμβάσεων θεωρούνται καθοριστικής σημασίας για τη δημιουργία μίας θεραπευτικής σχέσης που θα επιτρέψει στον θεραπευόμενο να αναπτύξει πλήρως το δυναμικό του, το οποίο εκφράζεται κυρίως μέσα στην ίδια τη μουσική δημιουργία.

Η καταγραφή, μελέτη και ανάλυση των αυτοσχεδιασμών των συνεδριών αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της θεραπευτικής εργασίας στη μουσικοθεραπεία. Στο πλαίσιο αυτό έχουν αναπτυχθεί ποικίλες μέθοδοι ανάλυσης των κλινικών αυτοσχεδιασμών που περιλαμβάνουν εργαλεία και κλίμακες αξιολόγησης με σκοπό τη συστηματική διερεύνηση της πορείας και των αποτελεσμάτων της θεραπείας για θεραπευτικούς και ερευνητικούς σκοπούς.

Λέξεις κλειδιά

μουσικός αυτοσχεδιασμός, τεχνικές αυτοσχεδιασμού, αυτοσχεδιαστική μουσικοθεραπεία, ενεργητική μουσικοθεραπεία, μουσικοτροπία

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Bruscia, K. (1987). *Improvisational models of music therapy*. Charles C. Thomas.
- Carroll, D., & Lefebvre, C. (2013). *Clinical improvisation techniques in music therapy: A guide for students, clinicians and educators*. Charles C. Thomas.
- Darnley - Smith, R. M. (2013). *What is the music of music therapy? An enquiry into the aesthetics of clinical improvisation*. [Doctoral thesis, Durham University]. Durham e-Theses. <http://etheses.dur.ac.uk/6975>
- Robbins, C., & Robbins C. (1998). *Healing heritage: Paul Nordoff Exploring the tonal language of music*. Barcelona Publishers.
- Wigram, T. (2004). *Improvisation: Methods and techniques for music therapy clinicians, educators and students*. Jessica Kingsley Publishers.

Ελληνική βιβλιογραφία

- Αδαμοπούλου, Χ. (2018). *Ποιοτική διερεύνηση της εμπειρίας φοιτητών μουσικής σε ομάδα μουσικοθεραπείας* [Διδακτορική διατριβή, Ιόνιο Πανεπιστήμιο]. Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών. <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/44419>
- Καλλιώδη, Χ. (2019). Μουσικοθεραπεία. Στο Τ. Ρόμπερτσον (Επιμ.), *Ψυχοθεραπείες μέσω εκφραστικών τεχνών* (σσ. 55-76). Το Έρμα.
- Κουκουράκης, Δ. (2011). Η ψυχοδυναμική προσέγγιση στη μουσικοθεραπεία με ενήλικες με προβλήματα ψυχικής υγείας. *Approaches: Μουσικοθεραπεία & Ειδική Μουσική Παιδαγωγική*, Ειδικό Τεύχος 2011, 14-19.
- Φρουδάκη, Μ. (2007). Ανάλυση μουσικού αποσπάσματος από ομαδική συνεδρία ασθενών με χρόνιες ψυχικές νόσους. Στο Α. Λιοδάκης, Μ. Τζανάκης & Β. Τσούρτου (Επιμ.), *Τέχνη και ψυχιατρική: Με αφορμή το 1ο συνέδριο* (σσ. 369-372). ΕΠΕΚΕΙΝΑ – Focus On Health. https://www.academia.edu/14708222/Τέχνη_και_ψυχιατρική
- Τσίρης, Γ., & Παπασταύρου, Δ. (2011). Μουσικοτροπώντας: Η μουσική πράξη ως υγεία και θεραπεία μέσα από μια διεπιστημονική προοπτική. *Approaches: Μουσικοθεραπεία & Ειδική Μουσική Παιδαγωγική*, 3(2), 91-107.

κοινοτική μουσική/μουσική στην κοινότητα

community music

Λελούδα (Λήδα) Στάμου

Η κοινοτική μουσική δεν περιορίζεται σε έναν ορισμό. Οι περισσότεροι, ωστόσο, προτείνουν ότι πρόκειται για μια προσέγγιση στη μουσική πράξη, σύμφωνα με την οποία στο επίκεντρο είναι το ίδιο το άτομο, η σχέση του με την ομάδα στο πλαίσιο της οποίας συμπράττει και η ευζωία του. Χωρίς προαπαιτούμενα και διακρίσεις, και με όχημα την ομαδική μουσική πράξη, στόχοι των δράσεων κοινοτικής μουσικής είναι το άτομο να αποκτήσει «φωνή», να εκφραστεί, να νιώσει αποδοχή, και να γίνει μέλος μιας μουσικής κοινότητας. Έχοντας ως βάση την ισότιμη πρόσβαση στη μουσική πράξη, η κοινοτική μουσική συχνά δίνει μεγαλύτερη βαρύτητα στην προσωπική ανάπτυξη και κοινωνική ευημερία των συμμετεχόντων, παρά στη μουσική ανάπτυξη και μάθηση.

Στον πυρήνα της ιστορίας και της πρακτικής της κοινοτικής μουσικής βρίσκεται η έννοια της πολιτιστικής δημοκρατίας. Το 1982, η Διεθνής Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση συγκροτεί την Επιτροπή Κοινοτικής Μουσικής με χαρακτηριστικό σύνθημα το «Μουσική για Όλους». Η κυκλοφορία του πρώτου τεύχους του *International Journal of Community Music* το 2008, σηματοδοτεί περαιτέρω την επιστημονική οριοθέτηση του πεδίου της κοινοτικής μουσικής.

Βασικές αρχές της κοινοτικής μουσικής είναι: α) η μουσική συμμετοχή είναι δικαίωμα όλων, β) κεντρικός στόχος είναι η συμβολή στην προσωπική και κοινωνική ευζωία, γ) δίνεται βαρύτητα στην παροχή ευκαιριών συμμετοχής σε περιθωριοποιημένα άτομα ή κοινωνικά ευπαθείς ομάδες, δ) έμφαση δίνεται στην ενεργό μουσική πράξη, εκτέλεση και δημιουργία, χωρίς να υπάρχουν περιορισμοί σε/για συγκεκριμένα είδη μουσικής, ε) οι μουσικές δράσεις ανταποκρίνονται στις ανάγκες, επιθυμίες και προτιμήσεις των συμμετεχόντων, στ) οι συμμετέχοντες αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες, παίρνουν αποφάσεις και έχουν την ευθύνη της μάθησης και ανάπτυξής τους, ζ) μπορεί να υλοποιηθεί οπουδήποτε στην κοινότητα, ανεξάρτητα ή στο πλαίσιο προϋπαρχόντων φορέων, σε τυπικά ή άτυπα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα, και σε οποιοδήποτε μέρος, όπως σε καλλιτεχνικά κέντρα, φυλακές, νοσοκομεία, εκκλησίες, φεστιβάλ ή στον δρόμο. Για την ευόδωση των στόχων ενός προγράμματος κοινοτικής μουσικής, κομβικός είναι ο ρόλος του κοινοτικού μουσικού (εμπυχωτή, συντονιστή, διευκολυντή) και του κλίματος «φιλοξενίας» που δημιουργεί, καλλιεργώντας αίσθημα αποδοχής και σεβασμού στην ομάδα.

Ποικίλες συζητήσεις λαμβάνουν χώρα τα τελευταία χρόνια για τα όρια της τυπικής και μη τυπικής μουσικής εκπαίδευσης με την κοινοτική μουσική, καθώς και για τη δυνατότητα ή την αναγκαιότητα να διαχυθεί στο σχολείο η προσέγγιση της κοινοτικής μουσικής, ενισχύοντάς το ως κοινότητα. Ο διάλογος και ο προβληματισμός μεταξύ μουσικής εκπαίδευσης και κοινοτικής μουσικής φανερώνουν τη σημασία της διεπιστημονικότητας για την προαγωγή της παιδαγωγικής διαδικασίας.

Αντίστοιχα, ενδιαφέρουσες συζητήσεις και γόνιμους προβληματισμούς έχουν επιφέρει στην επιστημονική και επαγγελματική κοινότητα αφενός η σταδιακή διαμόρφωση του πεδίου της κοινοτικής μουσικοθεραπείας και αφετέρου η λειτουργία κοινοτικών μουσικών προγραμμάτων μέσα σε χώρους φροντίδας της σωματικής και ψυχικής υγείας. Τα όρια μεταξύ των πεδίων της κοινοτικής μουσικής και της κοινοτικής μουσικοθεραπείας, αλλά και άλλων πεδίων (όπως η μουσική ιατρική και η μουσική και ευζωία που έχουν αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια), είναι μερικές φορές δυσδιάκριτα. Παρά τις δυσκολίες, η επιστημονική κοινότητα φαίνεται να μπορεί να αναγνωρίσει τις δυνατότητες δημιουργικής συνεργασίας και αλληλοσυμπλήρωσης των πεδίων αυτών, διατηρώντας ταυτόχρονα τη διακριτή επαγγελματική και επιστημονική ταυτότητα του εκάστοτε πεδίου.

Λέξεις κλειδιά

κοινότητα, εμπύχωση, ευζωία, φιλοξενία, εκπαίδευση

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Bartleet, B.-L., & Higgins, L. (Eds.). (2018). *The Oxford handbook of community music*. Oxford University Press.

Higgins, L. (2012). *Community music: In theory and in practice*. Oxford University Press.

Veblen, K. K. (2008). The many ways of community music. *International Journal of Community Music*, 1(1), 5-21.

<https://doi.org/10.1386/ijcm.1.1.5.1>

Willingham, L. (Ed.). (2021). *Community music at the boundaries*. Wilfrid Laurier University Press.

Wood, S., & Ansdell, G. (2018). Community music and music therapy: Jointly and severally. In B. L. Bartleet & L. Higgins (Eds.), *The Oxford handbook of music therapy* (pp. 453-476). Oxford University Press.

Ελληνική βιβλιογραφία

Ακογιούνογλου, Μ., & Διονυσίου, Ζ. (2023). Μουσική στην κοινότητα των φυλακών: Ένα πρότζεκτ μουσικής στο Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας του Καταστήματος Κράτησης Κέρκυρας. Στο Θ. Ράπτης & Ε. Περράκη (Επιμ.), *Η Μουσική Εκπαίδευση σε έναν κόσμο που αλλάζει: Ταυτότητες, Αξίες, Εμπειρίες. Πρακτικά του 9ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.* (σσ. 63-72). Ε.Ε.Μ.Ε.

Ολοκτσίδου, Η., Κωνσταντάκου, Κ., & Ακογιούνογλου, Μ. (2023). Αποτύπωση της εμπειρίας εμπυχωτών μουσικής στην κοινότητα στη Γερμανία και στην Ελλάδα: μία φαινομενολογική προσέγγιση. Στο Θ. Ράπτης & Ε. Περράκη (Επιμ.), *Η Μουσική Εκπαίδευση σε έναν κόσμο που αλλάζει: Ταυτότητες, Αξίες, Εμπειρίες. Πρακτικά του 9ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.* (σσ. 222-231). Ε.Ε.Μ.Ε.

Στάμου, Α., Βαρβαρίγου, Μ., Αγαλιανού, Ο., & Τρούλου, Ρ. (2023). Κοινωνική μουσική και κοινωνικοί μουσικοί: Η νέα εποχή, οι νέες ανάγκες, οι νέοι ρόλοι. Στο Θ. Ράπτης & Ε. Περράκη (Επιμ.), *Η Μουσική Εκπαίδευση σε έναν κόσμο που αλλάζει: Ταυτότητες, Αξίες, Εμπειρίες. Πρακτικά του 9ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.* (σσ. 497-511). Ε.Ε.Μ.Ε.

Στάμου, Α., & Ζιώγα, Δ. (2018). Κοινωνικά μουσικά προγράμματα και κοινωνική ενσωμάτωση. Στο Α. Στάμου & Β. Στάμου (Επιμ.), *Εγχειρίδιο καλών πρακτικών: Η μουσική στη δημιουργική απεξάρτηση και επανένταξη* (σσ. 75-94). Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Στάμου, Α., & Λίτος, Ι. (2024). Η κοινωνική μουσική ως μέσο δημιουργίας νέων μορφών κοινοτήτων: Βασικές αρχές και παραδείγματα από τη διεθνή κοινότητα. Στα *Πρακτικά του 5ου Πανελληνίου Συνεδρίου Κοινωνιολογίας της Εκπαίδευσης*, 21-23 Οκτωβρίου 2022, Πάτρα.

κοινοτική μουσικοθεραπεία/μουσικοθεραπεία στην κοινότητα

community music therapy (CoMT)

Εργίνα Σαμπαθιανάκη

Ο όρος Κοινοτική Μουσικοθεραπεία περιγράφει ένα ευρύ φάσμα πρακτικών οι οποίες θέτουν σε αμφισβήτηση παραδοσιακά αποδεκτές συμβάσεις που αφορούν στη μουσικοθεραπευτική πρακτική.

Η Κοινοτική Μουσικοθεραπεία τοποθετεί στο κέντρο της μουσικοθεραπευτικής σκέψης το κοινωνικό και το πολιτισμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο λαμβάνει χώρα η μουσικοθεραπεία και το πώς αυτό έχει επιδράσει στη ζωή, την υγεία, τις κοινωνικές σχέσεις και τη μουσική έκφραση των συμμετεχόντων. Επιπλέον, στα πλαίσια της Κοινοτικής Μουσικοθεραπείας η υγεία του κάθε μέλους μιας κοινότητας γίνεται αντιληπτή σε σχέση με την υγεία της κοινότητας ως σύνολο. Συνεπώς, κάθε παρέμβαση προώθησης της υγείας της κοινότητας ως σύνολο προωθεί και την υγεία του κάθε μέλους της κοινότητας ξεχωριστά, και το αντίστροφο.

Η Κοινοτική Μουσικοθεραπεία έρχεται σε αντίθεση με τα εξατομικευμένα μοντέλα μουσικοθεραπείας και διευρύνει τα όρια της καθιερωμένης μουσικοθεραπευτικής πρακτικής. Για παράδειγμα, ο φυσικός χώρος που συμβαίνουν οι συνεδρίες μπορεί να είναι ο χώρος συνάντησης της κοινότητας που δεν προσφέρει την ιδιωτικότητα του καθιερωμένου δωματίου θεραπείας. Επιπλέον, ο ρόλος της μουσικοθεραπεύτριας μπορεί να είναι διευρυμένος και εκτός από τη διεξαγωγή ατομικών και ομαδικών συνεδριών, μπορεί να περιλαμβάνει διαστάσεις διδασκαλίας μουσικών οργάνων, μουσική στήριξη μεγάλων μουσικών ομάδων, καθώς και τη διοργάνωση μουσικών παραστάσεων. Σε όλες αυτές τις δραστηριότητες, η συμμετοχή στη μουσική πράξη θεωρείται από μόνη της ένας φορέας προώθησης της υγείας μιας κοινότητας και των μελών της.

Η Κοινοτική Μουσικοθεραπεία συναντάται στα ελληνικά και ως «μουσικοθεραπεία στην κοινότητα». Σπανιότερα συναντάται και ως «κοινωνική μουσικοθεραπεία» αλλά αυτή η απόδοση κρίνεται λανθασμένη και δεν συνάδει με την έννοια της κοινότητας όπως αυτή αποδίδεται και σε συναφείς κλάδους όπως το πεδίο της ψυχολογίας όπου διαφοροποιούνται, για παράδειγμα, η «κοινωνική ψυχολογία» και η «κοινοτική ψυχολογία».

Λέξεις κλειδιά

κοινωνικό πλαίσιο, πολιτισμικό πλαίσιο, κοινότητα, παραδοσιακή μουσικοθεραπεία, μουσική πράξη

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Ansdell, G. (2014). Revisiting 'Community music therapy and the winds of change' (2002): An original article and a retrospective evaluation. *International Journal of Community Music*, 7(1), 11-45. https://doi.org/10.1386/ijcm.7.1.11_1
- Pavlicevic, M., & Ansdell, G. (Eds.). (2004). *Community music therapy*. Jessica Kingsley Publishers.
- Stige, B., Aarø, L.E. (2011). *Invitation to community music therapy*. Routledge.
- Stige, B., Ansdell, G., Elefant, C., & Pavlicevic, M. (2017). *Where music helps: Community music therapy in action and reflection*. Routledge.
- Wood, S., & Ansdell, G. (2018). Community music and music therapy: Jointly and severally. In B. L. Bartleet & L. Higgins (Eds.), *The Oxford handbook of music therapy* (pp. 453-476). Oxford University Press.

Ελληνική βιβλιογραφία

Μήλλιου, Κ. (2019). *Μουσικοθεραπεία και μουσική στην κοινότητα: Νευροφυσιολογικές και άλλες προσεγγίσεις* [Μεταπτυχιακή εργασία]. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών]. <https://pergamos.lib.uoa.gr>

μελέτη περίπτωσης/περιπτωσιολογική μελέτη

case study

Ποθεινή Βαϊούλη

Η μελέτη περίπτωσης αποτελεί μία μέθοδο ποιοτικής ή ποσοτικής έρευνας που αναγνωρίζει τις μοναδικές ιδιότητες ενός συγκεκριμένου θεραπευτικού πλαισίου με έμφαση στα ερωτήματα: πώς, τι, και γιατί, σχετικά με το φαινόμενο υπό μελέτη. Επιπλέον, η μελέτη περίπτωσης αποτελεί αποτελεσματικό εργαλείο σε θεραπευτικά πλαίσια για την επικοινωνία της μουσικοθεραπευτικής διαδικασίας, εκτός ερευνητικού πλαισίου.

Βασικός στόχος της μελέτης περίπτωσης είναι να περιγράψει, να εξηγήσει και να διερευνήσει γεγονότα ή φαινόμενα μέσα στο πλαίσιο στο οποίο διαδραματίζονται. Σε αντιδιαστολή με τις πειραματικές μεθοδολογίες έρευνας, η μελέτη περίπτωσης επιτρέπει και ενισχύει την παρατήρηση στοιχείων και πληροφοριών μέσα σε ένα περιγραφικό και επεξηγηματικό πλαίσιο, διευκολύνοντας μία εις βάθος ανάλυση των υπό μελέτη φαινομένων.

Κατά τη μελέτη περίπτωσης συλλέγονται δεδομένα ποικίλων μορφών (συνήθως ποιοτικά όπως παρατηρήσεις πεδίου, συνεντεύξεις, οπτικοακουστικό υλικό, ημερολόγια, έγγραφα, αλλά και ποσοτικά όπως μετρήσεις και δεδομένα περιγραφικής στατιστικής) με σκοπό να μελετηθεί ολιστικά μία περίπτωση (π.χ. ένα άτομο ή μια υπηρεσία ή ένα πλαίσιο μουσικοθεραπείας). Η ανάλυση συνίσταται στη λεπτομερή εντός πλαισίου περιγραφή της περίπτωσης ή των περιπτώσεων και των θεμάτων που ανακύπτουν. Συνήθως, η μελέτη περίπτωσης διακρίνεται σε δύο τύπους: α) Αυτή που το επίκεντρο είναι η κατανόηση μιας μεμονωμένης «περίπτωσης» (π.χ. ένας πελάτης ή ένα πρόγραμμα παρέμβασης) που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, και β) Αυτή που το ενδιαφέρον εστιάζει σε ένα θέμα και η περίπτωση ή οι περιπτώσεις χρησιμοποιείται ή χρησιμοποιούνται για να ρίξουν φως στις διαφορές όψεις του θέματος.

Στον κλάδο της μουσικοθεραπείας, η μελέτη περίπτωσης έχει σημαντική θέση καθώς επιτρέπει τη μελέτη και κριτική προσέγγιση του θεραπευτικού έργου με ερευνητικά εργαλεία και μεθόδους. Για παράδειγμα, ανάλογα με το θεωρητικό υπόβαθρο και την επιστημολογική προσέγγιση που ακολουθεί ο ερευνητής, η μελέτη περίπτωσης μπορεί να οδηγήσει σε κριτική ανάλυση ενός φαινομένου, σε ερμηνευτική ή σε θετικιστική διερεύνηση. Σημαντική επίσης είναι η δυνατότητα να κατανοηθούν και να μελετηθούν σε βάθος διασυνδέσεις που προκύπτουν ανάμεσα στην πορεία της μουσικοθεραπευτικής σχέσης και στο σχεδιασμό της ενίοτε παρέμβασης, καθώς και να περιγραφεί το ευρύτερο κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο που έχει συμβάλει στη διαμόρφωση της ενδεχόμενης θεραπευτικής αλλαγής.

Συνολικά, η μελέτη περίπτωσης επιτρέπει να παρουσιαστεί το εύρος και η ποικιλία ερευνών στον κλάδο της μουσικοθεραπείας και έχει συμβάλει σημαντικά στην καταγραφή και μελέτη της διυποκειμενικής εμπειρίας καθώς και στη γεφύρωση ανάμεσα στη θεωρία και στη θεραπευτική πράξη για την ανάπτυξη σχετικής επιστημονικής γνώσης.

Λέξεις κλειδιά

ερευνητικές προσεγγίσεις, κλινική μελέτη, έρευνα, καταγραφή εμπειρίας, ερευνητική μεθοδολογία

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Aldridge, D. (Ed.). (2004). *Case study designs in music therapy*. Jessica Kingsley Publishers.

Bruscia, K. E. (1991). *Case studies in music therapy*. Barcelona Publishers.

Meadows A. (Ed.). (2011). *Developments in music therapy practice: Case study perspectives*. Barcelona Publishers.

Murphy, K.M. (2016). Interpretivist case study research. In B. Wheeler & K. Murphy (Eds.), *Music therapy research* (3rd ed.). Barcelona Publishers.

Ridder, H.M., & Fachner, J. (2016). Objectivist case study research. In B. Wheeler & K. Murphy (Eds.), *Music therapy research* (3rd ed.). Barcelona Publishers.

Ελληνική βιβλιογραφία

Ακογιούνoglou, M. (2014). *Φαινομενολογική έρευνα του Χιτώτικου μοιρολογιού και μελέτη εφαρμογής στοιχείων του στη Σύγχρονη Μουσικοθεραπεία παιδιού που πενθεί την απώλεια ενός γονέα* [Διδακτορική διατριβή, Ιόνιο Πανεπιστήμιο].
<https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/35034>

Πουρκός, Μ., & Δαφέρμος, Μ. (Επιμ.). (2010α). *Ποιοτική έρευνα στις κοινωνικές επιστήμες: Επιστημολογικά, μεθοδολογικά και ηθικά ζητήματα*. Τόπος.

Πουρκός, Μ., & Δαφέρμος, Μ. (2010β). *Ποιοτική έρευνα στην ψυχολογία και την εκπαίδευση: Επιστημολογικά, μεθοδολογικά και ηθικά ζητήματα*. Τόπος.

Τσίρης, Γ. (2011). Μία ανασκόπηση και ανάλυση του έργου του Approaches (2009-2011). *Approaches: Μουσικοθεραπεία & Ειδική Μουσική Παιδαγωγική*, 3(1), 8-17.

Τσίρης, Γ., Πασιαλή, Β., & Δημητριάδης, Τ. (2019). Ερευνητικές προσεγγίσεις και προοπτικές στη μουσικοθεραπεία. Στο Λ. Γιώτης, Δ. Μαραβέλης, Α. Πανταγούστου & Ε. Γιαννούλη (Επιμ.), *Η συμβολή των ψυχοθεραπειών μέσω τέχνης στην ψυχιατρική θεραπευτική* (σσ. 447-452). Εκδόσεις Βήτα.

μεταβίβαση – αντιμεταβίβαση

transference – counter-transference

Χριστιάνα Αδαμοπούλου

Μεταβίβαση είναι η διεργασία μέσω της οποίας επιθυμίες και συναισθήματα που πηγάζουν από τη σχέση του θεραπευόμενου με σημαντικά πρόσωπα – κυρίως της παιδικής ηλικίας – μεταφέρονται στον θεραπευτή. Η μεταβίβαση είναι μία έννοια που προέρχεται από την ψυχανάλυση αλλά χρησιμοποιείται και σε άλλες ψυχοθεραπευτικές προσεγγίσεις, όπως επίσης στις δημιουργικές θεραπείες μέσω τέχνης συμπεριλαμβανομένης της μουσικοθεραπείας.

Οι συναισθηματικές αντιδράσεις του θεραπευτή προς τον θεραπευόμενο, δηλαδή η μεταβίβασή του στο πλαίσιο της θεραπευτικής σχέσης ορίζονται ως «αντιμεταβίβαση». Η αντιμεταβίβαση του θεραπευτή μπορεί να παρουσιάζει ιδιαίτερα σύνθετα χαρακτηριστικά καθώς ενεργοποιούνται ασυνείδητες περιοχές του ψυχισμού του που προκαλούνται από τις μεταβιβάσεις του θεραπευόμενου. Ουσιαστικά, ο θεραπευόμενος «καλεί» ασυνείδητα τον θεραπευτή του να συμμετέχει και ο ίδιος στην επανάληψη των παθολογικών σχέσεων με τα εσωτερικά αντικείμενα.

Ως εκ τούτου κρίνεται απαραίτητη η συνεχής επαγρύπνηση του θεραπευτή σχετικά με την αναγνώριση της αντιμεταβίβασής του προς τον θεραπευόμενο ενώ παράλληλα είναι σημαντικό να διατηρεί την ικανότητά του να αξιοποιεί τις συναισθηματικές του αντιδράσεις στο πλαίσιο της αντιμεταβίβασης προς όφελος της θεραπείας. Στη διασφάλιση όλων των παραπάνω συμβάλλει η εποπτεία ή/και η προσωπική του θεραπεία.

Τα φαινόμενα της μεταβίβασης και της αντιμεταβίβασης δεν αναγνωρίζονται μόνο από τα μοντέλα ενεργητικής και δεκτικής μουσικοθεραπείας που έχουν επηρεαστεί από την ψυχανάλυση και την ψυχοδυναμική θεωρία (όπως για παράδειγμα η Αναλυτική Μουσικοθεραπεία) αλλά και από πιο μουσικοκεντρικές προσεγγίσεις. Ωστόσο, οι προσεγγίσεις που ανήκουν στην πρώτη ομάδα θέτουν τα μεταβιβαστικά φαινόμενα στο επίκεντρο της θεραπευτικής εργασίας εστιάζοντας στην επεξεργασία του υλικού που αναδύεται μέσα από τις μεταβιβαστικές κινήσεις μέσα και έξω από τη μουσική με στόχο τη διαμόρφωση επανορθωτικών συναισθηματικών εμπειριών.

Η μεταβίβαση, όπως και η αντιμεταβίβαση, αναπτύσσονται με ποικίλους τρόπους στη σχέση ανάμεσα στη μουσικοθεραπεύτρια και τον θεραπευόμενο και φυσικά εκδηλώνονται και εντός της μουσικής αλληλεπίδρασης. Παρόλο που όλες οι τεχνικές μουσικών εμπειριών που χρησιμοποιούνται τη μουσικοθεραπεία παρέχουν δυνατότητες για την ανάπτυξη της μεταβίβασης (αυτοσχεδιασμός, εκτέλεση/ερμηνεία, σύνθεση και μουσική ακρόαση), ο μουσικός αυτοσχεδιασμός διατηρεί εξέχουσα θέση ως το μέσο εκείνο που διευκολύνει την ανάδυση μεταβιβαστικών φαινομένων (μουσική μεταβίβαση), θέτοντας τη μουσικοθεραπεύτρια ενώπιον αποφάσεων που άπτονται και της δικής της αντιμεταβίβασης. Οι αποφάσεις αυτές αφορούν ένα ευρύ φάσμα επιλογών σχετικά με τον τρόπο που απαντά μουσικά στον θεραπευόμενο, όπως για παράδειγμα αν και ποια στιγμή επιλέγει να παίξει μουσική, πότε και πώς συμπορεύεται ή διαφοροποιείται μουσικά από το παίξιμο του θεραπευόμενου. Η κλινική προσέγγιση της μουσικοθεραπεύτριας και τα ειδικά χαρακτηριστικά του θεραπευόμενου καθορίζουν επίσης σε μεγάλο βαθμό τον τρόπο με τον οποίο επιλέγει να αναδείξει ή όχι μέσω του λόγου τα μεταβιβαστικά φαινόμενα.

Λέξεις κλειδιά

ψυχανάλυση, ασυνείδητο, μεταβιβαστικά φαινόμενα, εσωτερικά αντικείμενα, μουσική μεταβίβαση

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Bruscia, K. (Ed.). (1998). *The dynamics of music psychotherapy*. Barcelona Publishers.
- de Chumaceiro, C. L. D. (1992). Transference-countertransference in psychology integrations for music therapy in the 1970s and 1980s. *Journal of Music Therapy*, 29(4), 217-235.
- Kim, J. (2016). Psychodynamic music therapy. *Voices: A World Forum for Music Therapy*, 16(2). <https://doi.org/10.15845/voices.v16i2.882>
- Levinge, A. (2015). *The music of being: Music therapy, Winnicott and the school of object relations*. Jessica Kingsley Publishers.
- Pedersen, I. N. (2007). *Counter transference in music therapy: A phenomenological study on counter transference used as a clinical concept by music therapists working with musical improvisation in adult psychiatry*. [Doctoral Thesis, Aalborg University]. InDiMedia, Department of Communication, Aalborg University. https://vbn.aau.dk/ws/portalfiles/portal/70261290/inp_2007.pdf

Ελληνική βιβλιογραφία

- Αντωννάκης, Δ. (2007). Μουσικοθεραπεία με ομάδα σχιζοφρενών στο ψυχιατρικό νοσοκομείο του Fulbourn, Cambridge, στη Μ. Βρετανία. Στο Α. Λιοδάκης, Μ. Τζανάκης & Β. Τσούρτου (Επιμ.), *Τέχνη και ψυχιατρική: Με αφορμή το 1ο συνέδριο* (σσ. 383-393). ΕΠΕΚΕΙΝΑ – Focus On Health. https://www.academia.edu/14708222/Τέχνη_και_ψυχιατρική
- Βεργοπούλου, Θ. (Επιμ.). (2001). *Μεταβίβαση – αντιμεταβίβαση*. Χατζηνικολής.
- Ντακοβάνου, Ξ. (2017), Το Αναλυτικό Μουσικόδραμα, μεταξύ ψυχανάλυσης και μουσικής, μια κλινική εφαρμογή. Στο Α. Λάζου & Γ. Πατιός (Επιμ.), *Τέχνη, φιλοσοφία, θεραπεία* (Τόμος Α', σσ. 88-116). Εκδόσεις Αρναούτη.
- Ψαλτοπούλου, Θ. (2015). *Μουσικοθεραπεία: Ο τρίτος δρόμος*. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. <http://hdl.handle.net/11419/1530>

μικροανάλυση

microanalysis

Γιώργος Τσίρης

Η μικροανάλυση αφορά τη λεπτομερειακή παρατήρηση, καταγραφή και ανάλυση μικρο-διαδικασιών αλληλεπίδρασης και επικοινωνίας. Οι ρίζες της μικροανάλυσης ως μεθόδου στον χώρο της μουσικής ψυχολογίας είναι συνυφασμένες με την έννοια της επικοινωνιακής μουσικότητας όπως αυτή έχει προκύψει από τη λεπτομερειακή μελέτη της αλληλεπίδρασης μητέρας - βρέφους μέσω αυθόρμητων φωνητικών, κινητικών και σωματικών εκφράσεων.

Στο πεδίο της μουσικοθεραπείας, η μικροανάλυση τυπικά εστιάζει σε συγκεκριμένες επικοινωνιακές μικρο-διαδικασίες μεταξύ των συμμετεχόντων κατά τη διάρκεια του κλινικού αυτοσχεδιασμού στα πλαίσια μιας συνεδρίας. Οι μικρο-διαδικασίες αυτές αφορούν συγκεκριμένες παρατηρήσιμες εκφραστικές και επικοινωνιακές παραμέτρους ή συμπεριφορές σε μουσικό, λεκτικό, κινητικό ή άλλο επίπεδο ανάλογα με τον σκοπό της εκάστοτε μελέτης. Αντίστοιχα, ο «φακός» της μικροανάλυσης μπορεί να εστιάσει σε μικρότερης ή μεγαλύτερης διάρκειας αποσπάσματα, και να αντλήσει από διαφορετικούς τύπους δεδομένων (π.χ. ηχογραφήσεις ή μαγνητοσκοπήσεις από συνεδρίες μουσικοθεραπείας).

Συναντάται μια ποικιλομορφία ποιοτικών, ποσοτικών αλλά και μικτών μεθοδολογιών μικροανάλυσης. Αντίστοιχα, ανάλογα με τον σκοπό της ανάλυσης μπορεί να χρησιμοποιηθεί ένα εύρος διαφορετικών μεθόδων, όπως η χρήση εξειδικευμένων λογισμικών προγραμμάτων (όπως το ELAN), συγκεκριμένων εργαλείων ή κλιμάκων αξιολόγησης (π.χ. το εργαλείο Αξιολόγησης της Ποιότητας της Σχέσης (Assessment of the Quality of Relationship [AQR]) ή η Εργαλειοθήκη Μουσικοθεραπείας (Music Therapy Toolbox [MTTB]) ή η Κλίμακα Μέτρησης της Μουσικής Αλληλεπίδρασης (Σχιζοφρένεια) (The Music Interaction Rating Scale (Schizophrenia) [MIR(S)]), καθώς και η χρήση της γραφικής σημειογραφίας ή παρτιτούρας.

Η μικροανάλυση έχει πολλαπλές εφαρμογές σε πρακτικό, εκπαιδευτικό και ερευνητικό επίπεδο στη μουσικοθεραπεία. Μπορεί να συμβάλει στην ανάλυση του θεραπευτικού αυτοσχεδιασμού, στην αξιολόγηση και στην κατανόηση των παραγόντων που συμβάλλουν στη θεραπευτική αλλαγή.

Λέξεις κλειδιά

έρευνα, αξιολόγηση, ανάλυση βίντεο, επικοινωνιακή μουσικότητα, κλινικός αυτοσχεδιασμός

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Trondalen, G., & Wosch, T. (2016). Microanalysis in interpretivist research. In B. Wheeler & K. Murphy (Eds.), *Music therapy research* (3rd ed., Chapter 55). Barcelona Publishers.

Wosch, T., & Erkkilä, J. (2016). Microanalysis in objectivist research. In B. Wheeler & K. Murphy (Eds.), *Music therapy research* (3rd ed., Chapter 54). Barcelona Publishers.

Wosch, T., & Wigram, T. (Eds.). (2007). *Microanalysis in music therapy: Methods, techniques and applications for clinicians, researchers, educators and students*. Jessica Kingsley Publishers.

Ελληνική βιβλιογραφία

- Αντωνακάκης, Δ. (2012). *Επικοινωνιακή μουσικότητα: ρυθμικές μιμήσεις και συρρυθμίες στις αλληλεπιδράσεις βρεφών - μητέρων* [Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Κρήτης]. <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/31621>
- Μαζοκοπάκη, Κ. (2007). Μουσικότητα στη βρεφική ηλικία: προσδιορίζοντας τη θεραπευτική πρακτική. Στο Α. Λιοδάκης, Μ. Τζανάκης & Β. Τσούρτου (Επιμ.), *Τέχνη και ψυχιατρική* (σσ. 365-371). Focus on Health ΕΠΕ.
- Παπαδόπουλος, Α. (2018). *Μικρο-ανάλυση τεχνικών ελεύθερου κλινικού αυτοσχεδιασμού και ανάπτυξη της τεχνικής "Looping Improvisation" σε ατομικές και ομαδικές συνθήκες αυτοσχεδιαστικής μουσικοθεραπείας, Οι επιδράσεις της αυτοσχεδιαστικής νευρολογικής μουσικοθεραπείας στις επικοινωνιακές, κινητικές και συναισθηματικές αποκρίσεις έφηβης με τετραπάρηση και ανάπτυξη πρωτοκόλλου συν-θεραπείας νευρολογικής μουσικοθεραπείας και φυσικοθεραπείας* [Μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας]. <https://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/22746>
- Περάκη, Β. (2019). Πρωτο-μουσικές εμπειρίες και μάθηση: Η αλληλεπίδραση γονέα-βρέφους και η επικοινωνιακή μουσικότητα ως θεμέλιο για τη μουσική ανάπτυξη του ανθρώπου. Στο Θ. Ράπτης & Δ. Κόνιαρη (Επιμ.), *Μουσική εκπαίδευση και κοινωνία: Νέες προκλήσεις, νέοι προσανατολισμοί. Πρακτικά 8ου Συνεδρίου της ΕΕΜΕ* (σσ. 353-359). Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση.
- Τσίρης, Γ., Πασιαλή, Β., & Δημητριάδης, Τ. (2019). Ερευνητικές προσεγγίσεις και προοπτικές στη μουσικοθεραπεία. Στο Α. Γιώτης, Δ. Μαραβέλης, Α. Πανταγούστου & Ε. Γιαννούλη (Επιμ.), *Η συμβολή των ψυχοθεραπειών μέσω τέχνης στην ψυχιατρική θεραπευτική* (σσ. 447-452). Εκδόσεις Βήτα.

μοιρολόι

lament

Μίτσου Ακογιούνογλου

Το μοιρολόι είναι θρηνητικό τραγούδι που εκφράζει το πένθος και την οδύνη για τον θάνατο ενός ανθρώπου. Στις παραδόσεις όλων των πολιτισμών υπάρχουν έθιμα και τελετουργίες που αφορούν τον νεκρό και τη μετάβασή του από τη χώρα των ζωντανών στη χώρα των νεκρών. Ανάμεσα στα έθιμα είναι και ο θρήνος, είτε οργανικός είτε φωνητικός. Στη ελληνική λαϊκή παράδοση, τα μοιρολόγια αποτελούν κοινή γλώσσα, πολιτιστικό κώδικα, καθώς και τρόπο έκφρασης του πόνου της απώλειας. Προσφέρουν στους πενθούντες ένα σύνολο κοινών συμβόλων, που τους επιτρέπουν όχι μόνο να οργανώσουν την τελετουργική εμπειρία του θανάτου στο πλαίσιο μίας κοινωνικής σύμβασης, αλλά και να εξωτερικεύσουν τον πόνο τους με έναν αποδεκτό κοινωνικά τρόπο.

Ως συλλογικός ή/και ατομικός θρήνος, το μοιρολόι δεν είναι μόνο ένα ξέσπασμα οδύνης, αλλά συνδέεται με κάθε στάδιο της νεκρικής τελετής, μέσα από την αφήγηση, τη στιχουργική, το μέλος, αλλά και ως ενσώματο βίωμα, που αναλαμβάνουν κατά κανόνα οι γυναίκες ως μοιρολογίστρες. Η αφήγηση του μοιρολογιού ακολουθεί δομικά τρεις φάσεις. Αρχικά, αναγγέλλεται ο θάνατος μαζί με κάποια στοιχεία για τον θανόντα, στη συνέχεια αναπτύσσεται η επικοινωνία της μοιρολογίστρας με τον νεκρό, και στο τέλος διατυπώνεται ο μόνιμος χωρισμός και η χωρίς επιστροφή παραμονή του νεκρού στον «κάτω κόσμο». Στιχουργικά, άλλοτε ο λόγος είναι μη έμμετρος, άλλοτε έμμετρος, άλλοτε αυτοσχέδιος ανάλογα με την περίπτωση, άλλοτε βασίζεται σε καθιερωμένα θέματα στιχουργικής και μοτίβα, ομοιοκατάληκτος ή ανομοιοκατάληκτος. Με κεντρικό στοιχείο τον αυτοσχεδιασμό, στις στιχουργικές συνθέσεις των μοιρολογιών χρησιμοποιούνται οι επαναλήψεις, οι αλληγορίες, οι παραλληλισμοί, οι ερωτήσεις, οι μονόλογοι και οι διάλογοι ανάμεσα σε νεκρούς και ζωντανούς, ή και με τον ίδιο τον Χάρο. Ως προς το μέλος, ποικίλει ανάλογα με την περιοχή και το συναντάμε συνήθως σε τριτονική ή πεντατονική κλίμακα, στοιχείο που χρονικά τοποθετεί την καταγωγή των μοιρολογιών στα αρχαία χρόνια. Χαρακτηριστικά στοιχεία είναι τα ανιόντα και κατιόντα μελωδικά γκλισάντι στις καταλήξεις των φράσεων, που μιμούνται τον αναστεναγμό εκφράζοντας την εσωτερική οδύνη. Σε κάποιες περιοχές της Ελλάδας τα μοιρολόγια αναπτύσσονται αντιφωνικά ανάμεσα στη μοιρολογίστρα και μία ομάδα γυναικών, οι οποίες παρέχουν στήριξη ώστε η μονωδός του πόνου να εκφραστεί, να κλάψει και να μοιρολογήσει τον νεκρό. Ως ενσώματο βίωμα, η φωνητική ανάπτυξη του μοιρολογιού συνοδεύεται από κινήσεις οδυρμού και χειρονομίες, οι οποίες επιτρέπουν στον πόνο να εκφραστεί και να εξωτερικευτεί μέσα από το σώμα.

Κατά την ευαίσθητη διαδικασία του μοιρολογίσματος, το θρηνητικό τραγούδι επιτρέπει στις γυναίκες να εκφράσουν τον πόνο της εγκατάλειψης, τον θυμό για την αμετάκλητη απώλεια, την αναζήτηση των συνθηκών και της ευθύνης του θανάτου, τον αποχωρισμό τους από τον θανόντα και την αποδοχή της νέας πραγματικότητάς τους. Αυτή η γέφυρα επικοινωνίας που δημιουργείται κατά το μοιρολόγισμα, και η νοηματοδότηση του συνεχιζόμενου δεσμού της μοιρολογίστρας με τον νεκρό επιτρέπει στις γυναίκες να θρηνούν για την απώλεια ενώ ταυτόχρονα φροντίζουν τη δική τους ζωή, όπως ορίζουν τα μοντέλα της διττής διεργασίας του πένθους των Stroebe και Schut και των συνεχιζόμενων δεσμών του Dennis Klass. Στην πολιτισμικά ευαίσθητοποιημένη μουσικοθεραπεία πένθους, αναγνωρίζοντας τη σημασία της πολιτισμικής πλαισίωσης του θεραπευόμενου, τα δομικά στοιχεία των μοιρολογιών μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη δημιουργία και σύνθεση θρηνητικών τραγουδιών για την επεξεργασία της απώλειας, την αποδοχή της νέας πραγματικότητας και τη συμφιλίωση του πενθούντα με τον πόνο.

Λέξεις κλειδιά

θρηνητικό τραγούδι, μοιρολογίστρα, πενθών, διεργασία πένθους, θρήνος

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Akoyunoglou, M. (2020). Exploring the function of the female lamenter in the bereavement process: A case study in Chios Island. *Series Musicologica Balcanica*, 1(1), 338-357.
- Bright, R. (2002). *Supportive eclectic music therapy for grief and loss: A practical handbook for professionals*. MMB Music.
- Klass, D. (2022). *Culture, consolation, and continuing bonds in bereavement: The selected works of Dennis Klass*. Routledge.
- O'Callaghan, C. (2008). Lullament: Lullaby and lament therapeutic qualities actualized through music therapy. *American Journal of Hospice and Palliative Medicine*, 25(2), 93-99.
- Stroebe, M., & Schut, H. (1999). The dual process model of coping with bereavement: Rationale and description. *Death Studies*, 23, 197-224.

Ελληνική βιβλιογραφία

- Ακογιούνογλου, Μ. (2020). Το μοιρολόι τα νεώτερα χρόνια σε χωριά της Χίου (μια διαχρονικά συλλογική τέχνη απέναντι στο θάνατο). Στο Ε. Καλλιμοπούλου & Α. Θεοδοσίου (Επιμ.), *Μουσικές κοινότητες στην Ελλάδα του 21ου αιώνα: Εθνογραφικές ματιές και ακροάσεις* (σσ. 313-338). Εκδόσεις Πεδίο.
- Ακογιούνογλου, Μ. (2020). Η θρηνωδός στον ατομικό και συλλογικό πόνο της απώλειας: Μία βιογραφική αφηγηματική ανάλυση. Στο Κ. Σουέρεφ & Κ. Τσιούκρα (Επιμ.), *Τόμος πρακτικών 1ης Συνάντησης Μεταπτυχιακών Φοιτητών και Νέων Ερευνητών του Τμήματος Μουσικών Σπουδών* (σσ. 7-27). Ιόνιο Πανεπιστήμιο.
- Αλεξίου, Μ. (2008). *Ο τελετουργικός θρήνος στην ελληνική παράδοση*. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας.
- Σερεμετάκη, Ν. (1999/2008). *Η τελευταία λέξη στην Ευρώπη τα Άκρα—Δι-αίσθηση, θάνατος, γυναίκες* (4^η έκδ.). Νέα Σύνορα-Εκδοτικός Οργανισμός Λιβάνη.
- Ψυχογιού, Ε. (2008). «Μαυρηγή» και Ελένη: Τελετουργίες θανάτου και αναγέννησης. Ακαδημία Αθηνών.

μουσική ιατρική

music medicine

Μαρία Ποθουλάκη

Η μουσική στην ιατρική, ή η μουσική ιατρική όπως συχνά συναντάται ο όρος, αναφέρεται στη χρήση της μουσικής σε κλινικό πλαίσιο με στόχο την ευεξία και τη βελτίωση της υγείας των ασθενών. Η χρήση της μουσικής ως θεραπευτικό εργαλείο στην ιατρική είναι γνωστή ως πρακτική από την αρχαιότητα σε διάφορους πολιτισμούς (π.χ. αιγυπτιακός, ελληνικός). Στη σύγχρονη εποχή, η χρήση της μουσικής στην ιατρική στοχεύει στην ανακούφιση από σωματικά ή ψυχολογικά συμπτώματα, στη βελτίωση της σωματικής και ψυχικής υγείας, στην υποστήριξη της αποκατάστασης και γενικότερα στην ευεξία. Η πρακτική αυτή βασίζεται στην ολιστική προσέγγιση στην ιατρική και εστιάζει στη χρήση της μουσικής ως συμπληρωματικής θεραπείας στην κύρια και βασική ιατρική θεραπεία. Πραγματοποιείται είτε μέσω μουσικών παρεμβάσεων που βασίζονται κατά κύριο λόγο στην ακρόαση της μουσικής, είτε με τη συνεργασία επαγγελματιών μουσικοθεραπευτών μέσω συνεδριών μουσικοθεραπείας.

Οι ορισμοί που συναντώνται στη βιβλιογραφία ποικίλουν ανάλογα με το επιστημονικό πεδίο από το οποίο προέρχονται. Ως όρος, η μουσική ιατρική παραπέμπει σε περισσότερα από δύο συναφή πεδία – όπως η ιατρική, η μουσική, η μουσικοθεραπεία, αλλά και η μουσική ψυχολογία – και διευρύνει τους ορίζοντες του διεπιστημονικού διαλόγου και της συνεργασίας, όπως διαφαίνεται από σχετικές έρευνες με κλινικούς πληθυσμούς. Στη βιβλιογραφία, οι πρακτικές μουσικής ιατρικής μελετώνται με ποσοτικές και με ποιοτικές έρευνες, ακολουθώντας τις αρχές της πρακτικής βασισμένης σε επιστημονικά δεδομένα εστιάζοντας τόσο στην αποτελεσματικότητα, όσο και στην ίδια τη διαδικασία. Οι έρευνες επικεντρώνονται σε άτομα με χρόνιες παθήσεις (όπως νεοπλασματικές ασθένειες, νεφρική ανεπάρκεια, καρδιαγγειακές παθήσεις, ψυχικές και νευρολογικές ασθένειες) ενώ αφορούν διάφορα κλινικά περιβάλλοντα (όπως ογκολογικές κλινικές, μονάδες νεογνών, παιδιατρικές κλινικές, και εγχειρητικά πλαίσια).

Λέξεις κλειδιά

μουσικές παρεμβάσεις, ολιστική προσέγγιση, συμπληρωματικές θεραπείες

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Bradt, J., & Dileo, C. (2014). Music interventions for mechanically ventilated patients. *Cochrane Database of Systematic Reviews*, 12. <https://doi.org/10.1002/14651858.CD006902>

Dileo, C. (2013). A proposed model for identifying practices: A content analysis of the first 4 years of music and medicine. *Music and Medicine*, 5(2), 110-118. <https://doi.org/10.1177/1943862113481064>

MacDonald, R., Kreutz, G., & Mitchell, L. (Eds.) (2012). *Music, health, and wellbeing*. Oxford University Press.

Pothoulaki, M., MacDonald, R., & Flowers, P. (2012). The use of music in chronic illness: evidence and arguments. In R. MacDonald, G. Kreutz & L. Mitchell (Eds.), *Music, health, and wellbeing* (pp. 239-256). Oxford University Press.

Spintge, R., & Droh, R. (1992). *Music medicine*. MMB Music.

Wheeler, B. L., Lesiuk, T. L., Burns, D. S., Hanser, S. B., Rossetti, A., & Cassity, M. T. (2019). Music therapy and music medicine studies in oncology: Part I: A comparison. *Music & Medicine*, 11(3), 145-159. <https://doi.org/10.47513/mmd.v11i3.671>

Ελληνική βιβλιογραφία

Δρίτσας, Θ. (2003). *Η μουσική ως φάρμακο: Κείμενα και σχόλια πάνω στις θεραπευτικές δυνατότητες της μουσικής*. Εκδόσεις Info Health.

Δρίτσας, Θ. (2008). *Η μουσική ως φάρμακο: Μία συμπληρωματική θεραπευτική προσέγγιση στη σύγχρονη ιατρική*. <https://helios-eie.ekt.gr/EIE/bitstream/10442/818/1/M01.030.01.pdf>

Νικολάου, Ε. (2018). Η μουσική ως θεραπεία στην ελληνική αρχαιότητα. *Approaches: Ένα Διεπιστημονικό Περιοδικό Μουσικοθεραπείας*, 10(2), 204-211.

Ψαλτοπούλου, Θ. (2015). Μουσικοθεραπεία σε νοσοκομεία και μονάδες υγείας. Στο Θ. Ψαλτοπούλου (Επιμ.) *Μουσικοθεραπεία: Ο τρίτος δρόμος*. Ανοιχτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις Κάλιπος. https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/1534/2/02_chapter_4.pdf

Άλλες πηγές

Διεθνής Ένωση Μουσικής και Ιατρικής, <https://iammonline.com/el/>

μουσική παιδαγωγική/μουσική εκπαίδευση

music education

Παναγιώτης Α. Κανελλόπουλος & Θεοχάρης Ράπτης

Η μουσική παιδαγωγική είναι ο επιστημονικός κλάδος που εστιάζει στη μελέτη του φαινομένου της μουσικής εκπαίδευσης. Στην αγγλική γλώσσα ο αντίστοιχος όρος είναι music education (όρος που αναφέρεται τόσο στο επιστημονικό πεδίο όσο και στην πράξη της εκπαίδευσης), ενώ στη γερμανική ορολογία, στην οποία η μεταφραστική μας επιλογή βρίσκεται εγγύτερα, ο όρος Musikpädagogik αναφέρεται στο επιστημονικό πεδίο που μελετά τις πολυδιάστατες μορφές της μουσικής αγωγής (Musikerziehung).

Αντικείμενο έρευνας του κλάδου αποτελούν, μεταξύ άλλων:

1. Η μουσική στη γενική εκπαίδευση: μελέτη διδακτικών προσεγγίσεων και διαδικασιών μάθησης της μουσικής σε χώρους θεσμοθετημένης εκπαίδευσης.
2. Η εκπαίδευση στη μουσική: η εξειδικευμένη σπουδή της μουσικής διαφορετικών παραδόσεων εντός εκπαιδευτικών θεσμών.
3. Ο ρόλος της μουσικής ως μέρος του πολιτισμού στη γενικότερη καλλιέργεια των ανθρώπων.
4. Οι πρακτικές μάθησης και διδασκαλίας της μουσικής που λαμβάνουν χώρα εκτός θεσμοθετημένων διαδικασιών εκπαίδευσης.
5. Η κριτική εξέταση πρακτικών οι οποίες αναπτύσσονται στα πλαίσια των παραπάνω προσεγγίσεων της μουσικής εκπαίδευσης και των παραδοχών που τις στηρίζουν. Οι κριτικές προσεγγίσεις της μουσικής εκπαίδευσης μελετούν και προβληματοποιούν τη λογική, την ιστορική διαδρομή και τις συνέπειες των διαχωρισμών στους οποίους βασίζονται οι τέσσερις προηγούμενες προσεγγίσεις.

Ακολουθώντας την τυπολογία του Biesta, η μουσική παιδαγωγική εστιάζει (α) στη μελέτη της μετάδοσης, κατάκτησης, ή οικειοποίησης των μορφών μουσικής γνώσης, (β) στη συνακόλουθη ανάπτυξη συγκεκριμένων σχέσεων με τη γνώση, τις μουσικές πολιτισμικές πρακτικές και τους φορείς της μέσα από τους οποίους η γνώση συγκροτείται να (επανα)νοηματοδοτείται, δημιουργώντας ανοίγματα ή περιφράξεις, και (γ) στη μελέτη των τρόπων που τα (α) και (β) επιτρέπουν (ή όχι) στους ανθρώπους να μπορέσουν να υπάρξουν ως αυτόνομα και επομένως ελεύθερα υποκείμενα στη μουσική τους πράξη και μέσω αυτής.

Η μουσική παιδαγωγική, ως αυτόνομο επιστημονικό πεδίο, αναπτύσσεται στο σημείο συνάντησης των μουσικών σπουδών και των σπουδών της εκπαίδευσης – δίχως αυτό να σημαίνει ότι δεν ανατρέχει στις εννοιολογήσεις και άλλων επιστημονικών κλάδων. Συνεπώς, κάθε υποπεδίο (π.χ. ψυχολογία της μουσικής εκπαίδευσης, κοινωνιολογία της μουσικής εκπαίδευσης, φιλοσοφία της μουσικής εκπαίδευσης) διαμορφώνει την ερευνητική του φυσιογνωμία, καταρχήν αλλά όχι αποκλειστικά, αντλώντας από τις αντίστοιχες παραδόσεις τόσο των μουσικών σπουδών όσο και των σπουδών της εκπαίδευσης.

Οι μεθοδολογίες που χρησιμοποιούνται στη μουσικο-παιδαγωγική έρευνα αντλούν από όλο το φάσμα των ποιοτικών και των ποσοτικών παραδόσεων, μελετώντας ερωτήματα που σχετίζονται, μεταξύ άλλων, με προσεγγίσεις της πειραματικής, της αναπτυξιακής και της κοινωνικοπολιτισμικής ψυχολογίας, των γνωσιακών σπουδών, της εθνογραφίας και της αυτό-εθνογραφίας, της προφορικής ιστορίας, της κοινωνιολογίας της μουσικής, της κοινωνιολογίας της παιδικής ηλικίας. Σύγχρονες τάσεις της μουσικής παιδαγωγικής οι οποίες καταπιάνονται με ζητήματα δημιουργικών πρακτικών, πρακτικών συμπερίληψης και κοινοτικής μουσικής δημιουργούν έναν γόνιμο χώρο διαλόγου με τη μουσικοθεραπεία, διανοίγοντας πιθανά νέα πεδία έρευνας (μελέτες

της κοινωνικής κατασκευής της αναπηρίας και της απόδοσης ταλέντου, μελέτες κοινοτικής μουσικής εκπαίδευσης και κοινοτικής μουσικοθεραπείας, μελέτες του άγχους στη μουσική).

Η μουσική παιδαγωγική, ως παιδαγωγική επιστήμη, δεν περιγράφει απλώς μια κατάσταση, αλλά ταυτόχρονα επιχειρεί να τη διαμορφώσει. Έτσι, μελετά όψεις των μουσικο-εκπαιδευτικών πρακτικών που εφαρμόζονται, αναπτύσσει κριτικές θεωρήσεις και αναζητά εναλλακτικές προσεγγίσεις, επηρεάζοντας την οργάνωση της μουσικής εκπαίδευσης, τον σχεδιασμό της και την καθημερινή μετάφραση του σχεδιασμού στην πράξη.

Λέξεις κλειδιά

μάθηση της μουσικής, διδασκαλία της μουσικής, κριτική έρευνα της μουσικής εκπαίδευσης

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Biesta, G. (2020). Risking ourselves in education: Qualification, socialization, and subjectification revisited. *Educational Theory*, 70(1), 89-104. <https://doi.org/10.1111/edth.12411>
- Kanellopoulos, P. A. (2019). Improvisation and/or music education: A child's upsetting clarity. In S. Young & B. Ilari, (Eds.), *Music in early childhood: Multi-disciplinary perspectives and inter-disciplinary exchanges* (pp. 253-274). Springer.
- Kerchner, J. L., & Abril, C. R. (Eds.). (2009). *Musical experience in our lives: Things we learn and meanings we make*. MENC: The National Association for Music Education
- McPherson, G. E., & Welch, G. F. (Eds.). (2012). *The Oxford handbook of music education* (Vols. 1 & 2). Oxford University Press.
- Wright, R., Johansen, G., Kanellopoulos, P. A., & Schmidt, P. (Eds.). (2021). *The Routledge handbook to sociology of music education*. Routledge.

Ελληνική βιβλιογραφία

- Ακογιούνoglou, Μ., & Βαϊτούλη, Π. (2021). «Και θέλω και μπορώ»: Διδάσκοντας μουσική σε όλα τα παιδιά. Στο Α. Βερβέρη & Ι. Λίτου (Επιμ.), *Ζητήματα διδακτικής των μουσικών οργάνων: Γεφυρώνοντας θεωρία και πράξη* (σσ. 291-313). Δίσιγμα.
- Διονυσίου, Ζ. (2025). *Διδακτική της μουσικής. Απόψεις – προσεγγίσεις – προοπτικές*. Κάλλιπος.
- Κανελλόπουλος, Π. Α. (2009). Μια κοινωνικο-πολιτισμική προσέγγιση στη μελέτη της παιδικής μουσικής έκφρασης και δημιουργικότητας. Στο Μ. Πουρκός (Επιμ.), *Τέχνη, παιχνίδι, αφήγηση: ψυχολογικές και ψυχοπαιδαγωγικές διαστάσεις* (311-355). Τόπος.
- Ράπτης, Θ. (2015). *Μουσική παιδαγωγική. Μια συστηματική προσέγγιση*. Orpheus.
- Χρυσοστόμου, Σ. (2006). *Η μουσική στην εκπαίδευση: το δίλημμα της διεπιστημονικότητας*. Παπαρηγορίου - Νάκας.

Άλλες πηγές

- International Institute for Critical Studies in Improvisation (IICSI), <https://improvisationinstitute.ca/>
- International Society for Music Education (ISME), <https://www.isme.org/>
- Music for People, <https://musicforpeople.org/>
- Musical Futures Online, <https://www.musicalfuturesonline.org/>

μουσική ψυχοθεραπεία

music psychotherapy

Χριστίνα Καλλιώδη

Ο όρος μουσική ψυχοθεραπεία αναφέρεται σε μουσικοθεραπευτικές προσεγγίσεις των οποίων οι στόχοι, το πλαίσιο και το θεωρητικό υπόβαθρο προσομοιάζει εκείνα της παραδοσιακής λεκτικής ψυχοθεραπείας. Κοινά χαρακτηριστικά των προσεγγίσεων αυτών είναι η έμφαση στη θεραπευτική διαδικασία αντί της δημιουργίας μουσικού προϊόντος, η θεώρηση της σχέσης μεταξύ θεραπευόμενου και μουσικοθεραπεύτριας ως πρωτεύουσας σημασίας και η -όχι πάντα στον ίδιο βαθμό- λεκτική επεξεργασία και διερεύνηση της μουσικής εμπειρίας. Αρχικά βασισμένη στη φροϋδική ψυχανάλυση, η μουσική ψυχοθεραπεία εξελίχθηκε με επιρροές από διαφορετικές ψυχοθεραπευτικές σχολές και θεωρίες όπως η προσωποκεντρική, η ουμανιστική, η συστημική, και η υπαρξιακή.

Ο όρος πρωτοεμφανίστηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Λόγω του μεγάλου εύρους μουσικοθεραπευτικών προσεγγίσεων, οι οποίες συνήθως εστίαζαν στη σωματική/νευρολογική αποκατάσταση ή/και σε εκπαιδευτικού τύπου στόχους, οι μουσικοθεραπεύτριες με ψυχοθεραπευτικό προσανατολισμό υιοθέτησαν αυτόν τον όρο για να διαφοροποιήσουν την θεραπευτική τους πρακτική η οποία απαιτούσε και διαφορετικού τύπου εκπαίδευση. Αντίθετα, στην πλειονότητα του ευρωπαϊκού χώρου η μουσικοθεραπεία – και η εκπαίδευση σε αυτή – αναπτύχθηκε εξ αρχής ως μια ψυχολογικού τύπου θεραπεία, με αποτέλεσμα οι όροι μουσικοθεραπεία και μουσική ψυχοθεραπεία να νοούνται συχνά ως συνώνυμοι. Τα τελευταία χρόνια ωστόσο, με τη διεύρυνση των μουσικοθεραπευτικών προσεγγίσεων και στον ευρωπαϊκό χώρο, ο όρος μουσική ψυχοθεραπεία πλέον τείνει να χρησιμοποιείται από θεραπευτές που, πέραν των βασικών σπουδών μουσικοθεραπείας, έχουν επιπλέον εκπαίδευση είτε σε κάποιο μοντέλο μουσικής ψυχοθεραπείας, όπως για παράδειγμα Φωνητική Ψυχοθεραπεία ή Καθοδηγούμενη Νοερή Απεικόνιση και Μουσική (KNAM), είτε σε κάποια λεκτική ψυχοθεραπευτική προσέγγιση.

Λέξεις κλειδιά

ψυχοθεραπεία, θεραπευτικό πλαίσιο, μουσικοθεραπευτική προσέγγιση

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Ahonen, H. (2019). 'Self as instrument' – Safe and effective use of self in music psychotherapy: Canadian music therapists' perceptions. *Approaches: An Interdisciplinary Journal of Music Therapy*, 11(2), 208-235.

Aigen, K. (2013). *The study of music therapy: Current issues and concepts*. Routledge.

Bruscia, K. (Ed.). (1998). *The dynamics of music psychotherapy*. Barcelona Publishers.

Jacobsen, S. L., Pedersen, I. N., Bonde, L. O., & Wigram, T. (Eds.). (2019). *A comprehensive guide to music therapy: Theory, clinical practice, research, and training* (2nd ed.). Jessica Kingsley Publishers.

Sutton, J. (2020). As time goes by... Music psychotherapy and trauma. In A. Chesner & s. Iykou (Eds.), *Trauma in the creative and embodied therapies: When words are not enough* (pp. 45-56). Routledge.

Ελληνική βιβλιογραφία

Καλλιώδη, Χ. (2020). Παίζοντας: Συνεδρίες μουσικής ψυχοθεραπείας με ένα μικρό κορίτσι. *Εποχή-Φαινομενολογικές Ψυχοθεραπείες*, 11, 55–70.

Φραγκούλη, Α. (2012). *Η μουσική ως θεραπευτικό μέσο για παιδιά με ψυχικές διαταραχές στο ειδικό σχολείο* [Διδακτορική διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών]. Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών. <http://hdl.handle.net/10442/hedi/27696>

Ψαλτοπούλου, Θ. (2015). *Μουσικοθεραπεία: Ο τρίτος δρόμος*. Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. <http://hdl.handle.net/11419/1530>

μουσική ψυχολογία/ψυχολογία της μουσικής

music psychology

Δήμητρα Κόνιαρη

Η Μουσική Ψυχολογία είναι το επιστημονικό πεδίο που ορίζεται από τη συνάντηση της επιστήμης της Ψυχολογίας με την τέχνη και την επιστήμη της Μουσικής. Αντικείμενο του πεδίου είναι η μελέτη, περιγραφή και ερμηνεία των ψυχολογικών διεργασιών που αφορούν τη σχέση της μουσικής και του ήχου με ανθρώπινες λειτουργίες, σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο, και έχουν ως αποτέλεσμα τη δημιουργία του «μουσικού νου» και της «μουσικής συμπεριφοράς».

Ο όρος «μουσικός νους» αναφέρεται σε όλες τις νοητικές εμπειρίες του ανθρώπου σε σχέση με τη μουσική, ενώ ο όρος «μουσική συμπεριφορά» αφορά τις παρατηρήσιμες ενέργειες των ανθρώπων ή άλλων έμβιων όντων σε σχέση με τη μουσική. Επιμέρους ερωτήματα που μελετά η Μουσική Ψυχολογία είναι, μεταξύ άλλων:

- ποιες εκφάνσεις της μουσικής λειτουργίας οφείλονται σε βιολογικούς παράγοντες και ποιες στην επίδραση κοινωνικοπολιτισμικών παραγόντων;
- πώς επηρεάζει η μουσική τη διάθεση, τα συναισθήματα, τα κίνητρα και τις πεποιθήσεις μας;
- πώς εμφανίζονται και μεταβάλλονται οι μουσικές λειτουργίες με το πέρασμα της ηλικίας από την εμβρυϊκή ζωή μέχρι τον θάνατο;
- ποια είναι η σχέση της μουσικής με τη γλώσσα;
- γιατί όταν ακούμε μουσική θέλουμε να κινηθούμε;
- ποια είναι η επίδραση της μουσικής στο σώμα και τις λειτουργίες του;
- ποιες είναι οι ψυχολογικές διεργασίες που υποστηρίζουν τις λειτουργίες της μουσικής ακρόασης, της μουσικής πράξης, της μουσικής σκέψης και της απόλαυσης της μουσικής;

Πολλά από τα παραπάνω ερωτήματα δεν είναι καινούρια. Συναντώνται ήδη σε κείμενα αρχαίων πολιτισμών. Οι πρώτες όμως γνωστές συστηματικές προσπάθειες κατανόησης και ερμηνείας τους εντοπίζονται στο έργο του Πυθαγόρα του Σάμιου (580-496 π.Χ.) και, αργότερα, στο έργο του Αριστόξενου του Ταραντίνου (~370-304 π.Χ.). Οι δύο αυτοί φιλόσοφοι θέτουν τις βάσεις για την ανάπτυξη δύο σημαντικών προσεγγίσεων για την ερμηνεία των μουσικών φαινομένων, οι οποίες θα επηρεάσουν και θα διαμορφώσουν τη μετέπειτα μελέτη τους: (α) την πειραματική μελέτη και συσχέτιση ποιοτικών μουσικών φαινομένων με αριθμητικές σχέσεις και ποσοτικά στοιχεία και (β) τη μελέτη των μουσικών φαινομένων υπό το πρίσμα της μελέτης της αίσθησης της ακοής και της νόησης.

Για πολλά χρόνια η μελέτη των μουσικών φαινομένων στη σχέση τους με τον ανθρώπινο ψυχισμό εντάσσεται και επηρεάζεται από γενικότερα ιδεολογικά ρεύματα της φιλοσοφίας και της ψυχολογίας. Στο δεύτερο μισό του 20ού αιώνα η Μουσική Ψυχολογία αποκτά το δικό της επιστημονικό παράδειγμα, και συμπεριλαμβάνεται στις φυσικές επιστήμες ως αυτόνομο πια πεδίο (Sloboda, 1986). Σημαντικά αγγλόφωνα επιστημονικά περιοδικά του πεδίου είναι τα: *Psychology of Music* (1972-), *Journal of New Music Research* (1972-), *Music Perception* (1983-) και *Music Scientiae* (1997-).

Σήμερα, η έρευνα στο πεδίο χαρακτηρίζεται από έντονη διεπιστημονικότητα και συνεργασία με πολλές επιστήμες όπως η Εθνομουσικολογία, η Μουσική Παιδαγωγική, η Γλωσσολογία και η Μουσικοθεραπεία. Τα τελευταία χρόνια, η μεγάλη ανάπτυξη των νευροαπεικονιστικών τεχνικών και η εδραίωση των Νευροεπιστημών συνέβαλε δραματικά στη συστηματική μελέτη των μουσικών λειτουργιών και υπό το πρίσμα των εγκεφαλικών λειτουργιών. Αυτή η προσέγγιση, παρόλες τις τεχνικές αδυναμίες που παρουσιάζει ακόμη η σχετική τεχνολογία, είναι πολλά υποσχόμενη για την πληρέστερη μελέτη της σχέσης του ανθρώπου με τη μουσική και

μπορεί να προσφέρει και τα απαραίτητα νευροβιολογικά στοιχεία για να κατανοήσουμε καλύτερα τη φύση του μουσικού νου.

Λέξεις κλειδιά

μουσικός νους, μουσική συμπεριφορά, μουσικός εγκέφαλος, μουσική αντίληψη, εκμάθηση μουσικών δεξιοτήτων

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Deliège, I., & Sloboda, J. A. (Eds.). (2004). *Perception and cognition of music*. Psychology Press.
- Deutsch, D. (Ed.). (2013). *Psychology of music*. Elsevier.
- Hallam, S., Cross, I., & Thaut, M. (Eds.). (2017). *The Oxford handbook of music psychology* (2nd ed.). Oxford University Press.
- Kurth, E., Neidhöfer, C., & Tan, D. (2022). *Music psychology*. Routledge.
- Margulis, E. H. (2018). *The psychology of music: A very short introduction*. Oxford University Press.
- Sloboda, J. A. (1986). Cognition and real music: The psychology of music comes of age. *Psychologica Belgica*, 26(2), 199–219. doi: 10.5334/pb.750

Ελληνική βιβλιογραφία

- Αναγνωστοπούλου, Χ., Τριανταφυλλάκη, Α., Κόνιαρη, Δ., & Δρακουλάκη, Κ. (Επιμ.). (2024). *Έρευνα και εφαρμογές στη μουσική ψυχολογία*. Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση.
- Βούβαρης, Π. (2013). Ψυχολογία της μορφής και αντίληψη μελωδίας. Στο Ξ. Παπαπαναγιώτου (Επιμ.), *Ζητήματα μουσικής παιδαγωγικής* (σσ. 135-173). Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση.
- Ζαφρανάς, Ν., & Ζαφρανάς, Α. (2015). *Εγκέφαλος, φυσιολογία και μουσική*. Ανοιχτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις Κάλλιπος.
- Κόνιαρη, Δ. (2013). Εξερευνώντας τις νευροβιολογικές βάσεις του μουσικού ταλέντου. Στο Ξ. Παπαπαναγιώτου (Επιμ.), *Ζητήματα Μουσικής Παιδαγωγικής* (σσ. 115-134). Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση.
- Παπαδέλης, Γ. (2008). *Ζητήματα αντίληψης του μουσικού ρυθμού*. University Studio Press.

Άλλες πηγές

- Journal of New Music Research, <https://www.tandfonline.com/journals/nnmr20>
- Musicae Scientiae, <https://journals.sagepub.com/home/msx>
- Music Perception, <https://online.ucpress.edu/mp>

μουσικοκεντρική μουσικοθεραπεία

music-centred music therapy (MCMT)

Μαρία Φρουδάκη

Ο κλάδος της μουσικοθεραπείας περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα θεωρητικών προσεγγίσεων που περιγράφουν και καθορίζουν την σκέψη της μουσικοθεραπεύτριας και τον τρόπο που λειτουργεί μέσα στη συνεδρία. Η μουσικοκεντρική μουσικοθεραπεία περιγράφει την θεωρητική προσέγγιση κατά την οποία το μουσικό περιεχόμενο των συνεδριών βρίσκεται στο κέντρο της θεραπευτικής σκέψης και η μουσική εμπειρία καθαυτή είναι η θεραπεία.

Η μουσικοκεντρική σκέψη επηρεάζει και συνυπάρχει με άλλες θεωρίες και προσεγγίσεις τόσο στην ενεργητική όσο και στη δεκτική μουσικοθεραπεία. Επίσης, η κεντρική θέση της δημιουργικής εμπειρίας στη θεραπεία λειτουργεί ως συνεκτικός άξονας και σε πιο ευρείες κατηγοριοποιήσεις των τάσεων στο χώρο των θεραπειών μέσω τέχνης γενικότερα.

Δύο διακριτές έννοιες που επισημαίνονται ήδη από πρωτοπόρους μουσικοθεραπευτές τη δεκαετία του 1970 και περιγράφουν τους βασικούς άξονες πάνω στους οποίους δομήθηκαν οι πρώτες μουσικοθεραπευτικές προσεγγίσεις είναι οι εξής: «η μουσική ως θεραπεία» και «η μουσική στη θεραπεία». Στην πρώτη περίπτωση, η μουσική εμπειρία αποτελεί την πηγή της θεραπείας και η θεραπευτική αλλαγή συμβαίνει μέσα στο μουσικό περιεχόμενο. Στη δεύτερη περίπτωση η μουσική αξιοποιείται ως το μέσο που οδηγεί σε θεραπεία μετά από εξω-μουσικές διεργασίες και συνήθως λεκτική επεξεργασία.

Η προσέγγιση της Δημιουργικής μουσικοθεραπείας που αναπτύχθηκε από τους Paul Nordoff και Clive Robbins είναι μία χαρακτηριστική έκφραση της μουσικοκεντρικής μουσικοθεραπείας. Στη συγκεκριμένη προσέγγιση, η μουσική δεν είναι μία συμβολική γλώσσα που μεταφέρει κάποιο εξω-μουσικό μήνυμα. Ο θεραπευόμενος λαμβάνει ενεργά μέρος στη δημιουργία μουσικής, αυτοσχεδιάζοντας με τη μουσικοθεραπεύτρια. Οι θεραπευτικές παρεμβάσεις συμβαίνουν κατά τη διάρκεια των αυτοσχεδιασμών και μέσα στο μουσικό περιεχόμενο.

Γενικότερα, η μουσικοκεντρική μουσικοθεραπεία στοχεύει στο «πέρασμα στη μουσική», δηλαδή στη δημιουργία εμπειριών όπου ο θεραπευόμενος βιώνει τον εαυτό του και τον άλλο μέσα στη μουσική. Αυτό που συμβαίνει μέσα στη μουσική, όπως κρίνεται εκ του αποτελέσματος, γενικεύεται και εκτός μουσικής, και συχνά αντανακλάται σε αλλαγή στάσης ή λειτουργίας του θεραπευόμενου στη ζωή του.

Λέξεις κλειδιά

μουσική εμπειρία, μουσικό πορτρέτο, μουσικό νόημα, μουσική ως θεραπεία, μουσικό παιδί

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Aigen, K. (2005). *Music-centered music therapy*. Barcelona Publishers.

Aigen, K. (2014). Music-centered dimensions of Nordoff-Robbins music therapy. *Music Therapy Perspectives*, 32(1), 18-29.
<https://doi.org/10.1093/mtp/miu006>

Ansdell, G. (1995). *Music for life: Aspects of creative music therapy with adult clients*. Jessica Kingsley Publishers.

Epp, E. (2007). Locating the autonomous voice: Self-expression in music-centered music therapy. *Voices: A World Forum for Music Therapy*, 7(1). <https://doi.org/10.15845/voices.v7i1.463>

Nordoff, P., & Robbins, C. (1977). *Creative Music Therapy*. John Day.

Ελληνική βιβλιογραφία

Τσίρης, Γ., & Παπασταύρου, Δ. (2011). Μουσικοτροπώντας: Η μουσική πράξη ως υγεία και θεραπεία μέσα από μια διεπιστημονική προοπτική. *Approaches: Μουσικοθεραπεία & Ειδική Μουσική Παιδαγωγική*, 3(2), 91-107.

Φρουδάκη, Μ. (2009). Αναζήτηση μουσικού νοήματος στην ψυχο-ογκολογία – Μία μουσικοθεραπευτική οπτική. Στο Μ. Κοκκίδου & Ζ. Διονυσίου (Επιμ.), *6ο Διεθνές Συνέδριο της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση «Μουσική – Παιδεύει, Εκπαιδεύει, Θεραπεύει»* [πρακτικά συνεδρίου] (σσ. 908-916). Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση.

μουσικοκινητική αγωγή Orff

Orff-Schulwerk

Ολυμπία Αγαλιανού

Ιστορικά, ο όρος «Orff-Schulwerk» επινοήθηκε ως τίτλος μιας πεντάτομης έκδοσης προκειμένου να πλαισιωθεί μία μουσικοπαιδαγωγική προσέγγιση η οποία αποτελεί καρπό μιας συλλογικής δουλειάς με εμπνευστή τον Carl Orff και βασική συν-δημιουργό της την συνεργάτιδά του, Gunild Keetman. Σήμερα, αποδίδεται στη γερμανική και αγγλική γλώσσα ως “Elementare Musik- & Tanzpädagogik” και “Elemental Music and Dance Pedagogy” αντίστοιχα. Στην Ελλάδα αναφερόμαστε στη «μουσικοκινητική αγωγή Orff».

Η μουσικοκινητική αγωγή Orff αποτελεί μια ολιστική, βιωματική προσέγγιση μουσικής παιδαγωγικής. Βασιζόμενη στον αυτοσχεδιασμό, συνδυάζει κίνηση, λόγο και παιχνίδι. Η προσέγγιση στηρίζεται σε τρεις πυλώνες - την τέχνη, την εκπαίδευση και τον ουμανισμό - και ακολουθεί οκτώ βασικές αρχές:

1. Το πρόσωπο βρίσκεται στο επίκεντρο.
2. Βασική επιδίωξη αποτελεί η προσωπική κατανόηση για τις τέχνες, μέσα από την ανακάλυψη της ατομικής μουσικότητας και την ανάπτυξη της δημιουργικότητας.
3. Η κοινωνική διάσταση αποτελεί κεντρική ιδέα και αξία που εκφράζεται μέσα από ομαδοσυνεργατικές διαδικασίες και από τη διασύνδεση με την κοινότητα.
4. Η κατανόηση της μουσικής ως όρου που εμπεριέχει την ομιλία και την κίνηση ή τον χορό και υποδέχεται το άτομο ως δημιουργό, ερμηνευτή και συμμετέχων στην ευρύτερη επιτελεστική μουσική διαδικασία.
5. Η δημιουργικότητα μέσω του αυτοσχεδιασμού και της σύνθεσης οδηγεί στην έκφραση και τη γνώση. Η διεργασία και το αποτέλεσμα της δημιουργικότητας βρίσκονται σε αλληλεξάρτηση διατηρώντας ανοιχτή σχέση με στόχο την υποδοχή ενός καλλιτεχνικού αποτελέσματος που δεν έχει προαποφασιστεί.
6. Η ορχήστρα Orff. Η μουσικοκινητική αγωγή Orff χαρακτηρίζεται από τον τρόπο χρήσης των οργάνων και όχι από τα ίδια τα όργανα.
7. Η προσέγγιση απευθύνεται σε κάθε ηλικία και τομέα της παιδαγωγικής της μουσικής και του χορού.
8. Η προσέγγιση απευθύνεται σε όλες τις κουλτούρες με την απαραίτητη μεταφορά στα πολιτιστικά δεδομένα και με σεβασμό στις κοινωνικές ιδιαιτερότητες.

Σύμφωνα με τις αρχές της, η μουσικοκινητική αγωγή Orff οφείλει να διατηρεί την απλότητά της, να βασίζεται στο στοιχειακό (elemental) και να παραμένει ανοιχτή σε μια διεργασία συνεχούς εξέλιξης και προσαρμογής με γνώμονα τις κοινωνικές, πολιτισμικές και ιστορικές ιδιαιτερότητες. Το αρχικό πεντάτομο εκδοτικό έργο που φέρει το όνομα του Orff-Schulwerk, εμπεριέχει μια ενδεικτική συλλογή μουσικών έργων έτοιμων να εξερευνηθούν και όχι να διδαχθούν ή να ερμηνευτούν αυτούσια. Ο τρόπος οργάνωσης αυτού του υλικού υποδεικνύει εκπαιδευτικές παραινέσεις και τεχνικές. Η προσαρμογή της παιδαγωγικής ιδέας σε διαφορετικούς πολιτισμούς οδήγησε σε αντίστοιχα εκδοτικά έργα. Οι εκδόσεις αυτές δημιουργήθηκαν αρχικά με τη βοήθεια και καθοδήγηση των Orff και Keetman, ενώ σταδιακά απομακρύνθηκαν από το πρωτότυπο. Η παγκόσμια κοινότητα του Orff-Schulwerk διαβουλεύεται και εκφράζεται μέσα από το International Orff-Schulwerk Forum Salzburg.

Η δυνητική σχέση με τη μουσικοθεραπεία διαφαίνεται μέσα από τις αρχές του Orff-Schulwerk. Η Gertrud Orff, μαθήτρια και δεύτερη σύζυγος του Carl Orff ανέπτυξε πρώτη την Orff μουσικοθεραπεία με εστίαση στην

ανάπτυξη των παιδιών. Από τότε, η αξιοποίησή του από το πεδίο της μουσικοθεραπείας έχει βρει πολλές εφαρμογές.

Λέξεις κλειδιά

εκπαίδευση, τέχνη, ουμανισμός, δημιουργικότητα, στοιχειακό

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Hartman, W. (2021). *Looking at the roots: A guide to understanding Orff-Schulwerk*. Pentatonic Press.
- Haselbach, B. (Ed.). (2011). *Texts on theory and practice of Orff-Schulwerk: Basic texts from the years 1932-2020*. Schott.
- Orff, C. (1978). *The Schulwerk*. Schott Music Corp.
- Orff, G. (1989). *Key concepts in the Orff music therapy*. Schott Music Corp.
- Salmon, S. (2013). Inclusion and Orff-Schulwerk. In S. Hennessy (Ed.) *Reflections on Orff-Schulwerk* (pp. 22-27). Schott Music Corp.

Ελληνική βιβλιογραφία

- Αγαλιανού, Ο. (2019). Orff-Schulwerk: Η μετάβαση από τον 20ό στον 21ο αιώνα. Στο Θ. Ράπτης & Δ. Κόνιαρη (Επιμ.), *Μουσική εκπαίδευση και κοινωνία: Νέες προκλήσεις, νέοι προσανατολισμοί. Πρακτικά 8ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.* (σσ. 85–93). Ε.Ε.Μ.Ε.
- Αγαλιανού, Ο. (2021). *Μουσικοκινητική αγωγή Orff ως αφετηρία και προορισμός*. Fagottobooks.
- Σαπλαούρα, Μ., & Αγαλιανού, Ο. (2023). Η μουσικοκινητική αγωγή Orff στην Ελλάδα: Ιστορική ανασκόπηση. Στο Θ. Ράπτης & Ε. Περακάκη (Επιμ.), *Η μουσική εκπαίδευση σε έναν κόσμο που αλλάζει: Ταυτότητες, αξίες, εμπειρίες. Πρακτικά του 9ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε.* (σσ. 269-277). Ε.Ε.Μ.Ε.
- Φιλιάνου, Μ., & Γαλανάκη, Ε. (2013). Ένα πρόγραμμα μουσικοκινητικής αγωγής Carl Orff για μαθητές με προβλήματα ακοής. *Approaches: Μουσικοθεραπεία & Ειδική Μουσική Παιδαγωγική, Ειδικό Τεύχος «Η προσέγγιση Orff στην ειδική μουσική παιδαγωγική και στη μουσικοθεραπεία: Πράξη, θεωρία και έρευνα»*, 5(2), 194-206. <https://doi.org/10.56883/aijmt.2013.456>

μουσικοτροπία/μουσικοτροπώντας

musicking

Δήμητρα Παπασταύρου

Ο όρος «musicking», με την προσθήκη του «κ» για ιστορικούς λόγους και την κατάληξη «-ing» στη λέξη «music» (μουσική), είναι ένας νεολογισμός που κατασκεύασε ο Christopher Small. Με τον όρο αυτό αποδίδεται η μουσική πράξη και επιτέλεση ως μία διαδικασία εντός κοινωνικοπολιτισμικού πλαισίου αλλά και ως εργαλείο κατανόησης του εαυτού και των σχέσεων με τους άλλους. Συναντάται για πρώτη φορά στις αρχές του 18^{ου} αιώνα στον Edward Taylor ως «musicing». Τον όρο "musicing" χρησιμοποιεί και ο David Elliott, με τη συλλογική του σημασία, ώστε να συμπεριλάβει ένα ευρύτερο φάσμα μουσικών πράξεων όπως είναι η εκτέλεση, ο αυτοσχεδιασμός, η σύνθεση, η διασκευή και η διεύθυνση.

Με αυτόν τον νεολογισμό ο Small προσέδωσε στο ουσιαστικό «music» μια ενεργητική χροιά δημιουργώντας έναν καινοφανή ρηματικό τύπο. Σύμφωνα με τον ίδιο, το musicking χρησιμοποιεί τη γλώσσα των εκφράσεων και των χειρονομιών (κινήσεις, χειρονομίες, ήχους) με στόχο την εξερεύνηση, την επιβεβαίωση και την εκδήλωση των σχέσεων που θεωρούν ιδανικές. Μέσα από αυτήν την ερμηνεία συγγενεύει με το ρήμα «ερωτοτροπώ» που σύμφωνα με το *Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής* σημαίνει «εκδηλώνω το ερωτικό μου ενδιαφέρον για κάποιον με ορισμένη συμπεριφορά (κινήσεις, χειρονομίες, λόγια, βλέμματα) με στόχο τη σύναψη ερωτικών σχέσεων». Έτσι, προέκυψε κατ' αντιστοιχία στα ελληνικά ο νεολογισμός «μουσικοτροπώ», από τον οποίο παράγεται η μετοχή «μουσικοτροπώντας» και το ουσιαστικό «μουσικοτροπία», όροι που αποδίδουν τους αντίστοιχους ονοματικούς ή ρηματικούς τύπους του «musicking». Ο όρος «musicking» ενίοτε αποδίδεται και περιφραστικά, ώστε να συμπεριλαμβάνει ευρύτερες έννοιες («κάνω μουσική, παίζω μουσική, φτιάχνω μουσική»).

Όπως υποστηρίζει ο Small, το νόημα της μουσικής δεν βρίσκεται σε αντικείμενα ή σε μουσικά έργα αλλά στην ίδια την πράξη, σε αυτό που οι άνθρωποι κάνουν. Συνεπώς, "μουσικοτροπώντας" οι άνθρωποι δεν φτιάχνουν, δεν κάνουν και δεν παίζουν απλώς μουσική, αλλά σχετίζονται μεταξύ τους διατυπώνοντας και εκπληρώνοντας τις ιδανικές γι' αυτούς σχέσεις. Η τελευταία αυτή προσέγγιση του όρου διευρύνει τη διεπιστημονική σημασία της μουσικής πράξης και σηματοδοτεί τη μουσικοθεραπευτική της προέκταση μέσα από το σύνθετο πλέγμα της ανθρώπινης επικοινωνίας, ανεξαρτήτως του τρόπου με τον οποίο οι άνθρωποι συμμετέχουν σε αυτήν. Πιο συγκεκριμένα, η θεωρία της «μουσικοτροπίας» υπό το πρίσμα της μουσικοθεραπείας εστιάζει σε ένα μουσικό γίνεσθαι εντός του οποίου ο άνθρωπος δύναται να συσχετισθεί σε ένα βαθύτερο επίπεδο με τον «άλλον», και κατά συνέπεια να γνωρίσει και να συνδιαλεχθεί με τον εαυτό του μέσω του άλλου.

Στον ευρύτερο χώρο της μουσικής και της υγείας, και ειδικότερα στη μουσικοθεραπεία, φάνηκε η σημασία της έννοια της μουσικοτροπίας καθώς αναδύθηκαν όροι και έννοιες όπως η *συν-μουσικοτροπία*, η *συνεργατική μουσικοτροπία*, η *μουσικοτροπία της υγείας* και η *επανορθωτική μουσικοτροπία*, για να αποδώσουν τις ποικίλες αποχρώσεις της μουσικοτροπίας στην εκάστοτε μουσικοθεραπευτική πράξη.

Λέξεις κλειδιά

μουσική πράξη, κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο, μουσικές σχέσεις, Christopher Small

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Elliott, D. (1995). *Music matters: A new philosophy of music education*. Oxford University Press.
- Bonde, L.O. (2011). Health musicing - Music therapy or music and health? A model, empirical examples and personal reflections. *Music and Arts in Action*, 3(2), 120-140. <http://hdl.handle.net/10036/3970>
- Pavlicevic, M., & Ansdell, G. (2009). Between communicative musicality and collaborative musicing: A perspective from community music therapy. In S. Malloch & C. Trevarthen (Eds.), *Communicative musicality – Exploring the basis of human companionship* (pp. 357- 376). Oxford University Press.
- Procter, S. (2011). Reparative musicing: Thinking on the usefulness of social capital theory within music therapy. *Nordic Journal of Music Therapy*, 20(3), 242-262. <https://doi.org/10.1080/08098131.2010.489998>
- Small, C. (1998). *Musicking: The meanings of performing and listening*. Wesleyan University Press.

Ελληνική βιβλιογραφία

- Κανελλόπουλος, Π. (2010). Προσεγγίσεις στην έννοια και την παιδαγωγική σημασία του μουσικού αυτοσχεδιασμού: Σχεδιάσμα μιας πρότασης. *Μουσικός Λόγος*, 9, 5-35.
- Παπασταύρου, Δ. (2010). *Οι μαθησιακές διεργασίες στη συγκρότηση μουσικών ταυτοτήτων. Η περίπτωση της ομάδας πέντε ενηλίκων από τη Θεσσαλονίκη που μαθαίνουν και παίζουν μαζί μουσική*. [Διδακτορική Διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης]. Ιδρυματικό Καταθετήριο Επιστημονικών Εργασιών. <http://ikee.lib.auth.gr/record/124195/files/PHD.pdf>
- Σμολ, Κ. (2010). *Μουσικοτροπώντας. Τα νοήματα της μουσικής πράξης και της ακρόασης* (Δ. Παπασταύρου & Σ. Λούστας, Μτφρ.). Ιανός.
- Τσίρης, Γ., & Παπασταύρου, Δ. (2011). Μουσικοτροπώντας: Η μουσική πράξη ως υγεία και θεραπεία μέσα από μια διεπιστημονική προοπτική. *Approaches: Μουσικοθεραπεία & Ειδική Μουσική Παιδαγωγική*, 3(2), 91-107.

νευρολογική μουσικοθεραπεία

neurologic music therapy (NMT)

Τέο Δημητριάδης

Η Νευρολογική Μουσικοθεραπεία αναφέρεται στη θεραπευτική εφαρμογή της μουσικής με άτομα με γνωστικές, συναισθηματικές, αισθητηριακές, γλωσσικές και κινητικές δυσλειτουργίες, οι οποίες οφείλονται σε ασθένεια ή βλάβη του νευρικού συστήματος. Η Νευρολογική Μουσικοθεραπεία περιλαμβάνει 20 κωδικοποιημένες τεχνικές, οι οποίες βασίστηκαν σε δεδομένα από κλινικές και εργαστηριακές έρευνες αναφορικά με την επίδραση της μουσικής στον ανθρώπινο εγκέφαλο.

Οι τεχνικές αυτές, γνωστές και ως «θεραπευτικές μουσικές ασκήσεις» προσαρμόζονται στις εκάστοτε ανάγκες του πελάτη και χωρίζονται σε τρία βασικά πεδία: το κινητικό, το γνωστικό (στο οποίο υπάγεται και το συναισθηματικό) και το γλωσσικό. Πολλές από αυτές τις τεχνικές προϋπήρχαν της καθιέρωσης της Νευρολογικής Μουσικοθεραπείας ως ξεχωριστού επιστημονικού τομέα, όπως για παράδειγμα η «θεραπεία μελωδικού επιτονισμού», μια από τις γλωσσικές μεθόδους Νευρολογικής Μουσικοθεραπείας που στοχεύουν στη βελτίωση του λόγου ή χρήσης της γλώσσας σε άτομα με εκφραστική αφασία.

Βασισμένη σε μεγάλο βαθμό σε κλινικές έρευνες που χρησιμοποιούν νευροαπεικόνιση, η Νευρολογική Μουσικοθεραπεία κάνει χρήση μουσικών ερεθισμάτων που στοχεύουν σε νευροπλαστικές αλλαγές στον εγκέφαλο, επηρεάζοντας τη λευκή και φαιά ουσία, αλλά και φλοιώδεις/υποφλοιώδεις νευρικές δομές. Για το λόγο αυτό, η Νευρολογική Μουσικοθεραπεία επικεντρώνεται στη θεραπεία τόσο με άτομα με νευροαναπτυξιακές (π.χ. Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ), εγκεφαλική παράλυση) όσο και με νευροεκφυλιστικές διαταραχές (π.χ. άνοια, νόσος του Πάρκινσον κλπ). Ως προς την εκπαίδευση σε αυτό το πεδίο, πέρα από τις βασικές σπουδές στη μουσικοθεραπεία, κατά τη διάρκεια της εξειδίκευσης στη Νευρολογική Μουσικοθεραπεία οι μουσικοθεραπευτές εκπαιδεύονται τυπικά σε τομείς όπως η νευροανατομία, νευροφυσιολογία και παθολογία, ιατρική ορολογία, και δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στον τομέα της αποκατάστασης.

Λέξεις κλειδιά

νευροεπιστήμες, θεραπεία υποβοηθούμενη από μουσική, μουσική και ιατρική, αποκατάσταση.

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Altenmüller E., & Schlaug G. (2015). Apollo's gift: New aspects of neurologic music therapy. *Progress in Brain Research*, 217, 237-252. doi: 10.1016/bs.pbr.2014.11.029

LaGasse, A., & Thaut, M. (2013). The neurobiological foundation of neurologic music therapy. *Music and Medicine*, 5, 228-233. doi: 10.1177/1943862113502547

Thaut, M. H., & Hoemberg, V. (Eds.). (2014). *Handbook of neurologic music therapy*. Oxford University Press.

Ελληνική βιβλιογραφία

Τσίρης, Γ., Πασιαλή, Β., & Δημητριάδης, Τ. (2019). Ερευνητικές προσεγγίσεις και προοπτικές στη μουσικοθεραπεία. Στο Λ. Γιώτης, Δ. Μαραβέλης, Α. Πανταγούστου & Ε. Γιαννούλη (Επιμ.), *Η συμβολή των ψυχοθεραπειών μέσω τέχνης στην ψυχιατρική θεραπευτική* (σσ. 447-452). Εκδόσεις Βήτα.

Μήλλιου, Κ. (2019). *Μουσικοθεραπεία και μουσική στην κοινότητα: Νευροφυσιολογικές και άλλες προσεγγίσεις* [Διπλωματική εργασία, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών]. Βιβλιοθήκη και Κέντρο Πληροφόρησης. <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/frontend/file/lib/default/data/2886459/theFile>

ολικός πόνος

total pain

Γιώργος Τσίρης & Αλίκη Τσερκέζογλου

Ο όρος «ολικός πόνος» χρησιμοποιήθηκε το 1967 από την Cicely Saunders, την πρωτοεργάτρια της σύγχρονης ανακουφιστικής φροντίδας, αποτυπώνοντας την πολυδιάστατη φύση του πόνου σε σωματικό, ψυχολογικό, κοινωνικό και πνευματικό επίπεδο. Παρά την αρχική του έμφαση στην κατανόηση του πόνου που βιώνουν τα άτομα με καρκίνο, ο όρος αυτός έχει προεκτάσεις και εφαρμογές σε κάθε άτομο που ζει με κάποια χρόνια, απειλητική για τη ζωή ασθένεια.

Αντιμετωπίζοντας το άτομο ως δυναμική ψυχοσωματική ολότητα, το εννοιολογικό πλαίσιο του ολικού πόνου προωθεί μια ολιστική και διεπιστημονική προσέγγιση στην οποία ιατρο-κεντρικές παρεμβάσεις συνδυάζονται με μη-φαρμακευτικές μη-επεμβατικές θεραπείες. Απώτερος σκοπός είναι τόσο η αντιμετώπιση των οργανικών συμπτωμάτων του πόνου, όσο και η φροντίδα του κοινωνικο-συναίσθηματικού και πνευματικού πόνου που βιώνει το άτομο. Το υπαρξιακό άγχος, η ανησυχία και η κατάθλιψη, καθώς και οι διαταραγμένες διαπροσωπικές σχέσεις, η κοινωνική απομόνωση και η αίσθηση έλλειψης νοήματος αποτελούν διαστάσεις του ολικού πόνου που πιθανόν να βιώνει το άτομο.

Η συμβολή της μουσικοθεραπείας είναι καίριας σημασίας για την αντιμετώπιση του ολικού πόνου σε άτομα με χρόνιες, απειλητικές για τη ζωή ασθένειες. Σύγχρονα κλινικά και ερευνητικά δεδομένα καταδεικνύουν τη θετική επίδραση ενεργητικών και δεκτικών μεθόδων μουσικοθεραπείας στη μείωση της αίσθησης του πόνου – κυρίως ως προς την συγκινησιακή και ψυχολογική εμπειρία του πόνου, αλλά και ως προς τη δυσφορία γενικότερα. Πιο πρόσφατα, η μουσικοθεραπεία (και γενικότερα οι θεραπείες μέσω τεχνών και άλλες συμμετοχικές πρακτικές τεχνών) έχει επίσης μελετηθεί μέσα από το πρίσμα της δημόσιας υγείας. Σχετικά προγράμματα έχουν αναδείξει τον καταλυτικό ρόλο που δύναται να παίξει η μουσικοθεραπεία για την προώθηση της υγείας, την ψυχοκοινωνική εκπαίδευση περί θανάτου, και την κατάρτιση μύθων και κοινωνικών στερεότυπων γύρω από την ανακουφιστική φροντίδα και το πένθος.

Λέξεις κλειδιά

πόνος, ανακουφιστική φροντίδα, ολιστική προσέγγιση

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Baines, M. (1990). Tackling total pain. In C. Saunders (Ed.), *Hospice and palliative care: An interdisciplinary approach*. Edward Arnold.

Clark, D. (1999). 'Total pain', disciplinary power and the body in the work of Cicely Saunders, 1958–1967. *Social Science & Medicine*, 49(6), 727-736. [https://doi.org/10.1016/S0277-9536\(99\)00098-2](https://doi.org/10.1016/S0277-9536(99)00098-2)

Rubin, S. Y. (2019). An art therapist's approach to total pain. In M. Wood, R. Jacobson & H. Gridford (Eds.), *The international handbook of art therapy in palliative and bereavement care* (pp. 215-231). Routledge.

Tsiris, G., Hockley, J., & Dives, T. (2022). Musical care at the end of life: Palliative care perspectives and emerging practices. In N. Spiro & K. R. Sanfilippo (Eds.), *Collaborative insights: Interdisciplinary perspectives on musical care throughout the life course* (pp.119-145). Oxford University Press.

Wood, J. (2022). Cicely Saunders, 'Total Pain' and emotional evidence at the end of life. *Medical Humanities*, 48(4), 411-420.
<http://dx.doi.org/10.1136/medhum-2020-012107>

Ελληνική βιβλιογραφία

Δεμερτζίδου, Α. Κ. (2014). *Ο πόνος: α. Η μουσικοθεραπεία ως εναλλακτική-συμπληρωματική μορφή θεραπείας και αντιμετώπισης πόνου* [Διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης] Ιδρυματικό Καταθετήριο Επιστημονικών Εργασιών.
10.26262/heal.auth.ir.134730

Hinshaw D. B. (2021). *Ο ολικός πόνος και η φύση της ίασης* (Π. Τσαλίκη, Μτφρ.). Εν Πλω.

Μπούμπας, Δ., Παναγιωτάκης, Σ., & Τσερκέζογλου, Α. (2021). «Ευ ζην» και «ευ θνήσκειν»: Η ανακουφιστική φροντίδα και η εκπαίδευση των ιατρών. *Αρχαία Ελληνικής Ιατρικής*, 38(3), 410-414. <https://www.mednet.gr/archives/2021-3/410per.html>

Ράμμου, Δ. (2015). *Καρκινικός πόνος και κατάθλιψη σε ενήλικες ασθενείς*. [Μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων]. Αποθετήριο Ολυμπιάς. <http://dx.doi.org/10.26268/heal.uoi.2753>

Τσερκέζογλου, Α. (2016). Ανακουφιστική φροντίδα σε ογκολογικούς ασθενείς. Στρογγυλή Τράπεζα: Ολοκληρωμένη, συνεχιζόμενη & συντονισμένη φροντίδα [Integrated care] στην καθ' ημέρα κλινική πράξη. eHealth Forum 2015: "eHealth: μονόδρομος για καλύτερη Υγεία", 3 & 4 Δεκεμβρίου 2015 – Divani Caravel Hotel, Αθήνα. YouTube Video. <https://www.youtube.com/watch?v=46SVT19ww1k>

ομαδική μουσικοθεραπεία

group music therapy

Κωνσταντίνα Κατοστάρη

Η ομαδική μουσικοθεραπεία αποτελεί μια μορφή θεραπευτικής πρακτικής με μεγάλο εύρος κλινικών εφαρμογών και αφορά τη διεξαγωγή συνεδριών με μικρές ή μεγαλύτερες ομάδες που είναι ανοιχτού ή κλειστού τύπου και λαμβάνουν χώρα σε ποικίλα πλαίσια. Ενδεικτικοί θεραπευτικοί στόχοι είναι η δημιουργική έκφραση, η επικοινωνία, η σύνδεση, η ενότητα, η εμπιστοσύνη, η ποιότητα ζωής, καθώς και ανάπτυξη σε ευρύτερες βιοψυχοκοινωνικές, ενδοατομικές και διαπροσωπικές πτυχές. Κατά τη διάρκεια της μουσικοθεραπευτικής διεργασίας οι στόχοι διαμορφώνονται και αναθεωρούνται ανάλογα με τις ανάγκες της ομάδας και των μελών λαμβάνοντας υπόψη και ζητήματα που αφορούν το ευρύτερο κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο.

Η ομαδική μουσικοθεραπεία έχει ρίζες σε διάφορες προσεγγίσεις και επιστημονικά πεδία. Στην αναλυτικά προσανατολισμένη ομαδική μουσικοθεραπεία οι διεργασίες που αφορούν την ομάδα συνδέονται και ενημερώνονται από την ομαδική αναλυτική θεωρία και άλλες ψυχοδυναμικές ψυχοθεραπευτικές προσεγγίσεις. Στη δημιουργική μουσικοθεραπεία, η ομαδική μουσικοθεραπεία εμπεριέχει στοιχεία από ψυχοκοινωνικές και παιδαγωγικές προσεγγίσεις. Στη βιβλιογραφία, η ομαδική μουσικοθεραπεία συναντάται συχνά και σε σχέση με πλαίσια που είναι προσανατολισμένα στην κοινότητα.

Οι μέθοδοι και οι τεχνικές ενημερώνονται από το επιστημονικό πεδίο της μουσικοθεραπείας και διαμορφώνονται ανάλογα με το θεωρητικό και εκπαιδευτικό υπόβαθρο του θεραπευτή, το θεραπευτικό πλαίσιο, την πληθυσμιακή ομάδα και τους θεραπευτικούς στόχους. Σε συνεδρίες ομαδικής μουσικοθεραπείας μπορεί να συναντήσει κανείς ελεύθερο ομαδικό αυτοσχεδιασμό με χρήση φωνής ή/και μουσικών οργάνων, τραγούδι, ενσωμάτωση και άλλων μορφών τέχνης, σύνθεση τραγουδιών, παιχνίδι, μουσική ακρόαση, καθώς και λεκτική αλληλεπίδραση.

Λέξεις κλειδιά

ομάδα μουσικοθεραπείας, ομαδικός κλινικός αυτοσχεδιασμός, βιωματικές ομάδες

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Ahonen-Eerikainen, H. (2007). *Group analytic music therapy*. Barcelona Publishers.

Davies, A., Richards, E., & Barwick, N. (2015). *Group music therapy: A group analytic approach*. Routledge.

Pavlicevic, M. (2017). Group music therapy reconsidered: Of musics, contexts, and discourses. In J. Edwards (Ed.), *The Oxford handbook of music therapy*. Oxford University Press.

Skewes, K. (2002). A review of current practice in group music therapy improvisations. *British Journal of Music Therapy*, 16(1), 46-55.
<https://doi.org/10.1177/135945750201600107>

Ελληνική βιβλιογραφία

Αδαμοπούλου, Χ. (2018). *Ποιοτική διερεύνηση της εμπειρίας φοιτητών μουσικής σε ομάδα μουσικοθεραπείας* [Διδακτορική διατριβή, Ιόνιο Πανεπιστήμιο]. Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών. <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/44419>

Ανδρεοπούλου Γ., Καλλιώδη Χ., & Κουκουράκης Δ. (2018). Μουσικοθεραπεία και ψυχική υγεία. Στο Λ. Γιώτης, Δ. Μαραβελής, Α. Πανταγούτσου & Ε. Γιαννούλη (Επιμ.), *Η συμβολή των ψυχοθεραπειών μέσω τέχνης στην ψυχιατρική θεραπευτική* (σσ. 55-59). Εκδόσεις Βήτα.

Κουκουράκης, Δ. (2011). Η ψυχοδυναμική προσέγγιση στη μουσικοθεραπεία με ενήλικες με προβλήματα ψυχικής υγείας. *Approaches: Μουσικοθεραπεία & Ειδική Μουσική Παιδαγωγική*, Ειδικό Τεύχος 2011, 14-19.

Orff μουσικοθεραπεία

Orff music therapy

Ασπασία Φραγκούλη

Η Orff μουσικοθεραπεία αποτελεί μέθοδο που αναπτύχθηκε από την Gertrud Orff (1914–2000), πρωτοπόρο στη μουσικοθεραπεία για παιδιά στον γερμανόφωνο χώρο. Από το 1963 εφάρμοσε τη μέθοδό της σε δημόσια σχολεία στις ΗΠΑ και σε ιατρικά κέντρα στη Γερμανία, όπως στο Κέντρο Κοινωνικής Παιδιατρικής του Μονάχου, υποστηρίζοντας παιδιά με αισθητηριακές ή/και αναπτυξιακές διαταραχές, καθώς και παιδιά με διαταραχή αυτιστικού φάσματος.

Η μουσικοθεραπευτική μέθοδος Orff εμφανίζεται στη βιβλιογραφία το 1974 με το έργο της Orff «*Orff Μουσικοθεραπεία: Ενεργητική προώθηση της ανάπτυξης του παιδιού*». Η Orff αντλεί έμπνευση από τη μουσικοπαιδαγωγική μέθοδο Orff και τη «στοιχειοδομική μουσική» (Elementare Musik), όπως ορίζεται από τον Carl Orff, με τον οποίο ήταν παντρεμένη από το 1939 έως το 1953.

Σύμφωνα με τον Carl και τη Gertrud Orff, η στοιχειοδομική μουσική παραπέμπει στην τέχνη των Μουσών και απευθύνεται στο σύνολο των εκφραστικών δυνατοτήτων του ανθρώπου. Η έννοια αυτή υπερβαίνει τα όρια της καθαρά μουσικής πράξης, καθώς συνυπάρχει με την κίνηση, τον χορό και τον λόγο· μπορεί να βιωθεί από τον καθένα και καθιστά τους συμμετέχοντες ενεργούς συνδημιουργούς και όχι παθητικούς ακροατές.

Η Orff προσέδωσε θεραπευτική διάσταση στη στοιχειοδομική μουσική, την οποία εφάρμοσε με συνέπεια, δίνοντας ώθηση στην ενεργητική μουσικοθεραπεία και διαμορφώνοντας τη μέθοδο που φέρει το όνομά της. Κεντρικό εργαλείο αποτελεί ο ελεύθερος μουσικός αυτοσχεδιασμός με μουσικά όργανα, φωνή και κίνηση, χωρίς να απαιτούνται εξειδικευμένες γνώσεις. Ιδιαίτερη θέση κατέχουν τα όργανα Orff (κυρίως κρουστά, ξυλόφωνα και μεταλλόφωνα), τα οποία λειτουργούν ως «γέφυρα» ανάμεσα στο παιδί και την θεραπεύτρια και ως μέσα μη λεκτικής επικοινωνίας και κοινωνικοποίησης.

Η Orff χαρακτηρίζει τη μέθοδό της πολυαισθητηριακή, η οποία στοχεύει στην ανάπτυξη του παιδιού μέσω της ενεργοποίησης πολλαπλών αισθητηριακών διαύλων. Αξιοποιώντας στοιχεία όπως ο ήχος, ο ρυθμός, η μελωδία, η γλώσσα και η κίνηση, επιδιώκεται η αντιστάθμιση αναπτυξιακών προκλήσεων. Για την Orff, η μουσική συνιστά δίοδο που οδηγεί στον εσωτερικό κόσμο του παιδιού. Εισάγοντας, δε, κατάλληλα μουσικά ερεθίσματα διαμόρφωνε ένα θεραπευτικό παιγνιώδες πλαίσιο με ήχο και κίνηση. Στο πλαίσιο αυτό εκκινούσε από το ίδιο το παιδί λαμβάνοντας υπόψη τον προσωπικό του ρυθμό και τον τρόπο έκφρασής του, προσδίδοντας ανάλογα στο μουσικό παιχνίδι ελεύθερη ή δομημένη μορφή, με βασική επιδίωξη την κινητοποίηση του ενδιαφέροντος του παιδιού να αλληλεπιδράσει με τον άλλον.

Η Orff μουσικοθεραπεία ενσωματώνει θεωρητικά στοιχεία από διαφορετικές ψυχολογικές προσεγγίσεις, συμπεριλαμβανομένης της αναπτυξιακής ψυχολογίας. Η φιλοσοφία της, ωστόσο, εδράζεται στην ανθρωπιστική ψυχολογία, σύμφωνα με την οποία κάθε άνθρωπος διαθέτει έμφυτο δυναμικό για θετική εξέλιξη, ανεξάρτητα από την εκάστοτε παθολογία. Η Orff υπογραμμίζει ότι η θεραπεία πραγματοποιείται στη «συνάντηση» παιδιού-μουσικοθεραπεύτριας, ενώ η ποιότητα της θεραπευτικής σχέσης συνιστά παράγοντα καθοριστικής σημασίας για την έκβαση της παρέμβασης. Βασική προϋπόθεση αποτελεί η διαμόρφωση ενός ασφαλούς περιβάλλοντος που οικοδομείται μέσω της ενσυναισθητικής στάσης της μουσικοθεραπεύτριας.

Με περισσότερα από πενήντα πέντε χρόνια θεραπευτικής εφαρμογής, η Orff μουσικοθεραπεία παραμένει προσανατολισμένη στις αναπτυξιακές ανάγκες των παιδιών και στην ενίσχυση της ικανότητάς τους για δημιουργία διαπροσωπικών σχέσεων. Παράλληλα, εφαρμόζεται σε εφήβους και ενήλικες με αναπηρία, διατηρώντας τον χαρακτήρα μιας ενεργητικής, παιγνιώδους και διαδραστικής θεραπευτικής προσέγγισης.

Λέξεις κλειδιά

ενεργητική μουσικοθεραπεία, στοιχειοδομική μουσική, πολυαισθητηριακή εμπειρία, θεραπευτική σχέση, όργανα Orff

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Köllinger-Krebl, S. (2022). Das Orff-Schulwerk und die Orff-Musiktherapie – Zwei Dimensionen einer Ursprungsidee. In A.-M. Kalcher (Ed.), *Orff im Wandel der Zeit. Kunst trifft Pädagogik* (pp. 269-282). Reichert Verlag.
- Orff, G. (1980). *The Orff music therapy: Active furthering of the development of the child* (Translation: M. Murray). Schott.
- Schumacher, K. (2013). The importance of Orff-Schulwerk for musical social-integrative pedagogy and music therapy (Translation: G. Litwin). *Approaches: An Interdisciplinary Journal of Music Therapy*, 5(2), 113-118. <https://doi.org/10.56883/aijmt.2013.448>
- Voigt, M. (2013). Orff music therapy: History, principles and further development. *Approaches: An Interdisciplinary Journal of Music Therapy*, 5(2), 97-105. <https://doi.org/10.56883/aijmt.2013.447>
- Voigt, M. (2003). Orff music therapy: An overview. *Voices: A World Forum for Music Therapy*, 3(3). <https://doi.org/10.15845/voices.v3i3.134>

Ελληνική βιβλιογραφία

- Schumacher, K. (2013). Η σημασία του Orff-Schulwerk στη μουσική κοινωνικο-ενταξιακή παιδαγωγική και στη μουσικοθεραπεία (Α. Φραγκούλη, μτφ.). *Approaches: Μουσικοθεραπεία & Ειδική Μουσική Παιδαγωγική, Ειδικό Τεύχος* 5(2), 106-112. <https://doi.org/10.56883/aijmt.2013.448>
- Τσαφταρίδης, Ν. (1997). *Μουσική, κίνηση, λόγος. Η στοιχειοδομική μουσική στο παιδαγωγικό έργο Orff*. Νήσος.
- Φραγκούλη, Α. (2012). *Η μουσική ως θεραπευτικό μέσο για παιδιά με ψυχικές διαταραχές στο ειδικό σχολείο* [Διδακτορική διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών]. Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών. <http://hdl.handle.net/10442/hedi/27696>
- Φραγκούλη, Α. (2014). *Τεχνικές συναισθηματικής οργάνωσης και έκφρασης στο σχολείο μέσω της μουσικής*. Διάδραση.

παιγνιοθεραπεία

play therapy / playtherapy

Ζωή Μαργέλη

Η παιγνιοθεραπεία είναι μέθοδος ψυχοθεραπείας που αξιοποιεί το παιχνίδι και άλλα συμβολικά μέσα με σκοπό ο θεραπευόμενος να ξεδιπλώσει το δυναμικό του, να εξερευνήσει και να βοηθήσει τον εαυτό του με όποιον τρόπο έχει ανάγκη. Η χρήση παιχνιδιού στις συνεδρίες ψυχοθεραπείας για παιδιά ξεκίνησε στις αρχές του 20ού αιώνα με πρωτεργάτριες τη Melanie Klein, τη Margaret Lowenfeld και την Anna Freud. Παρατήρησαν πως τα παιδιά μέσω του παιχνιδιού μπορούσαν να εκφράσουν την πραγματικότητά τους, αλλά και τις ασυνείδητες εμπειρίες τους. Έτσι, αξιοποίησαν το παιχνίδι ως μέσο εδραίωσης της θεραπευτικής σχέσης και συλλογής ασυνείδητου υλικού. Στη συνέχεια, κεντρική επιρροή αποτέλεσε η Προσωποκεντρική Θεωρία του Carl Rogers που έβαλε ως βασικά στοιχεία της θεραπευτικής σχέσης το τρίπτυχο Ενσυναίσθηση – Αποδοχή – Αυθεντικότητα. Θεωρούσε ότι ο άνθρωπος εγγενώς οδεύει προς τη θεραπεία όταν βρεθεί σε ασφαλές περιβάλλον. Βασιζόμενη σε αυτή τη θεώρηση η Virginia Axline διαμόρφωσε την μη κατευθυντική παιδοκεντρική παιγνιοθεραπεία όπου το παιδί ως Πρόσωπο μέσα στο ασφαλές περιβάλλον της παιγνιοθεραπείας θεραπεύει τον εαυτό του. Το παίξιμο γίνεται όχι μέσο αλλά η ίδια η θεραπεία και το παιδί γίνεται σκηνοθέτης και πρωταγωνιστής της συνεδρίας. Η Axline ανέπτυξε επίσης τις βασικές αρχές της θεραπευτικής σχέσης που εξακολουθούν να αποτελούν βάση εκπαίδευσης και εφαρμογής της παιγνιοθεραπείας. Το μοντέλο εμπλουτίστηκε τη δεκαετία του 1990 με τις ερευνητικές και εμπειρικές μελέτες της Ann Cattanach και της Sue Jennings και συνεχίζει να εμπλουτίζεται μέσω της δουλειάς των παιγνιοθεραπευτριών σε όλο τον κόσμο.

Η παιγνιοθεραπεία εφαρμόζεται μέσω ατομικών και ομαδικών συνεδριών είτε σε ειδικά διαμορφωμένους χώρους, είτε σε άλλα πλαίσια ανάλογα με τις ανάγκες του θεραπευόμενου. Το πιο κρίσιμο όμως είναι η εδραίωση μιας αρκετά καλής θεραπευτικής σχέσης εμπιστοσύνης με μια καταρτισμένη παιγνιοθεραπεύτρια που συναντά τον θεραπευόμενο με σεβασμό στον ρυθμό και την πραγματικότητά του. Οι αρχές της παιγνιοθεραπείας αξιοποιούνται και προληπτικά σε σχολεία και άλλους χώρους με παιδιά, διευκολύνοντας την ανάπτυξη της δημιουργικότητάς τους και των συναισθηματικών τους δεξιοτήτων. Συνήθως οι θεραπευόμενοι είναι παιδιά και έφηβοι, ωστόσο η παιγνιοθεραπεία έχει εφαρμογές και στους ενήλικες. Ενδεικτικοί στόχοι είναι να διευκολυνθεί η σύνδεση του ενήλικα θεραπευόμενου με το εσωτερικό του παιδί και η ανάπτυξη των εκφραστικών του μέσων, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης συμβόλων για τη συναισθηματική του έκφραση.

Στην παιγνιοθεραπευτική συνεδρία αξιοποιούνται ποικίλα παιχνίδια για την ελεύθερη εξερεύνηση και έκφραση του θεραπευόμενου. Στα παιχνίδια αυτά συμπεριλαμβάνονται αντικείμενα ρόλων, ενσωματικά, και προβολικά. Η παιγνιοθεραπεία, με δεδομένη την ευρεία χρήση των μουσικών παιχνιδιών και οργάνων στις συνεδρίες της, ως ένα από τα βασικά ενσωματικά παιχνίδια, μπορεί να συνδυαστεί αρμονικά με τη μουσικοθεραπεία. Μέσω κοινών ομάδων με δύο συνθεραπεύτριες η συνδυαστική τους χρήση μπορεί να διευκολύνει τον θεραπευόμενο να εκφράσει τον εσωτερικό του ρυθμό και να πειραματιστεί με διαφορετικούς τρόπους και ήχους.

Λέξεις κλειδιά

παιχνίδι, ψυχοθεραπεία, σύμβολα, μη κατευθυντική παιδοκεντρική θεραπεία, θεραπευτική σχέση

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Cattanach, A. (2002). *The story so far: Play therapy narratives*. Jessica Kingsley Publishers.
- Jennings, S. (1999). *Introduction to developmental playtherapy: Playing and health*. Jessica Kingsley Publishers.
- Landreth, G. L. (2023). *Play therapy: The art of the relationship* (4th ed.). Routledge.
- VanFleet, R., Sywulak, A. E., & Sniscak, C. C. (2011). *Child-centered play therapy*. Guilford Press.

Ελληνική βιβλιογραφία

- Παπαδογεωργοπούλου, Α. (2010). Παιδιά- "πτυσσόμενα τηλεσκόπια"... όταν ανακάλυψαν το χαλί της παιγνιοθεραπείας. Κοντούλι.
- Ρόμπερτσον, Τ. (2017). Παιγνιοθεραπεία: Ψυχοθεραπευτική παρέμβαση για παιδιά και εφήβους. Το Έρμα.

Άλλες πηγές

- British Association of Play Therapists (BAPT), <https://www.bapt.info/>
- Ένωση Δραματοθεραπευτών & Παιγνιοθεραπευτών Ελλάδας (ΕΔΠΕ), <https://www.edpe.gr/>
- International Consortium of Play Therapy Associations, <https://www.ic-pta.com/>
- Πανελλήνια Επαγγελματική Ένωση Δραματοθεραπευτών & Παιγνιοθεραπευτών (ΠΕΕΔΠ), <https://drama-playtherapy.gr/i-enosi/>

πολιτισμικά επικεντρωμένη μουσικοθεραπεία

culture-centred music therapy

Κωνσταντίνα Κατοστάρη

Η πολιτισμικά επικεντρωμένη μουσικοθεραπεία αποτελεί μια σύγχρονη και εξελισσόμενη τάση στο πεδίο της μουσικοθεραπείας με θεωρητικές, πρακτικές και ερευνητικές εφαρμογές. Προάγει μια κριτική στάση ως προς τον τρόπο που συναντάται η μουσική στην κουλτούρα ως χαρακτηριστικό διαφόρων πολιτισμικών πλαισίων αλλά και ως κουλτούρα, δηλαδή ως σημείο αναφοράς για άτομα, κοινότητες και κοινωνίες. Στην πολιτισμικά επικεντρωμένη μουσικοθεραπεία προτείνεται η κατανόηση της μουσικής υπό το πρίσμα του εκάστοτε χωροχρονικού πλαισίου. Έχει χαρακτηριστεί ως «πέμπτη δύναμη» στη μουσικοθεραπεία και δίνει ιδιαίτερη έμφαση στις ευρύτερες πολιτισμικές, ιστορικές, γλωσσικές παραμέτρους και συστήματα, αλλά και στον ρόλο τους στη μουσικοθεραπευτική πράξη.

Ο μουσικοθεραπευτής Stige, που επινόησε το συγκεκριμένο όρο, περιγράφει την πολιτισμικά επικεντρωμένη μουσικοθεραπεία ως *δυνατότητα* προάγοντας μια περισσότερο οικολογική και διεπιστημονική θεώρηση. Εστιάζει στον τρόπο με τον οποίο μέσα από τη μουσικοθεραπεία δίνεται η δυνατότητα για δράση, συμμετοχικότητα και αλληλεπίδραση σε συνάρτηση με το ευρύτερο κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο του θεραπευόμενου, της θεραπεύτριας και του θεραπευτικού πλαισίου. Στην πολιτισμικά επικεντρωμένη μουσικοθεραπεία προτείνεται ο αναστοχασμός, η ευαισθητοποίηση και η κριτική στάση σε σχέση με τις διαρκώς μεταβαλλόμενες συνθήκες που έχουν να κάνουν με το άτομο και το δυναμικά εξελισσόμενο χωροχρονικό, πολιτισμικό, κοινωνικο-οικονομικό και πολιτικό συγκείμενο, καθώς και ο τρόπος που αλληλοεπιδρούν όλα τα παραπάνω και ενδεχομένως επηρεάζουν το θεραπευτικό έργο, συμπεριλαμβανομένης της μουσικοθεραπευτικής διαδικασίας, της θεραπευτικής σχέσης και της έκφρασης.

Η πολιτισμικά επικεντρωμένη θεραπευτική πρακτική συναντάται και στο πεδίο της ψυχολογίας, ως μια από τις προϋποθέσεις άσκησης του επαγγέλματος σύμφωνα με την Αμερικανική Ψυχολογική Ένωση, όπου συνιστάται στους επαγγελματίες να λαμβάνουν υπόψη ζητήματα που έχουν να κάνουν με τον πολιτισμό και την κουλτούρα.

Συναφείς έννοιες είναι η «πολιτισμικά ευαισθητοποιημένη» μουσικοθεραπεία αλλά και η «πολιτισμικά συγκεκριμένη» μουσικοθεραπεία. Στη δεύτερη περίπτωση λαμβάνεται υπόψη το πολιτισμικό υπόβαθρο της μουσικοθεραπεύτριας και των θεραπευόμενων στον τρόπο που καθορίζεται η μουσική. Ωστόσο, στην πολιτισμικά επικεντρωμένη μουσικοθεραπεία προτείνεται η αναστοχαστική και κριτική στάση σε ζητήματα όπως η σχεσιακότητα, η συμμετοχικότητα και η δράση ως δυναμικές διεργασίες που συνδέονται με τη μουσικοθεραπευτική διεργασία και την κουλτούρα.

Λέξεις κλειδιά

πολιτισμικά προσανατολισμένη, πολιτισμικά ευαισθητοποιημένη μουσικοθεραπεία, κοινωνία, κουλτούρα, πολιτισμός

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Chase, K. M. (2003). Multicultural music therapy: A review of literature. *Music Therapy Perspectives*, 21(2), 84-88. <https://doi.org/10.1093/mtp/21.2.84>
- Hadley, S., & Norris, M. S. (2016). Musical multicultural competency in music therapy: The first step. *Music Therapy Perspectives*, 34(2), 129-137. <https://doi.org/10.1093/mtp/miv045>
- Kim, S. A., & Whitehead-Pleaux, A. (2015). Music therapy and cultural diversity. In B. Wheeler (Ed.), *Music therapy handbook* (pp. 51-63). The Guildford Press.
- Ruud, E. (1998). *Music therapy: improvisation, communication, and culture*. Barcelona Publishers.
- Stige, B. (2002). *Culture-centered music therapy*. Barcelona Publishers.

Ελληνική βιβλιογραφία

- Ακογιούνογλου, Μ. (2014). Φαινομενολογική έρευνα του χιώτικου μοιρολογιού και μελέτη εφαρμογής στοιχείων του στη σύγχρονη μουσικοθεραπεία παιδιού που πενθεί την απώλεια ενός γονέα [Διδακτορική διατριβή, Ιόνιο Πανεπιστήμιο]. Εθνικό Αρχείο Διδακτορικών Διατριβών. <http://hdl.handle.net/10442/hedi/35034>
- Ακογιούνογλου, Μ. (2022). Μουσικοθεραπεία και ιατρική εθνομουσικολογία: Συσχετισμοί και προβληματισμοί. Στο Π. Βούβαρης, Κ. Καρδάμης, Γ. Κίτσιος, Ε. Σπυράκου, Ι. Σταϊνχάουερ & Ι. Φούλιας (Επιμ.), *Βιβλίο πρακτικών του 12ου διατμηματικού μουσικολογικού συνεδρίου* (σσ. 235-254). Ελληνική Μουσικολογική Εταιρεία.
- Stige, B. (2009). Η πρόκληση της συμμετοχής: Παραδείγματα από τη μουσικοθεραπεία (Γ. Τσίρης, Μτφρ.). Στο Μ. Αργυρίου (Επιμ.), *Μουσική παιδαγωγική στον 21ο αιώνα: Προκλήσεις, προβλήματα, προοπτικές* (σσ. 172-188). Ένωση Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. <http://primarymusic.primarymusic.gr/primarymusic/images/stories/TOMOS%20A%20EEMAPE%202007.pdf>
- Τσίρης, Γ. (2010). Πολιτισμικές ιστορίες στη μουσικοθεραπεία. *Approaches: Μουσικοθεραπεία & Ειδική Μουσική Παιδαγωγική*, 2(1), 2-3.

πράξη βασισμένη σε αποδείξεις evidence-based practice (EBP)

Βαρβάρα Πασιαλή

Η «πράξη βασισμένη σε αποδείξεις» είναι μια προσέγγιση, ή ένα θεωρητικό πλαίσιο, που αναπτύχθηκε στα πλαίσια της ιατρικής επιστήμης. Αυτή η προσέγγιση προϋποθέτει την υιοθέτηση και εφαρμογή ερευνητικών αποτελεσμάτων και δεδομένων ως την κατευθυντήρια βάση επαγγέλματος και πρακτικής θεραπείας. Επίσης, απαιτεί τη συστηματική αξιολόγηση της πιο πρόσφατης, διαθέσιμης, και έγκυρης έρευνας, προκειμένου να ληφθούν θεραπευτικές αποφάσεις. Επειδή το τι αποτελεί «έγκυρη» διαθέσιμη έρευνα μπορεί να υποβληθεί σε ερμηνεία, επιβάλλεται ένα ιεραρχικό σύστημα αξιολόγησης εμπειρικών στοιχείων. Κατά συνέπεια, αυτή η πράξη/εφαρμογή χρωματίζεται από θετικιστικά φιλοσοφικά στοιχεία (π.χ. στατιστική σημασία, μέγεθος αποτελέσματος, και ελεγχόμενες δοκιμές), που δίνουν περισσότερη σημασία σε συγκεκριμένα είδη μεθοδικής έρευνας, εξαιρώντας άλλα είδη ή θεωρώντας τα υποδεέστερης σημασίας. Επίσης, όταν γίνεται μια άκαμπτη ενσωμάτωση διαθέσιμων αποτελεσμάτων και ανορθολογική χρήση εμπειρικής έρευνας στην εφαρμογή του επαγγέλματος, αφαιρείται η δυνατότητα χρήσης ατομικής πείρας και εμπειρογνωμοσύνης ως σημαντικό κριτήριο θεραπευτικών αποφάσεων.

Όταν η θεραπευτική πράξη βασισμένη σε αποδείξεις ενσωματώνεται σε «μη ιατρικά» επαγγέλματα, όπως η μουσικοθεραπεία, πρέπει να ενστερνίζεται μια ολοκληρωμένη άποψη που ενημερώνεται από: (α) τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κάθε χρήστη υπηρεσίας, τα ήθη και τα έθιμά του (δηλαδή την κουλτούρα του), τις προτιμήσεις του, αλλά και (β) στοιχεία που προέρχονται από πλουραλιστικές μεθόδους έρευνας. Κατά συνέπεια, αυτή η ολοκληρωμένη άποψη επιτρέπει τη διαφοροποίηση και ενσωμάτωση διαφορετικών προοπτικών, που μπορούν να ενημερώσουν ή να κατευθύνουν τη θεραπευτική πορεία. Όταν αυτή η συλλογική ερμηνεία της έρευνας εμποτίζει τη δημιουργικότητα των μουσικοθεραπευτριών με κατευθυντήριες οδηγίες, χωρίς να αντιδιαστέλλει τις αντικειμενικές και υποκειμενικές παρατηρήσεις που προέρχονται από την εσωτερική πείρα του ατόμου, γίνεται μια ολοκληρωμένη επικέντρωση στο πώς αντιμετωπίζονται οι ανάγκες των συμμετεχόντων στις θεραπευτικές συνεδρίες.

Μια τέτοια ολοκληρωμένη προσέγγιση αναφέρεται συχνά στη βιβλιογραφία ως «πράξη ενημερωμένη από τεκμήρια» (evidence-informed practice). Αυτή η προσέγγιση επιτρέπει στις θεραπεύτριες να χρησιμοποιούν εμπειρικά στοιχεία ως ένα από τα «τεκμήρια» που ενημερώνουν τη θεραπευτική τους εργασία και αναγνωρίζει τη σημασία της θεραπευτικής σχέσης. Η πράξη που περιλαμβάνει δεδομένα μεθοδικής έρευνας προκύπτει χρησιμοποιώντας πληθώρα πηγών (βιβλιογραφικές αναλύσεις, περιπτωσιολογικές μελέτες, κλινικές ιδέες, ατομική και συλλογική πείρα, θεραπευτική επίβλεψη και διαβούλευση με συναδέλφους από συναφείς τομείς). Η σύνθεση αυτών των πληροφοριών με δημιουργικούς τρόπους προωθεί τη γενεσιουργία μιας ισχυρής διαδικασίας παρέμβασης μουσικοθεραπείας. Αυτή η προσέγγιση τείνει να είναι πιο επαγωγική, καθώς περιλαμβάνει επίπονη ανασκόπηση και εκτίμηση «τεκμηρίων» που μπορεί να θεμελιώσουν μια ισχυρή και ευαίσθητη προσέγγιση για την εξυπηρέτηση όσων συμμετέχουν στη μουσικοθεραπεία. Συμπερασματικά, η «πράξη που βασίζεται σε εμπειρικά στοιχεία» τείνει να είναι πιο ριζωμένη σε ένα ιατρικό μοντέλο, ενώ η «πράξη που περιλαμβάνει δεδομένα μεθοδικής έρευνας» τείνει να είναι πιο πλουραλιστική στην εκτίμηση των δεδομένων και εφαρμογών της επιστημονικής βιβλιογραφίας. Το πιο σημαντικό είναι, όταν γίνεται συστηματική υιοθέτηση ερευνητικών αποτελεσμάτων εντός του πεδίου της μουσικοθεραπείας, οι θεραπευτές να παραμένουν προσεκτικοί ούτως ώστε να μην ελαχιστοποιούν την προσωπική περίπτωση και την κάθε ιδιαίτερη ανθρώπινη κατάσταση του θεραπευόμενου.

Λέξεις κλειδιά

εμπειρικά στοιχεία, μεθοδολογική εφαρμογή έρευνας, αξιολόγηση

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Aigen, K. (2015). A critique of evidence-based practice in music therapy. *Music Therapy Perspectives*, 33(1), 12-24.
<https://doi.org/10.1093/mtp/miv013>
- Baker, F. A. (2016). Evidence-based practice in music therapy. In B. L. Wheeler (Ed.), *Music therapy handbook* (pp. 258-268). Guilford Press.
- Edwards, R. C. (2009). *The development of a research template to assist music therapy clinicians in evidence-based practice* [Doctoral dissertation, University of Kansas]. KU ScholarWorks. <https://kuscholarworks.ku.edu/handle/1808/5340>
- Pasiali, V. (2019). Toward theory-informed clinical research and practice. *Approaches: An Interdisciplinary Journal of Music Therapy*, 11(2), 203-204.
- Wigram, T., & Gold, C. (2012). The religion of evidence-based practice: Helpful or harmful to health and well-being? In R. MacDonald, G. Kreutz & L. Mitchell (Eds.), *Music health and wellbeing* (pp. 164-182). Oxford University Press.

Ελληνική βιβλιογραφία

- Μαντζούκας, Σ. (2009). Πράξη βασισμένη σε αποδείξεις. *Νοσηλευτική*, 48(1), 7-18.
- Μουντοκαλάκης, Θ. Δ. (2015). Αποσαφηνίζοντας τον όρο "evidence based medicine". *Αρχαία Ελληνικής Ιατρικής*, 32(5), 650-660.
- Τσίρης, Γ., Πασιαλή, Β., & Δημητριάδης, Τ. (2019). Ερευνητικές προσεγγίσεις και προοπτικές στη μουσικοθεραπεία. Στο Α. Γιώτης, Δ. Μαραβέλης, Α. Πανταγούστου & Ε. Γιαννούλη (Επιμ.), *Η συμβολή των ψυχοθεραπειών μέσω τέχνης στην ψυχιατρική θεραπευτική* (σσ. 447-452). Εκδόσεις Βήτα.

προσωποσύνη

personhood

Αντωνία Ράντογλου Μελά

Ο όρος προσωποσύνη αναφέρεται στην ιδιότητα του να είναι κάποιος πρόσωπο/άτομο. Η έννοια της προσωποσύνης διαφέρει ανάλογα με τη γλώσσα και την κουλτούρα, και ανάλογα με το φιλοσοφικό και νομικό πλαίσιο μέσα στο οποίο χρησιμοποιείται. Ο όρος χρησιμοποιείται συχνά σε περιπτώσεις υπεράσπισης ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ηθικών αρχών, καθώς και σε προσωποκεντρικές προσεγγίσεις στον τομέα της υγείας και της φροντίδας. Στην προσωποκεντρική προσέγγιση στη θεραπεία, η προσωποσύνη αποδίδεται σε κάθε άτομο ανεξάρτητα από τα επιμέρους χαρακτηριστικά ή την κατάσταση της υγείας τους.

Η ερμηνεία του όρου είναι πολύπλοκη και δεν υπάρχει συγκεκριμένη απάντηση για το ποια χαρακτηριστικά δημιουργούν την προσωποσύνη ενός ατόμου. Για παράδειγμα, η ηθική, η λογική, η όραση, η όσφρηση, η σεξουαλικότητα, η μνήμη, τα συναισθήματα, οι επιθυμίες, και τα κίνητρα ενός ατόμου μπορούν να συμβάλλουν στην κατανόηση της προσωποσύνης του, αλλά δεν περιορίζουν την έννοια της προσωποσύνης. Επίσης, στο πλαίσιο της προσωποσύνης, το κάθε πρόσωπο θα πρέπει να εκλαμβάνεται όχι μόνο ατομικά, αλλά και συλλογικά, αναλόγως για παράδειγμα τον κοινωνικό του περίγυρο, τις ανθρώπινες σχέσεις του, και το πολιτισμικό πλαίσιο εντός του οποίου έχει μεγαλώσει.

Η προσωποκεντρική προσέγγιση στη θεραπεία έχει τις ρίζες της στη θεωρία του Carl Rogers (μέσα 20^{ου} αιώνα), ο οποίος υποστήριξε ότι το κάθε άτομο έχει μέσα του τους πόρους που χρειάζεται για προσωπική ανάπτυξη και ότι η θεραπεία θα πρέπει να βασίζεται στις εμπειρίες, στα συναισθήματα και στους στόχους του θεραπευόμενου, με την κατάλληλη υποστήριξη και καθοδήγηση από τον θεραπευτή. Η προσέγγιση αυτή χρησιμοποιείται σε πολλούς τομείς, όπως η ψυχολογία, οι συμβουλευτικές υπηρεσίες, η εκπαίδευση, ο τομέας της υγείας και της φροντίδας. Τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά της προσωποκεντρικής θεωρίας συμπεριλαμβάνουν την ενσυναίσθηση, την αυθεντικότητα, και την άνευ όρων αποδοχή και σεβασμό. Σε μία μετέπειτα προσέγγιση (αρχές 21^{ου} αιώνα), με πρωτεργάτες τους Brendan McCormack και Tanya McCance, αναπτύχθηκε το Προσωποκεντρικό Πλαίσιο Πρακτικής για τη νοσηλευτική και τα επαγγέλματα υγείας, το οποίο βασίζεται στον σεβασμό της προσωποσύνης κάθε ατόμου αναλύοντας πολλούς επιμέρους παράγοντες: το περιβάλλον φροντίδας, τα προαπαιτούμενα για προσωποκεντρική πρακτική, τις μεθόδους φροντίδας και τα προσωποκεντρικά αποτελέσματα.

Στη μουσικοθεραπεία, ο όρος προσωποσύνη χρησιμοποιείται κυρίως στην προσωποκεντρική μουσικοθεραπεία, ενώ έχει πιθανές εφαρμογές σε οποιαδήποτε προσέγγιση εξετάζει και ασχολείται με τις ιδιότητες του θεραπευόμενου ως άτομο/πρόσωπο. Στην προσωποκεντρική μουσικοθεραπεία, ο θεραπευόμενος εκλαμβάνεται ως ένα άτομο με τις δικές του πεποιθήσεις, επιθυμίες, αναμνήσεις, ήθη και έθιμα, και όλα αυτά τα χαρακτηριστικά συνυπολογίζονται από τη μουσικοθεραπεύτρια στο πλαίσιο μιας ολιστικής προσέγγισης με σεβασμό προς την προσωποσύνη του. Κατά τη διάρκεια των συνεδριών δίνεται η δυνατότητα έκφρασης του θεραπευόμενου μέσω της χρήσης ήχων, μουσικής, και λόγου, προσφέροντας στο άτομο τη δυνατότητα να κατανοήσει, να εξερευνήσει και ενδεχομένως να διευρύνει την αίσθηση του εαυτού του και την προσωπική του ταυτότητα.

Λέξεις κλειδιά

προσωποσύνη, άτομο, προσωποκεντρική μουσικοθεραπεία, προσωποκεντρικότητα, Προσωποκεντρικό Πλαίσιο Πρακτικής

Ενδεικτικές πηγές**Ξενόγλωσση βιβλιογραφία**

- Chappell, T. (2011). On the very idea of criteria for personhood. *Southern Journal of Philosophy*, 49(1), 1-27. <https://doi.org/10.1111/j.2041-6962.2010.00042.x>
- Edwards, J. (2014). The person-centered approach in music therapy. In S. Joseph (Ed.), *Handbook of person-centred therapy and mental health* (pp. 176-185). PCCS Books.
- Entwistle, V. A., & Watt, I. S. (2013). Treating patients as persons: A capabilities approach to support delivery of person-centered care. *The American Journal of Bioethics*, 13(8), 29-39. <https://doi.org/10.1080/15265161.2013.802060>
- Kitwood, T. (1997). *Dementia reconsidered: the person comes first*. Open University Press.
- McCormack, B., & McCance, T. (Eds.) (2017). *Person-centred practice in nursing and health care: Theory and practice*. Wiley Blackwell.

Ελληνική βιβλιογραφία

- Cooper, M., O'Hara, M., Schmid, P.F., & Bohart, A. C. (Επιμ.). (2021). *Προσωποκεντρική ψυχοθεραπεία και συμβουλευτική: Θεωρία, εφαρμογές και θεραπευτική πρακτική* (Ι. Κουστένη & Π. Ζαρογιάννης, Μτφρ.). Παπαζήσης.
- Ιωσηφίδη, Π., & Ιωσηφίδης, Ι. (2002). Η προσωποκεντρική προσέγγιση του C. Rogers. Στο Γ. Α. Ποταμιάνος (Επιμ.), *Θεωρίες προσωπικότητας και κλινική πρακτική* (σσ. 197-245). Ελληνικά Γράμματα.
- Κεφαλοπούλου, Μ. (2018). Η προσωποκεντρική προσέγγιση στην ψυχοθεραπεία. Στο Π. Ασημάκης (Επιμ.), *Σύγχρονες ψυχοθεραπείες στην Ελλάδα* (σσ. 163-177). Ασημάκης.

Άλλες πηγές

- Centre for Person-centred Practice Research, <https://www.cpcpr.org/>

πρώιμη παρέμβαση

early intervention

Μαρία Ραπτοπούλου

Η πρώιμη παρέμβαση αναφέρεται σε μια προσέγγιση που απευθύνεται σε παιδιά βρεφικής ή νηπιακής ηλικίας, και εστιάζει στην πρόληψη δυσκολιών που μπορεί να εξελιχθούν αργότερα στη ζωή για την διασφάλιση της βέλτιστης ανάπτυξης. Πολλά προγράμματα πρώιμης παρέμβασης έχουν σχεδιαστεί για να παρέχουν μια ολιστική σειρά πόρων και υποστήριξης σε οικογένειες των οποίων τα παιδιά αντιμετωπίζουν ή είναι ευάλωτα σε παράγοντες κινδύνου ή καθυστέρησης στην ανάπτυξη κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής τους. Οι προσεγγίσεις πρώιμης παρέμβασης περιλαμβάνουν διάφορες εκπαιδευτικές, αναπτυξιακές και θεραπευτικές δραστηριότητες, με βασικό τους σκοπό να στηρίξουν παιδιά που μπορεί να βιώνουν δυσκολίες σε τομείς όπως στις αδρές και λεπτές κινητικές δεξιότητες, στην αισθητηριακή αντίληψη και ολοκλήρωση, στην συναισθηματική ρύθμιση, στις γνωστικές λειτουργίες ή/και στην επικοινωνία. Πρωταρχικοί στόχοι αυτών των παρεμβάσεων είναι να βοηθήσουν στη δημιουργία ενός περιβάλλοντος που προάγει την υγεία και την ευημερία των παιδιών, την ενίσχυση των αναδυόμενων ικανοτήτων τους, την παροχή ενός χώρου που θα τους επιτρέψει να ασκήσουν τις δυνατότητές τους, και την εκπλήρωση των στόχων τους εντός οικογενειακού, κοινωνικού, εκπαιδευτικού και πολιτιστικού πλαισίου. Επιπλέον, οι πρακτικές πρώιμης παρέμβασης δίνουν έμφαση στην προώθηση θετικών αλληλεπιδράσεων, ειδικά μεταξύ παιδιών και των γονέων ή φροντιστών τους, και περιλαμβάνουν δραστηριότητες που ενδυναμώνουν τις σχέσεις τους.

Η ενεργή μουσική ενασχόληση από πρώιμη παιδική ηλικία μπορεί να έχει θετική επίδραση στις δεξιότητες και στις ικανότητες των παιδιών, εντός και εκτός του μουσικού πλαισίου, καθώς τα οφέλη της εντοπίζονται και στη βελτίωση γλωσσικών δεξιοτήτων, στην κοινωνικοποίηση και στην ψυχολογική ανάταση. Η μουσικοθεραπεία ενσωματώνεται συχνά σε προγράμματα πρώιμης παρέμβασης, συχνά ως ομαδικές συνεδρίες, καθώς μπορεί να ενισχύσει την κοινωνική αλληλεπίδραση, την κίνηση και την αυτοέκφραση, και παράλληλα, να προσφέρει ένα υποστηρικτικό και δημιουργικό περιβάλλον για τη βελτίωση των διαφόρων δεξιοτήτων των παιδιών. Μέσω τραγουδιών, παιχνιδιών με μουσική και άλλων μουσικών δραστηριοτήτων, τα παιδιά μπορούν να αναπτύξουν τις ικανότητές τους και να αποκτήσουν αυτοπεποίθηση μέσα από τη συμμετοχή τους. Από μικρή ηλικία, τα παιδιά βιώνουν τη μουσική ως ένα διαδραστικό και κοινωνικό μέσο, και επομένως, η μουσική μπορεί να καλλιεργήσει την ποιότητα των αλληλεπιδράσεων του παιδιού με τον κόσμο γύρω του. Η μουσικοθεραπεύτρια μπορεί επίσης να συμβάλει στην προώθηση της υγιούς σχέσης μεταξύ παιδιού και γονέα ή φροντιστή, προκειμένου να επιτευχθεί ένας ασφαλής δεσμός. Αυτές οι εμπειρίες επικοινωνίας στα πρώτα χρόνια της ζωής είναι ζωτικής σημασίας για επιτυχή ανάπτυξη από την παιδική ηλικία έως την ενηλικίωση.

Η εν δυνάμει συμβολή της μουσικοθεραπείας στη διαγνωστική φάση των προγραμμάτων πρώιμης παρέμβασης, μπορεί να προσφέρει ωφέλιμες γνώσεις για τις ανάγκες των παιδιών με προληπτικές, εκπαιδευτικές και θεραπευτικές προεκτάσεις. Η μουσικοθεραπεία μπορεί να βοηθήσει στον εντοπισμό πρώιμης εμφάνισης συναισθηματικών, κοινωνικών ή αναπτυξιακών δυσκολιών, επιτρέποντας πιο στοχευμένες και εξατομικευμένες στρατηγικές παρέμβασης. Επιπλέον, οι μουσικοθεραπεύτριες συχνά συνεργάζονται με άλλους επαγγελματίες υγείας, εκπαιδευτικούς και φροντιστές για να αντιμετωπίσουν τις ολιστικές ανάγκες των παιδιών. Η διεπιστημονική συνεργασία σε προγράμματα πρώιμης παρέμβασης διασφαλίζει ότι τα παιδιά και οι οικογένειές τους λαμβάνουν φροντίδα που ενσωματώνει ψυχολογικές, εκπαιδευτικές και κοινωνικές πτυχές της ευημερίας τους. Άλλωστε, η μουσικοθεραπεία, όχι μόνο βοηθά στη διαγνωστική περίοδο, αλλά θέτει και τα θεμέλια για συνεχή θεραπευτική υποστήριξη.

Λέξεις κλειδιά

παιδιά, γονέας, πρώιμο στάδιο, ανάπτυξη, προσχολική ηλικία

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Farrant, C., Rabinowitch, T. C., & Dunbar, N. (2022). Musical care in childhood. In N. Spiro & K.R. Sanfilippo (Eds.), *Collaborative insights: Interdisciplinary perspectives on musical care throughout the life course* (pp. 44-69). Oxford University Press.
- Guralnick, M.J., & Bruder, M.B. (2019). Early intervention. In J. L. Matson (Ed.), *Handbook of intellectual disabilities: Integrating theory, research, and practice* (pp. 717-741). Springer.
- Hallam, S. (2010). The power of music: Its impact on the intellectual, social and personal development of children and young people. *International Journal of Music Education*, 28(3), 269-289. <https://doi.org/10.1177/0255761410370658>
- Kern, P., & Humpal, M. (Eds.). (2018). *Early childhood music therapy and autism spectrum disorder* (2nd ed.). Jessica Kingsley Publishers.
- Tuomi, K. M., Ala-Ruona, E., & Oldfield, A. (2017). Literature review of early childhood music therapy between 1990-2012. *Voices: A World Forum for Music Therapy*, 17(2). <https://doi.org/10.15845/voices.v17i2.888>

Ελληνική βιβλιογραφία

- Αντωνακάκης, Δ., Πατεράκη, Μ., & Κουγιουμουτζάκης, Γ. (2010). Μεταβατικά φαινόμενα και συναισθηματική συνήχηση στην πρώιμη μουσικοθεραπευτική παρέμβαση. Στο Ν.Α. Κορνηλάκη, Α.Μ. Κυπριωτάκη & Γ. Μανωλίτσης (Επιμ.), *Πρώιμη παρέμβαση: Διεπιστημονική θεώρηση*. Πεδίο.
- Λυγεράκη, Α., Χαριτάκη, Γ., & Αντωνίου, Α. Σ. (2017). Η επίδραση της μουσικοθεραπείας στην ανάπτυξη κοινωνικών-επικοινωνιακών δεξιοτήτων σε παιδιά με αυτισμό. Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης, 1, (σσ. 598-612). <https://eproceedings.epublishing.ekt.gr/index.php/edusc/article/view/1774/1568>
- Στάμου, Λ. (2006). Σημαντικά ερευνητικά ευρήματα για τη μουσική ανάπτυξη κατά τη βρεφική και παιδική ηλικία. Στο Λ. Καρτασίδου, Λ. Στάμου (Επιμ.), *Μουσική παιδαγωγική, μουσική εκπαίδευση στην ειδική αγωγή, μουσικοθεραπεία: Σύγχρονες τάσεις και προοπτικές* (σσ. 35-45). Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.
- Τζουριάδου, Μ., & Κοντοπούλου, Μ. (1996). Πρώιμη παρέμβαση σε παιδιά με αναπτυξιακές διαταραχές: Ένα μαρτυρημένο της ομάδας εργασίας Eurlyaid. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 23, 252-268. <https://ojs.lib.uom.gr/index.php/paidagogiki/article/view/6727/6756>

Ρυθμική Dalcroze

Dalcroze Eurhythmics

Lucia Kessler-Κακουλίδη

Ο όρος Ρυθμική Dalcroze περιγράφει μια μουσικοπαιδαγωγική προσέγγιση, η οποία βασίζεται στην εκμάθηση της μουσικής μέσω του σώματος και της κίνησης. Στις αρχές του 20ού αιώνα, ο Ελβετός συνθέτης Émile Jaques-Dalcroze (1865–1950), καθηγητής στο Ωδείο της Γενεύης, ανέπτυξε για τους φοιτητές του μια πρωτοποριακή μέθοδο για την εκμάθηση της μουσικής τόσο σε πρακτικό όσο και σε θεωρητικό επίπεδο. Η μέθοδος του Dalcroze επηρεάζεται από στοιχεία και αρχές που απαντώνται στους παιδαγωγούς Pestalozzi και Rousseau, στον ψυχολόγο Claparède, και στον μουσικοπαιδαγωγό Lussy. Οι μουσικές και σωματικές ασκήσεις που επινόησε είχαν σκοπό να βοηθήσουν τους φοιτητές και τις φοιτήτριες να αποκτήσουν μια βαθύτερη γνώση της μουσικής.

Η μέθοδος Dalcroze εφαρμόστηκε αρχικά σε παιδιά με ψυχικές και κοινωνικές διαταραχές συμπεριφοράς (όπως επιθετικότητα, κατάθλιψη, άγχος, απομόνωση, έλλειψη προσοχής), καθώς και σε ψυχιατρικές κλινικές αργότερα στη Ρωσία. Οι πρώτες βιβλιογραφικές αναφορές για την εφαρμογή της μεθόδου στην ειδική παιδαγωγική εντοπίζονται από το 1906. Το 1911 ιδρύεται στη Δρέσδη (Γερμανία) το Ινστιτούτο Hellerau όπου διδάσκει ο ίδιος τη μεθόδό του. Το Ινστιτούτο εξελίσσεται σε κέντρο πολιτισμού, τεχνών και έρευνας στην εκπαίδευση. Με την έναρξη του πρώτου παγκοσμίου πολέμου, ο Dalcroze επιστρέφει στη Γενεύη και ιδρύει εκεί το Ινστιτούτο Jaques-Dalcroze, όπου διδάσκει μέχρι τον θάνατό του.

Η μέθοδος της Ρυθμικής Dalcroze έχει εκπαιδευτικές και θεραπευτικές ρίζες, οι οποίες εντοπίζονται στη σύνθεση της μουσικής και της κίνησης με στόχο την ολιστική ανάπτυξη του συμμετέχοντα. Αυτή η ανάπτυξη συμπεριλαμβάνει τις κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες του ατόμου, την επίλυση μουσικών δυσκολιών (όπως είναι η μουσική αρρυθμία), καθώς και θεμάτων ψυχικής υγείας. Στη Ρυθμική Dalcroze, η εκμάθηση της μουσικής επιτυγχάνεται μέσα από την ακρόαση, την κίνηση, τη φωνή και τον αυτοσχεδιασμό. Με αυτό τον τρόπο κατανοούνται καλύτερα τα στοιχεία της μουσικής όπως η μελωδία, η αρμονία, ο ρυθμός, το τέμπο και η δυναμική της. Ο ρυθμός –ως βασικό συστατικό της μεθόδου, ο οποίος υπάρχει και αντανάκλαται σε όλα τα φυσικά φαινόμενα της ζωής, στις τέχνες και στο σώμα– λειτουργεί ως αγωγός στην ολοκληρωτική εκμάθηση της μουσικής μέσω των αισθήσεων. Η μέθοδος υποστηρίζει τον προσωπικό ρυθμό του καθενός και τις δυνατότητες έκφρασής του και λειτουργεί ως δυνατότητα σύνδεσης με τον βαθύτερο εαυτό του και τους γύρω του. Μια βασική αρχή της μεθόδου Dalcroze είναι η επιδίωξη της ελεύθερης προσωπικής έκφρασης μέσω κίνησης, μουσικής και φωνητικής απόκρισης. Λαμβάνοντας υπόψη τη νοητική, συναισθηματική και κινητική υπόσταση του καθενός, και δεδομένου ότι η μέθοδος βασίζεται στην αρχή μιας ολιστικής προσέγγισης, προτείνονται ασκήσεις ανάλογα με τις ανάγκες του εκάστοτε ατόμου. Με αυτόν τον τρόπο ενισχύεται η δυνατότητα εκμάθησης της μουσικής από όλους, ανεξαρτήτως ηλικίας, νοητικής ή/και σωματικής κατάστασης.

Η Ρυθμική Dalcroze έχει και θεραπευτικές προεκτάσεις με εφαρμογές στο πλαίσιο της μουσικοθεραπείας. Οι θεραπευτικές της διαστάσεις περιλαμβάνουν την ενίσχυση της αυτογνωσίας, την κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη, την ψυχική υγεία και την ευεξία. Σήμερα η μέθοδος Dalcroze εφαρμόζεται και διδάσκεται σε πολλές χώρες σε πανεπιστημιακό επίπεδο, με ποικίλες εφαρμογές στις παραστατικές τέχνες, στην εκπαίδευση, στη θεραπεία και στην ειδική παιδαγωγική.

Λέξεις κλειδιά

μουσικοπαιδαγωγική, ρυθμός, κίνηση, ολιστική προσέγγιση, βιωματική μάθηση

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Frohne-Hagemann, I. (2001). *Fenster zur Musiktherapie. Musik-therapie-theorie 1976–2001*. Wiesbaden: Reichert Verlag.
- Habron, J. (Ed.). (2016). Special issue: "Dalcroze Eurhythmics in music therapy and special music education". *Approaches: An Interdisciplinary Journal of Music Therapy*, 8(2). <https://journals.qmu.ac.uk/approaches/issue/view/16>
- Habron-James, J.; Laakkonen, J., & Landen Odom, S. (Eds.). (2025). *Navigating landscapes of Dalcroze practice*. Boydell & Brewer
- Jaques-Dalcroze, E. (2022). *The Eurhythmics of Emile Jaques-Dalcroze*. Kindle.
- Kessler-Kakoulidis, L. (2016). *Rhythmik und Autismus*. Psychosozial Verlag.
- Zwiener, D. (2008). *Als Bewegung sichtbare Musik*. Die Blaue Eule.

Ελληνική βιβλιογραφία

- Ανδρούτσος, Π. (1995). *Μουσική Παιδαγωγική - Μέθοδοι Διδασκαλίας της Μουσικής, Παρουσίαση και κριτική θεώρηση των Μεθόδων Orff και Dalcroze*. Edition Orpheus, Μ. Νικολαΐδης.
- Kessler-Kakoulidi, L. (2011.) Η μέθοδος «Ρυθμική Dalcroze»: Μία εναλλακτική ανάμεσα στη μουσικοπαιδαγωγική και τη μουσικοθεραπεία. *Approaches: Μουσικοθεραπεία & Ειδική Μουσική Παιδαγωγική, Ειδικό Τεύχος 3*(2011). <https://doi.org/10.56883/aijmt.2011.534>
- Kessler-Kakoulidi, L. (2011.) *Θεραπευτική Ρυθμική*. Fagotto Books.

Άλλες πηγές

- Dalcroze UK, <https://dalcroze.org.uk/>
- Institut Jaques-Dalcroze, <https://dalcroze.com/>

συναισθηματική συνήχηση/συναισθηματική εναρμόνιση

affect attunement

Ευφροσύνη Ευθυμίου

Ο όρος συναισθηματική συνήχηση ή συναισθηματική εναρμόνιση έχει τις ρίζες του στην αναπτυξιακή ψυχολογία και αφορά την έκφραση και το διαμοίρασμα εσωτερικών συναισθημάτων. Αποτελεί σημαντικό πεδίο στην έρευνα της επικοινωνίας μεταξύ βρεφών και γονέων/φροντιστών, και η ένταση, ο ρυθμός, η διάρκεια και ο παλμός αποτελούν βασικές ιδιότητες μέσω των οποίων λειτουργεί η συναισθηματική συνήχηση.

Με τον όρο της συναισθηματικής συνήχησης, ο ψυχίατρος και ψυχαναλυτής Stern αναφέρεται σε ένα είδος διωποκειμενικότητας που αναπτύσσεται μεταξύ μητέρας και βρέφους. Αυτό το φαινόμενο βασίζεται στη μητρική ενσυναίσθηση και αποτελεί έναν τρόπο με τον οποίο η μητέρα και το βρέφος αλληλεπιδρούν και συνδέονται συναισθηματικά. Μέσω κοινών συναισθηματικών εμπειριών, η συναισθηματική εναρμόνιση συμβάλλει στην προώθηση της επικοινωνίας και της γλωσσικής έκφρασης του βρέφους. Επίσης, κατά τη διάρκεια αυτής της αμοιβαίας εναρμόνισης, η μητέρα αντιλαμβάνεται τα συναισθήματα του βρέφους και ανταποκρίνεται σε αυτά δημιουργώντας ένα ασφαλές και συναισθηματικά ενισχυμένο περιβάλλον για την ανάπτυξή του. Γενικότερα, μέσω της διερεύνησης της συναισθηματικής εναρμόνισης διαφωτίζεται το πώς δύο ή περισσότερα άτομα διαμορφώνουν και μοιράζονται εσωτερικές συναισθηματικές καταστάσεις κατά την αλληλεπίδρασή τους.

Στη μουσικοθεραπεία, η συναισθηματική εναρμόνιση αφορά μορφές ζωτικότητας που εκφράζονται μέσω μουσικών στοιχείων και καθορίζουν τη μουσική κίνηση στα πλαίσια του αυτοσχεδιασμού. Ο όρος συχνά αφορά την ευαισθησία και την ανταπόκριση στις συναισθηματικές και μουσικές εκφράσεις του πελάτη. Η συναισθηματική εναρμόνιση είναι ζωτικής σημασίας για τη διαμόρφωση της θεραπευτικής σχέσης, και επηρεάζει τον συγχρονισμό, την αισθητηριακή ενσωμάτωση, τη ρύθμιση συναισθημάτων και την εγγύτητα μεταξύ μουσικοθεραπεύτριας και πελάτη.

Λέξεις κλειδιά

συντονισμός, αλληλεπίδραση, μη λεκτική επικοινωνία, θυμικός συντονισμός

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Stern, D.N. (1985). *The interpersonal world of the infant: A view from psychoanalysis and developmental psychology*. Routledge.
- Stern, D.N. (2010). *Forms of vitality: Exploring dynamic experience in psychology, the arts, psychotherapy, and development*. Oxford University Press.
- Trondalen, G., & Skårderud, F. (2007). Playing with affects... and the importance of "affect attunement". *Nordic Journal of Music Therapy*, 16(2), 100–111. <https://doi.org/10.1080/08098130709478180>
- Volgsten, U. (2012). The roots of music: Emotional expression, dialogue and affect attunement in the psychogenesis of music. *Musicae Scientiae*, 16(2), 200–216. <https://doi.org/10.1177/1029864912440778>

Ελληνική βιβλιογραφία

- Αντωνάκης, Δ., Πατεράκη, Μ., & Κουγιουμουτζάκης Γ. (2010). Μεταβατικά φαινόμενα και συναισθηματική συνήχηση στην πρώιμη μουσικοθεραπευτική παρέμβαση. Στο Ν. Α. Κορνηλάκη, Α. Μ. Κυπριωτάκη, & Γ. Μανωλίτσης (Επιμ.), *Πρώιμη παρέμβαση: Διεπιστημονική θεώρηση* (Κεφάλαιο 15). Εκδόσεις Πεδίο.

- Μαζοκοπάκη, Κ. (2019). Τα βρέφη και η επικοινωνιακή μουσικότητα. Στο Γ. Κουγιουμουτζάκης (Επιμ.), *Το συν- της συγκίνησης: Ψυχολογία εμβρύων, βρεφών και νηπίων* (3η έκδ.) (σσ. 89-107). Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Περάκη, Β. (2019). Πρωτο-μουσικές εμπειρίες και μάθηση: Η αλληλεπίδραση γονέα-βρέφους και η επικοινωνιακή μουσικότητα ως θεμέλιο για τη μουσική ανάπτυξη του ανθρώπου. Στο Θ. Ράπτης & Δ. Κόνιαρη (Επιμ.), *Μουσική εκπαίδευση και κοινωνία: Νέες προκλήσεις, νέοι προσανατολισμοί. Πρακτικά 8ου Συνεδρίου της ΕΕΜΕ* (σσ. 353-359). Ελληνική Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση.
- Περάκη, Β. (2022). Προσεγγίζοντας το χρονικό σχήμα της «επανάληψης παραλλαγής»: Από την οικοδόμηση μουσικού χρόνου στη συγκρότηση ενός ρυθμικού πλαισίου για το συμπαθητικό μοίρασμα συγκινήσεων. *Approaches: Ένα Διεπιστημονικό Περιοδικό Μουσικοθεραπείας*, Πρώτη Ματιά, <https://doi.org/10.56883/aijmt.2024.75>
- Φραγκούλη, Α. (2013). Μουσικοθεραπεία στην ειδική αγωγή: Αξιολόγηση της ποιότητας σχέσης. *Approaches: Μουσικοθεραπεία & Ειδική Μουσική Παιδαγωγική, Ειδικό Τεύχος 5(2)*, 138-151.

φιλοσοφία της μουσικής εκπαίδευσης

philosophy of music education

Παναγιώτης Α. Κανελλόπουλος & Θεοχάρης Ράπτης

Η φιλοσοφία ε-ρωτά. Από τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη ως σήμερα, πολλοί είναι οι φιλόσοφοι που έχουν θέσει το ερώτημα της (ορθής) σχέσης της μουσικής (εκπαίδευσης) με την καλλιέργεια του ανθρώπου· κάθε φορά μέσα από διαφορετικά ερωτήματα, σε διαφορετικά εννοιολογικά συμφραζόμενα. Αναζητώντας και θέτοντας ερωτήματα, διατυπώνοντας αμφιβολίες, η φιλοσοφία της μουσικής εκπαίδευσης προάγει τον συστηματικό στοχασμό σχετικά με τους τρόπους θεμελίωσης και τον προσανατολισμό του επιστημονικού πεδίου της μουσικής παιδαγωγικής καθώς και με την ίδια την πράξη της μουσικής εκπαίδευσης. Δεν το κάνει όμως αυτό ‘μόνη της’· αναζητά τρόπους εννοιολόγησης σε διάλογο με φιλοσοφικές θεωρήσεις της μουσικής και της εκπαίδευσης – μπορούμε να πούμε ότι η φιλοσοφία της μουσικής εκπαίδευσης ανθίζει στο σταυροδρόμι της φιλοσοφίας της μουσικής και της φιλοσοφίας της εκπαίδευσης. Πώς διαφορετικές αντιλήψεις για τη μουσική, για τη μουσική εμπειρία, για τη φύση της μουσικής γνώσης, για την ιστορικότητα της μουσικής, για τις έννοιες της μουσικής επιτέλεσης και της μουσικής δημιουργίας συνεισφέρουν στη μουσική εκπαίδευση; Πώς διαφορετικές θεωρήσεις των εκπαιδευτικών στόχων, των διδακτικών μεθόδων, της φύσης του ανθρώπου, της φύσης της γνώσης και του χαρακτήρα της μάθησης, της έννοιας της ανάπτυξης, συνεισφέρουν στη μουσική εκπαίδευση; Αντίστοιχα: Πώς διαφορετικές μουσικο-εκπαιδευτικές πρακτικές διαμορφώνουν τι θεωρείται μουσική, ποια μουσική γνώση θεωρείται άξια λόγου, τι μετρά ως μουσική ανάπτυξη, τι σημαίνει ολοκληρωμένος μουσικός, πως συνδέεται η μουσική με ‘το κοινωνικό’;

Η φιλοσοφία της μουσικής εκπαίδευσης ανθίζει στον ενδιαμέσο χώρο όπου συναντώνται τα παραπάνω ερωτήματα, αναπτύσσοντας τον κριτικό στοχασμό πάνω στο γίνεσθαι της μουσικής εκπαίδευσης. Ταυτόχρονα όμως, η φιλοσοφία της μουσικής εκπαίδευσης καταπιάνεται και με το δέον γενέσθαι, συμβάλλοντας, μεταξύ άλλων, στην καλλιέργεια μουσικοπαιδαγωγικών πρακτικών που προάγουν την ελευθερία στη μουσική πράξη και στην καθημερινή ζωή, καθώς και στην κριτική αναζήτηση των όρων και των δυνατοτήτων της ανάπτυξης νέων συλλογικοτήτων στη βάση της ισότητας, του ανοιχτού διαλόγου και της δημιουργικής συμμετοχής όλων των παιδιών.

Ενώ από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα ως τη δεκαετία του 1970 κύριος στόχος των προσπαθειών για τη συγκρότηση του πεδίου φιλοσοφίας της μουσικής εκπαίδευσης ήταν η συνηγορία για την προάσπιση της θέσης της μουσικής στην εκπαίδευση – όπου κεντρικό ρόλο έπαιξε η πόλωση ανάμεσα ‘εργαλειακές’ και σε ‘αισθητικές’ προσεγγίσεις – στη συνέχεια, μέσα από την ανάδειξη της πολυδιάστατης φύσης της μουσικής και της εκπαίδευσης, αναδύθηκαν νέες θεματικές, νέα ερωτήματα και νέες γέφυρες με ένα μεγαλύτερο εύρος φιλοσοφικών θεωρήσεων. Έτσι, η φιλοσοφία της μουσικής εκπαίδευσης άρχισε να διερευνά τις σχέσεις της με διαφορετικές εννοιολογήσεις της κοινωνικής δικαιοσύνης· άνοιξε το ζήτημα του μουσικού πλουραλισμού, των αποκλεισμών, των περιορισμών, των ιεραρχήσεων, των αποσιωπήσεων, της έμφυλης και της αποικιακής βίας· αμφισβήτησε τις συνήθειες εννοιολογήσεις της σχέσης δημοκρατίας και (μουσικής) εκπαίδευσης· οδήγησε σε μια σειρά νέων ερωτημάτων σχετικά με τον ρόλο του δασκάλου, την παιδαγωγική ευθύνη, την έννοια της φροντίδας, τη σημασία της διαφωνίας και την έννοια της ισότητας στη (μουσική) εκπαίδευση. Ο κριτικός στοχασμός που διαμορφώνεται μέσα από αυτές τις διαφορετικές φιλοσοφικές προσεγγίσεις της μουσικής εκπαίδευσης μπορεί να αποτελέσει τη βάση για ουσιαστικό, διεπιστημονικό διάλογο με τον χώρο της μουσικοθεραπείας, έναν διάλογο με σημαντικές συνέπειες στο επίπεδο της πράξης της μουσικοθεραπείας και της εκπαίδευσης.

Λέξεις κλειδιά

φιλοσοφία, μουσική εκπαίδευση, φιλοσοφία της μουσικής

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Allsup R. (2016). *Remixing the classroom: Toward an open philosophy of music education*. Indiana University Press.

Bowman, W. D., & Frega, A. L. (Eds.). (2012). *The Oxford handbook of philosophy in music education*. Oxford University Press.

Jorgensen, E. R. (2026). *Music education sins redeemed*. Indiana University Press.

Kanellopoulos, P. A. (2021). Studious play as an Archê of creative music-making: Repositing “the scandal of democracy” in music education. *ACT/Action, Criticism, and Theory for Music Education*, 20(2), 79–109.

http://act.maydaygroup.org/articles/WrightJohansenKanellopoulosSchmidt22_1.pdf

Raptis, T. (2022). Emotions in music education as an ethical issue. *European Journal of Philosophy in Arts Education*, 7(1), 38-61.

<https://ejpae.com/index.php/EJPAE/article/view/48>

Ελληνική βιβλιογραφία

Κανελλόπουλος, Ρ., & Ράπτης, Θ. (Επιμ.). (υπό έκδοση). *Α-ταξίες: Κείμενα για τη διδασκαλία των τεχνών, την ισότητα και τη δημοκρατία στην εκπαίδευση*. Gutenberg.

Λαπιδάκη, Ε. (2005). Αισθητικές θεωρίες και μουσική εκπαίδευση: Σχέσεις και αντιπαραθέσεις. *Μουσικός Λόγος*, 6, 3-14.

Ράπτης, Θ. (2012). «Αισθητική αγωγή»: Τάσεις και προβληματισμοί στη μουσική παιδαγωγική του 20ού αι. *Χρονικά Αισθητικής*, 46, Β' (σσ. 253-264). Ελληνική Εταιρεία Αισθητικής. Ίδρυμα Παναγιώτη και Έφης Μιχελή.

Στεφάνου, Δ. (2009). Εισαγωγή στη φιλοσοφική και κριτική θεώρηση της μουσικής. Στο Ε. Νίκα Σαμψών (Επιμ.), *Εισαγωγή στη μουσικολογία και στις μουσικές επιστήμες* (σσ. 193–208). University Studio Press.

Σμολ, Κ. (2010). *Μουσικοτροπώντας. Τα νοήματα της μουσικής πράξης και της ακρόασης* (Δ. Παπασταύρου & Σ. Λούστας, Μτφρ.). Ιανός.

Άλλες πηγές

International Society for Philosophy of Music Education (ISPME), <https://ispme.net/>

Mayday group, <https://maydaygroupofficial.wixsite.com/mayday-group/about>

φωνητική ψυχοθεραπεία

vocal psychotherapy

Κάνδια Μπουζιώτη

Η Φωνητική Ψυχοθεραπεία είναι ένα διεθνώς αναγνωρισμένο μοντέλο μουσικής ψυχοθεραπείας που αναπτύχθηκε τη δεκαετία του 1990 από την Diane Austin και κωδικοποιήθηκε ως το πρώτο μοντέλο μουσικής ψυχοθεραπείας που βασίζεται στη φωνή. Αποτελεί μία προσέγγιση που στηρίζεται στη θεώρηση ότι η φωνή είναι ίσως το πιο σημαντικό μουσικό όργανο και πως το τραγούδι είναι ένας από τους πιο αποτελεσματικούς τρόπους για να συνδεθεί ο άνθρωπος με τον βαθύτερο εαυτό του αλλά και με τους γύρω του. Με αφετηρία τη χρήση της αναπνοής και των φυσικών και πρωτογενών ήχων, συμπεριλαμβάνει τεχνικές όπως είναι ο φωνητικός αυτοσχεδιασμός, η δημιουργία και η ακρόαση μουσικών έργων, η χρήση τραγουδιών, καθώς επίσης και η λεκτική ψυχοθεραπεία για την προώθηση της εσωτερικής ανάπτυξης και αλλαγής.

Η Φωνητική Ψυχοθεραπεία ενσωματώνει θεωρίες και έννοιες της Γιουνγκιανής ψυχολογίας (αναλυτικής ψυχολογίας και ψυχολογίας του βάθους) και της διαπροσωπικής ψυχολογίας με την πρακτική της μουσικοθεραπείας. Το μοντέλο αυτό δίνει ερμηνείες μέσα από το πρίσμα φιλοσοφικών αξιών, συμβόλων, αρχέγονων εικόνων και της ενόρμησης για αυτοεκπλήρωση. Εστιάζει στην επικοινωνία και στις διαπροσωπικές αλληλεπιδράσεις σε συνδυασμό με την επίδραση του περιβάλλοντος.

Βασικές μέθοδοι που χρησιμοποιούνται στο μοντέλο αυτό, με στόχο την πρόσβαση στο συνειδητό και ασυνειδητό, την επεξεργασία και ενσωμάτωση συναισθημάτων, αισθήσεων, αναμνήσεων και συσχετισμών, είναι το φωνητικό κράτημα και το ελεύθερο συνειρμικό τραγούδι. Συγκεκριμένα, το φωνητικό κράτημα περιλαμβάνει τη σκόπιμη χρήση δύο συγχορδιών σε συνδυασμό με τη φωνή της θεραπεύτριας και του θεραπευόμενου. Το αποτέλεσμα είναι η δημιουργία ενός σταθερού μουσικού περιβάλλοντος που διευκολύνει το αυτοσχέδιο τραγούδι μέσα στη σχέση θεραπεύτριας - θεραπευόμενου και που υποστηρίζει τη σύνδεση με τον εαυτό και τους άλλους. Αντίστοιχα, το ελεύθερο συνειρμικό τραγούδι είναι η μέθοδος της εισαγωγής λέξεων στη διαδικασία του φωνητικού κρατήματος. Είναι μία τεχνική παρόμοια με αυτήν του ελεύθερου συνειρμού του Freud, με τη διαφορά ότι ο θεραπευόμενος τραγουδά αντί να μιλά, με πιο σημαντικό στοιχείο ότι και η θεραπεύτρια συμμετέχει τραγουδώντας και συμβάλλει με αυτόν τον τρόπο στη μουσική ροή της συνείδησης κάνοντας ενεργές λεκτικές και μουσικές παρεμβάσεις.

Η Φωνητική Ψυχοθεραπεία μπορεί να χρησιμοποιηθεί με άτομα που παρουσιάζουν ποικίλα συμπτώματα συνδεόμενα με ανεκπλήρωτες ανάγκες της παιδικής ηλικίας, με τραυματικές ρήξεις στη σχέση μητέρας-παιδιού, με δυσκολίες σε κρίσιμες αναπτυξιακές περιόδους, καθώς και με θεραπευόμενους με εμπειρίες συναισθηματικής, σωματικής και σεξουαλικής κακοποίησης, και άλλων δυσμενών εμπειριών της παιδικής ηλικίας. Ο συνδυασμός τραγουδιού, φωνητικού αυτοσχεδιασμού και ομιλίας μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε διάφορα στάδια της θεραπευτικής διαδικασίας για την ενίσχυση και τη στήριξη του θεραπευόμενου παρέχοντας παράλληλα μια ισχυρή επανορθωτική εμπειρία.

Λέξεις κλειδιά

φωνή, φωνητικό κράτημα, ελεύθερο συνειρμικό τραγούδι, φωνητικός αυτοσχεδιασμός, Diane Austin

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Austin, D. (2008). *The theory and practice of Vocal Psychotherapy: Songs of the self*. Jessica Kingsley Publishers.

Monti, E., & Austin, D. (2017). The dialogical self in Vocal Psychotherapy. *Nordic Journal of Music Therapy*, 27(2), 158-169.
<https://doi.org/10.1080/08098131.2017.1329227>

Ελληνική βιβλιογραφία

Βαβουλίδου, Π., Καργόπουλος, Φ., & Ψαλτοπούλου, Ν. (2017). *Η προσέγγιση της μουσικοθεραπείας στη στήριξη ατόμων με ψυχολογικό τραύμα*. IB' Επιστημονική Επετηρίδα του Τμήματος Ψυχολογίας Α.Π.Θ., 12, 56-78. <https://ejournals.lib.auth.gr/psyannals/article/view/6071>

Γκαμάγκαρα, Ν. (2020). *Έννοιες και ζητήματα ψυχανάλυσης στη μουσικοθεραπεία: Θεωρία και κλινική πράξη*. [Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας]. <https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/24177/3/GamagkariNikoletaMsc2020.pdf>

φωνητικός συντονισμός σώματος

toning

Κάνδια Μπουζιώτη

Ο φωνητικός συντονισμός σώματος είναι μία βασική μορφή φωνοποίησης και έκφρασης που συναντάται ανά τους αιώνες σε πολλούς πολιτισμούς (π.χ. Ελλάδα, Κίνα, Αίγυπτος, Ινδία), αλλά και μία τεχνική της μουσικοθεραπείας και συγκεκριμένα της φωνητικής ψυχοθεραπείας που αναπτύχθηκε από την Diane Austin. Αφορά στη σκόπιμη επιμήκυνση του ήχου κατά την πλήρη εκπνοή της αναπνοής, που συνήθως ξεκινά με αναστεναγμό, χασμουρητό ή βογκητό και που εξελίσσεται σε χρήση ανοιχτών φωνηέντων.

Αν και υπάρχουν διαφορετικές εφαρμογές και πεποιθήσεις γύρω από τον φωνητικό συντονισμό σώματος και το πώς αυτός μπορεί να επιτευχθεί, όλες περιλαμβάνουν τη χρήση ελεύθερου ήχου χωρίς τη χρήση λόγου, που συντελεί στην αύξηση της ροής της αναπνοής, εξισορροπεί τη ροή ενέργειας, απελευθερώνει το συναίσθημα και συμβάλλει στην αποκατάσταση της αρμονίας μεταξύ σώματος-νου. Οι ηχητικές δονήσεις που παράγονται κατά τη διάρκεια του φωνητικού συντονισμού σώματος απελευθερώνουν ενέργεια που είναι εγκλωβισμένη και συντονίζονται με συγκεκριμένες περιοχές του σώματος για να ανακουφίσουν το συναισθηματικό και σωματικό στρες και την ένταση.

Όπως αναφέρεται στη φωνητική ψυχοθεραπεία, ο φωνητικός συντονισμός σώματος λειτουργεί σαν ένα εσωτερικό ηχητικό μασάζ για τον θεραπευόμενο. Μπορεί να αποτελέσει μια ιδιαίτερη εμπειρία, ειδικά όταν αυτή πραγματοποιείται με τη μουσικοθεραπεύτρια ή/και με άλλους θεραπευόμενους/συμμετέχοντες, μιας που η έκφραση και ανταλλαγή φωνητικών δονήσεων παρομοιάζεται με τη σωματική επαφή. Ο φωνητικός συντονισμός σώματος μπορεί να έχει θετικό αντίκτυπο σε όσους πάσχουν από ψυχικές και διατροφικές διαταραχές, καθώς δύναται να συντελέσει στην αυξημένη επίγνωση του εαυτού και του σώματος του θεραπευόμενου. Η αμεσότητα του φωνητικού συντονισμού σώματος δίνει τη δυνατότητα στη μουσικοθεραπεύτρια και στον πελάτη να συναντηθούν μουσικά στο φυσικό, στο συναισθηματικό και στο πνευματικό εδώ και τώρα με έναν ασφαλή τρόπο. Ο φωνητικός συντονισμός σώματος, όπως και άλλα είδη επαναλαμβανόμενου του τραγουδιού ή των ήχων, μπορεί επίσης να μεταβάλει τη συνειδησιακή κατάσταση και να συμβάλει στο να γίνει το ασυνείδητο συνειδητό.

Λέξεις κλειδιά

φωνητική ψυχοθεραπεία, φωνητικός αυτοσχεδιασμός, επιμήκυνση ήχου, ηχητικές δονήσεις, επίγνωση σώματος

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Austin, D. (2008). *The theory and practice of vocal psychotherapy: Songs of the self*. Jessica Kingsley Publishers.

Baker F., & Uhlig S. (Eds.). (2011). *Voicework in music therapy – Research and practice*. Jessica Kingsley Publishers.

Keyes, L. E. (2008). *Toning: The creative power of the voice*. DeVorss Publications.

Meashey, K. (2020). *The use of voice in music therapy*. Barcelona Publishers.

Montello, L. (2002). *Essential musical intelligence*. Quest Books.

Ελληνική βιβλιογραφία

Γκαμάγκαρη, Ν. (2020). *Έννοιες και ζητήματα ψυχανάλυσης στη μουσικοθεραπεία: Θεωρία και κλινική πράξη*. [Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας]. Ψηφίδα, Ιδρυματικό Αποθετήριο. <https://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/24177>

Λιάλη, Β. (2020). *Η συμβολή του φωνητικού αυτοσχεδιασμού στην ανάδυση εαυτού, με άτομα στο φάσμα του αυτισμού: Μια ανασκόπηση της βιβλιογραφίας και κλινικών παραδειγμάτων*. [Διπλωματική εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας]. Ψηφίδα, Ιδρυματικό Αποθετήριο. <https://dspace.lib.uom.gr/handle/2159/24385>

Ψαλτοπούλου-Καμίνη, Θ. (2015). *Μουσικοθεραπεία: Ο τρίτος δρόμος*. Ανοιχτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις Κάλλιπος. <https://www.calameo.com/read/00309402281526e6a3274>

χοροθεραπεία

dance/movement therapy (DMT)

Μαρία Αρτέμη

Η χοροθεραπεία είναι η ψυχοθεραπευτική χρήση της κίνησης, του χορού και μεθόδων σωματικής επικέντρωσης αποσκοπώντας στην υποστήριξη της συναισθηματικής, σωματικής, γνωστικής και κοινωνικής ολοκλήρωσης του ατόμου. Είναι μια επαγγελματική πρακτική που χρησιμοποιεί την κίνηση ως διαγνωστικό εργαλείο και μέθοδο παρέμβασης. Τα ουσιαστικά μέσα της θεραπείας είναι το σώμα, η μη-λεκτική έκφραση, η συνεχής διαλεκτική μεταξύ κίνησης και θεραπευτικής σχέσης σε συνδυασμό με τη χρήση λόγου και τη λεκτική επεξεργασία της διαδικασίας. Αυτή η σύνδεση και ολιστική σχέση σημαίνει ότι η αλλαγή στην κίνηση μπορεί να οδηγήσει σε αναδιοργάνωση ενδοψυχική, συναισθηματική και συμπεριφορική.

Η χοροθεραπεία αναπτύχθηκε στα μέσα του 20ού αιώνα στις ΗΠΑ. Η Ένωση Χοροθεραπευτών Ελλάδος ιδρύθηκε το 1993, και είναι μέλος του Δικτύου Ψυχοθεραπειών μέσω Τεχνών (ΔΨΤ), της Εθνικής Εταιρείας Ψυχοθεραπείας Ελλάδος (ΕΕΨΕ), της Ευρωπαϊκής Ένωσης Χοροθεραπείας (EADMT) και της Αμερικανικής Ένωσης Χοροθεραπείας (ADTA). Στην Ελλάδα, εφαρμόζεται κυρίως σε χώρους ψυχικής υγείας, εκπαίδευσης και καλλιτεχνικής έκφρασης, σε ατομικές ή ομαδικές συνεδρίες. Οι χοροθεραπεύτριες εργάζονται με άτομα όλων των ηλικιακών ομάδων με συναισθηματικές, σωματικές ή ψυχικές διαταραχές, καθώς και με άτομα που αποζητούν τη δημιουργικότητα και την αυτογνωσία μέσα από την έκφραση και τον χορό.

Η χοροθεραπεύτρια, ως πιστοποιημένη επαγγελματίας, προσπαθεί διαρκώς να αναδεικνύει τη μορφή μέσα από αυτό που αρχικά φαίνεται άμορφο, την τάξη μέσα από την αταξία και τη δομή στην ανοργάνωτη κινησιολογική έκφραση. Μέσα από την τεχνική του καθρεπτισμού, του συντονισμού με τον ρυθμό του θεραπευόμενου και την προσαρμογή στα σχήματα που παίρνει το σώμα του, αναδημιουργεί στο δικό της σώμα την ουσία της κίνησης του θεραπευόμενου καθιστώντας έτσι τον εαυτό της ένα δοχείο που δέχεται και εμπεριέχει αποκομμένα ψυχικά κομμάτια του ατόμου τα οποία μέσα από την θεραπευτική σχέση και επεξεργασία μεταβολίζονται και ενοποιούνται.

Ένας από τους βασικούς στόχους της χοροθεραπείας είναι η διεύρυνση και μεγέθυνση του υπάρχοντος κινησιολογικού ρεπερτορίου του θεραπευόμενου με στόχο την ενίσχυση της προσαρμοστικότητάς του στις απαιτήσεις και προκλήσεις της πορείας προς αυτονόμηση. Συγκεκριμένες τεχνικές δίνουν τη δυνατότητα τόσο της παρατήρησης των ρυθμών σύσπασης των μυών όσο και της ανάλυσης της κίνησης, όπως αυτή διαδραματίζεται σε σχέση με το εξωτερικό περιβάλλον. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στον τρόπο με τον οποίο το άτομο συνδέεται με την δύναμη της βαρύτητας και το μέγεθος της ταχύτητας, καθώς και με την ροή της ενέργειας. Ακολουθώντας, μπορούν να μελετηθούν τα σχήματα που παίρνει το σώμα κατά τη διάρκεια σύνδεσης του ατόμου με διαφορετικά αντικείμενα. Η ανάδειξη της σημασίας των αξόνων του σώματος υποστηρίζει την αίσθηση κυριότητας και την εμπειρία του ως τρισδιάστατης οντότητας.

Η χοροθεραπεία, όπως και οι άλλες δημιουργικές θεραπείες μέσω τεχνών, μοιράζεται την υπόθεση ότι νους, σώμα και συναίσθημα είναι άρρηκτα συνδεδεμένα. Προσφέροντας ένα θεωρητικό πλαίσιο που υπογραμμίζει την σωματική μη-λεκτική επικοινωνία, την ενσωμάτωση των συναισθημάτων και την έκφρασή τους μέσω τόσο της κίνησης όσο και του λόγου, η χοροθεραπεία πρεσβεύει ότι ο ρυθμός και η δυναμική της μουσικής είναι κινητικές ατομικές και συλλογικές εκφράσεις. Αυτό αποτελεί γόνιμο πεδίο διαλόγου με τη μουσικοθεραπεία όπου κινητικές παρεμβάσεις (π.χ. ρυθμικές και γειωτικές κινήσεις, και συντονισμό με τους ρυθμούς κίνησης των άλλων) αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της θεραπευτικής πράξης.

Λέξεις κλειδιά

χοροκινητική, χορορυθμική, αυθεντική κίνηση, ανάλυση κίνησης Laban/Kestenberg

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Dieterich-Hartwell, R., Gilman, A., & Hecker, V. (2022). Music in the practice of dance/movement therapy. *The Arts in Psychotherapy*, 80, 101938.
- Kestenberg Amighi, J., Loman, S., Lewis, P., & Sossin, M. (1999). *The meaning of movement, developmental and clinical perspectives of the Kestenberg movement profile*. Routledge.
- Levy, F. (1988). *Dance Movement Therapy: A healing art*. American Alliance for Health, Physical Education, Recreation and Dance.
- Lewis, P. (1979). *Theoretical approaches in Dance Movement Therapy* (Vol.1). Kendal Hunt Publishing Company.
- Goodill, S. (2005). *An introduction to Medical Dance Movement Therapy: Health care in motion*. Jessica Kingsley Publishers.

Ελληνική βιβλιογραφία

- Κάρκου, Β. (2019). Εκτίμηση και αξιολόγηση στη χοροκινητική ψυχοθεραπεία. Στο Λ. Γιώτης, Δ. Μαραβελής, Α. Πανταγούτσου & Ε. Γιαννούλη (Επιμ.), *Η συμβολή των ψυχοθεραπειών μέσω τέχνης στην ψυχιατρική θεραπευτική* (σσ. 491-498). Εκδόσεις Βήτα.
- Κάρκου, Β., Λύκου, Σ., & Ρόβα, Μ. (2019). Διεθνές ερευνητικό πεδίο και προοπτικές στη χοροθεραπεία. Στο Λ. Γιώτης, Δ. Μαραβελής, Α. Πανταγούτσου & Ε. Γιαννούλη (Επιμ.), *Η συμβολή των ψυχοθεραπειών μέσω τέχνης στην ψυχιατρική θεραπευτική* (σσ. 453-461). Εκδόσεις Βήτα.
- Κήτα, Ε., & Μαργαρίτη, Α. (2019). Χοροκινητική θεραπεία και πρωτόγονη έκφραση. Στο Λ. Γιώτης, Δ. Μαραβελής, Α. Πανταγούτσου & Ε. Γιαννούλη (Επιμ.), *Η συμβολή των ψυχοθεραπειών μέσω τέχνης στην ψυχιατρική θεραπευτική* (σσ. 60-65). Εκδόσεις Βήτα.
- Μαργαρίτη, Α. (2019). *Στα συναρπαστικά μονοπάτια της χοροθεραπείας*. Εκδόσεις Πεδίο.
- Νικολίτσα, Α. (2018). *Χοροθεραπεία: Ιστορία, θεωρία, μεθοδολογία, εργαλεία*. Εκδόσεις Αγγελάκη.

Άλλες πηγές

Ένωση Χοροθεραπευτών Ελλάδας, <https://gadt.gr/>

ψυχόδραμα

psychodrama

Βέρα Λάρδη

Το ψυχόδραμα δημιουργήθηκε στις αρχές του 20ού αιώνα από τον Ρουμάνο ψυχίατρο Jacob Levy Moreno και διαμορφώθηκε με τη βοήθεια της συνεργάτιδας και συντρόφου του Zerka Moreno. Μέσα στα χρόνια ανέπτυξαν την κοινωνιομετρία, το κοινωνιόδραμα και το κλινικό ψυχόδραμα. Το 1932, η Αμερικάνικη Ψυχιατρική Εταιρεία εισάγει για πρώτη φορά τον όρο ομαδική ψυχοθεραπεία αναφερόμενη στο έργο του Moreno. Το ψυχόδραμα είναι μία βιωματική ψυχοθεραπευτική προσέγγιση η οποία αξιοποιεί την αυθόρμητη εκδραμάτιση πραγματικών ή φανταστικών καταστάσεων στη σκηνή με σκοπό την έκφραση, κατανόηση και μεταμόρφωσή τους. Βασικό θεραπευτικό όχημα είναι ο αυθορμητισμός και η κάθαρση. Στο ψυχόδραμα, ο όρος κάθαρση περιγράφει μία στιγμή λύτρωσης όπου το άτομο εκφράζει χρόνια ακινητοποιημένα συναισθήματα ή εμπειρίες. Απώτερος στόχος της θεραπευτικής διαδικασίας είναι ο μετασχηματισμός αυτής της στιγμής αυτογνωσίας σε δράση του ατόμου στο παρόν. Στον πυρήνα της φιλοσοφίας του ψυχοδράματος βρίσκεται η σχέση του ατόμου με τον κόσμο. Με σύγχρονους όρους κριτικής ψυχολογίας, ενίοτε υιοθετεί μία κριτική θεώρηση στην θεραπεία όπου τα άτομα –πέραν της προσωπικής τους πορείας– ενθαρρύνονται να εξετάσουν πολιτισμικούς, κοινωνικούς και ταξικούς παράγοντες που καθόρισαν αυτήν την πορεία και τις σχέσεις που αναπτύσσουν με τους γύρω τους.

Τα στάδια της θεραπευτικής συνάντησης είναι η προθέρμανση, η εκδραμάτιση και το μοίρασμα. Η προθέρμανση έχει στόχο την απελευθέρωση του αυθορμητισμού και την ανάδυση του πρωταγωνιστή. Κατά την εκδραμάτιση, η ψυχοθεραπεύτρια –που σε αυτή τη φάση ονομάζεται σκηνοθέτης– βοηθάει τον πρωταγωνιστή να εκδραματίσει σκηνές από τη ζωή του καλώντας τα μέλη της ομάδας να υποδυθούν ρόλους στην ιστορία του. Τα μέλη που αναλαμβάνουν να παίξουν κάποιον ρόλο ονομάζονται βοηθητικά εγώ (auxiliary ego). Η αυθόρμητη διαδικασία επιλογής των βοηθητικών εγώ από τον πρωταγωνιστή καθορίζεται μέσω του «τήλε», το οποίο αναφέρεται στη μη συνειδητή σύνδεση των μελών της ομάδας και των εμπειριών τους. Τις τελευταίες δεκαετίες, η θεωρία του τήλε συνδέεται με τις νευροεπιστήμες με αναφορές στη σύζευξη εγκεφάλου με εγκέφαλο (brain to brain coupling) και την έρευνα γύρω από τους κατοπτρικούς νευρώνες. Οι βασικότερες ψυχοδραματικές τεχνικές είναι η εμψύχωση αντικειμένων (object animation), η άδεια καρέκλα (empty chair), ο σωσίας (doubling), η αντιστροφή ρόλου (role reversal), ο καθρέπτης (mirror) και ο εσωτερικός μονόλογος (Soliloquy). Κατά τη διαδικασία εκδραματίζονται μία σειρά σκηνών που μπορεί να παρουσιάζουν καταστάσεις του παρελθόντος ή του μέλλοντος, εσωτερικά δράματα, φανταστικές σκηνές, όνειρα κ.ά. Το τελευταίο στάδιο της συνεδρίας είναι το μοίρασμα.

Το κλινικό ψυχόδραμα εφαρμόζεται σε ποικίλες θεραπευτικές ομάδες ανεξαρτήτως ηλικίας και σε διάφορα πλαίσια όπως η θεραπεία τραύματος, οι εξαρτήσεις, η οικογενειακή θεραπεία, η θεραπεία διατροφικών διαταραχών, και σε ομάδες ενδυνάμωσης γυναικών. Η αξιοποίηση του ψυχοδράματος στα πλαίσια της ατομικής θεραπείας ονομάζεται μονόδραμα. Έχουν αναπτυχθεί συνθετικά μοντέλα στην κλινική πρακτική του ψυχοδράματος, ενώ υπάρχει διαχρονική συγγένεια με την μουσικοθεραπεία. Κεντρικό ζητούμενο και στις δύο προσεγγίσεις είναι η απελευθέρωση του αυθορμητισμού στην παραγωγή θεραπευτικού υλικού. Στο ψυχόδραμα συχνά αξιοποιείται η μουσική στη διαδικασία, ενώ, και οι δύο προσεγγίσεις συνδιαλέγονται σε συνθετικές προσεγγίσεις όπως στην εκφραστική θεραπεία μέσω τεχνών. Παράλληλα, το ψυχόδραμα ενέπνευσε τη δημιουργία καλλιτεχνικών πρακτικών κοινωνικής παρέμβασης. Τεχνικές του εφαρμόζονται από εκπαιδευτικούς σε σχολεία, εμψυχωτές ομάδων και συμβούλους.

Λέξεις κλειδιά

βιωματική ψυχοθεραπεία, εκδραμάτιση, αυθορμητισμός, κάθαρση

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Giacomucci, S. (2021). *Social work, sociometry, and psychodrama: Experiential approaches for group therapists, community leaders, and social workers*. Springer Nature.

Fausch-Pfister, H. (2012). *Music therapy and psychodrama: The benefits of integrating the two methods*. Dr Ludwig Reichert.

Kellermann, P. F. (1992). *Focus on psychodrama: The therapeutic aspects of psychodrama*. Jessica Kingsley Publishers.

Moreno, J. J. (1999). *Acting your inner music: Music therapy and psychodrama*. MMB Music.

Orkibi, H., & Feniger-Schaal, R. (2019). Integrative systematic review of psychodrama psychotherapy research: Trends and methodological implications. *PLOS ONE*, 14(2), e0212575. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0212575>

Ελληνική βιβλιογραφία

Γιώτης, Λ. (Επιμ.) (2020). *Playback Ψ: Παίζοντας στο θέατρο τις ιστορίες του κόσμου*. Εκδόσεις IWrite.

Karp, M., Holmes, P., & Bradshaw-Tauvon, K. (2002). *Το ψυχόδραμα: Θεωρία και πρακτική*. University Studio Press.

Λέτσιος, Κ. (2001). *Το ψυχόδραμα: Η επιστήμη της ομάδας στην ψυχοθεραπευτική προοπτική*. Ελληνικά Γράμματα.

Άλλες πηγές

Federation of European Psychodrama Training Organisations (FEPTO), <https://fepto.com/>

ψυχοδυναμική μουσικοθεραπεία

psychodynamic music therapy

Δημήτρης Κουκουράκης

Η Ψυχοδυναμική Μουσικοθεραπεία είναι μια προσέγγιση μουσικοθεραπείας κατά την οποία η θεραπευτική πρακτική επηρεάζεται από την ψυχοδυναμική θεωρία. Η στάση της μουσικοθεραπεύτριας, η επεξεργασία και η κατανόηση κάθε αλληλεπίδρασης (μουσικής/λεκτικής/εξωλεκτικής) στη μουσικοθεραπευτική σχέση, τροφοδοτείται και διαμορφώνεται μέσα από την ψυχοδυναμική θεωρία, όπως αυτή επηρεάζεται από το ψυχαναλυτικό έργο του Sigmund Freud αλλά και τις μεταφροϋδικές θεωρίες (π.χ. την ψυχολογία του Εγώ, τη θεωρία των αντικειμενοτρόπων σχέσεων, την ψυχολογία του Εαυτού).

Σημαντική θέση στην Ψυχοδυναμική Μουσικοθεραπεία είναι η παραδοχή ύπαρξης του ασυνειδήτου και των αναδυόμενων ενδοψυχικών διεργασιών και φαινομένων που επηρεάζουν τη θεραπευτική σχέση (όπως μεταβίβαση, αντιμεταβίβαση, μηχανισμοί άμυνας, και παλινδρόμηση). Θεμελιώδης αρχή αυτής της προσέγγισης αποτελεί η επεξεργασία της προσωπικής ιστορίας και του ψυχικού υλικού του θεραπευόμενου όπως εμφανίζονται στο εδώ και τώρα της θεραπευτικής σχέσης μέσα από τη μουσική ή/και την λεκτική αλληλεπίδραση. Στην Ψυχοδυναμική Μουσικοθεραπεία μεταξύ άλλων μεθόδων (όπως η εκτέλεση/ερμηνεία, η ακρόαση και η σύνθεση) βασικό ρόλο κατέχει ο κλινικός αυτοσχεδιασμός. Η αυτοσχεδία και αυθόρμητη μουσική δημιουργία θεωρείται ότι αντικατοπτρίζει διαστάσεις και πτυχές της ζωής του ατόμου και προσομοιάζει τη διαδικασία του ελεύθερου συνειρμού στην ψυχάνάλυση. Υπογραμμίζεται η σημαντική ιδιότητα της μουσικής ως ένα μέσο ικανό να οδηγήσει τον θεραπευόμενο στην κατανόηση και στην έκφραση των ενδοψυχικών του διεργασιών.

Την εμφάνιση της μουσικοθεραπείας ως σύγχρονο επιστημονικό πεδίο κατά το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα ακολούθησαν οι πρώτες δημοσιεύσεις από μουσικοθεραπεύτριες για την Ψυχοδυναμική Μουσικοθεραπεία τις δεκαετίες του 1960 και 1970. Κύριοι εκφραστές της είναι μεταξύ άλλων οι Florence Tyson, Juliette Alvin και Mary Priestley με την τελευταία να αναπτύσσει το μοντέλο της Αναλυτικής μουσικοθεραπείας. Τα όρια της χρήσης του όρου «ψυχοδυναμική» σε αρκετές περιπτώσεις είναι ανοικτά δεδομένου ότι και άλλες προσεγγίσεις δύναται να χρησιμοποιούν την ψυχοδυναμική σκέψη ή στοιχεία της. Υπό την έννοια αυτή, ψυχοδυναμικά στοιχεία δύναται να υπάρχουν στη δεκτική μέθοδο της Καθοδηγούμενης Νοερής Απεικόνισης και Μουσικής της Helen Bonny καθώς και σε ενεργητικές μουσικοκεντρικές προσεγγίσεις όπως η Δημιουργική Μουσικοθεραπεία των Nordoff και Robbins. Η Ψυχοδυναμική Μουσικοθεραπεία βρίσκει εφαρμογές κυρίως στον ευρύτερο χώρο της ψυχικής υγείας, συμπεριλαμβανομένου του τομέα της ειδικής αγωγής.

Λέξεις κλειδιά

ψυχοδυναμική, ψυχοθεραπεία, μουσική, μουσική ψυχοθεραπεία

Ενδεικτικές πηγές

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Bruscia, K. (Ed.). (2012). *Readings in music therapy theory*. Barcelona Publishers.

De Backer, J., & Sutton, J. (Eds.). (2014). *The music in music therapy: Psychodynamic music therapy in Europe: Clinical, theoretical and research approaches*. Jessica Kingsley Publishers.

Handley, S. (Ed.). (2003). *Psychodynamic music therapy: Case studies*. Barcelona Publishers.

Kim, J. (2016). Psychodynamic music therapy. *Voices: A World Forum for Music Therapy*, 16(2). <https://doi.org/10.15845/voices.v16i2.882>

Metzner, S. (2016) Psychodynamic music therapy. In J. Edwards (Ed.), *The Oxford handbook of music therapy*. Oxford University Press.

Ελληνική βιβλιογραφία

Ανδρεοπούλου, Γ., Καλλιώδη, Χ., & Κουκουράκης, Δ. (2019). Μουσικοθεραπεία και ψυχική υγεία. Στο Λ. Γιώτης, Δ. Μαραβελής, Α. Πανταγούτσου & Ε. Γιαννούλη (Επιμ.), *Η συμβολή των ψυχοθεραπειών μέσω τέχνης στην ψυχιατρική θεραπευτική* (σσ. 55-58). Εκδόσεις Βήτα.

Κουκουράκης, Δ. (2011). Η ψυχοδυναμική προσέγγιση στη μουσικοθεραπεία με ενήλικες με προβλήματα ψυχικής υγείας. Στα πρακτικά της 1ης Ημερίδας του ΕΣΠΕΜ. *Approaches: Μουσικοθεραπεία & Ειδική Μουσική Παιδαγωγική*, Ειδικό Τεύχος 2011, 14-19.

Καλλιώδη, Χ. (2019) Μουσικοθεραπεία. Στο Τ. Ρόμπερτσον (Επιμ.), *Ψυχοθεραπείες μέσω εκφραστικών τεχνών* (σσ. 55-78). Το Έρμα.

Παράρτημα Λημμάτων

37	αναλυτική μουσικοθεραπεία
39	αναλυτικό μουσικόδραμα
41	αναπτυξιακή μουσικοθεραπεία
43	ανθρωποσοφική μουσικοθεραπεία
45	αξιολόγηση υπηρεσίας
47	αυτοπροσδιορισμός
49	αυτοσχεδιασμός
51	δεκτική μουσικοθεραπεία
53	δημιουργική μουσικοθεραπεία (ΔΜ)
55	διεπιστημονική συνεργασία
57	δραματοθεραπεία
59	ειδική μουσική παιδαγωγική
61	ενεργητική μουσικοθεραπεία
63	ενσωμάτωση
65	επικοινωνιακή μουσικότητα
67	εποπτεία
69	ηθική και δεοντολογία
71	ηχοτοπίο
73	ιατρική εθνομουσικολογία
75	καθοδηγούμενη νοερή απεικόνιση και μουσική (KNAM)
77	κλινικός αυτοσχεδιασμός
79	κοινοτική μουσική/μουσική στην κοινότητα
81	κοινοτική μουσικοθεραπεία/μουσικοθεραπεία στην κοινότητα
83	μελέτη περίπτωσης/περιπτωσιολογική μελέτη
85	μεταβίβαση – αντιμεταβίβαση
87	μικροανάλυση

89	μοιρολόι
91	μουσική ιατρική
93	μουσική παιδαγωγική/μουσική εκπαίδευση
95	μουσική ψυχοθεραπεία
97	μουσική ψυχολογία/ψυχολογία της μουσικής
99	μουσικοκεντρική μουσικοθεραπεία
101	μουσικοκινητική αγωγή Orff
103	μουσικοτροπία/μουσικοτροπώντας
105	νευρολογική μουσικοθεραπεία
106	ολικός πόνος
108	ομαδική μουσικοθεραπεία
110	Orff μουσικοθεραπεία
112	παιγνιοθεραπεία
114	πολιτισμικά επικεντρωμένη μουσικοθεραπεία
116	πράξη βασισμένη σε αποδείξεις
118	προσωποσύνη
120	πρώιμη παρέμβαση
122	Ρυθμική Dalcroze
124	συναισθηματική συνήχηση/συναισθηματική εναρμόνιση
126	φιλοσοφία της μουσικής εκπαίδευσης
128	φωνητική ψυχοθεραπεία
130	φωνητικός συντονισμός σώματος
132	χοροθεραπεία
134	ψυχόδραμα
136	ψυχοδυναμική μουσικοθεραπεία

Λίστα συγγραφέων

Ολυμπία Αγαλιανού, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ελλάδα

Χριστιάνα Αδαμοπούλου, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ελλάδα

Μαρία Αρτέμη, Ανεξάρτητη επιστήμονας, Ελλάδα

Μίτσου Ακογιούνογλου, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Ελλάδα

Δημήτρης Αντωνακάκης, Πανεπιστήμιο Κρήτης και Ελληνικό Μεσογειακό Πανεπιστήμιο, Ελλάδα

Ποθεινή Βαϊούλη, Κέντρο Εφαρμοσμένης Νευροεπιστήμης (ΚΕΝ), Πανεπιστήμιο Κύπρου, Κύπρος

Friederun Anna Böhmig, Die Filderklini, Filderstadt Bonlanden, Γερμανία

Τζίνα Γιωτάκη, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Ελλάδα

Τέο Δημητριάδης, Amstelring & Leiden University, Ολλανδία

Ζωή Διονυσίου, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Ελλάδα

Ιωάννα Ετμεκτσόγλου, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Ελλάδα

Ευφροσύνη Ευθυμίου, Ανεξάρτητη επιστήμονας, Ελλάδα

Πολύνα Κάβουρα, La Sol κέντρο Μουσικοθεραπείας και Έκφρασης, Ελλάδα

Χριστίνα Καλλιώδη, Κέντρο Μουσικής Ψυχοθεραπείας «ηχώ», Ελλάδα

Παναγιώτης Α. Κανελλόπουλος, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ελλάδα

Λευκοθέα Καρτασίδου, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Ελλάδα

Βίκυ Κάρκου, Edge Hill University, Ηνωμένο Βασίλειο

Κωνσταντίνα Κατοστάρη, Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού, Ελλάδα

Lucia Kessler-Κακουλίδη, Ανεξάρτητη επιστήμονας, Ελλάδα

Kevin Kirkland, Capilano University & Red Fish Healing Centre for Mental & Addiction, Καναδάς

Δήμητρα Κόνιαρη, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Ελλάδα

Δημήτρης Κουκουράκης, Άγγελοι της Χαράς, Ελλάδα

Βέρα Λάρδη, Art in Perspective, Ελλάδα

Ζωή Μαργέλη, Ελληνικό Ινστιτούτο Παιγνιοθεραπείας και Δραματοθεραπείας “Άθυρμα”, Ελλάδα

Κάνδια Μπουζιώτη, ΠΑΜΕΜΜΑΖΙ, Ελλάδα

Ξανθούλα Ντακοβάνου, Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Αττικής & Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Ελλάδα

Άννα Παπαέτη, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών, Ελλάδα

Δήμητρα Παπασταύρου, Ανεξάρτητη επιστήμονας, Ελλάδα

Βαρβάρα Πασιαλή, Queens University of Charlotte, Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Λένα Πατεράκη, Deree College, Ελλάδα

Μαρία Ποθουλάκη, Μητροπολιτικό Κολλέγιο, Ελλάδα

Αντωνία Ράντογλου Μελά, Ανεξάρτητη επιστήμονας, Ηνωμένο Βασίλειο

Θεοχάρης Ράπτης, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ελλάδα

Μαρία Ραπτοπούλου, Ανεξάρτητη επιστήμονας, Ηνωμένο Βασίλειο

Μαρία Σαμαρά, Ανεξάρτητη επιστήμονας, Ελβετία

Εργίνα Σαμπαθιανάκη, Oxleas NHS Foundation Trust, Ηνωμένο Βασίλειο

Δημήτριος Σαρρής, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Ελλάδα

Μαρία Σούμπερτ, Ινστιτούτο Δραματοθεραπείας ΑΙΩΝ, Ελλάδα

Λελούδα (Λήδα) Στάμου, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Ελλάδα

Αλίκη Τσερκέζογλου, «ΓΑΛΙΛΑΙΑ» Μονάδα Ανακουφιστικής Φροντίδας, Ελλάδα

Γιώργος Τσίρης, Queen Margaret University & St Columba's Hospice Care, Ηνωμένο Βασίλειο

Ελένη Τσόλκα, Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού, Ελλάδα

Ασπασία Φραγκούλη, Ειδική Αγωγή και Ενταξιακή Εκπαίδευση, Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση Α' Αθήνας, Ελλάδα

Μαρία Φρουδάκη, Ινστιτούτο Θεραπείας δια των Τεχνών «Λίλιαν Βουδούρη», Ελλάδα

Αναστασία Χουντουμάδη, Κέντρο Παιδαγωγικής και Καλλιτεχνικής Επιμόρφωσης «Σχεδία», Ελλάδα

Ντόρα Ψαλτοπούλου-Καμίνη, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ελλάδα

Οι επιμελητές

Ο **Γιώργος Τσίρης**, PhD, είναι καθηγητής μουσικοθεραπείας στο Queen Margaret University και διευθυντής εκπαίδευσης, έρευνας και δημιουργικών τεχνών στο St Columba's Hospice Care στο Εδιμβούργο της Σκωτίας. Ύστερα από προπτυχιακές σπουδές στην ειδική αγωγή στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, ο Γιώργος ολοκλήρωσε μεταπτυχιακές σπουδές μουσικοθεραπείας στο Nordoff Robbins του Λονδίνου από όπου απέκτησε στη συνέχεια διδακτορικό τίτλο μουσικοθεραπείας. Από το 2009 εργάζεται ως μουσικοθεραπευτής με ανθρώπους και οικογένειες σε πλαίσια ανακουφιστικής και παρηγορητικής φροντίδας. Έχει αναπτύξει πρωτοποριακά κοινοτικά προγράμματα τεχνών για την προώθηση της υγείας και την εκπαίδευση περί θανάτου τα οποία έχουν λάβει βραβεία εθνικής εμβέλειας και έχουν εμπνεύσει παρόμοιες πρωτοβουλίες διεθνώς. Παράλληλα έχει πολύπτυχο ερευνητικό έργο με εκτενή εμπειρία σε ζητήματα αξιολόγησης υπηρεσιών, και στο παρελθόν διετέλεσε επικεφαλής έρευνας στο Nordoff Robbins Scotland. Μέσα από ένα εθνογραφικό πρίσμα, και υπό την εποπτεία του Gary Ansdell και της Mercédès Pavlicevic, η διδακτορική του έρευνα χάραξε νέες κατευθύνσεις στο πεδίο ως προς την κατανόηση της πνευματικότητας στη μουσικοθεραπεία δίνοντας έμφαση στη σημασία της καθημερινότητας.

Ο Γιώργος είναι ο ιδρυτικός αρχισυντάκτης του *Approaches: Ένα Διεπιστημονικό Περιοδικό Μουσικοθεραπείας*, και συμβάλλει τακτικά ως κριτής σε άλλα επιστημονικά περιοδικά όπως το *Music & Science*, *Journal of Music Therapy*, *Nordic Journal of Music Therapy*, *Frontiers in Psychology*, *British Medical Journal*, *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being* και το *International Journal of Community Music*. Στο παρελθόν έχει υπηρετήσει ως αντιπρόσωπος του Ελληνικού Συλλόγου Πτυχιούχων Επαγγελματιών Μουσικοθεραπευτών και ως συντονιστής του Δικτύου Έρευνας και του Δικτύου Ανακουφιστικής και Παρηγορητικής Φροντίδας του Βρετανικού Συλλόγου Μουσικοθεραπείας. Έχει επίσης διατελέσει εξωτερικός εξεταστής στα μεταπτυχιακά προγράμματα μουσικοθεραπείας στο University of the West of England του Ηνωμένου Βασιλείου και στο University of Pretoria της Νοτίου Αφρικής, ενώ από το 2020 συμβάλλει ως κριτής στο Κυπριακό Συμβούλιο Αναγνώρισης Τίτλων Σπουδών για το γνωστικό αντικείμενο της μουσικοθεραπείας.

Ο Γιώργος ήταν συμπρόεδρος του 12^{ου} Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Μουσικοθεραπείας που διεξήχθη στο Εδιμβούργο το 2022. Δίνει τακτικά παρουσιάσεις και διαλέξεις, και ως προσκεκλημένος ομιλητής έχει συμβάλει σε διεθνή συνέδρια και ως ομιλητής στο TEDx. Το συγγραφικό του έργο έχει δημοσιευτεί εκτενώς και το 2014 δημοσίευσε δύο βιβλία σχετικά με την αξιολόγηση υπηρεσιών και με την ερευνητική ηθική δεοντολογία αντίστοιχα στο ευρύτερο πεδίο των τεχνών και της υγείας.

Η **Μίτσου Ακογιούνου**, PhD, είναι επίκουρη καθηγήτρια μουσικοθεραπείας και συμπεριληπτικών μουσικών πρακτικών στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο. Σπούδασε μουσικοθεραπεία στο Michigan State University στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, και συνέχισε τις σπουδές της σε μεταπτυχιακό επίπεδο στη μουσικοθεραπεία στο ίδιο πανεπιστήμιο, ως υπότροφος του Ιδρύματος Ωνάση. Είναι κάτοχος διδακτορικού στη μουσικοθεραπεία και ολοκλήρωσε μεταδιδακτορική έρευνα στην ψυχολογία της μουσικής στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο. Έχει παρακολουθήσει την εκπαίδευση της Νευρολογικής Μουσικοθεραπείας στο Λονδίνο το 2009. Επίσης, είναι διπλωματούχος πιάνου από το Ωδείο Atheneum, στην τάξη της Νέλλης Σεμιτέκολο. Έχει εργαστεί ως μουσικοθεραπεύτρια από το 1987 με ποικίλους πληθυσμούς, αλλά με έμφαση σε παιδιά και σε εφήβους με αναπτυξιακές, συμπεριφορικές, μαθησιακές, ψυχολογικές και συναισθηματικές προκλήσεις, ακολουθώντας εκλεκτική προσέγγιση, δίνοντας έμφαση στο κάθε παιδί και τις ανάγκες του.

Στο διδακτορικό της επικεντρώθηκε στο παιδικό πένθος και διερεύνησε τη χρήση του χιώτικου μοιρολογιού σε ατομικές συνεδρίες μουσικοθεραπείας, ερμηνεύοντας τη χρήση του από τη μουσικοθεραπευτική σκοπιά και διευρύνοντας με αυτό τον τρόπο το πεδίο μελέτης του μοιρολογιού. Έχει επίσης ασχοληθεί ενεργά τα τελευταία χρόνια με τα παιδιά πρόσφυγες παρέχοντας ομάδες μουσικής και μουσικοθεραπείας σε κέντρα φιλοξενίας προσφύγων στο νησί της Χίου από το 2015. Μαζί με τις συμπεριληπτικές μουσικές πρακτικές και τον καθολικό σχεδιασμό στο μάθημα της μουσικής, αυτά τα πεδία αποτελούν τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα.

Η Μίτσου διετέλεσε μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του Ελληνικού Συλλόγου Πτυχιούχων Επαγγελματιών Μουσικοθεραπευτών (ΕΣΠΕΜ) από το 2017 έως το 2019. Από το 2019 ανήκει στο μητρώο πιστοποιημένων εποπτών του ΕΣΠΕΜ και από το 2020 είναι εκπρόσωπος των ελληνικών συλλόγων μουσικοθεραπείας στην Ευρωπαϊκή Συνομοσπονδία Μουσικοθεραπείας (EMTC). Παράλληλα, είναι εκπρόσωπος της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση (Ε.Ε.Μ.Ε.) στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Συλλόγων Εκπαιδευτικών Μουσικής (Music Teacher Associations in Europe). Ήταν εκπρόσωπος της Ευρώπης στην Παγκόσμια Ομοσπονδία Μουσικοθεραπείας (WFMT) για την τριετία 2023-2026 και συνεχίζει να υπηρετεί ως πρόεδρος για την τριετία 2026-2029.

Είναι μέλος της επιστημονικής επιτροπής του περιοδικού *Μουσικοπαιδαγωγικά* και της συντακτικής ομάδας του *Approaches: Ένα Διεπιστημονικό Περιοδικό Μουσικοθεραπείας*. Η Μίτσου έχει συμμετάσχει ως μέλος της επιστημονικής ομάδας του 9ου Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση τον Απρίλιο του 2022, του 12ου Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Μουσικοθεραπείας τον Ιούνιο του 2022, του 10^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου της ΕΕΜΕ τον Οκτώβριο του 2025 και του 18^{ου} Παγκόσμιου Συνεδρίου Μουσικοθεραπείας τον Ιούλιο του 2026. Έχει δημοσιεύσει κεφάλαια σε βιβλία καθώς και άρθρα σε επιστημονικά περιοδικά εκτενώς στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Έχει παρουσιάσει εργασίες της σε πολλά εθνικά και διεθνή συνέδρια. Ως προσκεκλημένη ομιλήτρια σε ημερίδες, συνέδρια και στο TEDx επιχειρεί να συμβάλλει στην ενημέρωση και προώθηση της μουσικοθεραπείας με παιδιά πρόσφυγες.

Η **Δήμητρα Παπασταύρου** ανήκει στην πρώτη γενιά αποφοίτων του Μουσικού Σχολείου Θεσσαλονίκης. Το 2002 αποφοίτησε από το Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης (ΠΤΔΕ) του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ) και στη συνέχεια ολοκλήρωσε το μεταπτυχιακό της στη Μουσική Εκπαίδευση στο Πανεπιστήμιο Kingston του Λονδίνου. Το 2010, με υποτροφία του ΙΚΥ, ολοκλήρωσε το διδακτορικό της στις Επιστήμες της Αγωγής, στον τομέα Κοινωνικοπολιτισμικών Σπουδών του ΠΤΔΕ του ΑΠΘ. Η διδακτορική της έρευνα αφορούσε τη συγκρότηση μουσικών ταυτοτήτων μέσα από άτυπες διεργασίες μάθησης μουσικής.

Τα βασικά ερευνητικά της ενδιαφέροντα έχουν ως άξονα τη μουσική πράξη και κινούνται γύρω από τις ψυχοκοινωνικές διαστάσεις της μάθησης, τις άτυπες διεργασίες μάθησης, τη συγκρότηση μουσικών ταυτοτήτων και τις διαδικασίες μάθησης των ενηλίκων που μαθαίνουν μουσική. Έχει διδάξει μαθήματα μουσικής παιδαγωγικής και διδακτικής οργάνου στο Τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής (Πανεπιστήμιο Ηπείρου) και μαθήματα μουσικής ψυχολογίας, κοινωνιολογίας της μουσικής και κοινωνικής ψυχολογίας της μουσικής στο Τμήμα Μουσικής Επιστήμης και Τέχνης (Πανεπιστήμιο Μακεδονίας). Έχει συμμετάσχει σε ερευνητικά προγράμματα, έχει δημοσιεύσει άρθρα σε ελληνικά και διεθνή επιστημονικά περιοδικά και έχει διδάξει ελληνικά σε ενήλικες μετανάστες. Ως μουσικοπαιδαγωγός έχει συνεργαστεί με παιδιά με σύνδρομο Down και έχει οργανώσει μουσικά εργαστήρια και παραστάσεις για παιδιά και ενήλικες.

Το 2010, σε συνεργασία με τον Στέργιο Λούστα, μετέφρασε στα ελληνικά το βιβλίο «*Μουσικοτροπώντας: Τα νοήματα της μουσικής πράξης και της ακρόασης*» του Christopher Small, ενώ το 2012 ξεκίνησε η συνεργασία της ως γλωσσικής συμβούλου με το διεπιστημονικό περιοδικό μουσικοθεραπείας «Approaches». Έπειτα από εξετάσεις, από το 2015 έως το 2017 υπήρξε μέλος του Ζ' Εργαστηρίου Επιμέλειας Εκδόσεων του Μορφωτικού Ιδρύματος Εθνικής Τραπέζης (MIET).

Τα τελευταία είκοσι χρόνια εργάζεται ως μουσικός και μουσικοπαιδαγωγός, και τα τελευταία δεκατρία ως δασκάλα. Έχοντας διδάξει σε περίπου είκοσι διαφορετικά σχολεία της Αττικής, έχει αναλάβει όλες τις τάξεις του δημοτικού σχολείου, το τμήμα υποδοχής παιδιών μεταναστών και την παράλληλη στήριξη μαθητών και μαθητριών με αναπτυξιακές διαταραχές. Από τον Ιανουάριο του 2019 διευθύνει τη Χορωδία 65+ των Εκπαιδευτικών και Κοινωνικών Δράσεων της Εθνικής Λυρικής Σκηνής.

Η **Κωνσταντίνα Κατοστάρη**, MSc, είναι ψυχολόγος και μουσικοθεραπεύτρια με έδρα την Πάτρα. Εργάζεται ως ψυχολόγος στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση και ως μουσικοθεραπεύτρια στην ιδιωτική της πρακτική. Η Κωνσταντίνα ολοκλήρωσε τις προπτυχιακές σπουδές στο Τμήμα Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης και διαθέτει άδεια ασκήσεως επαγγέλματος ψυχολόγου. Στη συνέχεια ολοκλήρωσε με διάκριση τις μεταπτυχιακές της σπουδές στη Μουσικοθεραπεία στο Queen Margaret University στο Εδιμβούργο, ως υπότροφος του Ιδρύματος Λίλιαν Βουδούρη. Άλλες εκπαιδεύσεις που έχει ολοκληρώσει αφορούν τη συμβουλευτική ενηλίκων σε κοινότητες επανένταξης και απεξάρτησης από ουσίες και αλκοόλ, τα δυναμικά ομάδας σε ψυχιατρικά πλαίσια, τις διατροφικές διαταραχές, την επαγγελματική συμβουλευτική για νέους με δυσκολίες ψυχικής υγείας, καθώς και τη χρήση εναλλακτικής και επαυξητικής επικοινωνίας και μέσω υποστηρικτικής τεχνολογίας. Συνεχίζει να εκπαιδεύεται στη Συστημική και Αφηγηματική Ψυχοθεραπεία.

Έχει εργαστεί σε ποικίλα πλαίσια με παιδιά, εφήβους και ενήλικες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Συμμετείχε στην πρώτη και στη δεύτερη πιλοτική φάση της Πολιτιστικής Συνταγογράφησης ως Υπεύθυνη Ψυχικής Υγείας, σχεδιάζοντας και συντονίζοντας εργαστήρια μουσικοθεραπείας στην Εθνική Λυρική Σκηνή και ομάδα για κινηματογράφο και ψυχική υγεία στην εφηβεία σε συνεργασία με το Διεθνές Φεστιβάλ Κινηματογράφου Ολυμπίας για Παιδιά και Νέους. Εργάστηκε, επίσης, στον Σύλλογο για την Ψυχική Υγεία-ΣΟΨΥ Πάτρας, όπου πραγματοποίησε ατομικές συνεδρίες ψυχοθεραπείας, ομαδικές συνεδρίες μουσικοθεραπείας, καθώς και ομαδικές και κοινοτικές παρεμβάσεις ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης, ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης για την ψυχική υγεία. Επίσης, έχει διδάξει Μουσική Ψυχολογία στο προπτυχιακό τμήμα στο Κολλέγιο Μουσικής του Ωδείου Αθηνών σε συνεργασία με το Goldsmiths, University of London. Έχει εργαστεί, ως μουσικοθεραπεύτρια στον Πανελλήνιο Σύλλογο Γονέων, Κηδεμόνων και Φίλων Ατόμων με Προβλήματα Όρασης και Πρόσθετες Αναπηρίες - Αμυμώνα, ως μουσικοθεραπεύτρια-ψυχολόγος στον ξενώνα ψυχοκοινωνικής αποκατάστασης και στο κέντρο ημέρας στον Πρώτο Ελληνικό Σύλλογο Οικογενειών για την Ψυχική Υγεία Βύρωνα (ΠΕΣΟΨΥ), ως υπεύθυνη μουσικοθεραπείας του Ωδείου Πρωτοπορία και είναι μέλος της συντακτικής ομάδας του διεπιστημονικού περιοδικού μουσικοθεραπείας *Approaches* ως γλωσσική σύμβουλος. Κατά την πενταετή της παραμονή στη Σκωτία εργάστηκε σε δομές υποστήριξης ατόμων με αναπηρία και δυσκολίες ψυχικής υγείας, στο Εθνικό Σύστημα Υγείας, καθώς και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Έχει διεξάγει έρευνα για το στίγμα και το αυτοστίγμα στην ψυχική υγεία υπό το πρίσμα ανθρώπων με ψυχιατρική εμπειρία, καθώς και για τη μουσικοθεραπεία, την πολυαναπηρία και την τυφλοκώφωση. Έχει συμμετάσχει με προφορικές παρουσιάσεις σε διεθνή και εθνικά συνέδρια, καθώς και σε έκδοση συλλογικού τόμου. Συνεχίζει την θεραπευτική της πρακτική με παιδιά, εφήβους και ενήλικες γεφυρώνοντας την ψυχολογία, την μουσικοθεραπεία, την κοινοτική ψυχιατρική και την κοινοτική μουσικοθεραπεία.

**Λεξικό μουσικοθεραπείας:
Τόπος διεπιστημονικών συναντήσεων**

ISSN: 2459-3338

DOI: 10.56883/aijmt.2024.445

Approaches PLUS